În această colecție au mai apărut:

Bengt Danielsson	INSULELE PIERDUTE
Ioan Grigorescu	ZIGZAG PE MAPAMOND
Vasile Nicoroviciu	ÎNTRE RIGA ȘI IRKUȚSK
L. Sărățeanu	ACASĂ LA . . .
Sorin Ciulli — Mihai Tunaru	CORTURI ÎN PAMIR
Tudor Vasile	PRIN ARHIPELAGUL NIPON
Jean Villain	ȘI ASTFEL ZĂMISLI DUMNEZEU APARTHEIDUL

Lei 6,50

HORIA LIMAN

PATETICA

HORIA LIMAN

PATETICA

Colecția • În jurul lumii •

EDITURA TINERETULUI

Lei 6,50

PATETICA

HORIA LIMAN

HORIA LIMAN

PATETICA

EDITURA TINERETULUI

În colecția „Patria noastră"

au apărut :

Paul Anghel
ARPEGII LA SIRET

◆

Victor Kernbach
LUMINI PE STRADA MARE

◆

Mihai Negulescu
RAPSODIE ÎN OAȘ

◆

Romeo Popescu
ZILE ȘI NOPȚI PE ȘANTIER

◆

Romulus Rusan
EXPRES '65

◆

Eugen Teodoru
PORT DUNĂREAN

◆

Mihai Tunaru
POARTA SPRE 1000 DE COLINE

◆

Petru Vintilă
ORAȘE FĂRĂ ARHIVE

În Editura tineretului
au apărut:

Ștefan Bănulescu —
Ilie Purcaru
COLOCVII

◆

Constantin Georgescu
GEAMUL DINSPRE DRUM

◆

Alecu Ivan Ghilia
POVESTIRI

◆

Ștefan Luca
MOȘTENIREA

◆

Miron Radu
Paraschivescu
BÎLCI LA RÎURENI

◆

D. R. Popescu
VARA OLTENILOR

◆

Ion Ruse
MARTOR ÎN CONSTELAȚII

◆

Nicolae Țic
ORAȘUL CU O MIE DE BLESTEME

www.ecarti.org

În jurul lumii

PATETICA

GERMANIA — IERI ŞI AZI

HORIA LIMAN

EDITURA TINERETULUI

Ilustrații: Neues Deutschland; Foto Leipziger Messeamt Seidel, Gebr., Garloff Kg., Magdeburg Dick-Foto-Verlag, Eribach I. V.; Zentralbild.

ZIDUL

UNDE APARE POARTA BRANDENBURG

La început a fost vîntul. Cutreiera, năuc, întregul oraş. Îmi spuneam, consolator: „Aşa e primăvara". Dar îmi aminteam, în acelaşi timp, că Berlinul se întinde în mijlocul unui vast cîmp nisipos, bătut din toate părţile de vînturile slobode. Nici coline ca în Roma sau Praga, nici perdele de păduri stufoase nu îl apără — poate cu excepţia brazilor, a pinilor şi mestecenilor din Grunewald. Altminteri, pîlcurile de copaci care-l încercuiesc nu pot stăvili curenţii irezistibili ce-l asediază dinspre Wannsee şi Müggelsee, dinspre Schlachtensee şi Grunewaldsee — şirag de lacuri în marginea Spreei şi Havelului. Aici e inima Brandenburgului monoton şi aspru asemeni şuieratului necontenit al viforniţelor nestăvilite, aici şi-a pus pecetea Prusia rigidă a Hohenzollernilor.

— Pictorii nu se pot inspira în Berlin, mi-a spus un cunoscut caricaturist. Nu vedeţi ? Spreea este un fluviu larg, impunător chiar pe alocuri, dar cînd ajunge în Berlin devine un canal îngust, întortocheat şi cenuşiu, fără cheiuri, fără animaţia Senei, de pildă, sau chiar a Tamisei înceţoşate. Berlinul limitează orizonturile, le întunecă.

— Sînteţi berlinez ?

— Din a cincea generaţie.

— Dar, din cîte ştiu, Berlinul a dat numeroase reviste umoristice, anecdote, calambururi. Aceasta dovedeşte vioiciune de spirit. Şi spiritul nu se împacă de loc cu platitudinea şi mediocritatea. El presupune mo-

bilitate, spontaneitate. Or, cum ar fi ele posibile, într-un peisaj atît de sumbru ca acela pe care mi l-ați descris ? Îmi amintesc de grafica satirică a lui Heinrich Zille, ca și de aceea a lui George Grosz. Dacă nu mă înșel, erau berlinezi amîndoi.

Noua mea cunoștință mă privi lung și dădu din cap, cu scepticism :

— Nu uitați că nici unul dintre marii scriitori ai Germaniei nu s-a născut aici. Iar cei care-au locuit în Berlin, fie că nu l-au îndrăgit, fie că au fugit de el, ca urmăriți de strigoi. Umorul ? Da, este o caracteristică a berlinezilor. Dar nu umorul mușcător, care desființează, ci acela călduț, mic-burghez, care n-a deranjat niciodată autoritatea de stat. Unde este marea literatură satirică a scriitorilor berlinezi ? Nu-mi veți putea cita nici un singur exemplu. Mai curînd se poate vorbi de un umor anonim, al mulțimii, un umor de bună calitate, care dovedește ascuțime a spiritului, dar nu și îndrăzneală. El n-a depășit, în general, limitele îngăduite de litera legii. Nenorocirea acestei mulțimi a fost Poarta Brandenburg. Timp de două sute de ani, Berlinul a stat — după expresia lui Heine — „cu urechile atîrnate de Poarta Brandenburg". Ea n-a fost atît un arc de triumf, cît un zid. Un zid înălțat între două Germanii și sub care s-a hotărît adeseori destinul poporului nostru nefericit. Veți înțelege aceasta mai bine în zilele următoare.

... ȘI DIN NOU ZIDUL

La început a fost vîntul. Dar nu numai el. Îmi vorbește Fritz Cremer.

— Poporul german este un popor plin de conținut. Cred că puține popoare au atîta conținut, atîta bogată substanță interioară ca poporul german. Istoria a de-

monstrat-o. Ce înțeleg prin aceasta ? Să nu interpretezi greșit. Ți-am ghicit nedumerirea din ochi. Sau poate neîncrederea. Nu, eu nu-l privesc liniar — un popor bun sau un popor rău, un popor de îngeri sau un popor de brute. Nici nu există așa ceva. Există însă un popor în care s-au concentrat, ca în nici un altul, două trăsături contrarii atît de puternice, încît le-aș asemui cu două electricități de pol opus. Sînt șovinismul exacerbat, ceea ce aș numi „mizeria germană" — și umanitatea, o umanitate adîncă, aș zice intensă. Știu că ai venit la noi cu o mie de prejudecăți. Dar dacă vrei să scrii o carte despre Germania, trebuie să descoperi mai întîi zidul care desparte, în sufletul germanului, aceste două lumi, să-l descoperi și să-l înlături din însești prejudecățile tale. Altminteri, nu vei înțelege nimic și vei construi o fantoșă lipsită de viață.

„Zidul". Bizară coincidență ! În spațiul unei singure zile, doi oameni cu totul diferiți m-au îndreptat spre el ca spre o cheie ce ar trebui să descuie lacătele ferecate ce-mi stăteau înainte, pline de taine. Fritz Cremer însă a imprimat discuției temperatura temperamentului său vulcanic. Cu el e mai ușor să pătrunzi în universul acesta dramatic căruia îi spune „lumea germană". Și am zăbovit în atelierul lui timp de multe ore.

Ne aflam (altă coincidență) în Pariser Platz 4, chiar în fața Porții Brandenburg, la hotarul dintre capitala republicii democrate și zona ei occidentală, pe care edilii din vest se complac s-o proclame „Orașul de front". Aici, arta acestui mare sculptor al Germaniei contemporane întruchipează întreaga frămîntare tragică a patriei sale.

Privesc în jurul meu : machete, lucrări finisate, schițe, măști. Oameni fremătînd de bucuria vieții, oameni în atitudini eroice, oameni pe al căror chip livid s-a întipărit stigmatul dureros al morții. Dar dominantă este viziunea dramatică. Pe perete se înșiruie, ca în secvențele halucinante ale unui film de apocalips, măștile unei viitoare lucrări monumentale : un orb, invalid de război, din ale cărui orbite goale parcă strigă o implacabilă acuzare ; și multe chipuri cu expresii diferite,

de spaimă sau hotărîre, de neînduplecată demnitate.

— Sînt antifascişti din Hamburg spînzuraţi de hitlerişti, îmi explică Cremer. Numeroşi antifascişti au fost îmbarcaţi la Kiel pe vase vechi şi scufundaţi în mare. Spre sfîrşitul războiului, treizeci şi două de mii de deţinuţi din lagărele Bergen-Belsen, Sachsenhausen şi Ravensbrück au fost porniţi spre mare, cu aceeaşi destinaţie. Optsprezece mii dintre ei au fost salvaţi de armata sovietică, în apropiere de Schwerin. Ceilalţi au murit pe drum. Aş vrea să fac un monument în amintirea lor, un monument care să se înalţe în locul în care a luat sfîrşit acest sinistru marş al morţii. Piatra aş lua-o din satele pe unde au trecut. L-aş vedea ca pe un bloc în formă de unghi drept, avînd imprimate în relief braţe şi pumni ridicaţi spre cer, simbolizînd lupta eroică a celor din lagăre. În dreptul fiecărui braţ reprezentînd localităţile parcurse în itinerarul morţii aş săpa cu dalta menţiunile : spînzurat, gazat, ars în crematoriu, înmormîntat de viu — ca să-şi amintească toată lumea ororile săvîrşite de fascism. Iar acolo unde vîrful unghiului se îndreaptă spre înălţimi, ar străjui un om într-o atitudine dinamică, optimistă, care să exprime victoria libertăţii şi a luminii asupra întunericului. Înţelegi ? Cum ai dărîma zidul de coşmar al unei temniţe.

Îmi aminteam că am văzut în vara lui 1960, la Mauthausen, în Austria, un monument aproape similar. De asemenea realizat de Cremer. Pentru cimitirul din Viena a conceput un grup statuar de bărbaţi despuiaţi, într-o atitudine plină de demnitate. În 1950 a provocat senzaţie incidentul pe care l-a avut cu cardinalul austriac Innitzer. Înaltul prelat, care n-a considerat fascismul imoral, a cerut artistului să „purifice" goliciunea bărbaţilor neînsufleţiţi cu „o frunză de smochin sau o panglică". Fritz Cremer a răspuns : „Aşa era necesar să înfăţişez omenirii, generaţiilor viitoare, pe aceşti eroici luptători antifascişti deţinuţi în lagărele de concentrare : pe dinafară torturaţi, despuiaţi, dar în acelaşi timp plini de un arzător umanism interior. Eu nu am nici o frunză

de smochin pentru a acoperi oroarea tiraniei". M-am întîlnit cu viziunea lui Cremer şi la monumentul memorial plin de un nobil tragism din infernul femeilor deţinute şi decimate la Ravensbrück, ca şi pe Ettersberg, la Buchenwald.

— Deşi actualitatea, oamenii zilelor noastre nu ţi-s străini, constat că tema principală care te preocupă continuă să fie aceea care opune umanitatea fascismului.

În ochii de un albastru intens ai lui Fritz Cremer a izbucnit parcă o flacără care a conturat încă mai bine pometii proeminenţi şi gura nervoasă, ca o lamă, care mi-l evocă atît de bine pe Alexander Moissi, actorul de geniu. Atîta doar că, spre deosebire de marele dispărut, Cremer are trupul parcă cioplit în piatră dură.

— Ţi-am vorbit despre substanţa poporului german. (El spune *„Inhalt"*, *„inhaltsreich"*, *„inhaltschwer"* [1].) Ceea ce ai spus acum aud aproape în fiecare zi: „De ce nu arăţi aspectele pozitive?" Dar eu cred că aspectele pozitive ale realităţii noastre sînt uşor de înfăţişat, pentru că apar în mod frapant, se impun din ce în ce mai mult, pe măsură ce noul din viaţa de azi biruie. Mie, însă, ele nu-mi ajung. Vreau să le stimulez, vorbind tocmai despre trecut. Numai privind curajos trecutul vom înlătura definitiv zidul care ne împiedică să privim spre viitor. Cum să înţelegem ceea ce se întîmplă azi în Germania, dacă uităm? Umanitatea a fost umilită şi trebuie să smulgem rădăcinile umilinţei. Noi, germanii, sîntem vinovaţi şi trebuie să ne fie clară răspunderea pe care o purtăm ca pe o amară moştenire, răspunderea pentru trecut ca şi pentru viitor.

— Cine? Toţi germanii?

— Nu toţi, dar destul de mulţi. Barbaria n-a cuprins întregul popor german (nici n-ar fi putut), dar a avut un caracter colectiv. Numeroşi vinovaţi mai sînt liberi. De aceea, cei foarte mulţi trebuie făcuţi să înţeleagă toate cîte s-au întîmplat, trebuie înarmaţi. Artiştii,

[1] „Conţinut", „bogat în conţinut", „încărcat de conţinut".

scriitorii sînt chemaţi, în felul lor, să facă politică, o politică înaltă, de perspectivă îndepărtată, pentru salvarea a ceea ce este filon de aur în substanţa poporului german. Trebuie să batem la poarta conştiinţei umanităţii, a întregii umanităţi, pentru că opera aceasta n-o putem desăvîrşi singuri.

ÎN FAŢA MOVILEI NĂPĂDITE DE BURUIENI

Tulburătoare întrebare! Cu ce să încep? Seara de aprilie se vestea prin umbre sure în jurul unei bălţi de sînge suspendate dincolo de Poarta Brandenburg, înspre clădirea Senatului occidental. Pe fondul asfinţitului, poarta cu cele şase coloane dorice imitînd Propileele ateniene şi cvadriga Victoriei apăreau ca un tablou plin de vioiciune, în contrast cu peisajul sumbru din juru-i. Fritz Cremer îmi spusese: „De fel sînt din Westfalia, patria cheruscilor lui Arminius, dar şi a minerilor şi metalurgiştilor germani. La Berlin am venit în 1928, pentru a studia sculptura la şcoala lui Wilhelm Gerstel. Îi datorez mult. Dar cel mai mult am învăţat, întocmai ca şi prietenul meu Bertolt Brecht, de la proletariatul german. Am zis că asupra poporului nostru apasă o răspundere grea, răspunderea pentru crimele săvîrşite de fascism. Dar nu numai atît. El are şi datoria de a reabilita clasa muncitoare germană, amintirea luptei sale eroice".

Amurgea cînd mi-am amintit cuvintele acestea. Şi am avut deodată revelaţia că trebuie într-adevăr să pornesc pe firul care se desfăşura de la Poarta Brandenburg. Sub cvadriga Victoriei s-au perindat Bismarck şi Wilhelm I, Moltke şi Wilhelm II, generalii castei trufaşe a iuncherilor şi hoardelor sîngeroase ale hitlerismului. Dar sub aceleaşi coloane dorice ale porţii de

hotar au trecut, la 9 noiembrie 1918, valurile de muncitori revoluționari purtînd stindarde roșii și tot aici poporul capitalei germane a înfruntat puciul lui Kapp.

În dreapta Porții reconstruite după război se înălțau ruinele Reichstag-ului. În stînga se legănau copacii proaspăt înverziți ai Tiergarten-ului, între apele Spreei și Charlottenburg, acolo unde astăzi, întocmai ca și în trecut, se află vilele și palatele industriașilor și bancherilor berlinezi, pierdute în umbra deasă a vegetației. În piața din coasta parcului, unde se desfășoară spre cer coloana circulară de granit purtînd statuia Victoriei (omagiu adus campaniilor prusace din 1864, 1866 și 1870), se văd monumentele lui Bismarck și Moltke. Iar în stînga și în dreapta coloanei Victoriei se înalță uriașul bloc cenușiu al trustului *Telefunken* și blocul galben al societății *Osram*.

Un drum în linie dreaptă — Siegesallee (Aleea Victoriei) — se unește cu Unter den Linden, bulevardul străjuit de tei din Berlinul democrat și care începe de la Poarta Brandenburg. În ziua aceea de neuitat din mai 1945, cînd sergenții sovietici Egorov și Kantaria înfigeau drapelul roșu pe cupola de sticlă a Reichstag-ului sfîrtecat de bombe, ultimele haite ale Wehrmacht-ului hitlerist în agonie mai trăgeau asupra lor, încolțite prin hățișurile Tiergarten-ului și în ungherele Aleii Victoriei. Sinistră ironie, dar nu lipsită de semnificație: SS-iștii apărau pînă și în clipa prăbușirii cuiburile stăpînilor de safeuri în numele cărora au pîrjolit un întreg continent și care aici, în umbra parcului ocrotitor, au ridicat un zid invizibil între ei și mulțimile din cartierele celor flămînzi. Pentru că palatele și vilele potentaților Germaniei se lăfăiau în Charlottenburg, în Dahlem, în Zehlendorf și nicidecum în cartierele proletare din Neukölln sau Wedding, Treptow sau Lichterfelde. Iar fără ele, fascismul n-ar fi fost de conceput.

O plimbare pe Eberstrasse către Potsdamer Platz completează conturul zidului imaginar. Aici, în stînga Porții Brandenburg, se afla palatul președintelui Reichului. Veneau apoi Ministerul Afacerilor Externe și Pa-

latul Cancelariatului, iar peste drum Ministerul Propagandei şi... *Dresdner Bank*. O adevărată centură în jurul Tiergarten-ului, un zid continuu de piatră, în dosul căruia vegheau cîinii de pază ai vilelor din umbra parcului. Aici, unde azi răsare doar o movilă năpădită de iarbă, s-a urzit complotul care avea să-l aducă pe Hitler la putere, aici s-au pregătit torţele celui de-al doilea război mondial. Iar în subteranele centurii protectoare a celor din Tiergarten, buncărul lui Hitler, peste care astăzi cresc buruienile, se întindea pînă la aeroportul Tempelhof.

Unter den Linden — bulevardul aristocraţiei — nu măsura mai mult ca un kilometru, de la Tiergarten-ul vilelor elegante pînă la Zeughaus (Muzeul militar). Era ca un pinten îndreptat spre inima cartierelor muncitoreşti. Arhitectul-şef al raionului, Erich Weitsch, pe care l-am cunoscut chiar a doua zi după venirea mea, s-a oferit să mă călăuzească. Mi-a fost un ghid preţios.

— Să începem cu palatul imperial. De-aici începeau toate, de altfel, în Reich-ul şi în mentalitatea prusacilor. E drept, înaintea lui se afla Ministerul Muncii, pe vremea lui Hitler, dar nu în ordinea ierarhiei de stat, ci în ordinea diversiunii şi, oricum, din punct de vedere topografic. Altminteri, aşezarea lui nu avea nici o semnificaţie, nu simboliza nimic. Palatul imperial a dispărut sub bombe. Palatul Kronprinţului şi palatul prinţeselor vor fi restaurate, cu faţadele lor din 1663 şi 1733, dar cu interioare moderne. Ele vor fi date în folosinţă Universităţii şi Operei. Mai departe se aflau Zeughaus-ul, reşedinţa comandantului pieţei, castelul regal, catedrala, bursa şi *Deutsche Reichsbank* (Banca Reichului). Din toate acestea n-a mai rămas aproape nimic.

— Le veţi reconstrui ?

Arhitectul Weitsch a răspuns surîzînd :

— După război am reconstruit Opera de Stat, Opera Comică, Galeria Naţională, palatul Friedrichstadt, Observatorul astronomic Archenhold, teatrul *Volksbühne*, teatre în aer liber, Märkisches Museum, Muzeul Pergamon. Am construit săli şi stadioane sportive, spaţii pentru jocurile copiilor, case populare de cultură, biblio-

teci, tabere de recreaţie pentru pionieri ca acelea din Lichtenberg şi Blankenfelde, parcuri sportive, multe, foarte multe. Vom reconstrui, după planurile vechi, cafeneaua Operei de Stat, pentru a insufla mai multă viaţă tristului Unter den Linden. De asemenea vom amenaja Piaţa Marx-Engels, pe locul căreia se afla Zeughaus-ul. Dar în primul rînd trebuie să construim locuinţe. Nu Bursa, nici Banca Reich-ului, ci locuinţe. Aţi văzut Berlinul ?

Întrebarea avea multe tîlcuri. Le-am descifrat mai tîrziu. În timp ce interlocutorul meu îmi vorbea încă, refăceam mental peisajul mistuit de explozii. Şi alături de imaginile reînviate de arhitectul-şef al raionului, se înfiripau aievea alte imagini, desprinse pe neaşteptate din paginile cărţilor tinereţii şi din albume cu foi îngălbenite. Pe Siegesallee se înşiruiau monstruoasele monumente de marmură ale celor treizeci şi doi de Hohenzollerni, împlătoşaţi şi încruntaţi, gata parcă să pornească la atac, dezlănţuiţi şi orbi de sînge, urlînd în zăngănit de săbii şi stîrniţi de propriile lor urlete fanatice. În piaţa Domului construit în stilul Renaşterii italiene, dar purtînd o cupolă greoaie şi diformă, se năluca statuia ecvestră a lui Friedrich-Wilhelm III. În faţa Galeriei Naţionale te întîmpina, de asemenea, călare, Friedrich-Wilhelm IV. În faţa castelului rigid, de o severitate înfiorătoare, statuia lui Wilhelm I, nu mai puţin fioros şi arogant. Zeughaus-ul, imitînd un baroc aproximativ, te copleşea cu tunuri, trofee din primul război mondial pierdut de „germanismul invincibil", busturi de generali prusaci, o uniformă a lui Friedrich „cel mare", o uniformă a lui Wilhelm I, o uniformă a lui Bismarck, o pălărie a lui Napoleon capturată la Waterloo (dar nu şi vreo imagine a împăratului francez intrînd învingător în Berlin pe sub cvadriga Porţii Brandenburg). La ferestre, drept ornamente, apăreau măşti sinistre reprezentînd războinici murind. Iar în preajma acestor demente cavalcade de regi, de prinţi, de conţi, de baroni, de magiştri, de feldmareşali, de generali, de războinici exaltaţi, de uniforme militare, de arme ucigaşe, de cîntece glorificînd „bucuria" morţii

pentru „Marele Reich", străjuiau Domul clerului medieval, Bursa negustorilor şi fabricanţilor de arme, *Deutsche Reichsbank* şi *Dresdner Bank*. Traficanţii de vieţi omeneşti.

Era un zid întunecat, o stîncă uriaşă înălţată peste trupul Germaniei, şi timp de veacuri excrescenţa aceasta a tenebrelor a împiedicat lumina soarelui, a înnăbuşit parfumul florilor, a gîtuit şoaptele dragostei. Era Germania prinţilor-electori, a paladinilor, a iuncherilor, a generalilor, a cardinalilor, a căpeteniilor industriei, a monarhilor absoluţi, a cancelarilor, a bancherilor, a poliţailor, a jandarmilor, a brutalităţii în togă şi a perversităţii în frac, a cortegiilor torţionare şi a disprețului de rasă, a aroganţei de stăpîn şi a disciplinei de cazarmă, a sufletului de vasal şi a violenţei patologice. Străduindu-se cu încăpăţînare să interpreteze roluri de eroi wagnerieni, Germania aceasta a voinţei de dominaţie n-a reţinut însă eroicul din textul libretului, ci tenebrele înceţoşate, iar din partitură ariile rezervate alămurilor asurzitoare. Aceia care s-au lăsat prinşi în plasa mirajului negurilor brăzdate de fulgere au început întotdeauna ca Siegfried şi au sfîrşit ca nişte şobolani.

DE LA HOHENZOLLERN LA ADENAUER

Îmi place să cutreier oraşul în zori, în orele lui dinamice, în orele de somnolenţă sau în acelea cînd e cufundat într-o linişte desăvîrşită. În clipe diferite îi descoperi particularităţi diferite. Germanul îşi începe ziua atunci cînd casele se profilează încă tulbure pe orizont. Fosta monumentalitate a Berlinului apare atunci mai dezolantă, mai cenuşie ca oricînd.

La Dresda, la München sau la Leipzig vei întîlni adesea oameni care să-ţi vorbească cu superioritate despre capitala de pe malurile Spreei. „Este lipsită de

rafinament", ţi se va spune. Sau : „N-are monumente, n-are tradiţie".

Este drept, Zwinger-ul Dresdei — cu strălucitorul lui complex de construcţii baroce şi cu operele lui de artă vestite — nu-l vei găsi în Berlin. Nici muzeele münchencze şi nici animaţia oraşului de la confluenţa Elsterului Alb cu Pleisse şi Parthe, oraşul cărţii şi al tîrgurilor pomenite cu veacuri multe în urmă.

Istoria Berlinului numără şapte secole, dar ascensiunea lui a urmat-o pe aceea a Hohenzollernilor, care şi-au construit în regiunea aceasta de lacuri a Prusiei palatele şi cazărmile ocrotitoare. Palatul kronprinţului a fost înălţat în 1663, dar Opera a apărut, în vecinătatea lui, abia în 1743. Palatul regal, de la fereastra căruia Wilhelm I urmărea defilarea gărzii, şi-a primit stăpînul în 1836, dar peste drum de el, Biblioteca de Stat a Prusiei a fost întemeiată în 1914. Construcţia reşedinţei Kaizerului a durat doi ani, aceea a bibliotecii — doisprezece. Universitatea, care purta numele lui Friederich-Wilhelm, a fost inaugurată în anul 1810. Castelul imperial însă data din 1706. În acelaşi an a fost terminată şi construcţia Zeughaus-ului.

Istoria Hohenzollernilor este istoria domniei mediocrităţii, a exaltării spiritului de cazarmă, a modelării psihologiei germane după cadenţa pasului prusac, a dispreţului pentru cultură, de care se despărţeau printr-un zid de netrecut. Multă vreme, la Berlin, n-a existat o statuie a lui Kant, care a cinstit cu puterea spiritului său filozofia germană. Abia în zorii secolului nostru i s-a făcut această favoare, dar a fost plasat pe Siegesallee, în spatele unui monarh prusac. În oraşul „Criticii raţiunii pure", la Königsberg, din amintirea celui mai strălucit profesor al universităţii sale n-a rămas nimic. Nici modesta lui locuinţă şi nici măcar mormîntul n-au preocupat pe vreun edil de pe malul Pregel-ului. În schimb, celor ce vizitau vechea reşedinţă a ducilor prusaci — castelul rece şi masiv din mijlocul oraşului — li se arăta cu mîndrie locul unde erau decapitaţi nesupuşii condamnaţi pentru călcarea legilor teutone...

Războiul a spulberat bulevardul Unter den Linden — cuibul de ulii al Hohenzollernilor — şi nici Friedrichstrasse nu şi-a recăpătat alura de mare arteră comercială. Aici se aflau trusturile otrăvurilor tipărite — *Ullstein & Co., Buch — und Tiefdruck* — ca şi birourile industriei cinematografice *(Ufa)*, palatele băncilor atotputernice, cafenelele şi cabaretele, berăriile zgomotoase şi hotelurile de primul rang.

Potsdamerplatz şi Bellevue Strasse, unde se aflau încă pînă în ultima parte a războiului vechea poartă a Potsdamului construită în 1820 şi magazinele cu obiecte de artă, arată mai curînd ca nişte tranşee peste care a trecut suflul rece al bombardamentelor. Între Potsdamerplatz şi Leipzigerplatz — pînă mai ieri, fremătătoare de viaţă — o pancartă înfiptă în marginea drumului marchează trecerea spre sectorul american. De-aici, cît cuprinzi cu privirea în jur, nu întîlneşti decît ruine şi pustiu.

— Ce suprafaţă are Berlinul ?

Omul căruia m-am adresat are o funcţie de răspundere în gospodărirea Berlinului democrat. A făcut parte din organizaţia de rezistenţă Saefkow-Jakob-Bästlein, în capitala terorizată de nazişti şi de nălucile războiului, din 1943 pînă în ziua cînd a încetat bubuitul tunurilor. Avea în faţa lui un morman de documente şi statistici, avea în urma lui o viaţă de luptă şi suferinţă.

— Capitala noastră, mi-a spus, măsoară 400 km². Zona occidentală are o suprafaţă de 480 km².

— Numai atît ? Mi s-a părut cu mult mai mare.

În surîsul lui *M.* am surprins nu numai tristeţe, ci şi o siguranţă de metal dur.

— Din pricina ruinelor, probabil. Un oraş bombardat pare... mai întins. S-ar zice, un paradox, dar aşa este. Poate că monotonia, aspectul lui dezolant îţi dau această impresie.

A răsfoit hîrtiile de pe masă şi a continuat cu pauze scurte, împletind cifrele din dosare cu amintirile personale.

— Despre Berlin ar fi multe de spus. Deşi se afirmă că noi, germanii, sîntem meticuloşi, nimeni n-ar putea

să reconstituie cu preciziune tabloul primei zile de după război. Oraşul a avut de suportat, după unele calcule, aproape şase sute de atacuri aeriene, adică mai multe decît toate celelalte localităţi din Germania. Numai în ultimele săptămîni am numărat între cinci şi opt atacuri pe zi. Înaintea bombardamentelor, populaţia se ridica la 4 700 000 de locuitori. După părerea mea, ea era mai numeroasă, pentru că exodul din porturile nordice, care-au fost bombardate încă în prima parte a războiului, se scurgea spre capitală. Göring asigurase doar că nici un avion inamic nu va ajunge deasupra Berlinului, şi... germanii, în mare majoritate, s-au arătat dispuşi să-l creadă. Rezultatul a fost că după capitulare nu mai rămăseseră decît 3 400 000 de oameni.

Numărul exact al morţilor este cu neputinţă de stabilit, după haosul din ultimele luni ale războiului, după infernul bombardamentelor anglo-americane, după distrugerile provocate de hitlerişti. Cartiere întregi au fost mistuite de bombe. Numai hitleriştii au aruncat în aer mii de clădiri, o sută patruzeci din cele două sute douăzeci şi cinci de poduri, iar la sfîrşitul lui aprilie au inundat metroul, unde se aflau adăpostiţi oameni lipsiţi de apă şi de pîine, mai ales femei şi copii. După unele statistici, din 1 500 000 de apartamente au rămas 870 000, din care doar vreo 730 000 locuibile. Numai în Berlinul democrat au fost distruse 185 000 de apartamente, iar 400 000 avariate. Experţii au calculat că din molozul care a rămas în urma dezastrului s-ar putea construi un zid gros de treizeci şi cinci de metri, înalt de cinci metri şi lung pînă la Dortmund, adică de aproape opt sute de kilometri. Pentru transportul lui ar fi fost necesare şapte milioane de vagoane sau paisprezece milioane de autocamioane.

În ziua de 9 mai 1945, Berlinul nu avea nici apă, nici lumină, nici gaz. Din sutele de mii de lămpi electrice şi de gaz nu mai exista aproape nimic. Mijloacele de comunicaţie erau paralizate, magazinele erau goale, spitalele şi şcolile distruse sau avariate. Străzile dispăruseră. Se aflau doar nişte cărări întortocheate printre ruine. Şi cadavre. Cadavre pe caldarîm, spînzurate de

zidurile stinghere ale clădirilor spulberate, atîrnate în vîrful movilelor de piatră şi cărămizi, înmormîntate sub dărîmături alături de cei răniţi. Timp de ani de zile, tîrnăcoapele au lovit deopotrivă în frînturile clădirilor care trebuiau înlăturate ca şi în rămăşiţele oamenilor exterminaţi de bombe sau îngropaţi de vii şi pierduţi printre ruine. Pentru a feri oraşul de epidemii ne-am văzut obligaţi să zidim pur şi simplu ieşirile pivniţelor care exalau duhoare de cadavre. Aceasta a fost — foarte sumar spus — moştenirea pe care ne-a lăsat-o nazismul.

Secretara lui *M.* a intrat aducîndu-ne bere, cafele şi, firește, *Würste* — „cîrnaţi naţionali", cum i-a recomandat rîzînd. Era un „intermezzo" binevenit, de altfel, după o discuţie de loc tonifiantă. Femeia, îndatoritoare, ne-a îndemnat cu oarecare energie :

— Nu aşteptaţi să se răcească. Dumneavoastră, ziariştii, uitaţi totdeauna să mîncaţi. Şi... nu-i lăsaţi nici pe ceilalţi.

A schimbat cu interlocutorul meu o privire cu subînţelesuri şi au rîs amîndoi cu poftă. Apoi, aranjîndu-şi după ureche o şuviţă rebelă din părul ei alb ca neaua, ne-a părăsit cu discreţie.

— E un om minunat, m-a informat *M.* N-are decît patruzeci de ani, deşi e complet căruntă. Am cunoscut-o în ilegalitate. Lucra la Asociaţia sportivă muncitorească *Fichte,* unde aveam o grupă de nădejde : Willi Sänger, Helmut Wagner, buna şi curajoasa Elli Voigt împreună cu care împărţea manifeste printre prizonierii sovietici şi francezi. I-a decimat Gestapoul. Dînsa a scăpat printr-o întîmplare, aflîndu-se cu material ilegal la Leipzig atunci cînd ceilalţi tovarăşi au fost arestaţi. A rămas acolo pînă la sfîrşitul lui aprilie, cînd a revenit în Berlinul asediat. A fost una din cele mai neobosite conducătoare de *Trümmerfrauen,* bravele femei berlineze care au lucrat la înlăturarea molozului. Din păcate, s-a îmbolnăvit şi acum trebuie să muncească mai uşor. E căsătorită cu un ziarist francez, fost prizonier, pe care l-a cunoscut în ilegalitate şi care a rămas la noi după război.

— Ah ! Aşa ? Acum înţeleg gluma de adineauri.

M. şi-a făcut din nou ordine printre hîrtii şi a reluat, consultîndu-şi fişele şi dosarele :

— Trebuie să spun că una din cauzele care-au prelungit absurda şi criminala rezistenţă a Berlinului a fost fanatismul orb al hitleriştilor, cărora „führerul" le promitea o victorie fulgerătoare, de ultimă clipă, cu ajutorul unei „arme minune". O altă cauză a fost teama. Hitleriştii izbutiseră să înspăimînte masele cu zvonuri despre pretinse planuri anglo-americane pentru castrarea tuturor germanilor, după cum susţineau că sovieticii ar intenţiona să împuşte sau să deporteze întregul popor german în Siberia. Tocmai de aceea, la încheierea ostilităţilor, munca de convingere n-a fost de loc uşoară.

— Dar partidul era, practic, aproape complet distrus. Cine şi-a luat această sarcină ?

— În primul rînd, înşişi cei pe care populaţia îi aşteptase cu atîta spaimă. Inginerii, tehnicienii, geniştii sovietici au lucrat fără răgaz la repunerea în funcţiune a uzinelor electrice şi de apă, la refacerea sistemului de canalizare şi înlăturarea ruinelor. Aceasta a făcut să se clatine eşafodajul de minciuni construit de Goebbels şi ciracii lui. Apoi au venit comuniştii, cîţi au mai rămas după sălbatica vînătoare la care-au fost supuşi timp de doisprezece ani, apoi au venit antifasciştii din Sachsenhausen, din închisori. În luna mai, nici trei săptămîni de la capitulare, uzina de gaz Schöneberg a început din nou să funcţioneze, au fost deschise brutării în Tempelhof, peste cinci mii de magazine alimentare şi... da, trebuie să-ţi spun şi asta, ceva ce nu poate fi uitat. După ce ostaşii sovietici au dat un concert pentru populaţia berlineză, *Schiller-Theater* a prezentat „Răpirea Sabinelor" pe scena teatrului *Renaissance*. Cu o lună de zile înainte, cum îţi spuneam, Hitler inundase metroul înţesat de femei, bătrîni şi copii. Oamenii aveau un termen de comparaţie elocvent. Şi oraşul a început să reînvie.

Secretara lui *M.* a intrat din nou, arătînd spre ceas :

— E ora douăsprezece. Doar nu ne mai aflăm în 1945. Trebuie să ne ducem la masă.

M-am supus... cunoscînd obiceiul. Ne-am strîns mîinile cu căldură şi ne-am făgăduit să ne revedem curînd.

După cîteva zile aveam atîtea cunoştinţe noi, încît nu le mai puteam ţine socoteala. Iar documentele ce se adunaseră pe masa mea de la hotel puteau constitui material pentru un tom de sute de pagini. Un păienjeniş de întîmplări mă înlănţuia noapte de noapte, o urzeală fără sfîrşit. Ziua le completam cu altele, mai proaspete, le colaţionam, încercam să trag concluzii. Şi încetul cu încetul, ceea ce îmi păruse de neînţeles la început se limpezea, începea să capete contur, aşa cum se destramă norii după furtună.

Într-una din acele îngrijite *Altersheime* puse de guvernul democrat la dispoziţia bătrînilor lipsiţi de familie, o femeie paralizată şi care nu depăşise vîrsta de cincizeci de ani mi s-a spovedit cu o zguduitoare sinceritate, simplu şi direct:

— În toamna anului 1945, comuniştii au chemat populaţia la reconstrucţia oraşului. Mi-amintesc foarte bine — ne aflam în a doua jumătate a lui septembrie. Se apropia iarna şi trebuiau luate măsuri grabnice. Berlinul era devastat. Clădiri fără uşi sau ziduri, ferestre fără geamuri, locuinţe fără sobe, sobe fără cărbuni, străzi fără trotuare şi pavaj, oameni fără haine şi încălţăminte, magazine fără alimente. Atît cît se făcuse pînă atunci se datora trupelor sovietice. Am văzut ostaşii sovietici cărînd saci de făină în spinare, pentru a asigura pîinea populaţiei. Am văzut ostaşi sovietici renunţînd la cana cu ceai de dimineaţă şi oferind-o copiilor berlinezi. Am văzut ostaşi sovietici dîndu-şi gamelele cu ciorba de prînz bătrînilor şi femeilor germane. Am văzut ostaşi sovietici reparînd drumurile, mijloacele de transport, instalaţiile de canalizare, uzinele noastre. Mulţi dintre noi se întrebau: „Oare aceştia sînt cei pe care ani de-a rîndul am fost învăţaţi să-i considerăm drept nişte sălbatici? Oare aceştia sînt aceia cărora SS-ul, şi SA-ul şi Gestapoul, şi generalii, şi soldaţii noştri le-au distrus oraşele şi satele, le-au asasinat familiile, le-au schingiuit şi umilit prietenii?"

Şi mulţi, foarte mulţi dintre noi au răspuns chemării comuniştilor.

— Sînteţi comunistă ? am întrebat-o pe femeia ţintuită în pat.

Şi ea a răspuns negativ. Iar după o clipă de gîndire, a continuat :

— Soţul meu a fost locotenent în armata lui Hitler. A căzut undeva, prin Cehoslovacia, nici n-am mai apucat să aflu pe unde, spre sfîrşitul războiului. Eu am fost actriţă. Şi nazistă. Dar dacă aş mai fi validă şi aş putea să activez, m-aş strădui din răsputeri să devin o bună comunistă.

— Ce vă determină să faceţi o asemenea afirmaţie ?

N-a ezitat nici o clipă. A reluat cu însufleţire, ca un om care a gîndit multă vreme asupra problemei ce i s-a pus :

— În septembrie 1945, mulţi berlinezi au pornit la muncă, pentru reconstrucţia oraşului. Alţii s-au eschivat. În iulie şi august, însă, au început să circule o mulţime de zvonuri : că Statele Unite nu recunosc frontiera de pe Oder-Neisse ; că aliaţii occidentali se pregătesc să lupte împotriva sovieticilor ; că germanii care vor pactiza cu sovieticii şi cu comuniştii vor fi executaţi fără judecată — şi cîte şi mai cîte. Hitleriştii, ascunşi pînă atunci ca şobolanii, şi-au făcut deodată apariţia în zonele de ocupaţie occidentale, aroganţi ca în zilele lor de glorie, ameninţători şi instigînd la acte de sabotaj. Din laşitate, din pricina prejudecăţilor care mai stăpîneau puternic spiritele oamenilor, destul de mulţi au fost aceia care n-au participat la lucrările de reconstrucţie.

Fapt este că iarna a venit, a fost foarte grea şi s-a răzbunat. Numărul celor degeraţi a fost mare. În 1946 situaţia politică s-a încordat şi mai mult, iar contradicţiile s-au ascuţit. În decembrie, temperatura a ajuns la minus 15 grade Celsius, iar în primele zile ale lui ianuarie 1947 — la minus 20 de grade. Peisajul Berlinului parcă era desprins din zona polară. Totul era îngheţat, totul era mort. Numai vîntul cutreiera oraşul, sporind aspectul lui dezolant. Foame, frig şi întuneric — asta a fost Berlinul în iarna aceea, mai cumplită decît un

război. Şi mai era ceva : doctorul Ostrowski, primarul, a fost înlăturat prin intrigi, iar în locul lui a venit Ernst Reuter. Dumnezeu să-l ierte, căci a murit, dar Reuter ne întreţinea numai cu promisiuni. În fiecare zi anunţa că se vor distribui cărbuni, şi oamenii se năpusteau spre depozite, hămesiţi, cu ochii sticloşi, ca nişte nebuni sau ca nişte lupi turbaţi de foame. Cărbunii însă nu veneau. Pretexte erau multe : lipsa mijloacelor de transport, instabilitatea situaţiei politice, dar mai cu seamă se insinua că ruşii ar împiedica aprovizionarea.

Localurile de noapte vuiau de ocupanţi beţi şi de fete care se prostituau pentru a-şi potoli foamea sau a-şi găsi un culcuş cald. În cele mai multe locuinţe, mobila devenise combustibil. Eu însămi m-am încălzit cu dulapuri, cu mese, cu scaune şi uşi sparte şi băgate în foc. Cînd n-am mai avut nimic, mi-am luat copilul şi am plecat spre zona sovietică, unde — din cîte se zvonea — administraţia reuşise să asigure o aprovizionare mai bună. Locuiam tocmai prin Spandau, la extremitatea Berlinului occidental şi am pornit pe jos spre Schörhauser Allee, cale de mulţi kilometri, unde aveam nişte prieteni. Fetiţa nu împlinise încă şase ani. A murit pe drum. Iar eu am fost culeasă de nişte oameni, pe jumătate moartă, cu picioarele degerate. Iată de ce am spus că aş fi voit să devin o comunistă.

— Nu înţeleg legătura.

— E foarte simplu. Pînă la mijlocul lui februarie 1947 au murit aproape o sută patruzeci de berlinezi, de foame şi de frig. Peste şaizeci de mii au degerat şi au contractat diferite boli, iar peste cincisprezece mii de copii s-au îmbolnăvit de tuberculoză. Singurii care se preocupau de destinul populaţiei erau cei din Partidul Socialist Unit. În sectoarele occidentale, însă, politicienii se dovedeau zeloşi numai în lupta împotriva comuniştilor şi a antifasciştilor. Cei din Partidul Catolic, cei din Partidul Social-Democrat, ca şi liberalii nu făceau decît să lingă cizma ocupanţilor şi să comploteze împotriva unităţii Germaniei. Ei sînt asasinii fetiţei mele, datorită lor mi-am pierdut picioarele ! Acum mă aflu

aici. De paisprezece ani. Am făcut, în tinereţe, politica lui Hitler, dar nimeni nu-mi vorbeşte despre asta. Soţul meu a fost pe front. Mărturisesc că nu ştiu nimic despre el, dar nici nu am fost întrebată. Uneori aş fi vrut să vină la mine cineva, oricine, să-mi spună că tatăl copilului meu a fost un criminal, că a spînzurat copii — dar nimeni n-a făcut, în paisprezece ani, nici măcar o aluzie cît de vagă. Ei nu-mi pomenesc niciodată nimic despre trecut. Mă consideră om...

Cînd am revenit în camera mea de hotel, am notat aproape cuvînt cu cuvînt spovedania simplă şi tulburătoare a femeii ţintuite în patul acelui *Altersheim* luminos şi calm. Şi am simţit atunci o nevoie irezistibilă de a răsfoi paginile numeroaselor carnete umplute, în nopţile anterioare, de note mărunte şi crude, care completau în mod surprinzător tabloul sumbru al anilor cînd noua dramă a Germaniei s-a înfiripat pe scena istoriei. Le-am copiat, pur şi simplu, fără comentarii — de altfel, inutile — înşirîndu-le în dreptul cuvintelor rostite de pensionara căminului de bătrîni, ca pe nişte indicatoare fosforescente întîlnite în bezna nopţii pe o şosea necunoscută.

„Lungi convorbiri cu *M.* Trebuie reţinute următoarele amănunte principale :

Eu : Încă în vara lui '45, presa americană vorbea despre sabotarea Acordului de la Potsdam. Îmi amintesc că Drew Pearson a făcut o declaraţie radiodifuzată în sensul că Departamentul de Stat intenţionează să transforme Germania într-un bastion antisovietic. Ai fost în Berlin din primele zile după încheierea războiului şi ai urmărit întreaga desfăşurare a evenimentelor. Spune-mi, cine poartă vina pentru scindarea Germaniei şi a capitalei sale ?

M. (ezitînd o clipă) : O să-ţi răspund printr-o şaradă. La 23 aprilie 1945, într-o şedinţă de cabinet, preşedintele american Truman a declarat că va duce o politică fermă faţă de Uniunea Sovietică. Se împlineau abia două săptămîni de la instalarea lui în fotoliul lui Roosevelt, iar războiul încă nu luase sfîrşit. Drew Pearson era în întîrziere cu cîteva luni, după cum vezi.

Eu: Te mai rog să mă ajuți la reconstituirea unor momente care mi se par determinante. În primul rînd, jocul de-a primarii Berlinului — una din problemele esențiale, mai cu seamă în sectorul occidental, unde primarul are prerogative aproape egale cu acelea ale unui prim-ministru. Primarul dr. Ostrowski era social-democrat. El a fost înlăturat de social-democratul Suhr, pentru a-i face loc social-democratului Reuter. S-ar putea spune că ocupanții americani sînt aceia care-au manevrat pentru a crea situația de azi din Berlin și din întreaga Germanie ?

M.: E bine să nu uiți că, dacă americanii dispun de mulți bani, englezii au o școală diplomatică mai veche, iar burghezia germană a trecut ea însăși destule examene. Îți atrag atenția asupra unei coincidențe: de cîte ori burghezia germană a pregătit o agresiune, s-a adresat trădătorilor din rîndurile clasei muncitoare. Germania secolului trecut i-a avut nu numai pe August Bebel și Wilhelm Liebknecht, ci și pe agenții lui Bismarck: Lassalle și monarho-șovinul Johann Baptist von Schweitzer. La începutul secolului nostru, cînd metalurgiștii din Essen și textiliștii din Crimmitschau s-au aflat în grevă, bombele lacrimogene ale polițiștilor s-au asociat cu manifestele lansate de social-democrații oportuniști. Pe-atunci, Germania i-a avut pe Karl Liebknecht și Rosa Luxemburg, Franz Mehring și Clara Zetkin. Cancelarul von Bülow urmase însă exemplul „cancelarului de fier" — el l-a adus pe Eduard Bernstein din exilul său londonez, pentru a strecura în rîndurile partidului muncitorimii otrava reformismului. În anul 1905, în Ruhr, un sfert de milion de muncitori au declarat grevă pentru revendicări de ordin economic, dar și pentru că se opuneau expansioniștilor germani care intraseră în conflict cu Franța pentru colonizarea Marocului. Social-democratul de dreapta Noske se afla însă alături de generalul prusac von Einem, ministrul de război al lui Wilhelm II. În anul 1912, organizațiile social-democrate numărau un milion de membri, iar cu uniunile de consum și sindicale — 4 milioane. În Reichstag însă, social-democratul Scheidemann lăsa să se înțeleagă că muncitorii germani vor trage asupra mun-

citorilor francezi, iar Haase asigura că social-democrația germană nu va îngădui ca o grevă generală să zădărnicească războiul ce se pregătea. Încă atunci, dr. David a sprijinit politica anexionistă a partidului național-liberal, în numele unei „noi ordini" și al drepturilor „popoarelor culte". Două decenii mai tîrziu, spărgătorii unității clasei muncitoare aplaudau sloganurile național-socialiste despre aceleași drepturi ale „popoarelor culte" de a instaura o „nouă ordine" prin intermediul camerelor de gazare și al spînzurătorilor. Dacă înainte și după primul război mondial monopolurile germane au mizat pe sprijinul oportuniștilor social-democrați, în preajma celei de-a doua conflagrații mondiale și după 1945 s-a întîmplat la fel. Așadar, culpabilitatea nu poate fi limitată. Aici au colaborat mai mulți factori, între care și cel american. Ar fi însă o greșeală să excluzi rolul marelui capital german, în primul rînd al cercurilor reacționare din Germania occidentală. Între acestea și conducătorii scizioniști ai social-democrației este aceeași deosebire ca între un cal bălan și unul roib. Vreau să spun că se adapă din aceeași baltă tulbure.

Eu: Primarul berlinez dr. Ostrowski s-a pronunțat pentru unificarea social-democraților cu comuniștii ?

M.: O să-ți răspund mai puțin direct : Ostrowski nu s-a pronunțat pentru sciziune. Mă refer nu numai la scindarea Berlinului, a Germaniei, sau a partidelor clasei muncitoare germane, ci și la spargerea unității sindicale. Reuter a venit ceva mai tîrziu. Nu-l uita însă pe dr. Kurt Schumacher.

Eu: Ah, da, bătrînul spărgător al unității muncitorilor. S-a pus în slujba imperialismului german în august 1914, în 1918 și în 1933.

M.: Chiar așa. După ce l-a servit pe Brüning, s-a pus în slujba lui Hindenburg. În anii lui Hitler s-a păstrat la naftalină. După aceea, a devenit foarte activ. Avea la dispoziție un avion britanic și-l găseai peste tot. La Berlin a apărut în februarie 1946, pentru a se pronunța împotriva reformei agrare. În același timp, el vorbea despre așa-zisa „socializare a industriilor-cheie", cerînd puterilor de ocupație „să respecte voința po-

porului". De fapt urmărea restituirea uzinelor lui Stinnes, Haniel, Klöckner şi Hoesch către baronii cărbunelui şi oţelului din Ruhr. În toamna 1947, Statele Unite lansează lozinca : „Unire în toată Germania sau de loc". Cum Germania era despărţită în zone de ocupaţie, concluzia se desprindea de la sine : scindare. La începutul anului 1948, Schumacher susţinea că nu germanii trebuie să hotărască asupra unităţii germane, ci puterile ocupante. După cum vezi, nu-l mai interesa „voinţa poporului".

De altfel, trebuie să spun că ignora voinţa poporului şi cînd acesta se pronunţa pentru un tratat de pace. Schumacher întreţinea raporturi intime cu generalii hitlerişti Friessner şi Otto Kun, cu partizanii remilitarizării Germaniei, dar excludea din propriul său partid pe ministrul de interne al landului Gross-Hessen, Venedey, pe ministrul Arp din Holstein, pe ministrul prof. Strecker, sute şi sute de alţi activişti social-democraţi care luptau pentru încheierea tratatului de pace şi unificarea ţării.

Mai mult : Kurt Schumacher a extins principiul politicii zonale şi asupra modului de organizare a partidelor, adică s-a pronunţat pentru fărîmiţarea organizatorică a însuşi partidului social-democrat. Oricît ar părea de paradoxal, aşa s-a întîmplat. Plătit pentru a submina organizarea clasei muncitoare germane, forţa ei de şoc, pentru a împiedica unirea ei, dezvoltarea conştiinţei ei, Kurt Schumacher a pus bazele unui partid pe care el însuşi urma să-l îmbucătăţească. Pentru Berlin, de altfel, prevedea aplicarea aceluiaşi principiu al divizării în zone de ocupaţie. Ostrowski a înţeles caracterul criminal al acestui atentat împotriva intereselor proletariatului german. Alţii, însă, s-au lăsat cumpăraţi. Cu dolari, cu lire sterline, cu mărci. Franz Neumann din raionul Reinickendorf, Ida Wolff din Kreuzberg, Auesner din Spandau, Kurt Swolinsky din Tempelhof, Karl Viegner din Wilmersdorf, Klaus-Peter Schulz din Charlottenburg — şi nu numai ei — au început să lanseze teorii despre dispariţia luptei de clasă în Germania, despre egalitatea tuturor germanilor ca urmare a înfrîngerii, despre necesitatea refacerii monopolurilor „care

singure pot asigura pîinea populației și reînvierea gloriei germane", despre „primejdia comunismului". Swolinsky a susținut chiar teza „arianizării" sindicatelor, teză tipic hitleristă. Este bine să știi că Schulz a devenit redactor-șef al ziarului *Telegraph* și omul de legătură cu englezii. Swolinsky era agentul americanilor.

Eu: Așadar, divizării teritoriale i-a urmat divizarea politică.

M.: Da, dar vei vedea că nu numai atît. La 20 aprilie 1946, în Est, s-a realizat unificarea celor două partide ale clasei muncitoare. În ziua de 1 Mai, în întreaga Germanie răsăriteană au reapărut steagurile roșii ale proletariatului. În Vest însă, ocupanții americani și englezi au arestat nu numai comuniști, ci și social-democrați care se pronunțau pentru unificare. Toate sediile social-democrate în care a răsunat glasul unificării au fost sigilate. În ianuarie 1947, Suhr a izbutit să lichideze și unitatea sindicală, creînd așa-zisa Opoziție sindicală independentă („Unabhängige Gewerkschaftsopposition"), cu complicitatea tacită a democrat-creștinilor lui Adenauer și a liberal-democraților și cu sprijinul asurzitor al lui „Tagesspiegel", care-și spunea și el „independent", dar era finanțat de marea industrie germană. Ernst Reuter a apărut abia atunci, aproape pe nesimțite, dar s-a impus foarte curînd.

Eu: Mă înșel cumva? Mi se pare că în timpul războiului se afla la Ankara. Știu că, înaintea lui Hitler, a fost un simplu agent provocator strecurat în mișcarea muncitorească. Cum a ajuns în Turcia?

M.: Cu ajutorul hitleriștilor. A plecat în 1934 și a devenit consilier al guvernului turc pentru problemele administrației comunale.

Eu: Serios? Dar Turcia, deși neutră în timpul războiului, a evoluat în orbita Marei Britanii.

M.: Numai că ambasadorul Germaniei la Ankara era von Papen, același von Papen care l-a adus pe Hitler la putere, care avea relații amicale cu cercurile monopoliste anglo-americane și cu care Reuter întreținea strînse legături de prietenie. De altfel, ungerea lui ca primar al Berlinului occidental s-a făcut cu ajutorul lui Suhr, Swolinsky și Neumann, dar și cu sprijinul demo-

crat-creştinului Landeberg şi al democrat-liberalului Schwennicke. Nu e un secret pentru nimeni că Ernst Reuter n-a venit nici ca agent al Gestapoului, nici ca agent al burgheziei engleze, ci ca o unealtă a serviciilor de spionaj americane. După cum ştii, asemenea indivizi nu se află niciodată în slujba unui singur stăpîn. De altfel, peste cinci sute de funcţionari superiori ai partidului social-democrat şi ai sindicatelor din Republica federală ocupă aproximativ o mie cinci sute de posturi în consiliile de administraţie ale marilor întreprinderi şi bănci. Carlo Schmidt, ideologul social-democraţilor de dreapta, este plătit de concernul *Mannesmann*, alţi 14 conducători social-democraţi sînt stipendiaţii consorţiului *Stinnes*, 27 încasează tantieme de la *Flick*, 42 de la *Krupp*, 29 de la *Mannesmann*. În 1960, toţi aceia care s-au ridicat împotriva liniei impuse de conducerea de dreapta au fost excluşi din partid. Alţii au demisionat : von Behr, Fein, Agarty, Eckerlin, Berg, Schumacher, Gleissberg. Mulţi membri de rînd ai partidului îşi dau seama că azi, întocmai ca în 1918, în anii republicii de la Weimar şi în preajma venirii lui Hitler la putere, social-democraţii de dreapta nu reprezintă interesele proletariatului german.

Eu : Scindarea oficială a Berlinului s-a produs la 23 iunie 1948, o dată cu introducerea mărcii vestice. Ce poţi să-mi spui în legătură cu acest moment, care mi se pare foarte important pentru dezvoltarea ulterioară a problemei germane ?

M. : În primul rînd trebuie să reţii că reforma monetară a fost pregătită încă din 1946. Noile bancnote au fost tipărite în Statele Unite şi aduse cu vapoare speciale la Bremerhaven, în iunie 1948. Nu-i o simplă coincidenţă numirea lui Johannes Stumm în fruntea poliţiei vest-berlineze imediat după reforma monetară separată. Social-democratul Stumm l-a precedat pe social-democratul Erich Duensing în acţiunea de refacere a cadrelor poliţieneşti hitleriste. El a debutat prin închiderea sediilor Partidului Socialist Unit al Germaniei şi ale sindicatelor libere, prin arestarea celor care desfăşurau o activitate democratică şi prin interzicerea reuniunilor. De altfel, monopolurile — care se înstăpî-

niseră din nou în Berlinul occidental — concediau fără prea multe discuţii pe muncitorii şi funcţionarii ce se opuneau acestor măsuri.

Eu : Aşadar, crima a fost îndelung premeditată.

M. : Nu greşeşti. În 1948, generalul Clay i-a cerut lui Marshall să creeze o armată vest-germană de cinci sute de mii de oameni. Dar încă în 1945, cîteva săptămîni după încetarea războiului... Stai o clipă... (A scotocit într-un dosar şi mi-a întins apoi două fotocopii :) Citeşte !

Am luat cele două documente şi le-am privit timp de mai multe minute, parcă fără sfîrşit, cu un sentiment ciudat de indignare şi dezgust. Conţineau fiecare doar cîte o singură frază. O comisie americană însărcinată cu... lichidarea concernelor germane se adresa firmei *Anorgans-Werke* din Gerndorf, filială a marelui concern chimic *I. G. Farben :* „Va fi mai greu acum să produceţi iperită ?" Iar dr. Roell, reprezentantul lui *I. G. Farben,* răspundea : „Nu, domnilor, aveţi interese urgente ?"

ÎNTR-O NOAPTE LA ALT-BAYERN

Pe Luise am cunoscut-o în foaierul teatrului *Berliner Ensamble,* în primăvara anului 1961, la un spectacol cu „Galilei" al lui Brecht. O femeie între patruzeci-patruzeci şi trei de ani, cu părul şaten, prins într-un coc şi faţa smeadă, de o distincţie discretă. Cînd vorbea, căpăta o expresie febrilă.

— Profesoară de istorie, mi-a prezentat-o prietenul Olten.

Era însoţită de alte două femei, una blondă, înaltă şi subţire, de vîrstă incertă, iar cealaltă — măruntă, cu nasul mic şi obraznic, cu un iz de extravaganţă în îm-

brăcăminte, în aranjarea părului de culoarea jarului, în fronda conversaţiei, dar o extravaganţă vădit ostentativă şi improprie. De altfel, însăşi Luise avea să sublinieze, puţine minute mai tîrziu : „Trude ţine cu tot dinadinsul să pară o originală. Aşa se poartă dincolo. Dar nu i se potriveşte. Deh ! Vîrsta..."

— E din Berlinul occidental ?

— Da. Ea şi mama locuiesc în Neukölln, iar eu m-am stabilit la Potsdam. Ne întîlnim destul de des, fie la ele, dincolo, fie numai eu şi Trude aici, în Berlin, la un spectacol sau un concert.

Am tatonat, rîzînd :

— Dar „dincolo" nu e Berlin ?

Luise a plecat uşor capul spre umărul stîng, aşa cum aveam să remarc apoi că obişnuieşte în momentele de interiorizare.

— Dincolo ? Ştiu eu ? E complicat. Acolo, aici, peste tot sînt şi buruieni, şi flori. Dar ne-am obişnuit să spunem aşa : „Dincolo". Poate pentru că timpul a ridicat un zid între noi.

A fost prima întîlnire cu Luise şi Katerina, prietena ei. Pe Trude n-am mai revăzut-o, dar a revenit mereu în discuţiile ulterioare cu sora ei.

Prietenul Olten m-a informat, pe drumul dintre foaier şi locurile ce le ocupam, că majoritatea spectatorilor sînt veniţi din Berlinul occidental.

— Teatrele cele mai bune se află la noi. Repertoriul ca şi interpreţii depăşesc cu mult ceea ce se poate vedea dincolo. Senatul din Berlinul occidental subvenţionează numai trei teatre : *Schiller-Theater, Schlosspark-Theater* şi *Opera de Stat*, pe ale căror scene apar interpreţi străini de mare renume. Toate celelalte — *Theater am Kurfürstendamm, Die Tribune, Vagantenbühne* — sînt teatre particulare, şi pentru a se putea menţine se văd obligate să facă concesii gustului unui public de dubioasă calitate. Nu pot concura cu *Opera Comică* şi *Berliner Ensemble* de la noi, care profesează o artă de înaltă calitate. Tocmai de aceea, mai mult ca jumătate din numărul actorilor şi al inter-

preţilor muzicali din Vest activează la noi, dincolo neavînd debuşeu.[1]

Cînd cortina a căzut peste ultimele cuvinte ale lui Andrea, ne mai aflam sub vraja lui Ernst Busch, a cărui voce mi-a încîntat tinereţea.

— Este un actor care te răscoleşte, i-am spus la plecare prietenului meu.

Olten era frămîntat însă de alte gînduri.

— Ai reţinut ? mi s-a adresat cu vocea uşor voalată. Cînd Galileo Galilei îi încredinţează lui Andrea Sarti manuscrisul său „Discorsi", îl previne că trebuie să fie prudent la trecerea prin Germania. În 1637, între lumina ştiinţei şi Germania oficială se ridica un zid. Încă de pe atunci, Germania oficială reprezenta obscurantismul. Întocmai ca inchiziţia italiană, de care fugea Sarti şi care l-ar fi răpit omenirii pe Galilei dacă „Discorsi" n-ar fi trecut graniţa.

Prietenul meu este depozitarul unei culturi multilaterale. Observaţia mă incita, dar în momentul acela ne-am auzit strigaţi de Trude. Voia să-şi ia rămas bun. Ne-am despărţit şi curînd am zărit-o sărind, zglobie, treptele care duceau spre tunelul metroului.

— Este încă o *teenager*[2], a încercat parcă s-o scuze Luise, nu fără o umbră de nelinişte în glas.

— *Teenager, teenager,* a mormăit Olten dojenitor. Şi tu te-ai americanizat ? Cei de dincolo nu mai sînt germani. O fată este o *teenager,* un taxi este un Ford, trădătorii care lucrează pentru concernele din Vest şi se înfruptă din avantajele regimului nostru se numesc *Grenzgänger,* iar berea germană însăşi a fost înlocuită cu whisky-ul şi coniacul.

— Dar *Grenzgänger* este un cuvînt german, a glumit Katarina.

Olten a privit-o întunecat pe sub sprîncenele zbîrlite şi albe.

— Da, dar e o mentalitate străină. M-am săturat de cîte tot înghiţim zi de zi, cu răbdarea noastră de

[1] După 13.VIII.1961, Senatul din Berlinul occidental le-a interzis trecerea în capitala R.D.G.

[2] Denumire americană a tinerilor sub douăzeci de ani.

turmă. N-am învăţat nimic din toate nenorocirile care s-au abătut asupra Germaniei. Nici instinctul de conservare nu ne-a mai rămas.

A intervenit un moment penibil, încărcat de nori ameninţători. Ponderat de obicei, prietenul meu — la care preţuiam tocmai stăpînirea de sine, măsura în aprecieri şi tactul — îmi apărea deodată ca un Jupiter abătînd din înălţimea Olimpului o rafală de fulgere asupra întregii omeniri. Mă simţeam de prisos şi m-aş fi desprins din grup dacă Luise n-ar fi tăiat nodul gordian.

— Ce-aţi spune să luăm masa la *Alt-Bayern*? O mică escapadă pe meleagurile Katarinei.

Ne-am pus repede de acord. Am traversat, înviorati, Friedrichstrasse şi după cîteva minute ne-am aflat în jurul unei mese cochete, în plin decor bavarez.

— Sînteţi din München? m-am adresat Katarinei.

— Nu chiar de-acolo, ci dintr-o comună, nu departe de München.

— Şi veniţi des la Berlin?

— Am venit o singură dată... Şi am rămas aici. Adică am fugit din Republica federală.

A schimbat o privire, pe furiş, cu Luise, apoi a început să-şi depene caierul vieţii, de-a fir-a-păr, cu o voce liniştită, aproape inflexibilă. Şi în atmosfera animată a bătrînului restaurant bavarez, povestirea ei aducea o notă discordantă, de un tragism apăsător.

— Străbunicul, bunicul şi tatăl meu au fost învăţători. Bavarezi, toţi, din împrejurimile Münchenului. Şi învăţători de ţară, în acele şcoli cu o singură clasă de care Germania era plină şi care se mai găsesc şi astăzi în Republica federală.

Străbunicul, bunicul şi tatăl meu îşi băteau elevii. Despre străbunic am aflat aceasta de la bunic, iar despre bunic am aflat de la tatăl meu. Nedumeririi mele şi groazei cu care-i întrebam îi răspundeau invariabil: „Un copil german trebuie să fie disciplinat". Iar cînd dezacordul meu se manifesta printr-o altă întrebare: „Bătaia este singura metodă?" — eram eu însămi bătută, sau mi se spunea: „Un copil german trebuie să se obişnuiască cu viaţa aspră. Numai viaţa aspră formează caracterul".

Prin caracter, ei înţelegeau — după cum îmi ziceau adeseori — spiritul de ordine, lipsa de egoism şi nervii tari. În cele din urmă am înţeles că nu este vorba de spiritul de ordine în viaţa personală, ci de respectul faţă de ordinea existentă în stat, faţă de autoritatea de stat. Lipsa de egoism era, pentru ei, sinonimul de a te jertfi pentru ceea ce numeau „interesele superioare ale statului", la ordinul conducătorilor, care trebuiau ascultaţi orbeşte. De mii de ori am auzit: „Domnul primar e mai deştept decît noi, căci altminteri nu ar fi primar. Să-l lăsăm pe dumnealui să gîndească pentru noi". Urmărind ierarhia atît de complicată a statului nostru, prefectul era, desigur, un savant în raport cu primarul, iar kaizerul, pur şi simplu, o forţă mitologică intangibilă. Am confundat eu însămi, pînă destul de tîrziu, noţiunea „lipsă de egoism" cu dăruirea, dar mereu şi mereu mă loveam de contradicţia dintre cele ce auzeam în jurul meu şi realitatea înconjurătoare. Adevărul este că germanul e prin excelenţă un individualist şi că individualismul lui merge pînă la dispreţul faţă de toate popoarele, ba chiar şi faţă de propriii lui vecini, de propriile sale rude.

Katarina se îmbujorase vorbind. Mi se păruse placidă şi de o simplitate lipsită de pretenţii, dar aveam acum în faţa mea o femeie mistuită de o pasiune puternică şi nestăpînită. Încercam din nou un sentiment de jenă, în faţa unor mărturisiri pe care — credeam — calitatea mea de străin le exacerba, supradimensionîndu-le.

— Îngăduiţi-mi, totuşi, să observ că exageraţi, am întrerupt-o. Cunosc germani, destul de mulţi, care pot fi daţi ca modele de modestie şi de altruism. Aş spune chiar jertfă de sine. În a doua jumătate a veacului al XV-lea, ştiţi prea bine, predicatorul revoluţionar Hans Böheim, care-a ridicat ţărănimea împotriva episcopului din Würzburg, a sfîrşit ars pe rug. În prima jumătate a veacului nostru s-au găsit destui germani care să-şi dea viaţa pentru apărarea Spaniei republicane. Mi se pare riscant...

— Am cunoscut şi eu asemenea oameni. Dar sînt excepţii. Şi... excepţia întăreşte regula. Pe bunicul meu îl auzeam adeseori spunînd: „Oamenii sînt lupi. Ca să

poţi trăi, trebuie să înveţi să sfîşii". Tatăl meu repeta aproape cuvînt cu cuvînt „cugetările" bunicului. Probabil că bunicul era, la rîndu-i, ecoul străbunicului. Egoismul german s-a transmis de la o generaţie la alta. Aşa se şi explică explozia de bestialitate din primul şi din al doilea război mondial.

— Mă iertaţi, am întrerupt-o din nou. Tatăl dumneavoastră a avut studii de specialitate ?

Katarina a izbucnit într-un hohot de rîs, un rîs nervos, crispat, în care se ghicea o adîncă durere.

— Da, studii de plutonier.

Se pare că am făcut o mină cam caraghioasă, pentru că rîsul i-a contaminat şi pe ceilalţi doi comeseni, care se păstraseră pînă atunci într-o rezervă discretă.

— Asta-i o moştenire de la Friedrich al II-lea, a intervenit Luise. „Bătrînul Fritz", cum îi spunem noi, a dat învăţămîntul pe mîna soldaţilor invalizi. Avea destui, pentru că a făcut destule războaie. Majoritatea lor erau analfabeţi şi au introdus în şcoală metodele din armată. Iar cum sîntem conservatori, am păstrat tradiţia. Trebuie să ştiţi că oamenii aceştia n-aveau nici o legătură cu cartea, chiar cînd nu erau analfabeţi. Bunicul Katarinei, de pildă, îngrijea porcii satului. Apoi a fost luat în armată, a fost rănit în război şi a devenit învăţător. Pe fiul său însă l-a destinat meseriei armelor. Cînd l-au pensionat, i-au încredinţat educaţia copiilor din sat. La noi, la Potsdam, am avut multe asemenea cazuri.

Eram de-a dreptul uluit.

— Bine, am insistat eu, dar aceasta ar duce la concluzia că poporul german este un popor de inculţi. Or, realitatea dezminte...

În momentul acela, prietenul Olten, care tăcuse toată vremea încruntat, m-a apucat de braţ :

— Confunzi, aici nu e vorba de poporul german, ci de *popoarele* germane. Mă refer la poporul de sus şi la cel de jos.

— Adică la clase, am subliniat.

— Spune-le clase, dacă vrei. Fireşte clase. Vrei să scrii o carte despre Germania. Deci, nu trebuie să uiţi

cîteva amănunte esențiale. Thomas Mann a spus despre Germania că este țara prin excelență protestatară. La care Germanie s-a gîndit, nu-mi amintesc. Ceea ce-mi amintesc foarte bine, însă, este că Germania nu poate fi considerată ca un tot unitar. Ea este un conglomerat de teritorii și populații cu o dezvoltare foarte diferită. Bavarezii au istoria lor, cu totul alta decît aceea a frizilor, a suabilor, a saxonilor. Războiul țărănesc din 1525 a fost condus în Franconia de elementele burgheze, dar în Saxonia și în Turingia el a fost o mișcare populară. În secolul al XVII-lea, regatele și principatele germanice s-au întredevorat timp de treizeci de ani, reducînd populația cu nouă milioane de oameni. Dacă în anii războiului regii, prinții și condotierii lor au jefuit cît au putut — germani pe germani — ostașii s-au hrănit cu pîine mucegăită și mai ales cu rădăcini de copac și buruieni. Dar regii, și principii, și generalii, și popii benchetuiau.

Timp de sute de ani, pentru a-și spori puterea, au trimis germani să ucidă germani — întocmai ca în zilele noastre — dar au pălăvrăgit despre unitatea poporului german, despre o unitate care s-ar baza pe nu știu ce superioritate de rasă — firește, rasa germană fiind o rasă pură, cu o vitalitate pură. Nietzsche și francezul Gobineau, profeții barbariei superioare, pledau pentru autotiranizare, pentru a justifica terorizarea altora, ei împleteau perfect abjecțiunea iezuită a lui Machiavelli cu beția *erzațului* de filozofie vitalistă pe care din primele clase și pînă la doctorat le-am inhalat în școala iuncherilor și a căpitanilor de industrie. Mi se pare că prusacii, care s-au pus în fruntea luptei pentru unitatea germanilor, ca rasă pur ariană, au originea cea mai puțin pur germană dintre toți. De la ei am învățat însă că un student care n-are cîteva crestături de spadă pe obraz este un laș cu sînge stricat, că arienii trebuie să stăpînească lumea, că germanii sînt prin excelență un popor de stăpîni și că pentru a stăpîni trebuie să fii deopotrivă puternic și crud.

Thomas Mann a vorbit despre caracterul protestatar al spiritului german. Cred că a înțeles prin aceasta tendința lui de a se opune celorlalte popoare, tendință

care decurgea din sentimentul unei superiorități de rasă cultivat secole de-a rîndul ca bacilii în eprubetele laboratoarelor. Dacă n-ar fi făcut aceasta, conducătorii Prusiei n-ar fi putut să dea lovitura de grație Comunei din Paris, ei n-ar fi putut să reducă milioane de germani la simple instrumente docile ale cancelarilor, kaizerilor și führerilor de toate speciile.

Olten ieșise din limitele calmului său cunoscut. Era puțin congestionat și a sorbit cu zgomot o gură de bere, pentru a se răcori.

— Știi, a reluat apoi, cînd nu învățam lecția, în școala elementară, învățătorul mă sancționa obligîndu-mă să umblu trei sau patru kilometri cu un rucsac în spinare, un rucsac încărcat cu bolovani. Spunea că asta o să mă ajute să mă disciplinez, dar și să mă călesc. Avea și o teorie : „Un bun elev trebuie să se pregătească să fie și un bun soldat".

— Dar nu puteai să... reduci din kilometri ?

— Nu, pentru că punea un coleg să mă urmărească. Metoda a fost preluată de Hitler și generalizată. În școală, în instituții, în familie, spionajul a devenit o îndeletnicire „de onoare". Fiul își spiona tatăl, fiica își spiona mama, denunțul era un „act de patriotism". Doar se producea în numele „intereselor superioare ale statului". Hitlerismul a înălțat un zid între germani, între germanii-bestii și germanii-oameni.

Prietenul Olten și-a îndepărtat de pe frunte o șuviță rebelă de păr și a continuat :

— Poporul german nu este, firește, un popor de inculți. Acei germani care au avut posibilitatea să studieze au ieșit din școală ingineri perfecți, medici perfecți, dar nu și oameni cu o cultură complexă. În orice caz, străini de fenomenul social, de legile de dezvoltare a societății. Cred că aici se află una din cauzele apolitismului lor. Cineva a spus despre această categorie de germani că sînt o mașină umană de mare precizie, o armată de aghiotanți sau de subofițeri ai științei.

— Și totuși, mișcarea revoluționară germană a numărat numeroși intelectuali. Iar tradiția umanismului german este o admirabilă pagină de istorie.

— Da, tocmai de aceea ne mîndrim că am început, în sfîrşit, să ştergem colbul care a acoperit această tradiţie timp de zeci şi zeci de ani. Pînă acum ţi-am vorbit despre tenebrele noastre. Altminteri cum o să-nţelegi dimensiunile revoluţiei pe care-o săvîrşim? Îţi aminteşti cum scria Tucholsky: „...es ist sehr schwer, aus Deutschland zu sein. Es ist sehr schön aus Deutschland zu sein..." [1] Crede-mă, lupta noastră este o luptă foarte frumoasă.

DESPRE HARZ ŞI ALTELE...

În năvodul cerului, sus, departe, se prinseseră stelele cu gămălii de foc. O boare de răcoare unduia în sura seară minerală cînd am traversat pădurícea dinspre Köpenick, vechiul cartier muncitoresc în care locuieşte Katarina. De undeva, dintr-un bloc, străbătea melodia unui cîntec popular turingian acompaniat în surdină de-o armonică. Vocea era doar un fir subţire şi bănuiam a fi a vreunei fete ca un lujer, poate puţin melancolică la gîndul vreunui pitoresc sat natal din jurul Erfurtului. Îmi stîrnea, de altfel, amintiri proaspete, dintr-o plimbare pe Grosser Inselsberg, nu departe de „oraşul florilor", unde am cunoscut o întreagă societate veselă de flăcăi şi fete, studenţi, învăţători, muncitori din Eisenach, ba chiar şi un poet în devenire. Cuvintele unuia dintre ei mi-au rămas adînc întipărite în minte, m-au urmărit multă vreme.

— Peste un an voi fi inginer, mi-a spus el. Aş vrea să mă specializez în irigaţii. Deşi agricultura este tot mai neglijată din pricina atracţiei pe care-o exercită industria, cred că va trebui să ne preocupăm serios de dezvoltarea ei. Mi-ar place să văd pe ogoarele noastre lanuri aurii de grîu, aşa cum am auzit că se află în Ro-

[1] „...e foarte greu să fii din Germania. E foarte frumos să fii din Germania..."

mînia. Şi aş mai vrea ca ele să expulzeze cartoful acolo unde aceasta este posibil.

Văd, vă miraţi, dar vă mărturisesc că — deşi cartoful este la noi un aliment naţional — îl urăsc. Îi cunoaşteţi istoria ? Friedrich-Wilhelm I, vrînd să creeze o armată numeroasă şi necostisitoare, a introdus cartoful ca mîncare naţională. Este, într-adevăr, ieftin, şi umflă repede burta. Soldaţii prusaci au devenit astfel cei mai convenabili dintre toţi. Aţi observat, de altfel, că aici, în Turingia, se mănîncă mai puţin cartofi decît în Brandenburg. Poate de aceea regilor prusaci le-a fost mai uşor să aibă la dispoziţie mai multă carne de tun, cu mai puţină cheltuială. Fireşte, docilitatea prusacilor a jucat un rol determinant. Dar cartofii au fost un bun complice al regilor Prusiei. Poate să pară ridicol ceea ce spun, dar urăsc cartofii, întocmai cum urăsc militarismul prusac, care a făcut Turingiei mai mult rău decît suedezii lui Gustav Adolf şi francezii lui Napoleon laolaltă.

Noi, turingienii, avem o veche tradiţie a demnităţii umane. În 1525, ţăranii şi tîrgoveţii din satele şi oraşele noastre s-au alăturat lui Thomas Münzer. Iar Erfurtul a deschis porţile armatei sale de răsculaţi. În marele război ţărănesc au căzut numeroşi plebei şi meseriaşi din Turingia. În Erfurt s-au dezvoltat şcoli umaniste cu care ne mîndrim, de la Ulrich von Hutten pînă la Martin Luther. Mă refer la Martin Luther care a proferat blesteme la adresa papistaşilor, şi nu la cel care l-a slujit pe electorul de Saxa, la trădătorul mişcării lui Münzer.

Sînt fiu de ţăran, nepot şi strănepot de ţăran, mă trag din aceia pe care nobilii, popii şi funcţionarii lor îi apăsau cu zeciuieli sau îi trăgeau pe roată. Numele meu este Hunger. Un nume care vorbeşte despre foamea strămoşilor mei şi despre împotrivirile lor. Iată de ce doresc să mă specializez în irigaţii. Aş vrea ca urmaşii mei să-şi schimbe numele, să-şi spună Satt [1], de pildă, să trăiască în belşug. Aş vrea ca Germania să fie o grădină, întocmai cum Erfurt este un oraş al florilor.

[1] Hunger = foame ; satt = sătul.

Îl văd aievea : înalt, cu gura fină şi privirea limpede asemenea unei ape de munte. Mărturisirea lui, în esenţă dramatică, purta amprenta unui optimism robust, a unei energii care-i trăda originea rurală. Cînd vorbea despre intenţiile de viitor, ca şi atunci cînd evoca tenebrele trecutului, se lumina ca un erou mitologic ce se pregăteşte să reteze cel din urmă cap al hidrei. Era multă forţă în cuvintele lui, o forţă care exprima încrederea în ziua de mîine. Şi de altfel însişi tovarăşii lui de drumeţie destăinuiau o voioşie tonică, o exuberanţă chiar, care te făcea să te gîndeşti la o pădure tînără ce se trezeşte-n zori. Nu era nici urmă de superficialitate în zbenguiala lor juvenilă. Dimpotrivă, aş zice că am ghicit în ea un amestec de preocupare şi de siguranţă, de nerăbdare şi de seninătate, ca atunci cînd se cristalizează marile sentimente şi hotărîrile cele mari. Tineretul acesta îmi apărea ca un pîrîu care-şi croieşte matca greu, dar sigur.

...Firul de cîntec turingian pălise demult, cînd am sunat la uşa Katarinei.

— În sfîrşit, fiul rătăcitor ! m-a întîmpinat prietenul Olten cu braţele întinse. Cum a fost la Erfurt ?

— Cu pansele, rezede, begonii, garoafe şi... conopidă.

Am stîrnit bună dispoziţie — ceea ce, pare-se, nu era prea dificil : pe masă se aflau urmele unui dejun generos, iar noile mele prietene concurau în vervă cu Olten, care-mi apărea neobişnuit de spiritual.

— Ai fost, desigur, pe dealul castelului Cyriaksburg, acolo unde se află expoziţia internaţională a florilor. Ţi s-a spus că pe locul fortăreţei se înălţa, la început, o mînăstire a călugăriţelor benedictine ? Iată cea mai bună dovadă că natura se reproduce. Din flori au răsărit flori.

Luise l-a lovit, rîzînd, peste braţul care gesticula :

— Bătrînul satir e licenţios.

— Dar trebuie să recunoşti că e vorba doar de licenţe poetice, a corijat-o el mereu animat. De altfel, o fac din invidie. M-a lăsat singur aici şi a hoinărit aproape o săptămînă prin Turingia tinereţii mele. O revăd cu fiecare amănunt : pădurea cu apele şipotind

repede către Saale, care le poartă spre valea largă a Elbei; apele Weserului năpădite din toate părţile de păduri şi coline, iar mai departe, în zarea limpede, lanţul munţilor Harz. Ai urcat pe Brocken?

— Da. Şi am reconstituit, din păcate numai în parte, călătoria lui Heine peste stîncile de granit ale muntelui legendar, printre cascadele care sar peste brazi înalţi şi bolovani contorsionaţi, pînă aproape de „Amvonul diavolului" şi „Altarul vrăjitoarelor", acolo unde poetul domniţei Ilse s-a întîlnit cu melodiile *Minnesänger*-ilor medievali, cu baladele lui Uhland, cu cîntecele patriotice ale lui Arndt şi cu doctorul Faustus. Am ascultat mugetul şi foşnetul apelor, şuieratul vîntului prin frunzişul codrului, ciripitul subţire al păsărilor şi clinchetul cristalin al clopoţeilor de la gîtul oilor. Am văzut veveriţe sărind prin copaci, multe şi sprintene ca nişte stoluri de păsări veşnic grăbite, am auzit în aerul rarefiat al înălţimilor cîntecul legănat al femeilor şi fetelor care coborau cu coşuleţe de fragi, şi zmeură, şi afine, şi mure.

Prietenul Olten parcă numai asta aştepta.

— Bravo, a izbucnit, pînă la urmă o să te îndrăgosteşti de Germania. Şi o să iasă o carte despre micşunele şi garoafe.

L-am întrerupt, surîzînd:

— Ştiu că horticultura este foarte dezvoltată la voi, dragostea pentru flori am recunoscut-o la Potsdam şi la Dresda, la Hamburg şi la Leipzig, la Berlin şi la Erfurt. Dar de la Erfurt pînă la Weimar n-am făcut decît o jumătate de oră, iar de la Weimar pînă la Buchenwald sînt cel mult zece kilometri. Aşadar, n-am văzut numai azalee şi liliac, orchidee şi camelii, ci şi mărăcini. De altfel, ai tu grijă să nu mă ameţească parfumul grădinilor. Şi nu numai tu...

Le-am reprodus mărturisirea patetică a lui Hunger şi am refăcut, pas cu pas, drumul parcurs în acele zile de neuitat care mi-au evocat întregi veacuri de istorie frămîntată. Aveam sentimentul că eram un medic care caută pulsul bolnavului şi, după ce l-a găsit, începe să-i numere bătăile. Îi întrebam mereu pe prietenii mei: „Oare nu greşesc? Oare am sesizat bine?" Mă

aprobau, uneori, alteori mă combăteau sau mă corijau. Trecuse demult miezul nopții și, la capătul discuției noastre aprinse, am încercat să concretizez un gînd care mă urmărea încă de la primele întîlniri din Berlin :

— Am crezut că germanii sînt, în general, niște oameni închiși, necomunicativi. Constat însă că vorbiți mult, chiar mult mai mult decît mă așteptam. Cum se explică aceasta ?

După un moment de tăcere, Olten mi-a răspuns, cu oarecare gravitate în glas :

— Este un fenomen nou în viața noastră. De fapt, n-ai greșit, germanul era într-adevăr o fire închisă. Dar acum simțim nevoia de a ne lămuri cu noi înșine, de a înțelege ce s-a întîmplat cu noi, de a pătrunde pînă la originea lucrurilor. Numai așa, vorbind cu noi înșine, despre noi înșine, ne vom limpezi. Sîntem ca o apă tulbure care trece printr-un filtru. Înțelegi ? Vorbim, ca să ne putem elibera de balastul trecutului. Firește, nu se poate generaliza. Mai dăinuie multe umbre în sufletele multora dintre noi. Dar aceia care vor să se descătușeze simt nevoia să vorbească. E ca și cum un ocnaș ar escalada zidul întunecat care-l desparte de lumea vie, de lumină.

ÎN ORAȘUL DE PE MARGINEA HAVELULUI

Drumul pînă la Potsdam îl parcurgi, în mod normal, în cel mult o jumătate de oră. Traseul liniei ferate care pornește de la Potsdamer Bahnhof măsoară exact 22 de kilometri pînă la Neubabelsberg și 28 de kilometri pînă la Charlottenhof, în imediata apropiere de Sans-Souci. Dacă folosești linia Wannsee, trenul trece prin Zehendorf, pe la grădina botanică, prin

cartierele Dahlem şi Lichterfelde, apoi — pînă în apropierea plajei de la Wannsee — prin Schlachtensee şi Nikolassee, pentru a-ţi continua călătoria cu vaporul. Cu *S-Bahn*-ul (linie ferată aeriană), itinerarul este aproximativ acelaşi ca şi al liniei ferate obişnuite. Doar că te mai poartă şi prin Charlottenburg şi Grunewald.

Cam acestea erau indicaţiile de care dispuneam, înainte de-a ajunge la Berlin. Mă adresasem, vezi bine, unui ghid anacronic.

Înainte de 13 august 1961, reconstituirea itinerarului prevăzut de ghidul meu nerealist echivala cu o aventură. După această dată, o asemenea aventură a devenit practic imposibilă, prin dispariţia drumurilor de acces existente înaintea acordului de la Potsdam din 1945. Călătorul care voia să ajungă în oraşul de pe marginea Havelului trebuia să facă un ocol de cincizeci de kilometri, schiţînd un semicerc în jurul Berlimului occidental. Este ceea ce am întreprins eu însumi... cel puţin după închiderea graniţei dintre capitala germană şi sectorul ei apusean.

Mă aducea la Potsdam o invitaţie a Luisei, dar — fără îndoială — nu l-aş fi exclus în nici un caz din planul meu. Istoria oraşului se confundă cu epoca de strălucire a militarismului prusac şi tot aici s-a produs marea cotitură din existenţa Germaniei, spre asfinţitul primăverii lui '45, cînd au apărut premizele unui stat muncitoresc-ţărănesc, al germanilor, cel dintîi din tragica lui existenţă. Potsdamul este punctul de răscruce a două momente istorice.

Am rătăcit cu intenţie, căutînd Hagelallee. Voiam să aflu singur Poarta Brandenburg ; castelul cu decoraţii stil rococo şi cu al său *Lustgarten*, în care faimoşii *lange Kerle* — uriaşii grenadieri din garda „marelui elector" Friedrich-Wilhelm I, regele-sergent — îşi exercitau instinctele războinice ; palatul „cel nou" construit prin 1763—1769 de Friedrich II „cel mare" de asemenea sub semnul domniei cozii de păr şi a bîtei caporalului, care aveau să fie înlocuite abia după o sută de ani cu acelc căşti de oţel cu vîrf ascuţit („Pickelhauben"), atît de specifice prusacismului.

Nu știu cum, ajuns în apropierea parcului Sans-Souci, m-am descoperit în deficit de punctualitate, astfel că am abandonat reflecțiile provocate de plimbarea solitară și am grăbit pasul.

— Fericită idee, să stai tocmai pe Hagelallee! au fost primele cuvinte pe care i le-am adresat Luisei. Pierdut în meandrele secolului al XVIII-lea, mai-mai să nu observ placa de pe zidul casei nr. 38; acolo a discutat Karl Liebknecht cu tovarășii săi din Potsdam, în noiembrie 1914, problema opoziției împotriva votării în Reichstag a creditelor de război. Așadar, am fixat jaloanele orașului dumitale: cuibul „bătrînului Fritz" și al celorlalți Hohenzollerni; casa modestă din Hagelallee 38 în care a scăpărat conștiința revoluționară a Germaniei; Cecilienhof, unde s-a croit drumul Germaniei de azi. Iartă-mă că am întîrziat. După cum vezi, merita...

Luise aplecă ușor capul spre umăr și ridică un deget ca pentru a mă corija:

— Observația nu este lipsită de ascuțime. Dar te previn asupra pericolului simplificării. Ai văzut cum arată Havelul la noi? Golfuri, lacuri, insule, păduri, sinuozități, luminișuri și hățișuri de întuneric, ca însăși istoria noastră. „Bătrînul Fritz" își spunea el însuși „regele filozof", întocmai cum își confecționase un portret pe care avea grijă să-l popularizeze, astfel încît masele să-i atribuie trăsături legendare: nobil, drept, cu inima plină de dragoste pentru popor, econom, de o modestie exemplară, spiritual, cu sensibilitate poetică, cu înclinări spre gîndire. De ce toate acestea? Pentru că altminteri n-ar fi putut să tîrască poporul în trei războaie. Oamenii lui de curte îl prezentau ca pe un rege spartan care flămînzește și suportă lipsurile alături de popor, pentru a convinge poporul să ducă o viață austeră și să accepte privațiunile provocate de război. Aș vrea să-ți citesc o însemnare a doctorului Zimmermann din Hannover, chemat să-l îngrijească pe perfidul și lacomul „Krückstock-Herr" — domnul cu cîrjă, cum îi spunea.

A căutat cu privirea prin rafturile bibliotecii și a scos o carte cu scoarțe de piele cenușie. A răsfoit-o

cîteva clipe, apoi a început, subliniind aproape fiecare cuvînt : meniul lui era compus din „foarte multă supă cu condimente din cele mai tari... apoi o porție mare de carne de vită înnăbușită într-un litru de alcool ; după aceea a consumat un fel italian cu parmezan. În sfîrșit, a încheiat masa cu o farfurie întreagă cu pateu de țipar, atît de condimentat, de iute, încît părea a fi fost copt în iad. Încă la masă a adormit și l-au apucat convulsiile. Această lăcomie sfida orice prescripție medicală".

— Din cîte știu, am observat, sărăcimea Prusiei a dat pe atunci un mare contingent de tuberculoși și morți de subnutriție.

— Da, așa e. Dar Friedrich „cel mare" — deși bolnav de ficat, mi se pare — mînca bine, precum vezi. După cum, imediat ce a luat sfîrșit războiul de șapte ani, care a secătuit țara, a pus să i se construiască parcul și castelul Sans-Souci. Nu s-a putut stabili niciodată cît a costat capriciul acesta, pentru că „regele econom" a dat ordin să se ardă facturile. Se evaluează însă cheltuielile la cîteva zeci de milioane. Nu mai vorbesc de „Noul palat", care avea aproape două sute de camere. Hohenzollernilor le erau caracteristice infatuarea, grandomania și disprețul pentru popor.

— I-am simțit și noi.

— Da, ai dreptate. Sîntem, ca să zic așa, înrudiți.

Vizitarea castelului Sans-Souci este reconfortantă pentru ochi. Cele șase terase ale parcului se succed în amfiteatru pînă pe culmea Weinbergului, dîndu-i un anumit ritm, ca de vals. Tisa piramidală, tunsă simetric, castanii, peluzele de flori închipuind broderii multicolore, marea fîntînă din centru, bacantele de marmură străjuite de statui și busturi amintind antichitatea ar oferi un peisaj luxuriant, dacă s-ar observa o strictă geometrie. Pe aleile veșnic verzi, mulțimile încearcă adeseori bucuria a două sau trei ore „sans-souci", fără griji, bucurie hărăzită timp de două secole încheiate, din zori și pînă-n zori, numai Fritzilor cu *Pickelhauben*.

După o asemenea plimbare printre copacii tunși și busturile lui Cicero și Caton, în 1765, doi ani de la încheierea războiului de șapte ani, Friedrich II îi scria

Mariei-Antoinette de Saxa : „Războiul este un bici, un rău necesar, pentru că oamenii sînt stricaţi şi răi..." Filozoful filistin, cu meniuri sardanapalice şi metrese importate din întreaga Saxonie şi Prusie pentru a-i umple timpul mult prea generos din al său *Château de plaisance,* n-a ezitat să-i trimită pe oameni la moarte, în timp ce huzurea în Versailles-ul din vecinătatea Havelului. De altfel, a dus dispreţul faţă de oameni pînă la ultimele consecinţe : a ordonat prin testament să fie înmormîntat alături de animalele lui. Ceea ce, în treacăt fie spus, a fost de natură să-l situeze după moarte pe treapta spirituală pe care s-a aflat în tot cursul vieţii.

Castelul, asemenea parcului, stimulează reflecţiile. Construcţia lui Georg Wenzeslaus von Krobelsdorff îţi trimite adeseori gîndul spre palatul regilor Franţei sau spre Schönbrunn-ul vienez. Dacă cel dintîi are un anume rafinament, dacă celălalt are o uşoară graţie frivolă, rococoul german, fără a fi lipsit de farmec, este prea încărcat — poate pentru că Prusiei i se potriveşte goticul. Interiorul este inundat de mamură şi palisandru. Stucaturi, coloane corintice de marmură, capiteluri aurite, un dans al nimfelor, un car de triumf al lui Bacchus, o Floră — zeiţa grădinilor, un Ares — zeu al urgiei războinice, un zephir — zeu al vînturilor, Diana cu tolbă de vînătoare, scene din „Metamorfozele" lui Ovidiu, Pan cîntînd ademenitor pentru nimfa Syrinx. „Domnul cu cîrjă" cînta şi el din flaut, după cum ne arată o relicvă din sala de concerte.

„Ce ciudat ! îmi spun. În ţara aceasta, florile şi muzica sînt parte intrinsecă a existenţei oamenilor."

Luise mi-a ghicit gîndul şi a răspuns aparent degajată, fără să mă privească :

— Vrei să spui că... nu se armonizează cu ceea ce ai văzut la Buchenwald ?

Apoi, ca pentru a ocoli discuţia :

— Observi ? Aici, în ornamentică, totul este mitologie greacă şi romană, dar nici un motiv din legendele germane. Ai remarcat că în bibliotecă se află numai cărţi franţuzeşti. „Bătrînul Fritz" scria el însuşi în limba franceză şi refuza să vorbească nemţeşte. Asta

mi se pare foarte semnificativ. La Cecilienhof o să vezi un castel ca desprins dintr-un peisaj englezesc. Are o sută şaptezeci de camere şi a fost dăruit prinţesei Cecilia acum o jumătate de secol, cînd soldaţii germani îşi vărsau sîngele pe fronturile primului război mondial. Nici acolo nu exista nimic care să vorbească despre legătura familiei imperiale cu Germania.

Am surîs unei amintiri destul de proaspete :

— Ştii, la noi, la Sinaia, în întreg castelul Peleş nu se aflau decît cîteva vase de ceramică romînească, care-au fost descoperite undeva, în pod. Restul era nemţesc, italienesc, englezesc, spaniol, ba chiar şi maur.

— Nu mă mir de loc, a încheiat Luise conducîndu-mă parcă cu intenţie spre faimoasa Orangerie în stil florentin.

Cînd am ajuns la Cecilienhof, am reţinut un amănunt semnificativ : castelul în care s-a încheiat acordul cu privire la viitorul Germaniei primeşte în medie un vizitator pe minut. Acordul de la Potsdam a aprins flacăra speranţei în sfîrşitul Fritzilor care considerau războaiele „un rău necesar" şi pe oameni „stricaţi şi răi".

În fiecare minut, un om vine la Cecilienhof să se încălzească la flacăra aceasta care a mijit în primăvara lui 1945.

În anul 1963, numărul vizitatorilor s-a ridicat la un milion : germani, polonezi, englezi, australieni, americani, sovietici, japonezi, brazilieni, suedezi, coreeni, cehi, indieni, s! vaci, romîni. Cei mai mulţi erau germani...

TUMOAREA

ŞOFERUL

Drumul spre Rostock duce printr-o regiune pitorească. Rare coline, ogoare verzi, ochiuri de apă, pîlcuri de pădure. Horst este un bun şofer : goneşte „fest", dar cu prudenţă. De aceea şi am răgazul de a nota în carnetul meu impresiile vizuale, ca şi conversaţia cu omul acesta aparent foarte tînăr, dar cu o zbuciumată experienţă de viaţă. Schildow... Schönfliess... Bergfelde... Birkenwerder : orăşele de provincie, cu gospodari liniştiţi, cu străzi foarte curate şi o vegetaţie bogată — arbori şi tufe de flori multicolore. Un pîrîiaş se zbenguie printre căsuţe strălucitoare şi maluri invadate de copaci. Este mult calm aici, idilismul povestirilor lui Grimm.

— În stînga noastră se află Tegel, mă informează Horst. Acolo este sectorul francez.

N-am insistat. Încă nu-l cunosc şi nu-i ghicesc intenţiile din subtext. Urmăresc peisajul, foarte viu în dimineaţa aceasta însorită de primăvară. Din cînd în cînd îmi observ tovarăşul de drum. Are un obraz uşor prelungit, cu o vagă cută adîncită sub ochii de-un albastru intens. Deşi pleşuvit, capul a păstrat o mobilitate şi o tinereţe uimitoare, mai ales ţinînd seama de cele ce aveam să aflu mai tîrziu. Îl întreb ca într-o doară : „Acesta este drumul cel mai scurt spre Rostock ?" Consultasem în ajun o hartă mai veche a Germaniei şi aveam impresia că străbatem alte meleaguri.

— Este drumul cel mai lung, a răspuns Horst cu o nuanţă de gravitate în care se ghicea o furie stăpînită.

Dar nu putem face altfel. Trebuie să-i ocolim pe cei de dincolo.

Am tresărit surprins. Dar, deşi de data aceasta am sesizat sensul celor spuse, am prins pretextul discuţiei.

— Care... cei de dincolo ?

Parcă s-a întunecat. Să-l fi indispus naivitatea mea ? Sau poate întrebarea însăşi ? A profitat de o cotitură a drumului, care l-a obligat să întoarcă brusc volanul, şi a răspuns cam scrîşnit :

— Berlinul occidental.

Ajunsesem la Oranienburg şi speram că vom trece pe la Sachsenhausen, lagărul despre care auzisem atîtea. Am ocolit însă oraşul şi am trecut prin Carmendorf. Înaintea noastră, copiii se duceau la şcoală, călărind motociclete sau pedalînd de zor bicicletele zvelte. Am reţinut amănuntul. Mai văzusem pînă atunci acele *Kinderspielplätze* — locuri rezervate copiilor, cu multă verdeaţă, cu jocuri, pe alocuri cîte un mic lac pe care se zbenguiau în bărci sau îl străbăteau înot.

— E multă grijă pentru copii aici, la voi, m-am adresat lui Horst, chiar în dreptul unui motociclist precoce care musai voia să ne-ntreacă.

Ne aflam la Kremmen, care ne-a primit cu serele lucind în bătaia soarelui şi cu o moară de vînt părăginită. Horst şi-a păstrat chipul întunecat, deşi vocea căpătase mai multă vioiciune.

— Am şi eu doi copii. Sînt foarte reuşiţi. Fata cea mai mare îmi creează ceva mai multe probleme. A început să-şi roşească buzele şi să caute jurnale de modă. I-am spus : „N-am nimic împotrivă. Poţi să fii cochetă, dar nu extravagantă. Vreau să fii decentă, îngrijită, să nu semeni cu cele de dincolo".

— Dar „dincolo" ce se-ntîmplă ? Doar şi acolo sînt oameni feluriţi, şi mai buni, şi mai răi. Doar şi acolo sînt părinţi.

Horst a rămas o clipă în cumpănă, apoi a început pe un ton mai grav. Simţeam că este tulburat, dar că face eforturi să se stăpînească.

— Tatăl meu a fost muncitor la o brutărie şi nu avea timp să se ocupe de educaţia noastră. Cînd noi ne

duceam la şcoală, el dormea; cînd veneam de la şcoală, se pregătea să plece la lucru. De aceea ne-a crescut Hitler. Aşa cum ne-a crescut. Pentru război. Socrul meu a fost muncitor la o fabrică de produse electrotehnice. L-au omorît naziştii. Nu era comunist. Zicea că nu vrea să facă politică. Dar tocmai de aceea l-au şi omorît, pentru că nu voia să facă politica lui Hitler. N-am avut copilărie, n-am avut tinereţe. L-am avut numai pe Hitler. La şcoală, în afara şcolii, în organizaţia de tineret în care ne-a băgat cu sila, ca pe nişte oi, în războiul în care ne-a trimis ca pe nişte vite. Asta nu se mai poate, asta nu mai vreau să retrăiesc. Tocmai de aceea mă străduiesc să deschid ochii copiilor mei, să-i învăţ să fie oameni. Atît cît stă în puterile mele.

Traversasem Staffelde, cîmpul care i-a urmat şi pădurea stufoasă, Börnicke şi Nauen. Către Selbelang se abătuse asupra şoselei un torent de neguri cenuşii. Pessin, din nou cîmp întins, din nou pădure. La Friesack ne-au întîmpinat morminte sovietice şi un monument de piatră acoperit de flori. La Kyritz, alt cimitir sovietic. Am încercat direct, cum ai apăsa pe o rană purulentă :

— Aşadar, ai fost naţional-socialist...

Şi cum îl priveam atent, parcă am desluşit o scînteie ţîşnind de undeva, din ochii uşor aburiţi şi vineţi ca după o noapte nedormită. A răspuns scurt, aproape silabisind :

— Da, am fost nazist.

Moment apăsător. Simţeam că trebuie să-l spulber, poate printr-un divertisment liric.

— E frumos pe-aici. Vegetaţie multă, case ca în Tirol.

Horst tăcea, ca într-o pîndă. Apoi, încleştîndu-şi mai tare degetele pe volan, ca şi cum n-ar fi auzit nimic din cele ce-i spusesem, şi-a continuat firul gîndurilor, cu toată fiinţa crispată :

— Fratele meu lucrează dincolo, în Berlinul occidental, la o fabrică de ciorapi de damă. Ciorapi pentru export în America. Patronul lui este american. Directorul, german. Acelaşi director pe care l-a avut înainte

de '45, un fost nazist. Cînd vine pe la noi, fratele mănîncă şi bea ca un sălbatic. Îi spun : „Eh, văd că-ţi place mîncarea comuniştilor" — cu toate că eu nu sînt comunist. El răspunde : „Îmi place. E mai ieftină". Eu nu mă las : „Atunci de ce rămîi dincolo ? Ca să te pleci pînă la pămînt în faţa lui *Herr Dircktor* cu *Jawohl ! Jawohl !* [1] de dimineaţa pînă seara ?" Şi el îmi spune, de fiecare dată, că e mai bine plătit dincolo. Asta-i adevărat, dar banii lor sînt murdari. Îi îndoapă cu bani pînă le astupă urechile, ca să nu audă tobele hitleriştilor.

— Sînt într-adevăr acolo salariile mai mari ?

— Da.

— Atunci... de ce nu treci şi dumneata dincolo ?

Horst a oprit brusc şi m-a privit lung, cu un reproş dureros imprimat în privirea limpezită.

— Nu ne ştim. Dumneavoastră veniţi din Romînia. Eu Romînia n-o cunosc. Am luptat în vest şi am văzut multe. Am fost nazist, pentru că am fost crescut de nazişti, pentru că am fost învăţat să mărşăluiesc, pentru că am fost îndopat zi de zi cu „marele Reich" şi cu „geniul führerului", pentru că am scos uniforma Hitlerjugend-ului ca s-o pun pe aceea a Wermacht-ului, pentru că ani de zile n-am cunoscut oameni, ci numai fiare.

La Dessau, în august sau în septembrie 1944, am asistat la bombardarea oraşului. Foarte multe bombe incendiare cu fosfor au fost aruncate pe spitalul de copii, deşi avea însemnele Crucii Roşii. Copiii fugeau sub ploaia de bombe, iar avioanele care-şi lepădaseră încărcătura zburau deasupra caselor, ca să mitralieze populaţia. Am văzut cu ochii mei sute de copii arzînd. Am intrat în spitalul cuprins de flăcări, pentru a-i salva. Asta n-o să uit niciodată. Niciodată nu vreau să mai îmbrac haina militară. Dar dacă cei de dincolo vor încerca să mai repete jocul lui Hitler, o să-i sfîşii cu dinţii.

— Dincolo se află şi fratele dumitale.

---

[1] Da ! Da !

Horst a apăsat mai puternic acceleratorul şi a răspuns cu un calm care m-a înfiorat :

— Soţia lui Göring a fost despăgubită pentru „pierderea" întreprinderilor pe care le stăpînea pe teritoriul de azi al Republicii Democrate Germane. Göring este, de fapt, unul dintre asasinii copiilor din spitalul de la Dessau. Ca şi Hausinger, ca şi Speidel, ca şi Ilse Koch, care şi ea a primit o pensie mare, ea care făcea abajururi din piele de om. Ştiţi cum s-a justificat pensia ce i s-a acordat ? Soţul ei, criminal de război, a avut un conflict cu nişte SS-işti, care l-au împuşcat. Adenauer a hotărît deci că Ilse Koch ar fi o „victimă a fascismului". Cine nu înţelege toate acestea este ori un robot, ori un criminal. Dacă cei de dincolo ar dezlănţui un nou război şi fratele meu ar rămîne acolo, l-aş sugruma cu cele zece degete ale mele.

— Noi, comuniştii, nu vorbim astfel.

Horst a surîs reproşului, cu o umbră de tristeţe pe buzele subţiri :

— Poate de aceea nu sînt comunist.

DRUM ÎN SPIRALĂ

Dacă porneşti din Berlinul occidental spre Magdeburg, de pildă, călătoreşti numai douăzeci de minute, pînă la autostradă. Noi însă am făcut un ocol de o oră. Din Alexanderplatz intri direct în Karl Marx-Allee, cu lungul ei şir de blocuri noi şi înalte, albe sau pastelate, multe cu faţade de faianţă, care schiţează de pe acum un mare bulevard animat. Este ca un strigăt de viaţă care vesteşte un Berlin al încrederii în capacitatea creatoare a oamenilor, un Berlin eliberat de strigoii trecutului. Aici se poate aplica de minune imaginea „renăscut din propria-i cenuşă". Berlinul democratic este o ade-

vărată „pasăre Fenix". Planul constructiv apare peste tot, cu o forță elocventă.

La Ostbahnhof, Horst îmi atrage atenția asupra unui munte de cărămizi. Sînt scoase din pivnițele clădirilor distruse și, după ce se macină în mașini speciale, se folosesc pentru panelele noilor construcții.

În dreapta noastră se află portul. Dincolo de el apare Berlinul occidental. În dreptul marelui frigorifer de pe Mühlenstrasse, clădirile Berlinului occidental se înșiruie laolaltă cu movilele de moloz pînă la podul de peste Spreea, unde se înalță centrala electrică reconstruită. Aici pătrundem în cartierul Treptow din Berlinul democratic, vechi de veacuri, dar aproape complet distrus și reconstruit, cu un parc vestit în care se profilează, dincolo de frunzișul copacilor, în capul unei largi alei, marele monument al ostașilor sovietici. Ceva mai departe, în dreapta șoselei dinspre Schönefeld, se zărește un turn înalt de metal. Este sectorul american. Despre Schönefeld s-a vorbit mult, în aprilie 1956. Aici, americanii au săpat un tunel sub șosea, în sectorul democratic, la punctul Altglienicke, pentru a capta convorbirile telefonice de pe aeroportul vecin. Tunelul a fost descoperit și azi, deasupra lui, se află instalată o frumoasă seră de flori și de legume. A folosit la ceva...

În regiunea Brandenburg, pe la Wollin, întîlnim o coloană de mașini militare americane.

— Ce caută aici ? întreb.

— Vin din R.F.G. și se duc spre Berlinul occidental. Alt drum n-au. Așa-i în Germania... astăzi.

În apropiere de Burg, placa indicatoare preciza : Ne aflăm la cincizeci de kilometri de frontiera dintre cele două Germanii. Așa-i în Germania „astăzi", cum spune Horst. Pentru că o asemenea situație, prin însăși artificialitatea ei, nu poate fi permanentizată.

Dacă vii dinspre sud, pe larga și neteda și monotona autostradă cu perspectiva spre peisaje industriale, sate cu acoperișuri țuguiate ca prin Ardeal și rare petice de pădure sau de lacuri — mașina trebuie să facă un ocol de cincizeci de minute pentru a intra în Berlinul democratic.

Dacă voiai să cîştigi timp — înainte de 13 august 1961 — tăiai drumul prin Potsdam, ajungeai la postul de control german al zonei democratice, treceai pe la postul de control sovietic, parcurgeai aşa-zisa „ţară a nimănui" şi te legitimai la postul occidental. De-aici, printr-un culoar de lumini fluorescente, răzbeai pînă la Charlottenburger-Chaussee pentru ca, în sfîrşit, la Poarta Brandenburg, să ajungi în Berlinul răsăritean.

Dacă trebuia să parcurgi drumul de la gara de nord pînă la Friedrichsfelde, în Berlinul democratic, te urcai în metro (U-Bahn) şi schimbai la *Stadtmitte*. Dacă nu erai destul de atent, la staţia următoare te aflai în Berlinul occidental. În consecinţă, coborai la Hallesches Tor (tot în Berlinul occidental), schimbai metroul şi abia după cinci staţii te regăseai în Berlinul democratic, unde schimbai din nou la Frankfurter Tor, pentru a te îndrepta spre destinaţie. De altfel, puteai păţi la fel la Moritzplatz, la Warschauer Brücke sau la Potsdamerplatz, unde sinuoasa linie de frontieră desparte fosta capitală a Reich-ului german în două oraşe diferite şi două lumi. O linie lungă de 42 de kilometri, care traversează peste optzeci de străzi şi 12 noduri de trecere ale metroului şi ale căii ferate electrice urbane (S-Bahn), o linie care şerpuieşte atît de contorsionat între zona vestică şi Berlinul democratic, încît delimitările erau aproape insesizabile. O frontieră, în fapt, imaginară. Pentru că în Bernauerstrasse, în Zimmerstrasse, în Mariannenplatz, un singur pas despărţea cele două zone. Pe alocuri, înseşi apele Spreei îţi indicau locul de despărţire : pe un mal se află capitala Republicii Democrate Germane, pe celălalt — hibridul care a generat cea mai uluitoare situaţie din cîte a cunoscut istoria — Berlinul occidental.

Dincolo de Poarta Brandenburg, în zona occidentală, începe cartierul Tiergarten şi cartierul grădinii zoologice (Zoo), parcul veşnic animat în care se poate asista la competiţii sportive sau la concerte, în care se poate lua masa la umbra copacilor.

Tiergarten oferă privelişte a unui oraş modern : clădiri înalte între zece şi cincisprezece etaje, cu un colorit viu, care încîntă ochiul atunci cînd nu devine prea

pestriţ. Spre deosebire de alte cartiere, blocurile acestea sînt împodobite cu numeroase balcoane, unele prevăzute cu un soi de obloane colorate din material plastic sau din pînză, care se pot lăsa deasupra lor ca un baldachin. Ideea este ingenioasă, întrucît transformă balconul într-o terasă pe care, în nopţile de caniculă, o poţi folosi drept dormitor.

În partea de sud a cartierului domină noul hotel „Hilton", cu faţada de culoare azurie şi blocat de limuzine elegante. De-aici, drumul duce spre opulentul Kurfürstendamm, în mijlocul căruia, alături de bătrîna Gedächtnis Kirche sfîşiată de o bombă, se înalţă, în contrast frapant, turnul nesfîrşit al unei biserici moderne, aidoma perfect geometricelor blocuri ale marilor concerne şi ale companiilor de asigurări. Nu ne-am oprit însă, ci am făcut un mare ocol, spre marginea de nord a cartierului, pînă la Hansaviertel, despre care auzisem şi citisem atît de mult. Este un cvartal a cărui construcţie s-a realizat în anul 1957, cu prilejul unei expoziţii internaţionale a locuinţelor. Domină betonul şi sticla, liniile simple şi deschiderile aerate, recunoşti concepţiile marilor maeştri ai arhitecturii moderne, de la elveţianul Le Corbusier şi americanul Frank Lloyd Wright pînă la austriacul Neutra, finlandezul Aalto şi germanul americanizat Mies Van der Rohe. Elegante adeseori, pe alocuri groteşti, construcţiile de la liziera Tiergartenului aduc totuşi o notă exuberantă în peisajul sumbrului oraş wilhelmian.

Horst mă informează :

— Aici locuiesc funcţionarii superiori ai marilor întreprinderi sau omizile Berlinului.

Şi cum mă arăt nedumerit, îmi precizează :

— Mă refer la armata de paraziţi a celor peste optzeci de organizaţii subversive care-şi au sediul în Berlinul de vest. Mă refer deopotrivă la liota de emigranţi, fascişti fugiţi din ţările de democraţie populară. Şi unii şi ceilalţi servesc aceluiaşi stăpîn.

— Ce chirie se plăteşte aici pentru un apartament ?

Horst a fluturat un surîs ironic.

— Întrebarea are tîlc, chiar dacă nu v-aţi dat seama de el cînd aţi formulat-o. Închipuiţi-vă că pentru trei

camere se oferă două sute de mărci vestice, adică mai mult decît o treime din salariul unui muncitor. Numai cine cîştigă banii uşor poate să-şi îngăduie asemenea lux. Şi oamenii despre care vorbim nu se ostenesc prea mult pentru banii lor.

Tot discutînd am ajuns în Schöneberg. Dintr-o cafenea răzbăteau urlete guturale şi ţipete isterice. Ne-am apropiat şi am privit prin pătratul ferestrei. La două mese, mai mulţi tineri cu părul vîlvoi şi perciuni stufoşi, prelungiţi pînă în dreptul gurii, încercau un fel de cîntec învălmăşit, cu versuri sălbatice, pare-se un şlagăr american. Unii purtau haine de pluş foarte strînse pe corp şi pantaloni „Texas", de pînză cu ţinte gălbui. Alţii erau numai în cămaşă cadrilată, neglijent ieşită din pantalonii vîrîţi în cizmele înalte. Apoplectici, urlau pe întrecute într-o englezească aproximativă şi însoţeau sunetele confuze cu lovituri de pumni în masă, ca pentru a le imprima un ritm mai alegru. Amestecate printre ei, cîteva fete destul de tinere le ţineau isonul, despletite, aproape despuiate, agitîndu-şi braţele în dezordine sau pe jumătate prăbuşite pe mesele pline de pahare şi sticle consumate.

— Coniac. Ăştia beau numai coniac, mi-a spus Horst îndepărtîndu-mă prevenitor de la fereastră. Haideţi de aici. Cînd se-mbată, devin agresivi. De cîteva ori au devastat nişte vagoane de S-Bahn şi U-Bahn. Dar nu neapărat pentru că erau beţi, ci pentru că au primit ordin.

— De la cine ?

— De la cei care le dau bani pentru coniac. Credeţi că e vorba de oameni ai muncii ? Aţi văzut : prostituate şi dezmăţaţi. Este specia din care şi-a recrutat şi Hitler bandele batalioanelor de asalt.

— Sînt nemţi ?

— Unii nu. Sîrbi, croaţi, polonezi, unguri, americani. Cei mai mulţi sînt nemţi. Aşa-zisa „generaţie sceptică".

Ajunsesem pe Hasenheide. La cîţiva paşi de noi, în faţa cinematografului „Primus-Palast", un mare afiş înfăţişa un bărbat mascat sugrumînd o femeie goală.

— Aici vin numai filme cu gangsteri, crime şi violuri, a precizat Horst. „Senzaţii tari", cum scrie pe afiş. Nu demult, poliţia a arestat optsprezece băieţi care timp de luni de zile au comis spargeri şi furturi la magazinele din oraş. Nici unul dintre membri bandei nu avea mai mult de cincisprezece ani. Spărgătorii de magazine s-au recrutat dintre spectatorii acestor filme.

Făcusem un ocol destul de mare, încît ne-am trezit în plin centrul oraşului. Pe Kurfürstendamm, vacarmul maşinilor care fulgeră strada haotică se ia la întrecere cu reclamele ţipătoare. Vitrinele sînt extravagante, impudice, provocatoare ca nişte cocote. La rîndul lor, cocotele ademenesc, la tot pasul, ca nişte vitrine multicolore. Sînt mari consumatoare de dolari şi de chimicale : păr vopsit în roşu, sau galben, sau verde, sau albastru, iar unghiile asortate la păr. Cînd nu sînt despuiate, toaletele excentrice le dezvăluie goliciunile. Concurenţa este atît de mare, încît goana după clienţi capătă uneori aspectul unei vînători. Şi se caută numai cele foarte tinere : de la paisprezece pînă la cel mult douăzeci şi trei de ani.

— Celelalte sînt ca magazinele şi cinematografele, mă informează Horst. Nu atrag, deşi se sulemenesc.

În jurul nostru, totul gonea în ritm sincopat : valurile de „Ford"-uri, de „Opel"-uri, de „Mercedes"-uri, de „Cadillac"-uri, maşini purtînd reclame de băuturi americane — „Pepsi-Cola" şi „Coca-Cola" — reclame de praf de spălat „Sunil", sau de „Krimis" — romane care exaltă masacrele cele mai abominabile. Pe un gard înalt, care-nconjoară o groapă rămasă în urma exploziei unei bombe, te întîmpină toate „minunile" occidentului. Bărbaţii, pentru a fi iubiţi, trebuie să aibă muşchi. Soluţia : aparatul „Viporly", care garantează creşterea musculaturii „cu 100—200% în puţine săptămîni". Femeilor li se asigură, firește, tinereţea. „Cît de tînără sînteţi la vîrsta de patruzeci de ani ? Aceasta depinde numai de dumneavoastră, stimată doamnă ! «Placentubex» întinde şi întinereşte pielea." Reclamele pentru menţinerea siluetei (fiecare preparat este „cel mai formidabil" sau „cel mai miraculos") se întîlnesc alături de

afişele marilor magazine de alimente şi mărfuri universale „Bilka" şi „Woolworth". Iar pe străzile ce se desprind din trepidanta arteră centrală joacă firmele luminoase, în scînteieri multicolore de neon: „Aici *taxi-girls*".

O privire fugară, într-o tavernă înecată de fum. Cîteva becuri oarbe — roşii, verzi, albastre — îi dau un aer de panopticum. Pe scaune înalte, cîteva fete în rochii înguste şi scurte, cu priviri mistuite de febră. Par foarte tinere, deşi în vocea lor lipsită de căldură s-a strecurat o notă guturală. Numai surîsul mai aparţine vîrstei, un surîs profesional, dar care n-a pornit să se ofilească.

— Sînt *taxi-girls*, observă Horst. Asta-i un fel de meserie. Pentru un dans, primesc cinci pfennigi, pentru o îmbrăţişare — zece, pentru un sărut — douăzeci, pentru rest — după aspect. Numele spune totul: o fată... taxi.

Am ajuns pe Ringbahnstrasse. Un afiş, uitat probabil de serviciile edilitare, mi-a reactualizat scandalul provocat de un „medicament-minune", astăzi interzis de autorităţi, după cîteva procese răsunătoare. Cu litere de-o şchioapă, trecătorii erau asiguraţi că vor găsi la toate farmaciile „medicamentul care calmează — Contergan". Nebunia „Conterganului" a invadat însă nu numai panourile de afişaj, ci şi ecranele cinematografelor şi posturile de radio. Concernul chimic Grünenthal-Werke din Stolberg a cheltuit pentru propagarea lui frumuşica sumă de şaizeci şi trei de milioane de mărci vestice. Cum însă numai în prima jumătate a anului 1961 şi numai în Berlinul occidental s-au consumat 1 500 000 de tablete, amortizarea cheltuielilor nu i-a preocupat pe producători (în anul 1960, cetăţenii Republicii federale au cumpărat calmante în valoare de 1 664 milioane mărci vestice). Dar nici consecinţele „Conterganului", pare-se, n-au provocat insomnii patronilor concernului vest-german. În anii 1960 şi 1961, în Germania occidentală s-au născut cinci mii de copii schilozi — fără braţe, sau fără picioare, sau complet lipsiţi de membre, sau cu muşchii obrajilor atrofiaţi, sau

lipsiți de reflexe, cu deformări ale gurii, sau ale urechilor, sau ale organelor interne. Dintre aceştia, o mie cinci sute au murit. Congresul pediatrilor, care a avut loc la Münster, a dat la iveală fapte grave : consumul de droguri produse de industria chimică vest-germană şi îndeosebi calmantele de soiul „Conterganului" provoacă distrugerea sistemului nervos şi constituie cauza principală a cazurilor de naşteri anormale. Numărul mare de sinucideri din Berlinul occidental şi din Republica federală se datoreşte nu numai condiţiilor sociale şi tensiunii nervoase la care este supusă populaţia, ci şi acestor aşa-zise „tranquillizers", a căror plagă a depăşit frontierele Republicii federale, cuprinzînd Anglia şi Belgia, Italia şi Elveţia. Dar şacalii nevrozelor cîştigă miliarde din negoţul cu diferitele mode importate de peste ocean.

O tînără pereche ne-a acostat cerîndu-ne un foc :

— Hallo, *boys*, [1] aveţi nişte *matches* [2] ?

Se împleticeau amîndoi. Horst le-a întins bricheta aprinsă. N-au mulţumit, ci s-au îndepărtat salutînd cu cîte un deget şi cîntînd răguşit : *„Itchy Twitchie"*.

— Ce fel de cîntec este acesta ? l-am întrebat pe Horst.

— Un *Rock'n Roll*. Sînt multe. *Blip-Blop, Skimmy Mimmie, Teenager-Mamie...* Asta se cheamă *„American way of life"* [3]. Fetele vor să aibă sex-appeal şi adoptă modul de viaţă american. Băieţii vor să devină „supermani" şi citesc „stories" publicate de edituri specializate în *Sex-Kriminalromane* [4]. Un superman este brutal, sîngeros, cinic — adică puternic, după concepţia naziştilor de ieri şi a iancheilor de azi. De aceea şi au atîta succes produsele întreprinderilor „Herkules".

— Ce fel de produse ?

Mi-a arătat un şir de afişe, reprezentînd toate bărbaţi musculoşi ca nişte statui de piatră. Concurente, „Body

[1] Băieţi (engl.).
[2] Chibrituri (engl.).
[3] Modul de viaţă american.
[4] Romane erotico-poliţiste.

Building“ [1] a lui „Herkules“ convieţuia paşnic cu „Prana-Athletik“ [1], după cum se putea vedea o gamă nesfîrşită de produse ale „industriei teenager“ : „Black style“ sau „Ballerina Slippers“ (pur şi simplu, papuci) pentru fete, „Blue Jeans“ [2] pentru băieţi. Reclama susţine chiar că aceia care se îmbracă după moda „Blue Jeans“ nici măcar nu mai au nevoie de batistă. N-am înţeles prea bine de ce, dar m-am gîndit că batista implică ideea de igienă...

NIŞTE „BUNI GERMANI“

Doamna Günther se trezeşte devreme, ca orice bun german. Deretică prin casă, pune gustarea de dimineaţă pe masă, apoi face primele cumpărături necesare pregătirii dejunului şi cinei. Nu tîrguieşte nimic „peste drum“, în Stralsunderstrasse, ci se aprovizionează din Schönholzer sau din Ackerstrasse, în Berlinul democrat. Stralsunderstrasse se află în sectorul occidental. Şi nu numai Stralsunderstrasse, ci şi Bernauerstrasse însăşi.

Doamna Günther locuieşte în Bernauerstrasse, la nr. 2. Casa cu nr. 108, de pe trotuarul opus, nu mai face parte din capitală, ci din sectorul de ocupaţie francez. Mai mult chiar : nu numai trotuarul stîng al străzii Bernauer, ci şi trotuarul drept este integrat în sectorul francez. „Dacă scot degetul pe fereastră, glumeşte doamna Günther, intru direct în Berlinul occidental“. Practic, numai zidul se află în Berlinul democrat. Cînd cetăţenii de pe trotuarul drept deschid uşa, ei au pătruns în zona franceză. Astfel, ei dorm şi mănîncă în răsărit, iar în apus... Dar despre asta o să vorbim mai tîrziu.

[1] Nume de produse pentru „dezvoltarea muşchilor“.
[2] Pantaloni colanţi de doc.

Domnul Günther este un bărbat care dă să bată la poarta celui de-al şaselea deceniu. Ca orice „bun german" care a trecut prin focul a două războaie mondiale, are un moral călit sau, cum îi place adeseori să spună: „principii ferme". S-a căsătorit destul de tînăr, într-o vreme cînd Reich-ul german era bîntuit de furtuni ameninţătoare: greve la Berlin şi Hamburg, la Nürnberg şi Leipzig, la Halle şi Magdeburg, revolte în armată, soviete ale muncitorilor şi soldaţilor în Gross-Berlin şi Hamburg, fuga kaizerului în Olanda, proclamarea republicii socialiste germane, victoria contrarevoluţiei.

— O viaţă de om, subliniază domnul Günther dînd din cap cu uşoară melancolie, dar mai cu seamă cu mîndrie.

Are darul povestirii şi, cînd începe să-şi depene amintirile, parcă ai asista la desfăşurarea filmului unor întregi decenii.

— Un bun german trebuie să fie legat de istoria patriei sale ca frunza de copac. Te-ai abătut cu cugetul prin străini, te-ai pierdut. Unde am fi ajuns cu „Spartachiştii" lui Karl Liebknecht şi Roza Luxemburg, dacă nu în haos bolşevic! Îmi amintesc de răscoala marinarilor, din septembrie 1917. Noroc că s-au găsit domni ofiţeri cu suflet german, care i-au pus capăt. Eram la Köln, cînd matrozi ca alde Max Reichpietsch şi Albin Köbis au fost împuşcaţi. Un bun german ca Ebert a înfierat răscoala, deşi era social-democrat. Şi tot Friedrich Ebert s-a înţeles cu mareşalul Hindenburg, Dumnezeu să-l aibă la dreapta lui. Fără asemenea germani am fi ajuns pe mîna celor care-au atacat cazărmile, în noiembrie 1918, la Hamburg sau la Berlin. Fără ei, am fi ajuns ca ruşii.

Domnul Günther are un defect din naştere: îi lipsesc doi centimetri la piciorul stîng. De aceea a fost scutit de serviciul militar. Cînd povesteşte însă, ai jura că a participat la toate evenimentele descrise, că a trecut falnic prin foc şi apă, că i-a cunoscut personal pe oamenii al căror chip îl evocă — de la Ebert şi Scheidemann pînă la generalul von Seeckt şi Hitler.

Un bun german trebuie să-şi cunoască conducătorii şi să-i asculte. Doar tocmai de aceea sînt conducători, pentru că au mai multă minte decît ceilalţi.

Numai comuniştii nu-i plac. Sînt străini de neam. Kaizerul? Hitler? Fireşte că au fost conducători înţelepţi. Dar au făcut greşeli. Cel dintîi, pentru că l-au trădat ruşii. Cel de-al doilea, pentru că nu i-a ascultat pe generali. Chiar şi un geniu politic trebuie să se consulte cu ofiţerii, cînd e vorba de război. Iar generalii germani nu greşesc niciodată, ei sînt cei mai buni generali din lume. Pe Ludwig al lui ar fi vrut să-l facă militar. Un bun german trebuie să fie un bun ostaş. Armata este doar singura şcoală a bărbăţiei. În ţara asta a comuniştilor însă, buna rasă germană este ameninţată cu degenerarea. Poliţia nu mai e poliţie, armata nu mai e armată. Ia priviţi-l pe Ludwig: deşirat, sfrijit, fără vlagă, toată ziua doarme, toată noaptea hoinăreşte. O singură dată a izbutit să discute cu el serios, *echt deutsch* [1]. S-a petrecut cam aşa:

— Unde-ai fost azi-noapte, Ludwig?

— Dincolo, tată.

— Unde „dincolo"? Că doar n-ai fost la „Berliner Ensemble".

— Am zis „dincolo", tată, adică în Vest.

— „Dincolo" este la comunişti. Noi sîntem în Vest.

— Dar locuim în Bernauerstrasse 2, tată. Dacă locuiam la numărul 90 sau 100, eram din Vest.

— Un bun german are patria acolo unde-l poartă inima, Ludwig. Patria sudeţilor este Boemia, patria germanilor este Posnania, Silezia, regiunea provinciilor baltice. Prinţul von Bülow, cancelarul nostru, a spus foarte bine că polonezii sînt nişte şobolani care rod tot ce se află în jurul lor, nişte animale descinse din noaptea hoardelor sarmate. Silezia a fost luată Poloniei de austrieci, iar Austria a trebuit s-o cedeze lui Friedrich cel mare. Ce înseamnă asta? Că polonezii erau incapabili s-o păstreze şi că istoria a încredinţat puternicei Prusii misiunea de a civiliza pămînturile astea blestemate. Dacă ai studia în loc să vagabondezi noapte de

[1] Cu adevărat nemţeşte.

noapte, ai afla că slavii n-au fost niciodată popoare, n-au ştiut să guverneze, n-au avut o cultură proprie. Cultura le-au adus-o cavalerii Ordinului teuton, iar ordinea — coloniştii germani stabiliţi de guvernul Prusiei spre sfîrşitul secolului trecut. Dacă n-ar fi fost greşelile kaizerului şi apoi acelea ale führerului, astăzi rasa germană ar fi stăpînit peste tot unde se află teritorii care-i aparţin de drept. Ai înţeles, Ludwig ?

— Jawohl, tată.

Domnul Günther şi-a dus mîna sub nas, ca pentru a răsuci colţurile ascuţite ale unei mustăţi în furculiţă. Gestul îl deprinsese încă din tinereţe, cînd purta mustaţă à la Kaiser Wilhelm II, cu grijă pieptănată şi lustruită. În Reinickendorf, unde a condus băcănia luată în zestre de la Rose, a făcut să bată multe inimi ascunse în taina corsetelor temeinic strînse în chingile şireturilor de mătase. Cu atît mai mult cu cît, dacă are lipsă la piciorul stîng, mîna dreaptă îi e lungă. Iar tejgheaua era destul de îngustă, pentru a nu-i stăvili elanurile.

Doamna Günther, chiar dacă ajungeau chicotelile clientelor pînă la urechile ei delicate, de culoarea sidefului, rămînea liniştită în bucătărie. O femeie germană trebuie să aibă încredere în moralitatea soţului ei. Iar doamna Günther este o bună femeie germană. Şi morală. A greşit o singură dată, cu un ofiţer american pripăşit prin Berlin în 1945. Ceea ce n-ar fi fost prea grav, în vremea aceea atît de tulbure, dacă nu s-ar fi născut apoi Ingeborg. Americanul i-a scos din multe necazuri : le aducea pîine albă, zahăr, îmbrăcăminte, ba chiar şi băuturi tari. Domnul Günther l-a privit întîi cu teamă, pentru că de prin 1938 îşi scurtase mustaţa pînă la dimensiunea muştii führerului. Apoi, cînd americanul i-a aplicat o directă în plex şi a strigat rîzînd : „Hallo, boy, semeni al dracului cu Göring !" — a căpătat o încredere neţărmurită în el. Nu de alta, dar Göring nu purtase mustaţă. Din încrederea aceasta, pe cît de neţărmurită pe atît de discretă, a ieşit Inge. Ceea ce domnul Günther nu i-a putut ierta niciodată doamnei Rose. Un bun german cere soţiei sale să-i dea un fiu.

Pe Inge, se pare, a pierdut-o. Sînt luni de zile de cînd n-a mai dat de urma ei. A căutat-o la poliţie, dar

i-au rîs în nas: „O *teenager* să găseşti în Berlin ?!" Şi-a spus că cine ştie... A căutat-o, deci, la morgă. Dar nu era înregistrată nici acolo. Atunci şi-a luat inima în dinţi şi s-a dus la „Esplanade", unde a mai găsit-o o dată, cînd se abătuse, aşa, ca omul curios, să vadă cum arată o „casă de plăceri" de la graniţa „oraşului de front". Un bun german îşi poate îngădui asemenea curiozităţi chiar dacă împlineşte în curînd şaizeci de ani şi are copii care frecventează case ca aceea din Bellevue Strasse. Numai că nevinovata-i curiozitate nu i-a fost satisfăcută de data aceasta. (S-a ales doar cu nişte *Animierphotos* [1], pe care le păstrează cu străşnicie în portmoneul din buzunarul de la piept.)

Atunci, doamna Günther l-a convins să plece la Hanovra. Ziarele comuniste publicaseră ample reportaje despre întîmplarea cu Bärbel Günzel, o fată în vîrstă de şaptesprezece ani din Berlin, care a fost ademenită de o bandă de proxeneţi, dusă pe aeroportul Tempelhof, transportată cu avionul la Hanovra, iar de-aici la Bad Oeynhausen, unde au închis-o într-un bordel de pe Königsstrasse, „pensiunea" Fitting. Familia Günther nu crede în propaganda comuniştilor, dar cele citite despre cazul Günzel s-au confirmat cu punct şi cu virgulă. Bärbel Günzel se află într-adevăr în „pensiunea" aceea în care fete tinere erau destinate să devină *Amüsierobjekte* [2] pentru ofiţerii armatelor de ocupaţie. Numai pe Inge n-a aflat-o.

Mai rămînea o singură posibilitate: aceea ca Inge să fi căzut în mîna unor traficanţi de carne vie din cei care-au exportat fete din Berlin, München, Hamburg şi Bochum în Orient. Dar un german, fie el cît de bun, nu va putea nicicînd să reconstituie o asemenea crimă, cu atît mai mult cu cît sînt vremuri tulburi, Germania este o ţară învinsă. Statele Unite ne ajută să scăpăm de bolşevici, şi-a zis domnul Günther, iar Inge este fructul unui păcat, chiar dacă doamna Rose are circumstanţa atenuantă de a fi săvîrşit păcatul cu un aliat

[1] Fotografii obscene.
[2] Obiecte de distracţie.

american. Un „bun german" își menajează aliații, cît vreme Germania nu este încă destul de puternică.

— Acum mi-ai rămas numai tu, a continuat domnul Günther cu vocea tremurîndă. Ludwig, Ludwig, nu te mai recunosc. De învățat, nu mai înveți. De muncit, nu muncești. Bani nu-mi ceri niciodată, dar îți pierzi nopțile prin cine știe ce localuri deocheate. Ludwig, ce o să devii ?

— Ofițer de poliție, tată.

Domnului Günther parcă i-a căzut un văl de pe ochi.

— Poliție ? Și încă ofițer ? Cum asta ?

Convorbirea dintre cei doi bărbați a continuat multă vreme, dar domnul Günther nu se făcea auzit decît prin exclamații și lovituri în masă, care subliniau uimirea sau satisfacția. Uneori, punea cîte-o întrebare. Ludwig îi răspundea scurt și cuviincios, apoi își continua spovedania, cu o voce sacadată, aspră, lipsită de nuanțe, ca un raport pe care l-ar fi făcut în fața comandantului unei unități militare.

Era un *Rowdy* [1]. Presa comuniștilor scrie mereu despre ei. „S-Bahn Rowdys" distrug vagoanele trenurilor de pe linia interurbană, provoacă deraieri sau ciocniri de trenuri, suprimă membri ai poliției din Est, terorizează populația Berlinului democrat ca și a Berlinului occidental. Hans-Jürgen Marbs din Heiligensee, Fridtjof Lange din Wilmersdorf și Bodo Hoppe din Friedrichsjain au fost arestați de comuniști și condamnați. Dar ceilalți sînt liberi și acționează. Ei se numără cu miile. Iar el, Ludwig Günther, nu va face numele Günther-ilor de rușine. Are destule isprăvi la activul lui pentru a deveni ofițer de poliție în Vest.

— Dar nu înțeleg, Ludwig, de ce-i terorizați și pe oamenii din sectorul occidental ?

— Simplu, tată. Germania trebuie ținută în permanentă stare de alarmă. Numai așa nu se va altera sîngele rasei noastre. Numai așa se vor obișnui cu gîndul războiului. Într-o singură lună, băieții au săvîrșit 21 de asasinate, 118 persoane au fost grav rănite, iar alte 1392 rănite mai ușor. Numărul total al delictelor s-a

[1] Huligan.

ridicat la aproape 9 800. Şi acestea numai în Berlinul occidental. Este un exerciţiu promiţător, tată.

Domnul Günther nu este un sentimental, dar a simţit că o puternică emoţie îl sugrumă. A strîns mîinile fiului său şi, după cîteva clipe de tăcere adîncă, i-a şoptit cu căldură :

— Ludwig, sînt mîndru de tine. Ai devenit un bun german.

Apoi s-a auzit o bătaie timidă în uşă, aşa cum şade bine unei femei germane, care nu trebuie să-i deranjeze pe bărbaţi. Discuţia luase însă sfîrşit şi doamna Günther i-a putut invita la masă. S-au aşezat solemn pe locurile lor, şi-au atîrnat şervetele imaculate la gît şi au strigat într-un glas, ca la comandă :

— Mahlzeit [1] !...

Doamna Günther se trezeşte devreme, dimineaţa. Deretică prin casă, pregăteşte *Frühstück* [2]-ul, îl serveşte, apoi începe să lucreze. Doamna Günther nu este angajată la nici o întreprindere şi nici patroană nu mai este. Băcănia a pierdut-o în anii inflaţiei. După aceea, domnul Günther a servit într-un restaurant, pentru ca după război să-şi deschidă propriu-i restaurant, din banii agonisiţi ca funcţionar la aprovizionare în anii lui Hitler. A rămas însă şi fără restaurant, în 1948, după introducerea mărcii vestice în Berlin. Atunci, cîteva mii de mici negustori şi meseriaşi au fost ruinaţi.

Domnul Günther pusese deoparte bănişori frumoşi, pînă-n '48. Avea şi nişte planuri interesante : o casă în Vest pe numele Ingei, o maşină pe numele lui Ludwig, şi cînd i-o fi la îndemînă, să fugă cu toţii dincolo. Într-o singură noapte, planurile s-au prăbuşit.

Unii spuneau : „Las' că ştiu ei ce fac cei de dincolo. Aşa a fost şi în 1922—23, şi în 1929—32. Inflaţia a dus la îmbogăţirea Germaniei".

Alţii se dovedeau mai sceptici : „Atunci, clasele mijlocii au ajuns la sapă de lemn. S-au îmbogăţit numai capitaliştii germani. Crizele de după primul război

[1] Expresie corespunzătoare cu : poftă bună !
[2] Micul dejun.

mondial, spre deosebire de cele din alte țări, au fost provocate de castele conducătoare germane, care au făcut totul pentru a compromite republica de la Weimar, pentru a o descompune, pentru a forța înlocuirea ei cu un regim naționalist, totalitar, înălțat pe eșafodajul mizeriei și disperării. Stinnes, Krupp & Co. au urmărit un plan diabolic: sărăcirea și exasperarea maselor, pentru a le arunca în brațele național-socialiștilor. Schimbarea monedei va duce la agravarea procesului de scindare a Berlinului și a Germaniei însăși..."

Domnul Günther nu înțelegea mare lucru, dar — ca orice cîrciumar care se respectă și, mai ales, ca un om pasionat de istorie — s-a simțit obligat să intervină:

— A fost o vreme — pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, mi se pare — cînd Confederația germană număra patruzeci de state. Dar înaintea lui Napoleon, Germania era împărțită în peste două sute treizeci de teritorii. Eu cred că tocmai această fărîmițare a întărit sentimentul demnității naționale germane și i-a dat lui Bismarck posibilitatea de a realiza unificarea.

— Prin foc și sabie, a remarcat domnul Arndt.

Dar domnul Arndt este comunist și, cu toate că domnul Günther nu face politică, de cîte ori îl aude vorbind, regretă vremurile cînd Gestapoul te putea scuti de asemenea vecinătăți dezagreabile.

Fapt este că introducerea monedei vestice l-a obligat pe domnul Günther să tragă obloanele și i-a pus o problemă de conștiință: cum își va agonisi existența? Ca orice „bun german" însă, avea să găsească foarte curînd și soluția salvatoare. O soluție pe măsura Günther-ilor, familie cu „principii ferme".

Doamna Günther începe lucrul de dimineață. Cumpără 13—14 kilograme de carne, cam tot atîtea kilograme de cartofi, niște unt și... praf de spălat „Wok". Are un mic cărucior pe două roți de cauciuc și transportul se face aproape pe nesimțite. Mai are asupra ei un carnețel și un creionaș cu ajutorul cărora își face socotelile.

Un „bun german" trebuie să fie un om organizat. Și doamna Günther este un „bun german". Ceea ce mai

constituie o caracteristică de seamă a unui „bun german" este corectitudinea. Şi doamna Günther nu este numai un „bun german", ci un german de-a dreptul pedant. În carneţelul ei, totul este notat cu o exactitate exemplară :

14 kg carne × 5 mărci estice	=	70 mărci estice
14 „ cartofi × 60 pfennigi	=	8,40 „ „
10 pfunzi unt × 4,90 mărci	=	49 „ „
Total...		127,40 mărci estice.

Autorităţile occidentale au impus raportul de 1 contra 4 între marca vestică şi cea din răsărit. Pe de altă parte, în Berlinul occidental preţurile sînt mai ridicate la majoritatea produselor alimentare : 1 kilogram carne de vacă costă 6 mărci vestice, 1 kilogram de cartofi — 1 marcă, 1 pfund de unt — 3,60 mărci.

Doamna Günther nu s-a mulţumit să audă chicotelile clientelor ciupite de domnul Günther, pe vremea cînd era băcan, ci l-a şi ajutat la socoteli. De-atunci a şi deprins ticul cifrelor. Suge vîrful creionaşului ca pe-o acadea şi calculează mental : o să dau carnea cu 5 mărci kilogramul, cartofii — cu 80 pfennigi şi untul — cu 3,50 mărci ; asta înseamnă (şi scrie citeţ, sub prima socoteală) :

14 kg carne × 5 M V = 70 M V × 4	=	280,00 ME
14 „ cartofi × 0,80 MV=11,20 MV × 4	=	44,80 ME
10 pfunzi unt × 3,50 MV=35MV×4	=	140,00 ME
Total :		464,80 ME
Cîştig la „Wok"		2,40 „
Total :		467,20 ME

I-a arătat carneţelul domnului Günther, el a verificat socotelile mormăind „Mmmm... zig... mmm... elf... mmm... zehn", apoi a ieşit din casă împingînd cără-

ciorul direct în sectorul francez. Din Usedomerstrasse pînă-n Humboldthain, marfa e vîndută şi toată lumea îşi freacă mîinile mulţumită: clienţii, ca şi doamna Günther. „Buna germană" din Vest a cîştigat o marcă la 1 kilogram de carne, 20 pfennigi la 1 kilogram de cartofi şi 10 pfennigi la 1 pfund de unt. „Buna germană" din Est a cîştigat la întreaga cantitate de marfă 339,80 mărci estice, adică numai cu 100 mărci mai puţin decît salariul mediu lunar al unui muncitor. Toată lumea a cîştigat. Cu excepţia pieţii est-berlineze.

În fiecare zi, un număr infinit de doamne Günther transportau din Berlinul democrat în Berlinul occidental discuri, brînzeturi, aparate optice, mezeluri, aparate de fotografiat, ouă, cărţi, pîine, flori, zahăr, maşini de scris, legume, fructe, cămăşi, ochelari, peliculă — totul. În fiecare săptămînă, traficul de carne se ridica la 100 de tone, iar cel de unt — la 35 de tone. Doamna Günther folosea pentru aceasta un mic cărucior cu două roţi de cauciuc. Alte doamne şi alţi domni, din Est ca şi din Vest, făceau uz de autobuze, omnibuze, trenul interurban, metro, maşini personale. În cîteva ore, Berlinul arăta ca după un bombardament. Şi în fiecare dimineaţă, exodul continua, mereu şi mereu, fără încetare. În fiecare an, Republica Democrată Germană plătea tribut Günther-ilor din Est ca şi din Vest trei miliarde şi jumătate de mărci. Valoarea medie anuală a producţiei industriale berlineze era de 168 de milioane de mărci. Iar Berlinul este un oraş cu o industrie dezvoltată: uzine constructoare de maşini, uzine chimice, fabrici de textile, fabrici de sticlă şi de ceramică, uzine de echipamente pentru industria electrică, pentru transport, pentru imprimerii, optică de precizie, aparate electrice şi fotografice, instrumente muzicale şi jucării...

La Berlin, la Dresda, la Leipzig, la Greifswald auzeam: „Mamonul setos de aur din oraşul de front înghite 10% din volumul schimburilor noastre interne. S-a calculat că din banii aceştia s-ar putea construi 159 000 de locuinţe cu cîte trei încăperi, sau spitale pentru 111 000 de paturi, sau grădiniţe de copii cu

peste 1 milion de locuri, sau aproape 1 800 de şcoli cu cîte 26 de clase. Unde o să ajungem ? Cînd o să se sfîrşească toate astea ?" Dar exodul continua, continua, continua. Era o secetă pustiitoare...

Domnul Günther a consumat tacticos *Frühstück*-ul, citind cu atenţie articolul lui Walter Becher. Era un fervent cititor al lui, încă din vremea cînd scria la „Die Zeit", ziarul lui Henlein, şi i-a rămas credincios.

— Auzi, Ludwig ? Doctorul Becher scrie despre fraţii Mann, Lion Feuchtwanger, Leonhard Frank şi Franz Werfel că sînt „nişte apariţii parazitare la periferia culturii germane". Nu-i aşa că are dreptate ?

— Da, tată ! a strigat cu voce spartă Ludwig, care consulta nudurile din paginile revistei „BZ". Şi cu Walner ceva nu e în regulă.

— Care Walner ?

— Ulrich Walner, roentgenologul. Cică ar vrea să se semneze tratatul de pace cu ruşii. „BZ" i-a publicat adresa. Ne-am dus în Xantenerstrasse şi i-am bombardat locuinţa cu pietre. Dacă continuă, îl facem moale. Doctorul Becher dă adresa lui Mann ?

— Nu, Ludwig. Dar aşa zice.

Domnul Günther a întîlnit prin ziare numele lui Thomas Mann şi al lui Heinrich Mann, al lui Feuchtwanger şi al lui Frank, dar nu l-au interesat. Numai despre Thomas Mann ştia mai multe. Dar nu că ar fi fost scriitor. Din cîte-şi aminteşte, era un alpinist care şi-a publicat impresiile într-o carte intitulată „Der Zauberberg" (Muntele magic). Dar dacă doctorul Becher afirmă că ar fi fost scriitor...

— Ludwig, tu ai citit „Der Zauberberg" ?

Tînărul Günther a strigat scurt, ca un lătrat :

— Nu, tată !

— Dar, în general, ce crezi tu despre scriitori ?

— Pe mine nu mă interesează literatura, tată. Literatura este un narcotic ce duce la degenerarea rasei. Avem nevoie de o rasă tare, sănătoasă, care să înfrunte, fără să tremure, sîngele, moartea, primejdiile cele mai mari. Trebuie să ţinem întreaga lume în stare de neli-

niște, de panică, de exasperare, pînă cînd se va pleca voinței noastre de fier. Sîntem o rasă de stăpîni și ne vom impune forța în asemenea măsură, încît toate celelalte popoare ne vor cădea la picioare, ca niște fructe putrede. Atunci renumele Germaniei mari va acoperi continentele. Dar pentru ca ziua aceasta să fie cît mai apropiată, trebuie să descompunem dinăuntru țările celelalte, comuniste sau necomuniste, să grăbim haosul care să îngăduie *Gauleiter*-ilor noștri să instaureze o ordine așa cum a preconizat Hitler. Acesta este viitorul, tată.

Domnul Günther scăpase demult ziarul din mînă, cu ochii holbați. Ca orice „bun german", era obișnuit să comande familiei sale, s-o știe supusă, lipsită de personalitate. Dacă primarul gîndește pentru simpli gospodari ai orașului, dacă prefectul gîndește pentru primar, dacă ministrul de interne gîndește pentru prefect, dacă generalul gîndește pentru soldat, pentru *Feldwebel*, pentru ofițeri ca și pentru civili, fie ei pe orice treaptă a ierarhiei sociale — gospodarul, capul familiei, este stăpînul casei sale, al soției ca și al copiilor, gîndește pentru ei. Așa a deprins din copilărie, așa i-a învățat și pe ai săi. Și iată că, pentru a doua oară, Ludwig — atît de supus și șters — se dovedea a fi un bărbat în toată puterea cuvîntului, un adevărat german. Nu degeaba citește „BZ", „Bild", „Berliner Morgenpost" — ziarele și revistele lui Axel Springer. Axel Springer nu este un german oarecare, el l-a bătut pînă și pe Hugenberg, regele presei în republica de la Weimer și în cel de-al treilea Reich. Axel Springer nu glumește cînd e vorba de principii. Iar domnul Günther este el însuși un german cu „principii ferme".

— Știi, Ludwig, i-am livrat lui Springer zece lucrători. Asta, în cadrul descompunerii despre care vorbeai.

— Știu, tată, ai primit pentru fiecare cîte trei sute de mărci vestice.

Domnul Günther a simțit scaunul alunecîndu-i de sub el, dar s-a stăpînit. Un cap de familie german nu trebuie să-și trădeze emoția în fața copiilor săi.

— Mai ştii, poate, şi despre Erika ? a tatonat cu oarecare teamă.

— Da, tată. După ce şi-a luat examenul de infirmieră, ai livrat-o unui spital din Hamburg. A fost expediată acolo de pe aeroportul Tempelhof, cu un avion american, împreună cu doi medici care tocmai îşi luaseră diploma. În tot timpul cît au studiat, li s-a depus salariul la o bancă din Hamburg, pentru a-i convinge să fugă. Dumneata ai primit cîte trei mii de mărci de căciulă, tată.

Domnul Günther nu s-a mai putut stăpîni. A izbucnit, vînăt pînă-n albul ochilor :

— Aşadar, mă spionezi ? Ca pe vremea lui Hitler ? De unde ştii toate astea ?

— Doar te-am informat că o să fiu ofiţer de poliţie, tată, a răspuns Ludwig liniştit. Eşti un „Menschenhändler" [1], cum spun comuniştii. Dar nu trebuie să te ruşinezi. Tot comuniştii le spun fugarilor *Grenzgänger,* celor care fug definitiv sau celor care trec graniţa numai pentru a lucra în Vest. La urma urmei, aici este vorba de o operaţie de vînzare-cumpărare. Dacă ei nu s-ar vinde, dumneata nu i-ai putea cumpăra. Nu uita însă că Berlinul răsăritean are o populaţie de 1 140 000 de oameni şi că numai 53 000 de *Grenzgängeri* muncesc în Vest. Lucrăm încă primitiv, tată. Dacă lucrurile vor continua tot aşa...

„VÎNĂTORII DE CAPETE"

În primăvara anului 1961, la Rostok, l-am cunoscut pe inginerul Hans-Jürgen Möller. Tocmai revenise din Germania occidentală. Nu era un fugar din R.D.G., cum i-ar fi plăcut lui Lemmer, ministrul de la Bonn,

[1] Negustor de oameni.

pentru aşa-numitele probleme ale întregii Germanii. Dimpotrivă, cu el, copoii lui Lemmer au păţit o mare ruşine : după patru săptămîni de detenţiune în închisoarea din Lübeck, au fost nevoiţi să-l elibereze.

— M-au arestat în tren, pe ruta Hamburg-Sassnitz, povesteşte el. Ne apropiam de Bremen, cînd au intrat în compartimentul meu doi agenţi care mi-au cerut actele. Le-au cercetat mai puţin decît un minut şi m-au informat că sînt arestat. „De ce ?" am întrebat nedumerit. „Asta o să afli mai tîrziu" — mi-au răspuns.

L-am întrerupt :

— Ce căutaţi în trenul acela ?

— Mă duceam la nişte rude, în Republica federală. Este un lucru destul de obişnuit. Cei din Vest vin la noi, iar noi ne ducem la ei. Aşa cum se întîmplă în toate ţările din lume. În Germania însă, unii fac din aceasta o afacere, o afacere murdară.

— Cine anume ?

— Vînătorii de capete.

Era întîia oară, în cursul călătoriei mele prin Germania, cînd mă întîlneam cu o noţiune pînă atunci necunoscută. „Vînătorii de capete"... Auzisem ceva asemănător despre asasinii din faimoasa Legiune străină. În Malaya, colonialiştii englezi îşi decapitau victimele şi-şi atîrnau trofeele la centură. Pentru fiecare cap tăiat primeau o recompensă. Oare despre asta era vorba ? Nu. Am aflat că există şi alt soi de „vînători de capete". Despre ei mi-a vorbit intelocutorul meu.

Inginerul Hans-Jürgen Möller s-a trezit la Departamentul K 8 al poliţiei criminale din Lübeck, unde, după ce a fost dezbrăcat şi i s-au cercetat cu atenţie toate cusăturile hainelor, a fost zvîrlit într-o celulă, fără a i se da vreo explicaţie. Abia la interogatoriu i s-a comunicat că ar fi vinovat de arestarea la Rostock a unui sabotor vest-german. Dar, cum din toată Germania democrată, ba chiar şi din Republica federală, au început să se reverse spre Lübeck avalanşe de proteste, „cazul

Möller" a luat sfîrşit înainte de a se fi putut înscena procesul plănuit.

La Stralsund, soţia cetăţeanului Adolf Metzner mi-a arătat lăcrimînd o scrisoare primită de la Frankfurt am Main. Doar cîteva cuvinte: „Mă aflu aici, fără să ştiu de ce. Adevărul nu poate fi ţinut între ziduri".

— Cum a ajuns la Frankfurt?

— S-a dus să-şi vadă rudele.

— Şi este interzis?

— Nicidecum... Dar... vînătorii de capete...

Se împlineau trei săptămîni de la plecarea lui şi nu ştiu cum a izbutit întemniţatul Adolf Metzner să trimită soţiei sale mesajul acela lapidar şi demn. Un lucru începea însă să-mi devină limpede: „vînătorii de capete" reeditau istoria întunecată a negustorilor de sclavi care au mînat spre pămîntul Americii de Nord milioane de negri africani. Spre deosebire de înaintaşii lor, ei se îndeletniceau cu negoţul de oameni albi. Şi nu-i decapitau, cum au făcut ostaşii lui Wilhelm II în China sau hitleriştii în Europa, ci îi tarifau. Victimele erau categorisite după valoarea lor economică şi furnizate „pe bani gheaţă". Ca o marfă oarecare. Dacă, de pildă, Möller ar fi acceptat să rămînă în Republica federală, „vînătorul" lui ar fi încasat un premiu de 2 000—2 500 de mărci. Acesta era preţul unui inginer. Pentru Metzner s-ar fi plătit numai 1 000. Nu era un specialist...

O plimbare pe Zimmerstrasse cu prietenul Heinrich Weinert, într-o seară senină de iunie, mi-a relevat unul dintre aspectele cele mai sensibile ale problemei Berlinului. Nu departe de *Stadtmitte*, Zimmerstrasse trasa frontiera dintre cele două sectoare ale oraşului. Era unul din cele o sută şi cincizeci de puncte de trecere. Aici mi-a atras atenţia o clădire gigantică, puternic luminată.

— E sucursala concernului Springer, mi-a explicat Weinert. Întreprinderi grafice. Unul dintre patronii vînătorilor de capete recrutaţi de cele 83 de organizaţii de spionaj şi diversiune din Berlinul occidental. *Springer-Konzern* duce lipsă de lucrători şi îi caută la noi.

Pentru aceasta, agenţii lui folosesc cele două metode obişnuite : presiunea sau promisiunea. Presiune prin scrisori de ameninţare, comunicări telefonice, şantaj. Promisiunile sînt menite să-i atragă pe cei cunoscuţi ca fiind avizi de bani. Un salariu cu 50% mai mare decît în Berlinul democratic sau chiar dublu este, oricum, o tentaţie, pentru un om mai slab de înger.

— Nu înţeleg, totuşi, în ce constă şantajul, cum ar putea cineva să cedeze în faţa unor ameninţări.

— Foarte simplu. Rar vei întîlni în Republica Democrată Germană un om care să nu aibă dincolo pe cineva, fie rudă, fie măcar un prieten bun. Dacă nu-l impresionează momeala banilor, îl sperie primejdia care s-ar putea abate asupra celor ce-i sînt dragi. Este vorba de un atentat monstruos, un atentat împotriva sufletului omenesc. Ai auzit de copiii furaţi. Micul Peter Bluhme din Dissen, în vîrstă de trei ani, a fost răpit de-acasă şi dus în cartierul Dahlem din Berlinul occidental, la sediul unei organizaţii de negustori de oameni. Sylvia Heintz, fetiţa unor ţărani din Quadenschönfeld, în vîrstă de numai trei luni, a fost la rîndu-i răpită de o spioană-vînzătoare de capete. Metoda este tipic gangsterească : micile victime trebuie să atragă după ele pe părinţi. O scrisoare îi anunţă scurt : „Vino în locul cutare din Berlinul occidental". Şi vînătorul de capete cîştigă astfel, dacă reuşeşte, premiul care i s-a făgăduit. În cazul lui Springer, de pildă, se pot încasa pentru un zeţar pînă la 500 de mărci. *I. G. Farben* plăteşte mai bine. „Capul" unui om de ştiinţă valorează pînă la 5 000 de mărci.

— Dar cum le convine să cheltuiască asemenea sume ?

— Nu dau din buzunarul lor. Berlinul occidental este întreţinut cu fonduri speciale. Fiecare trust care deschide aici o sucursală primeşte asemenea subvenţii, încît investiţiile lui se reduc la zero. Guvernul de la Bonn cheltuieşte pentru dezorganizarea Republicii Democrate Germane miliarde de mărci vestice. La aceasta

se adaugă așa-zisul „ajutor de reconstrucție" american, care umflă de asemenea buzunarele celor de la *Siemens*, și *A.E.G.*, și *Telefunken*, și *Flick*, și *I. G. Farbenindustrie*. Pînă la sfîrșitul anului 1958, în cadrul „planului Marshall", de pildă, s-au revărsat aici peste patru miliarde de mărci. Iar după aceea, planul „ajutorului" a crescut continuu. Este o afacere din care cîștigă toți: Adenauer, patronii de trusturi, vînătorii de capete.

— Și cine conduce hoarda asta de sălbatici?

— Oficial, ministrul Lemmer și organizația de spionaj a lui Gehlen. Dar în spatele lor se află Graaf. Așa i se spune, ca să pară german. Ca și cum treaba asta ar fi mai puțin murdară dacă ar fi opera unui neamț. Numele lui adevărat este Grafield, John Grafield, ofițer al serviciului de spionaj american. Sediul: în cartierul Dahlem, la „Central Intelligence Agency".

— Mi s-a vorbit însă despre un anume Wilkowski.

— Da, el este creierul, iar Grafield mîna care execută. Grafield operează nu numai pentru Berlinul occidental, ci țintește mai departe. Victimele lui, o dată capturate, își pierd identitatea. Li se aplică un număr, ca vitelor duse la abator. De la aeroportul Tempelhof sînt transportate la Frankfurt am Main, Hanovra, Hamburg și uneori mai departe, poate peste ocean. Dacă scormonim puțin în gunoiul ăsta, ajungem pînă sus, sus de tot.

...La granița dintre cele două sectoare, un muncitor feroviar m-a informat:

— În urmă cu zece ani, pe locul acesta a fost asasinat tovarășul nostru Ernst Kamieth. Un polițai vest-german l-a somat să treacă dincolo și, cum a refuzat, a tras asupra lui. Numele criminalului este Zunker. Îl cunoaștem. A fost în SS ca marea majoritate a polițailor de dincolo.

— Și l-au arestat?

Interlocutorul meu a surîs cu tristețe.

— Cine să-l aresteze? În august 1958, generalul american Taylor a declarat că, după părerea lui, în

Berlin „trebuie să se creeze o atmosferă de pogrom". Şi cum pogromişti sînt destui dincolo, nu le este greu să-l satisfacă. Un an după căderea lui Ernst Kamieth, a fost asasinat şi Helmuth Just din poliţia populară. Nici el nu voise să se vîndă vînătorilor de capete.

Prietenul Weinert mi-a completat tabloul.

— Cetăţenii din raionul Rosalan au însărcinat pe deputaţii Ernst Dohmeyer, Paul Rother, Willy Bergt şi Fritz Haase să ia contact cu deputaţii din oraşul vest-german Neuss, pentru a stabili o platformă comună de combatere a pregătirilor de război din Republica federală. Cei patru deputaţi s-au anunţat oficial primarului Frings, dar în anticamera lui au fost arestaţi. Judecătorii, nişte foşti magistraţi nazişti, i-au condamnat la douăzeci şi cinci de luni închisoare.

Cazul nu este izolat. Din ianuarie 1960 pînă la mijlocul anului 1961 au fost arestaţi ilegal în R.F.G. 245 de cetăţeni din Republica Democrată Germană : muncitori, sportivi, ţărani, savanţi, funcţionari, studenţi, artişti, deputaţi. Numai pentru că au încercat să poarte discuţii cu cetăţenii din Republica Federală Germană. 122 dintre ei au fost închişi laolaltă cu criminali şi borfaşi, fără ca măcar să fie judecaţi. Alţi 80 au fost condamnaţi în total la 503 luni de închisoare. În numele apărării „intereselor naţionale ale poporului german", principiul pe care traficanţii de oameni albi îl trîmbiţează întocmai aşa cum obişnuiau şi strămoşii negustori de negri africani pe pămîntul Americii de Nord. Între ei nu există diferenţe prea mari. Se deosebesc numai metodele : pe vremuri, treaba aceasta se făcea cu arcanul ; acum însă...

Răsfoiesc carnetul de însemnări. La Ravensbrück, printre notele contabile ale lagărului, s-a descoperit şi o fişă intitulată „calcul de rentabilitate". Cu o minuţiozitate dusă pînă la pedanterie, funcţionarul din SS a înregistrat fiecare sumă cheltuită şi încasată de conducerea lagărului de pe urma deţinutelor. Este un do-

cument care frizează nu numai cinismul, ci pur şi simplu demenţa, o demenţă sadică, neegalată nici de inchiziţia medievală. Îl copiez cuvînt cu cuvînt :

„CALCUL DE RENTABILITATE

Alocaţie zilnică medie	6,00 RM
Scăzînd hrana	0,60 RM
Se scade îmbrăcămintea amortizată	0,10 RM
Durata medie a vieţii în lagăr	
9 luni = 270 × 5,30 RM	= 1,431 RM

BENEFICII DIN VALORIFICAREA RAŢIONALĂ A CADAVRULUI

1 — Dinţi de aur
2 — Îmbrăcăminte
3 — Obiecte de valoare
4 — Bani [1]

Din care se scade costul arderii 2 RM

Cîştig mediu net	200 RM
Cîştig total după 9 luni	1631 RM

Se adaugă beneficiul obţinut prin valorificarea oaselor şi a cenuşii".

Calculul este cît se poate de exact. Am întîlnit unul similar la Sachsenhausen. El explică, între altele, zelul depus de naziști în exterminarea deţinuţilor : în nouă luni, un singur deţinut dădea un beneficiu de aproape 1 700 de mărci germane. După aceea, cum hrană şi îmbrăcăminte nu prea avea, devenea bun de dus în camera de gazare, iar de-aici la crematoriu.

„Cîştigul mediu net" al călăilor de la Sachsenhausen, de la Ravensbrück, de la Buchenwald, de la Auschwitz

[1] Din fişa originală se subînţelege că valoarea celor 4 capitole este apreciată la 202 R.M.

n-a putut fi evaluat de nimeni pînă acum. Cîştigul net al lui *I. G. Farbenindustrie* s-a ridicat, între anii 1933—1944, la 2,3 miliarde R.M. *I. G. Farben* a livrat autorilor „calculelor de rentabilitate" cutiile verzui, smălţuite, de formă cilindrică, pe care scria foarte citeţ : „Gaz otrăvitor ! Zyklon". Cu un singur litru puteau fi lichidaţi o mie cinci sute de oameni. Dar numai în anul 1943 *I. G. Farbenindustrie* a produs 400 000 de litri.

În procesul de la Nürnberg, judecătorii criminalilor de război hitlerişti s-au înfiorat citind cele cinci telegrame adresate de conducerea întreprinderii *Bayer*, filială a lui *I. G. Farben*, către comandantul lagărului de concentrare de la Auschwitz. Le-am copiat cuvînt cu cuvînt :

1 — „În legătură cu experienţele pe care vrem să le facem cu noul somnifer, v-am fi foarte îndatoraţi dacă ne-aţi livra un anumit număr de femei".

2 — „Am primit răspunsul dumneavoastră. Sîntem însă de părere că preţul de două sute de mărci pentru o femeie este exagerat. Sîntem de acord să vă plătim maximum 170 de mărci de cap. Dacă şi dumneavoastră sînteţi de acord, preluăm 150 de bucăţi".

3 — „Sîntem de acord cu răspunsul dumneavoastră. Pregătiţi 150 de femei în cea mai bună stare. Imediat ce ne veţi anunţa, vom fi gata să le luăm în primire".

4 — „Am primit transportul de 150 de femei. Deşi erau foarte slăbite, le-am acceptat. Vă vom informa asupra modului cum s-a desfăşurat această experienţă".

5 — „S-au efectuat analizele. Toate obiectele experienţei au murit. Vom menţine contactul cu dumneavoastră pentru noi livrări".

Conducătorii concernului *I. G. Farbenindustrie* sînt liberi şi continuă să activeze — la Ludwigshaven şi la Frankfurt am Main, la Gerndorf şi la Leverkusen.

Pînă la 13 august 1961 plăteau 83 bande de sceleraţi să vîneze „capete". Plăteau mai bine decît în 1944.

Cifra de afaceri a întreprinderilor lor principale se ridica la 10 miliarde de mărci vestice. Produceau, desigur, iperită. Şi multe altele. Poate chiar şi „somnifere" marca „Zyklon"...

ALBERT ŞI ROBERT

Inspectorul Albert Lebéc e prost dispus astăzi. A primit în ajun o telegramă care l-a făcut să scrîşnească din dinţi: „Recolta slabă. Sînteţi pasivi. Recrutaţi intensiv. Preţurile rămîn aceleaşi". A citit textul de cîteva ori, de parcă ar fi vrut să-l memoreze. Apoi a înjurat în gînd, teribil, cu năduf. „Domnii cred că treaba asta se face bătînd din palme, şi-a spus. Recoltă slabă! Pasivi! Iar noi... noi facem bătături la degete muncind. Nu cumva vi se pare că se-nghesuie toţi spre Marienfelde, nemţi şi unguri, cehi şi polonezi, bulgari şi slovaci? Voi vă tolăniţi în fotolii, iar noi, în haznaua asta..."

A cuprins cu o privire cordonul de sîrmă ghimpată din jurul lagărului, apoi s-a îndepărtat de fereastră strigînd: „Robert! Robert!" Şi-a dat însă seama că e singur şi l-a cuprins din nou neliniştea din ajun. Să fie doar o simplă oboseală? Sau e bolnav? Doamne fereşte, dacă i-au slăbit nervii, e pierdut. O treabă ca asta se face în primul rînd cu nervi, cu nervi de oţel. Numai că... Nu înţelege de loc cum s-a putut întîmpla ca Härtel şi Jäckel să-şi pună capăt zilelor. Asta nu se mai cheamă pasivitate, ci primitivism. Da, oamenii lui au început să lucreze grosolan. Nişte cîrpaci. I-au dus în Müllerstrasse, i-au băgat în viteză, n-au izbutit să scoată nimic de la ei, ba chiar mai mult, le-au scăpat printre degete. I-au dus în Müllerstrasse, la serviciul de informaţii francez, nu la cabaret! I-au dus la 126 A şi la

177. Două sedii diferite — şi amîndouă au lucrat prost. Cu toate instrumentele lor de tortură şi cu toate metodele psihologice. Nişte vite. Să lase nişte oameni ca Jäckel şi Härtel să se sinucidă !...

A ridicat receptorul şi a sunat la numărul 275. După două minute, Robert Litz se afla în faţa lui şi citea telegrama, palid ca un pergament.

— Domnule inspector, a încercat să mormăie, merge greu. Agenţii noştri mişună peste tot, dar nu mai vrea nimeni să plece în Legiunea străină. Banii se devalorizează din ce în ce mai mult. Şi nici ameninţările nu mai intimidează. Vă amintiţi de Koca.

— Koca, ne-Koca, nu mă interesează. Mie îmi trebuie marfă, Robert Litz alias Malzer. Mie îmi trebuie marfă, înţelegi ?

Inspectorul Lebéc nu mai are nervi de oţel, dar ochii lui şi-au păstrat reflexele de gheaţă. Te străpung. Nici nu trebuie să te concedieze. Eşti mulţumit să te ştii în camera 275 şi închizi repede uşa în urma ta.

Robert Litz avea senzaţia că totul lunecă în jurul lui, că totul devine fluid. Cine l-a pus să pomenească de Frantişek Koca ? În fond, pasărea asta nici măcar n-a rămas în sectorul lor. Întîi a căzut în cursa lui Echtner, în Grossgörschenstrasse 22, apoi l-au înşfăcat americanii. Exact în momentul cînd Lebéc pusese ochii pe el. Cei de la C.I.C. au intrat pur şi simplu în biroul oamenilor lui Gehlen, aici, la Marienfelde, şi au poruncit scurt : „Omul ăsta merge cu noi !" Nemţii îl camuflaseră pînă atunci destul de bine ; dar desigur că tot unul de-al lor l-a vîndut. Doar aşa-i obiceiul. Nu suge nimeni la o singură oaie. Americanii l-au dus în Zehlendorf, i-au dat acte false, l-au instruit în Clay-Allee şi la Tempelhof, apoi au vrut să-l trimită înapoi în Cehoslovacia pentru spionaj şi sabotaj. Pasărea şi-a luat, într-adevăr, zborul, dar a rămas acolo. Întocmai ca şi Jaroslav Huml, care i-a tras pe sfoară pe cei de la Military Intelligence Service. Degeaba se supără Lebéc, afacerea devine mereu mai nerentabilă. Acum un an încă, Marcel Mercier mai putea să conducă nestînjenit *Mîna Roşie*. Atentatele se ţineau lanţ la Berlin, Paris, Geneva, Hamburg, Madrid, Roma, Frankfurt am Main.

Treisprezece morţii şi două vase scufundate. Şeful avea, de altfel, legături strînse cu Gehlen. Acum însă, căciula nu mai poate acoperi urechile. Ernst Schwarzwäller dezvăluie, în Berlinul răsăritean, tot ce ştie despre activitatea serviciului de spionaj german. Şi nu numai el. Dar au fugit atîţia oameni ai lui Gehlen, dincolo. Iar alţii au fost capturaţi: Wolfgang Keller, Arnold Kieser, Hans Gerhard Miklau, Manfred Gerlach. Se strînge laţul.

Robert Litz a tresărit violent: sunase telefonul. Aşa i se întîmplă în vremea din urmă. Fiecare zgomot îl alarmează şi-i provoacă o stare de surescitare vecină cu nebunia. Se linişteşte numai cu whisky sau dacă mînuieşte instrumentele din Müllerstrasse. Mulţi rezistă la interogatoriu sau refuză să se înroleze în Legiunea străină. Arsenalul din Müllerstrasse face din fier plumb topit. Şi în beciurile serviciului de spionaj francez, Robert Litz alias Melzer îşi potoleşte adeseori nervii prea încordaţi. Chiar dacă tinerii răpiţi de oamenii lui nu cedează. Important este să bată, să vadă sîngele ţîşnind din trupurile despuiate.

Ţîrîitul telefonului s-a repetat prelung, umplînd întreaga încăpere. Parcă i-a fulgerat creierul, atît de ascuţit îl simţea. S-a liniştit abia cînd a dus receptorul la ureche. Din blocul „P" — centrul de triere — i se comunica o veste bună: „A sosit un transport. Patru bucăţi între 18—23 ani. I-am vînat la punctul de frontieră de la Bornholmerstrasse. Acum sînt încă moi. Dar au muşchi".

„AM ALES LIBERTATEA"

„Walter Krauf a fugit!" Ştirea a fost trîmbiţată de toate ziarele şi revistele lui Springer, de posturile de radio „RIAS" şi „Europa liberă". Spicherul radiodifuziunii est-germane era destul de cunoscut, atît în R.D.G.,

cît şi în Occident. Spicherul est-german avea un timbru expresiv, o voce convingătoare. Numai gîndurile nu-i aparţineau, numai gîndurile pactizaseră cu diavolul. Şi... „a ales libertatea". Springer i-a publicat fotografia în foile sale ilustrate, „Berlinul liber" a organizat emisiuni speciale ca pentru un star de cinema, televiziunea vest-germană i-a difuzat chipul radios. Walter Krauf evadase din „iadul bolşevic", Walter Krauf nimerise în „raiul libertăţii".

— Şi cu ce se-ndeletniceşte acum ?

— Cu nimic.

— Dar din ce trăieşte ?

— Nu mai trăieşte, s-a sinucis. Un an după ce a fugit. Cîteva săptămîni a fost vedetă, apoi l-au scos de pe afiş. A căutat de lucru, dar n-a găsit. Cei care l-au ademenit dispăruseră şi ei fără urmă. A înţeles că s-a înşelat şi, cum nu se poate trăi din aer...

Prietenul Olten m-a invitat să stau pe o bancă din parcul popular Mariendorf, în apropiere de Mariendorfer Damm. Ne aflam cam la jumătatea drumului dintre Marienfelde şi aeroportul Tempelhof, iar locul stimula discuţia.

— Marienfelde este un lagăr de transfugi, i-am spus lui Olten. Din cîte am auzit, numărul celor care au trecut în Berlinul occidental nu este mic. Alţi transfugi au ajuns în Republica federală, fie că au luat pentru aceasta bilet de tren, fie că au parcurs drumul pe jos, dacă se aflau în vecinătatea frontierei. Cum se explică fenomenul ?

Olten a rămas cîteva clipe cu privirea aninată de frunzişul imobil al copacilor, apoi a început să vorbească molcom, toropit de arşiţa soarelui.

— Am cunoscut, la Weimar, un oculist pe nume Kloth. Era un medic bun, dar nici pe departe excepţional. Un „vînător de capete" i-a promis că, dacă fuge în Republica federală, va deveni profesor la universitatea din Bonn. A fugit, dar n-a obţinut nici măcar posibilitatea de a practica, la Bonn sau în altă parte. S-a îmbolnăvit şi şi-a tras un glonte de revolver în tîmplă. Cel care l-a ademenit îl ştia vanitos. A apăsat,

adică, pe clapa mai slabă. Alții fug pentru că sînt căutați cu justiția : săvîrșesc asasinate, furturi, escrocherii, violuri, acte de spionaj sau de sabotaj. Cînd ajung în Republica federală, devin „refugiați politici", fac declarații dușmănoase la adresa Republicii democrate și primesc pentru aceasta răsplata Iudei. Presa vest-germană îi numește „conștiința trezită". Procuraturile au cerut în repetate rînduri, dar fără succes, extrădarea unor asemenea indivizi care au pe conștiință zeci de delicte grave. Grosser din Leipzig, de pildă, este și el o asemenea „conștiință trezită" ; a ucis o fată în vîrstă de optsprezece ani. Alții au asasinat zeci de copii. Este vorba de crimele sadice cele mai abominabile săvîrșite de oameni anormali, detracați sexuali. Dintre aceștia se recrutează agenții diferitelor organizații de spionaj al căror centru principal se află în Berlinul occidental.

Printre fugari se mai află și tineri, mai ales fete. Le atrage mirajul vitrinelor și mașinilor luxoase. Negustorii de carne vie le făgăduiesc soți bogați, petreceri și călătorii în străinătate. Noi numim aceasta „Vogelfreiheit der Gosse" [1], pentru că păsările acestea, o dată căzute în cursă, ajung la canalul de scurgere al traficanților. Cel puțin 70% dintre prostituatele care fac trotuarul în Charlottenburg sînt recrutate dintre fetele ademenite de diverși proxeneți ce se vîntură prin Republica democrată cu mașini purtînd numere și însemne americane, britanice, franceze, belgiene. Altele ajung în lagărul de la Westerminke, de unde sînt vîndute ca servitoare, muncitoare necalificate în fabrici, animatoare în baruri sau dansatoare de *strip-tease*.

Dar să nu-ți închipui că toți transfugii sînt... fugari. Mulți tineri sînt pur și simplu răpiți și înrolați cu forța în Bundeswehr. Pentru a fi răpit, nu trebuie însă neapărat să fii cetățean al Republicii Democrate Germane. Studentul vest-berlinez Klaus Peters, de pildă, a dispărut [2] fără a i se da multă vreme de urmă. Abia tîrziu s-a aflat că a fost livrat Legiunii străine. Noi numim negoțul acesta *Seelengeschäft* — comerț de

[1] „Proscrișii rigolei".
[2] Aceasta s-a întîmplat la 1 iulie 1961. (n.a.)

suflete. Dar în majoritatea cazurilor nu se vînd decît trupuri. Victimele izbutesc să fugă, să revină în patrie, să-şi refacă viaţa. Unii, mai slabi, cedează însă şi devin unelte ale serviciilor de spionaj. Presiunea care se exercită asupra lor este extraordinară. Şi nu e vorba numai de o presiune morală.

Am pornit însă pe aleile parcului, către Rixdorferstrasse. În drum spre tîrgul de oameni de la Marienfelde, Olten mi-a schiţat întregul tablou al monstruoasei urzeli care cuprindea Berlinul occidental de la Wegel pînă la Zehlendorf, de la Heerstrasse pînă la Poarta Brandenburg. Şi ascultîndu-l, am înţeles pe deplin, am simţit aproape fizic ceea ce sute de oameni, de o parte şi de alta a Germaniei, mi-au spus de-atîtea ori : asta nu mai poate continua, asta trebuie să ia sfîrşit !

Un cartier de vile elegante, spre nord de Zehlendorf. Lacul Schlachtensee îşi etalează apele cristaline sub foşnetul marii păduri de pini, Krumme Lanke primeşte cu bucurie valurile de excursionişti care se revarsă din subteranele metroului pe malurile lacului. Numai la „Document Center" domneşte o linişte desăvîrşită. În faţa celor două intrări, barele de fier sînt veşnic coborîte. Maşinile intră numai pe baza unui permis special, pe care MP [1]-ul cu cască de metal îl cercetează cu o deosebită atenţie. Aici nu-i îngăduită nici o familiaritate, nici un fel de discuţie, nici măcar despre starea timpului sau despre prietenii comuni. Contactul este scurt, rigid, fără cuvinte de prisos. Parola, actele, percheziţia corporală, percheziţia maşinii — să nu conţină altceva decît este prevăzut în documentul de transport — ridicarea barei, atît.

Aici se afla, pe vremea lui Hitler, sediul subteran al Gestapoului. Aici, germanii au fost fiare faţă de germani, mii de patrioţi au fost supuşi torturilor celor mai sadice. Azi, în catacombele invizibile dintre Zehlendorf şi Krumme Lanke, Mr. Batty şi cei 70 de funcţionari ai lui dirijează acţiunile unei armate de cîteva milioane de oameni.

---

[1] Military Police (poliţia militară americană).

„Document Center" ar putea fi luat mai curînd drept un garaj al vreunei vile din Zehlendorf. O clădire simplă, cu un etaj, ale cărei obloane se deschid arareori. Aşadar, nimic deosebit. Dar sub ea, în labirintul subteran de beton, un soi de dispecerat fără instalaţii pune în mişcare mii şi zeci de mii de fiinţe, la distanţe de sute şi mii de kilometri, în cea mai întunecată dintre bătăliile care s-au purtat vreodată în istorie. Un dispecerat alcătuit din 70 de persoane.

În cîteva milioane de fişe se ascund tot atîtea milioane de vieţi, de care este legată existenţa altor milioane de oameni. Cartoteci, rafturi, dulapuri, case de fier, nume, adrese, biografii — pe fondul nevăzut al unui cer de sînge, cîteva milioane de lilieci îşi fîlfîie aripile grele şi negre. Aceasta este „Document Center", armata de umbre dirijată din adîncul pămîntului de Mr. Batty, ofiţer al lui C.I.A. în Berlinul occidental.

În coridoarele cufundate în beznă n-a pătruns niciodată o rază de soare. Acum, întunericul parcă este mai compact şi parcă îl străbate un suflu de gheaţă. Becuri palide marchează încăperile ferecate cu porţi de metal. Aruncă o privire în vreuna dintre ele şi vei vedea plăci de tablă în marginea fiecărui raft încărcat de cartoteci. Inscripţiile te introduc într-o lume pe care ai crezut-o moartă, un întreg univers de lacrimi, de crime cutremurătoare : *NS — Bayern*, Personalakten... *NS — Westpreussen*, Personalakten... *NS — Hassen*, Personalakten... *NS — Pommern... NS — Wartheland... NS — Sudetenland... NS — Niederschlesien...* Membri ai partidului naţional-socialist din regiunile Republicii federale, din regiunile care constituie Republica Democrată Germană de azi, din regiunile eliberate ale Cehoslovaciei, ale Poloniei, ale Uniunii Sovietice. Şi rafturi cu cartoteci ale membrilor batalioanelor de SA şi SS, ale ofiţerilor inferiori şi superiori, ale Gestapoului, ale informatorilor Gestapoului, ale colaboraţioniştilor din Franţa şi Iugoslavia, din Belgia şi Bulgaria, din Romînia şi Norvegia, din Ungaria şi Cehoslovacia, din Anglia şi Statele Unite.

Adolf Eichmann a fost căutat timp de ani de zile, pînă la capturarea lui. Aici, într-unul din rafturile înşiruite sub Wasserkäfersteig, în mai puţin de un minut îi puteai descoperi adresa. Pe fişa *SS-Obersturmbannführer*-ului se află schiţată întreaga lui existenţă : de la naştere pînă la intrarea în partidul nazist, de la munţii de cadavre pe care i-a înălţat de-a lungul Europei pînă la peregrinările lui misterioase prin chilii de călugări iezuţi, prin vile tiroleze, prin ţinuturi bătute de arşiţa tropicelor. Martin Bormann se află aici, şi Skorzeny, şi cel mai umil dintre denunţătorii care au trimis la moarte sute şi mii de oameni.

Se mai găsesc însă şi alte fişe, ale agenţilor lui Himmler, ca şi ai lui Allen Dulles — din Turcia şi Elveţia, din Suedia şi Egipt, din Arabia Saudită şi Argentina. Se mai găsesc judecători şi diplomaţi, ziarişti şi poliţişti de rînd, contopişti ai unor modeste oficii poştale şi înalţi funcţionari ai ministerelor din R.F.G., de la directori şi secretari generali pînă la miniştri. „Document Center" este o uzină. O uzină subterană. Deasupra ei, pe malurile lacului Schlachtensee, în marea pădure de pini, oameni tineri şi oameni vîrstnici se bucură de apă, de soare, de ozon...

BANANE PENTRU BERLINUL OCCIDENTAL

Cursul oficial este de 4-1. Dar la cele mai multe case de schimb trebuie să dai cinci mărci estice pentru o marcă vestică. Nu este vorba de un raport de valoare, ci de un raport arbitrar. Berlinul occidental este un „oraş de front", aici se desfăşoară o mare bătălie nevăzută, în umbra caselor, a uliţelor, a parcurilor, a *Schwindelkurs*-ului — cum îi spun berlinezii — a cursului şarlatanesc, tîlhăresc, menit să ameţească, să

orbească, să răpească minţile oamenilor, conştiinţele, sufletele.

Bananele inundă oraşul, asemeni urzicilor ce acoperă un cîmp năpădit de bălării. Bananele sînt aduse zilnic, cu avioane speciale ale companiei *United Fruit Co.*, de la distanţe de mii de kilometri. Sute de tone de banane descind pe aeroportul Tempelhof şi se revarsă apoi pe străzile oraşului. Sînt ieftine, la îndemîna tuturor. Berlinul occidental — „vitrina lumii libere" — străluceşte: banane pentru orice muritor, imaginea însăşi a belşugului „lumii libere".

În Guatemala, zeci de mii de ţărani trudesc sub soarele torid şi sub şfichiul vătafilor lui *United Fruit*. În America Centrală, în insulele Antile, *United Fruit* este stăpîn absolut. Milioane de hectare de plantaţii de arbori de cacao, de trestie de zahăr, de bananieri îi aparţin. „Monstrul verde" posedă flota lui maritimă şi flota lui aeriană. „Monstrul verde" varsă fluvii de sînge în Guatemala, în Columbia, în Canare, în Antile şi rînjeşte apoi deasupra „oraşului de front": „Priviţi! Banane, portocale, ciocolată pentru lumea liberă. Numai să întindeţi mîna şi să luaţi. Lumea liberă înseamnă belşug!"

Sîngele năclăieşte pămîntul la tropice, miile de luptători pentru libertatea Guatemalei zac în dosul gratiilor, dar „vitrina lumii libere" are banane. În Berlinul democrat, un bilet de metro costă 20 de pfennigi, iar o cursă cu autobuzul — tot 20 de pfennigi. În Berlinul occidental, trebuie să plăteşti la metrou 35 de pfennigi şi la autobuz 40 de pfennigi. „Vitrina lumii libere" are însă banane. Un loc la cinematografele *UFA-Pavilion*, la *Rio* sau la *Film Bühne Wien* costă între 1,50—4 mărci vestice, adică pînă la 20 de mărci estice. În Berlinul democrat, un loc la cinematograf costă pînă la 2 mărci estice. Cel mai scump loc la un teatru din est se ridică la 20 de mărci, dar în vest îl obţii cu 15 mărci vestice, adică 75 de mărci estice. În schimb, „vitrina lumii libere" are banane.

Dancinguri, baruri, magazine ticsite cu mărfuri italiene, austriece, pariziene, londoneze, americane, preparate pentru albire, *Sex-kriminalromane,* maşinile cele mai elegante din lume, romane de „Horrors“ [1], reclame fluorescente în zeci de culori, ţigări americane „Raleigh“, ilustrate obscene, *Bierstuben* şi *Weinstuben* [2], reviste de senzaţii, fiole de morfină, concursuri de cîini, asasinate originale, bande de *Achtgroschenjungen* plătite să devasteze localurile din Est, să violeze fete de vîrsta pubertăţii, ca şi copii — nimic nu lipseşte „oraşului de front“. Dar în faţa restaurantelor din Berlinul democrat staţionează maşini cu numărul de înmatriculare din „oraşul de front“, din Frankfurt am Mein, din Hamburg, din Londra şi Paris, din Roma şi Bruxelles, din New York şi din Washington. Maşinile consumă benzină din Est, pasagerii lor consumă mîncare din Est, o gură uriaşă, avidă, sălbatică devorează noapte de noapte şi zi de zi Germania democrată. „Oraşul de front“ este însă suprasaturat de banane, de „Krimis“, de „Horrors“.

— Am cerut oră la coafor, dar e ocupat totul pînă la sfîrşitul lunii, mă informează secretara lui *M.*

— Aveţi puţini coafori ?

— Nicidecum. Dar vin cliente de dincolo. Plătesc mai bine şi le programează înaintea noastră. Este o afacere rentabilă atît pentru coaforii noştri, cît şi pentru clientele de dincolo. Şi asta se întîmplă mai peste tot : la croitori, la cizmari, la atelierele mecanice. Noi nu putem majora preţurile, pentru că nu vrem să ajungem la inflaţie. Celor de dincolo le convine însă să dea suprapreţ, pentru că oricum îi costă mai puţin decît în Vest. Pe de altă parte, în felul acesta îi corup pe oamenii de la noi. Ceea ce mi se pare chiar mai periculos decît pagubele materiale pe care ni le provoacă. Este o luptă pentru cucerirea conştiinţelor. O luptă inegală, însă. Graniţa deschisă creează o psihologie evazionistă.

[1] Romane de groază.
[2] Berării şi vinării.

Iar dincolo sînt toate tentațiile care pot arunca în confuzie un om mai slab de înger.

— Dincolo sînt... banane, am remarcat eu cu un zîmbet amar.

Secretara lui *M.* m-a privit întîi surprinsă, apoi a sesizat. A dat din cap, îngîndurată :

— Da, dincolo sînt banane.

De la extremitatea apuseană a Berlinului occidental pînă la granița dintre Republica Democrată Germană și Republica federală sînt aproape două sute de kilometri. „Orașul de front" este o insulă izolată în marea est-germană. Pînă la Helmstedt — punctul de frontieră — te mai întîmpină Potsdam și Brandenburg, și Genthin, și Burg, și Magdeburg. Drumul între cele două sectoare ale Berlinului este însă ușor de parcurs.

Frontiera invizibilă dintre cele două zone ale orașului numără 43 de puncte de trecere controlabile și aproape 43 de kilometri cu neputință de controlat. Ea traversează străzi, ulicioare, parcuri, lacuri, apele *Spreei*, poduri, imaginează un adevărat labirint. Aceasta se întîmplă la lumina zilei, la suprafață. *U-Bahn*-ul însă, întocmai ca și *S-Bahn*-nul, schițează un păienjenuș atît de încîlcit, încît berlinezii înșiși se rătăcesc. Metroul este o caracatiță cu unsprezece brațe principale și un număr oarecare de mădulare laterale. Rețeaua de trenuri electrice cu infrastructura suspendată este încă mai complexă, ea ajunge pînă la Oranienburg și Bernau, la Königs Wusterhausen și Teltow, la Stahnsdorf și Potsdam, pentru a se prelungi apoi prin liniile ferate deservite de locomotive cu aburi. Numai între Röntgental (granița de nord-est a Berlinului democrat) și Drewitz (granița de sud-vest a Berlinului occidental) se pot număra 29 de stații, adică 29 de puncte de urcare sau de coborîre, sau de trecere între diferite districte sau zone de ocupație, între o parte și cealaltă a orașului. În total, numărul posturilor și barierelor vamale se ridică la o sută și cincizeci.

În anul 1960, într-o singură gară — Friedrichstrasse — pe linia ferată interurbană au intrat 285 de trenuri pe zi, purtînd 93 000 de pasageri. La Ostbahnhof, numărul trenurilor s-a ridicat la 475. Aproximativ două milioane de oameni au trecut zilnic frontiera în ambele sensuri ale Berlinului. În anul 1961, numărul pasagerilor a crescut cu fiecare 24 de ore, pînă în ziua de răscruce de 13 august. Practic, posibilitatea unui control era inimaginabilă.

La punctele de trecere (*Übergangspunkt*) te pîndesc placardele care ţin locul bornelor de hotar. În Stresemannstrasse, la încrucişarea cu Köthenerstrasse, vecină cu Potsdamer Platz, te avertizează : „Aici începe sectorul american". Alături de-o aglomerare de clădiri vechi în ruină se înşiruie un rînd de dughene mizere, parcă improvizate în grabă, unele din zid, altele din scînduri stropite neglijent cu var. O mică drogherie, o cîrciumă cu grădiniţă, o baracă a cărei firmă minusculă informează că patronul ei vinde săpunuri şi lame de ras, o tarabă cu „Coca-Cola", un magazin cu televizoare. În prelungirea pieţei, spre Bellevue Strasse, alt şir de dughene care se recomandă prin firme schiloade : „Berliner Kindl" (o marcă de bere), Blohm (un bazar cu textile), „Centrum" (ceasuri şi bijuterii), Café Wiese, altă berărie, un mic magazin cu ciorapi, umbrele şi mănuşi. Este comerţul de conjunctură. Într-un ambalaj occidental, mărfuri aduse, în majoritate, prin contrabandă din Berlinul democrat.

La cîţiva paşi, pe Köthenerstrasse, se zăresc marile afişe colorate ale cinematografului *Centrum*. Aici occidentul îşi etalează „cultura" : „Sfîrşitul doamnei Cheney", „Ochii morţi din Londra", „Teroare în Portland City". Aici, şi la *Camera*, şi la *Aladin* se pot vedea aceleaşi filme ca şi la *Rio* sau la *UFA-Pavilion*, la *Gloria* sau la *Atelier am Zoo*. Costul unui bilet nu se ridică însă pînă la patru mărci, ci este de numai o marcă. Iar spectatorii din Est nu trebuie să-şi schimbe

banii la centrele de schimb („Wechselstuben"), împrăştiate în întreg oraşul ca un roi de lăcuste şi care avizează cu litere de-o şchioapă : *„1 DM Vest gegen 5 DM Ost"* (o marcă occidentală contra 5 mărci estice). Aici, marca răsăriteană se schimbă la cursul de 1—1. Aici se află *„Grenzgängerkinos"* (cinematografe pentru cei ce trec frontiera) ; ele au menirea de a prinde în cursa Occidentului conştiinţele slabe. Este cea mai ieftină tentaţie din „oraşul de front", mai ieftină decît bananele. Şi cînd, la capătul spectacolului, sălile se deşartă, „vitrina lumii libere" se luminează în zeci de culori, fascinantă, cu valuri de blănuri moi şi de mătăsuri, cu toaletele confecţionate de Horn pentru frumoasele sau slutele din Charlottenburg, cu bijuteriile orbitoare ale lui Heinz Wiperfeld, cu chelnerii stilaţi ca nişte lorzi de la „Haus Wien", unde cafeaua şi îngheţata se oferă în servicii de argint, iar băuturile în pahare de cleştar.

Aici sînt cele mai luxoase maşini din lume şi cele mai elegante cocote. Aici se află însă şi Kreuzberg, şi Wittenau, şi Neukölln, şi Tegel — cartiere muncitoreşti în care pînă în 1933 „cămăşile brune" ale lui Hitler n-au îndrăznit să se aventureze decît în bandă şi la lumina zilei. În Kreuzberg, pe Oranienstrasse, se înşiruie — ca o spuzeală purulentă — case vechi de pensionari, scorojite şi mărunte, în care nimic nu merge bine, în care confortul este un deziderat. În Wittenau, pe Lübarserstrasse, două foste buncăre de beton au devenit barăci de locuinţe pentru două sute de persoane, bătrîni, tineri şi copii. Uşi de metal, podele de ciment, cinci toalete în curte. Cinci toalete pentru două sute de oameni. Vara, buncărele fierb ; iarna, sînt îngheţate. Iar în Neukölln, lagărele de barăci pentru populaţia lipsită de locuinţe au fost botezate „aziluri". Da, Berlinului occidental i se zice „vitrina lumii libere" ! Vitrina este strălucitoare, pe Kurfürstendamm, pe Joachimstalerstrasse, pe Tauenzienstrasse, în Hansaviertel, dar „azilurile" din Neukölln nu se zăresc de-aici.

Pe Kurfürstendamm, pe Budapesterstrasse, maşinile cele mai elegante din lume se succed în ritm sincopat, omnibuzele duduie, clacsoanele provoacă ameţeală. Este o goană dementă, continuă, străină spiritului german, dar juxtapusă, ca o mască de foc aplicată pe un chip de gheaţă. Chipul de gheaţă se încălzeşte, se încinge, fierbe, ameninţă să explodeze. Tensiunea a atins punctul culminant...

LUMINI ŞI UMBRE

„Demnitatea umanităţii
se află în mîinile voastre,
apăraţi-o!
Ea se prăbuşeşte cu voi! Cu voi
Ea se va-nălţa!"

Friedrich Schiller

„Te adaptezi sau te revolţi!"

Heinrich Mann

UNDE APARE „SECTA NEAGRĂ"

Închisoarea din Berlin-Plötzensee ar putea constitui, prin sine însăşi, subiectul unei epopei tragice, cum încă nu cunoaşte literatura universală. Aici, între zidurile ei sinistre, am încercat să reconstitui ultimele clipe ale neuitatului Julius Fucik, scriitorul comunist adus din Praga pentru a fi executat. Aici m-au purtat paşii pe urmele sutelor şi miilor de luptători ai luminii, care au sfîrşit în laţul spînzurătorii sau în faţa plutonului de execuţie. Aici, în ziua de 7 septembrie 1943, a fost executat Karlrobert Kreiten, în vîrstă de 27 de ani. Nu se pronunţase împotriva hitlerismului. Manifestase doar îndoială în sfîrşitul victorios al războiului. Un simplu denunţ a fost suficient pentru ca judecătorul Freisler să-l trimită la spînzurătoare. „În numele poporului german".

Îmi amintesc prea bine de el. I se spunea „vrăjitorul pianului". La vîrsta de 17 ani a obţinut premiul I la un concurs internaţional, în capitala Austriei. Era în anul cînd tobele şi fanfarele naziştilor asurzeau Germania, în anul 1933. Au urmat pentru tînărul Kreiten zece ani de triumf. Poporul german se mîndrea cu el, criticii muzicali din întreaga Europă îl considerau „o mare speranţă a viitorului". Dar asupra Germaniei se abătuse negura brună. Karlrobert Kreiten a început prin a asista la autodafeul din noaptea de 10 mai 1933, pe Unter den Linden, în faţa Universităţii, cînd a ars, timp de ore întregi, un uriaş rug de cărţi: Albert Einstein şi Thomas Mann, Arnold

Zweig şi Stefan Zweig, Heinrich Mann şi Lion Feuchtwanger — tot ceea ce spiritul german avea mai strălucit. El a văzut însă răsucindu-se în flăcările mistuitoare şi opere ale lui Wells şi Gide, Zola şi Jack London, după cum avea să afle foarte curînd că însuşi zugravul Adolf Hitler epura muzeele Germaniei. Aproape 6 500 de tablouri : Van Gogh, şi Matisse, şi Cézanne, şi Picasso, şi Gauguin, şi pictori germani. „Noaptea cuţitelor lungi", cînd „Cămăşile negre" ale lui Himmler au măcelărit „cămăşile brune" ale lui Roehm, nu l-a mai surprins. Şi nici masacrele care au urmat. Karlrobert Kreiten a încercat să-şi amintească o însemnare a lui Heine din „Băile Lucca". Suna foarte actual :

„...În ţara care a simţit umanismul mai înainte şi mai adînc decît oricare alta, tocmai aici a răsărit o sectă neagră care a scornit cele mai deşucheate visuri despre germanism, naţionalitate şi gloria ghildelor străbune, şi a vrut să le traducă în viaţă prin mijloace şi mai deşucheate. Membrii acestei secte nu erau neştiutori, căci citiseră totul. Erau multilaterali, în mărginirea lor. Nu erau de fel demagogi superficiali ca francezii. Erau temeinici, critici, istorici — ştiau să stabilească cu pricizie gradul de descendenţă care este necesar pentru a înlătura pe cineva din noua orînduire a lucrurilor : numai în privinţa metodei de suprimare nu erau cu toţii de acord, unii spunînd că sabia este cea mai străveche metodă germană, în timp ce ceilalţi afirmau că ar putea fi folosită şi ghilotina, deoarece de fapt ar fi o invenţie germană şi se numise pe vremuri capcană galică".

Erau rînduri scrise prin 1830. Karlrobert Kreiten avea să-şi amintească de ele după 11 decenii de la apariţia lor. Şi să le înţeleagă. În ţara în care pînă şi Biblia a fost interzisă, pentru a nu mai exista decît „Mein Kampf", aceasta însemna un adevărat sacrilegiu. L-a plătit cu viaţa. În aceeaşi zi, la Plötzensee,

alți 185 de oameni au fost executați. Erau germani. Înțeleseseră și ei. „Secta neagră" nu admitea însă gîndirea. O intoleranță care dura de veacuri. Și pe care germanii au simțit-o pînă în ultima fibră a ființei lor.

O AMINTIRE ÎN ALEXANDERPLATZ

În Germania, toate drumurile duc la Potsdam. Firește, drumurile istoriei. În căutarea surselor „Sectei negre" am pornit și eu într-acolo. În Alexanderplatz — noul mare centru al Berlinului — îmi amintesc: baricadele din zilele furtunoase ale lui 1848, aici s-au înălțat, aici ca și în Dresda, ca și în Baden. Răsar aievea chipuri de demult: poetul Georg Herwegh, poetul Georg Weerth, publicistul Johann Philipp Becker — despre care Friedrich Engels a spus că a fost „singurul general al revoluției" — și medicul Roland Daniels, și Wilhelm Wolff, credinciosul prieten al lui Marx și Engels. Aici s-a iscat cea dintîi puternică zvîcnire a poporului spre soare, după răscoala lui Thomas Münzer. Aici, și la Dönhoffplatz, și în Wilhelmstrasse, și în Jägerstrasse, peste tot unde mulțimile dezarmate ale Berlinului au înfruntat puștile și baionetele ucigașe din martie 1848.

Parcă mai răsună și acum ordinele contelui Lüttichau, ale locotenentului Wolf von Keedritz, ale căpitanului Rosen: „Pentru rege și patrie! Împotriva canaliei, foc!"

Străzile au fost inundate de sînge. Soldații știau că înaintea lor se află „canalia", „agenții Franței", care-și trimiseseră regele sub cuțitul ghilotinei. Și au tras. Pentru Fredric Wilhelm al IV-lea, pentru Prusia iuncherilor. Sub focul puștilor și tăișul săbiilor, revoluția s-a prăbușit — scurtă clipă glorioasă și tragică.

La Viena, puternicul Metternich fugea, înspăimîntat de furtuna populară. La Berlin era ordine, o ordine prusacă. Cimitirul din cartierul Friedrichshaim şi-a primit morţii, într-o linişte sumbră şi grea. Erau părinţii şi fraţii soldaţilor lui Lüttichau.

... ŞI LA BABELSBERG

Cu puţină imaginaţie, la Babelsberg îl revezi pe prinţul Wilhelm al Prusiei — viitorul Kaizer Wilhelm I — purtîndu-şi visurile de măreţie prin castelul în stil gotic englez, construit pentru el, în 1833, după planurile lui Schinkel. De la ferestrele lui, privirile cuprind zidurile crenelate, apele lacurilor brodate de rîul Havel, palatele Potsdamului. Perspectiva avea să fie lărgită, pînă la dimensiuni groteşti, în ziua de 22 septembrie 1862, o zi crucială pentru Germania îmbucătăţită.

Cu puţină fantezie, reconstitui — furişîndu-te prin aleile vastului parc — o convorbire înfiripată de-a lungul lor cu un veac în urmă. Atunci, în pragul toamnei, doi bărbaţi au pus la cale unirea nenumăratelor state germane sub un singur sceptru. Erau Wilhelm al Prusiei şi reprezentantul său la Paris, Otto von Bismarck-Schönhausen. După două zile, fostul diplomat prusac devenea prim-ministru, iar după alte patru zile avea să declare că „nu prin discursuri şi prin votul majorităţilor parlamentare vor fi soluţionate marile probleme, ci prin sînge şi fier". Doi ani mai tîrziu, fierul prusac îşi îndrepta ascuţişul spre Danemarca, spre Austria, spre statele germane din sud. În 1870 era destul de călit pentru a zdrobi armatele lui

Napoleon al III-lea la Sedan, pentru a impune anexarea Alsaciei şi Lorenei la Reich-ul dominat de principatul prusac, pentru a-i aduce lui Wilhelm coroana noului imperiu.

Cei doi deputaţi social-democraţi care se ridicaseră împotriva creditelor de război şi a creării imperiului — August Bebel şi Wilhelm Liebknecht — zăceau în închisoare, din ordinul cancelarului. Ferdinand Lassalle nu mai trăia, dar influenţa lui asupra „Uniunii generale a muncitorilor germani" mai dăinuia. Nimeni nu ştia că oportunismul din mişcarea muncitorească germană s-a plămădit în cursul întrevederilor secrete dintre Lassalle şi Otto von Bismarck.

CEI TREI „D"

În biblioteca lui Friedrich al II-lea n-am găsit nici o carte germană. Poporul german se mîndrea însă, pe atunci, cu o întreagă literatură, de la povestirile despre Till Eulenspiegel şi comediile lui Hans Sachs pînă la operele lui Kant şi Goethe, Herder şi Klopstock, Schiller şi Wieland — culmi ale spiritului epocii. Nu-i de mirare că, în ziua de 10 mai 1933, în faţa rugului celor 20 000 de cărţi incendiate în piaţa Universităţii din Berlin, Joseph Goebbels a declarat cu o perfectă seninătate: „Ceremonia de azi este un act simbolic... Din mormanul acesta de cenuşă va ţîşni pasărea Fenix a unui spirit nou". Nu-i de mirare că, în acord cu noul spirit, Hans Johst, dramaturg nazist, a mărturisit fără să roşească măcar: „Cînd aud cuvîntul cultură, îmi încarc revolverul". Nu-i de mirare că Adolf Hitler a început prin a hotărî că intelectualii

sînt „lepădăturile societăţii" şi a sfîrşit prin a-i trece în categoria celor „periculoşi pentru ţară". Nu-i de mirare că în numai patru ani de la venirea lor la putere naziştii au epurat 40% dintre profesorii universitari, după ce 65 000 de germani — în majoritate profesori, scriitori, savanţi, artişti — şi-au părăsit patria. Nu-i de mirare că Heinrich Müller, unul dintre conducătorii Gestapoului, a propus închiderea tuturor intelectualilor într-o mină şi aruncarea minei în aer. Ceremonia din 10 mai 1933 a fost, într-adevăr, simbolică. Obscurantismul german însă avea rădăcini adînci într-o veche tradiţie. Oare nu-l considera Wilhelm al II-lea pe contele Zeppelin drept „cel mai mare german al secolului al XIX-lea"? Creatorul flotei aeriene germane, care avea să semene moartea asupra oraşelor Europei, valora, în ochii împăratului prusac, mai mult decît Goethe şi Kant, Schiller şi Beethoven.

În însemnările lui Frederic al II-lea, mai cu seamă în acelea privitoare la principiile organizării unei armate care să poată fi trimisă pe cîmpurile de luptă, cuvintele cele mai frecvente erau totuşi de origine pur germană. Printre principiile fundamentale se aflau cei trei D: Disziplin, Drill und Dressur[1]. Pentru asigurarea disciplinei s-a introdus bîta: 10—30 de lovituri pe spinarea goală, în cazuri de „neatenţie în serviciu". Împotriva celor care se făceau vinovaţi de neexecutarea ordinelor se practica împuşcarea sau tragerea pe roată. „Omul din vulg" nu avea voie să gîndească nici în timpul şi nici în afara serviciului. Pentru asemenea infracţiuni, judecata era sumară, iar sancţiunea indicată de însuşi „regele-filozof": trecerea prin vergi. În prezenţa trupei, vinovatul păşea de douăzeci de ori printre două rînduri de soldaţi, care băteau asupra lui o ploaie de ciomege. Asemenea procedee, sublinia „poetul de la Sans-Souci", „fac o impresie puternică asupra omului din vulg..." Cît despre ofiţer, în ochii soldatului el trebuia să fie „numai cel care pedep-

[1] Disciplină, instrucţie aspră şi dresură.

seşte". Astfel, soldatul devenea, încetul cu încetul, o fiară dresată.

După cîteva decenii, Otto von Bismarck avea să-i facă mareşalului von Moltke o recomandare de loc originală : „Mai mult decît de duşman, soldatul trebuie să se teamă de bîta caporalului". Peste puţin timp, în ziua de 23 noiembrie 1891, la Potsdam, Wilhelm al II-lea se adresa recruţilor cerîndu-le să fie asasini conştienţi. El le-a vorbit cu o specifică brutalitate : „Nu există pentru voi decît un singur duşman — şi acela este duşmanul meu... Faţă de actuala agitaţie a socialiştilor se poate întîmpla să vă ordon să-i împuşcaţi pe membrii familiilor voastre, pe propriii voştri fraţi şi chiar pe părinţii voştri. Dar şi atunci va trebui să executaţi ordinele mele, fără murmur". Le-au executat, în 1919, întocmai ca şi în 1848.

Dresaţi cu bîta, se duceau ei înşişi la moarte în 1914, cîntînd gutural pe străzile Berlinului, ale Potsdamului, ale Hamburgului :

„Lieb Vaterland, magst ruhig sein !" [1]

În urma trenurilor pe care se puteau citi inscripţiile : „Înainte, spre Paris !" sau „În curînd, la Paris !" patria rămînea într-adevăr liniştită. Doar făgăduise kaizerul : „Vă conduc spre vremuri măreţe !" Şi femeile germane şi-au oferit patriei medalioanele şi verighetele. Aur pentru baionete, pentru submarine, pentru avioane, pentru tunuri. Milioane de verighete şi medalioane. Aveau să se transforme în sînge, la Verdun, în nordul şi răsăritul Europei. Mamele, soţiile, fiicele au dat aur, iar bărbaţii Germaniei au pierit sfîrtecaţi de bombele, de obuzele, de şrapnelele, de grenadele fabricanţilor de arme. „Pentru Kaizer, pentru Reich, pentru Vaterland".

---

[1] Patrie dragă, poţi rămîne liniştită ! (Din imnul naţionalist şovin „Die Wacht am Rhein" — Straja pe Rin.)

UNDE SE AFLĂ DUŞMANUL

La Frankfurt pe Oder, în Republica Democrată Germană, mi s-a arătat: „Aici se afla roata... aici se afla spînzurătoarea... aici — ghilotina..."

— În ce an?

— În a doua jumătate a veacului al XIV-lea, în secolul al XV-lea. Dar în cronicile oraşului se vorbeşte despre procese înscenate în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, cînd oameni absolut nevinovaţi au fost arşi pe rug. În aceeaşi vreme, principii germani îi vindeau pe tinerii germani împăraţilor Austriei, sau regilor Hanovrei, sau regilor Angliei, care-i încadrau în trupele trimise în America pentru a o subjuga. Cînd a dispus de o armată de 200 000 de soldaţi, Frederic al II-lea a repartizat 13 milioane de taleri din bugetul anual de 16 milioane pentru pregătirile de război. În anul 1759, cînd a suferit ruşinoasa înfrîngere de la Kunersdorf, nu s-a mai gîndit nici o clipă la soarta celor 60 000 de soldaţi pe care i-a trimis la moarte, ci numai la pielea Hohenzollernilor. Cunoaşteţi, desigur, depeşa expediată de el la Berlin: „Sîntem pierduţi, salvaţi familia regală". Tineretul german îi era indiferent, tineretul german putea să piară. După două veacuri, Adolf Hitler trimitea la moarte copii de 15 ani — ultimele rezerve ale Reich-ului „de o mie de ani".

La Frankfurt pe Oder mi s-au revelat cu putere pagini tăinuite ale dramei germane. Oraş de graniţă, venerabilul Vrankenvorde nu fusese numai tîrgul de răscruce al cizmarilor şi postăvarilor, al măcelarilor şi pescarilor, ci mai cu seamă punct de sprijin al cavalerilor înrobitori care, în numele crucii, se revărsau spre răsărit, peste pămîntul Poloniei, pînă-n marginea de miazănoapte a ei şi pînă-n Lituania. Cuiburi de ulii se-nşiruiau pe văile apelor, ca un lanţ al morţii

înzăuate, cuiburi de piatră durate în piatra stîncilor: Mergentheim, şi Gollub an der Drewenz, şi Rheden, şi Marienburg — etape ale hoardelor teutone în căutare de sclavi. Atunci, în bezna celui de-al XII-lea veac, au început să se croiască vadurile de sînge ale lui „Drang nach Osten".

Ordine germanice, cavaleri avuţi, cavaleri scăpătaţi şi deveniţi tîlhari nemiloşi — *Raubritter*, cum li se zicea — duci şi principi, principi electori şi regi — cavalcade fără număr au tropăit de-a lungul şi de-a latul Germaniei, ca urmărite de strigoi. S-a fărîmiţat „Vaterland"-ul în sute de principate, ducate şi regate, fără nici o legătură de sînge decît sîngele pe care-l vărsau supuşii lor. S-au numit renani, turingieni, şi hanovreni, şi silezieni şi şvabi, dar niciodată germani. Aveau o teamă sălbatică de seniorii vecini şi de papă. Nutreau o ură oarbă faţă de ţărani şi de micii meseriaşi ai tîrgurilor, plebeii care — ca la Frankfurt pe Oder — duceau o existenţă de fiară hăituită în afara zidurilor burgului.

În douăzeci şi cinci de ani, douăsprezece răscoale ţărăneşti au incendiat ţinuturile germane. Au fost sugrumate de nobili, care se închinau în faţa principilor, a împăratului, a clerului. În 1525, Goetz von Berlichingen i-a trădat pe ţăranii răsculaţi, întorcîndu-şi tăişul spadei împotriva lor. El a executat cu zel chemarea lui Luther în favoarea seniorilor: „Ucideţi, doboriţi, sugrumaţi, ca şi cum aţi avea de-a face cu cîini turbaţi".

După treizeci şi două de decenii, revoluţia burgheză moare în faşă, gîtuită de burghezia însăşi, care pactizează cu nobilimea. În 1918, scînteia revoluţiei proletariatului — singura izbăvitoare — avea să fie stinsă prin trădarea social-democraţiei, care a venit în ajutorul burgheziei şi al nobililor.

În 1525, ţăranii şi plebeii erau „vandali". În 1848 poporul era „canalia". În 1900, „vagabonzii". În 1933

— ceea ce timp de veacuri a fost numit *Kadaverische Gehorsankeit* — oarbă disciplină de cadavru — a devenit un principiu fundamental al ordinei de stat, o lege de fier. El își spunea *Führerprinzip* și se întruchipa în bandele de SS, de *Totenkopf*[1], care știau că natura nu le-a dat capete pentru a gîndi, ci pentru a scorni metodele care să le îngăduie a transforma în faptă gîndurile führerului.

Este semnificativ că, încă în 1928, vlăstarele celor mai nobile familii au aderat la „Schwarze Korps" (Corpurile negre, sau mai exact bandele negre ale SS-ului). Scursoarea primea astfel girul prințului Waldeck, al unui mare duce moștenitor al Mecklenburgului, al unui duce moștenitor al Braunschweigului, al contelui von der Schulenburg. Scursoarea nazistă urma doar să execute voința aristocrației prusace, a castei militarilor, a regilor industriei. Iar voința acestora se traducea prin trei cuvinte: dominația asupra lumii. Girantul era beneficiarul poliției...

Pe băncile Universității din fostul tîrg prusac au crescut Ulrich von Hutten și Heinrich von Kleist, scriitori umaniști. Universitatea din Frankfurt a fost cinstită de un alt mare umanist: Alexander von Humboldt. Între zidurile ei au răsunat însă și strigătele de ură ale *Junkertum*-ului, casta iuncherilor stăpînitori de latifundii nesfîrșite, cea dintîi castă în statul prusac, aceea din care se recrutau ofițerii kaizerului, curtenii kaizerului, diplomații kaizerului, miniștrii kaizerului, membrii consiliilor de administrație ale „baronilor" industriei, întreaga piramidă a ierarhiei germane. Între zidurile ei, timp de trei sute de ani, s-a cultivat sămînța urii. În cea mai puțin germană dintre regiunile Germaniei, acolo unde pas cu pas te întîmpină așezările slave, s-a născut buruiana otrăvită a acelei *Deutsche Ostpolitik*, care-a învrăjbit vreme de veacuri popoarele din dreapta și din stînga Oderului, pe germani și pe slavi.

[1] Capete de mort.

Adolf Hitler nu a inventat nimic. El a moştenit numai. A moştenit teoriile lui Nietzsche despre „supraomul german, care trebuie să conducă lumea", a moştenit teoriile englezului germanizat Houston Stewart Chamberlain, despre „rasa superioară germană care este făuritoarea civilizaţiei europene", a moştenit teoriile lui Mommsen despre craniul slav care nu ar fi „propriu raţiunii" şi „se înclină doar în faţa bîtei". După 1870, un anume dr. Karl Peters l-a anticipat pe Alfred Rosenberg, susţinînd că „ruşii sînt o rasă în descompunere", iar englezii „un popor vlăguit şi în declin". Cît despre francezi erau „condamnaţi la o apropiată dispariţie". De aici pînă la „dreptul germanilor de a conduce lumea" nu mai era decît un pas. Nazismul a schiţat acest pas, care a dus spre prăpastie.

Adolf Hitler obişnuia să vorbească despre „salvarea culturii europene", despre „superioritatea culturii germane". Înaintea lui însă, cancelarul Bismarck revendica „monopolul culturii universale". În 1886, el a conceput un vast plan de colonizare a Poloniei, care prevedea totodată interzicerea limbii naţionale în şcoli şi în aparatul de stat. Polonia nu este un *Kulturvolk*, susţinea el, pentru ea ar fi o adevărată fericire să adopte cultura germană. Dar în anul 1907, greva profesorilor şi a elevilor polonezi a demonstrat şubrezenia tuturor încercărilor de germanizare. Greva a durat mai bine de un an. Iar poporul polonez şi-a dovedit vitalitatea. El a amintit precursorilor lui Hitler că a dat omenirii un Copernic, şi un Mickiewicz, şi un Chopin. După cum rezistenţa din anii celui de-al doilea război mondial îşi avea rădăcinile în lupta de un veac şi jumătate pentru libertate şi demnitate naţională, pentru cultura proprie, ca şi pentru cea germană.

Naţionalismul exclusiv al Prusiei obtuze a inventat „superioritatea" goticului şi a barocului german. Catedrala din Köln este o minune a arhitecturii gotice,

dar ea n-ar fi putut exista fără cele din Paris, Reims, Amiens şi Chartres. După cum barocul german îşi trăgea seva din cel italian. Olandezul Rembrandt şi flamandul Rubens n-au fost străini pictorilor barocului german, care a crescut în umbra lor.

Culturile, de cînd lumea, sînt complementare, după cum nu sînt complete. Germania are filozofi de geniu, care lipsesc Spaniei. Germania are compozitori de geniu, care lipsesc Angliei. Cultura şi arta universală nu se pot lipsi însă de El Greco, nici de Shakespeare. Rusia l-a dat şi pe Tolstoi, şi pe Ceaikovski, şi pe Cehov, dar n-a avut un sculptor de asemenea dimensiuni. Italia l-a dat pe Michelangelo, dar n-a avut un Cehov. Balzac s-a născut în Franţa — şi nu în Germania. Friedrich Schiller se voia „cetăţean al lumii".

Dar ţările mai mici ? Scandinavii au dreptul să se mîndrească cu Ibsen şi Grieg, ungurii — cu Liszt, romînii — cu Eminescu şi Enescu. Dimensiunea geniilor creatoare de valori culturale nu poate avea nici un raport cu dimensiunea teritoriului naţional. Germania nu exista cînd lumea vorbea despre ducatul de Sachsen-Weimar. Dar „Atena Germaniei" nu şi-a cîştigat faima datorită lui Karl-August şi curţii sale, ci prin prezenţa în viaţa ei a lui Goethe şi Herder, Schiller şi Wieland. Florenţa însă l-a fecundat pe Goethe, iar Leonardo da Vinci a însemnat mai mult decît întreaga artă plastică germană, în ciuda valorii şi originalităţii ei incontestabile.

Nu, Hitler nu a inventat nimic. Înaintea lui, kaizerul Wilhelm al II-lea proclama : „Wir sind das Salz der Erde" [1]. Fără îndoială, poporul german a dat omenirii valori nepieritoare. Dar kaizerul prusac vorbea în numele contelui Zeppelin, al *Iunkertum*-ului, din sînul căruia n-a ieşit nici un geniu al culturii umaniste. Bach a reprezentat Turingia, Beethoven — Renania, Lessing a fost un fiu al Saxoniei, Schiller descindea dintr-o familie de meseriaşi şvabi, Goethe

[1] „Noi sîntem sarea pămîntului".

s-a născut la Frankfurt am Main. Bach şi Beethoven au avut părinţi muzicanţi, mama lui Beethoven o fost bucătăreasă. Nici unul dintre ei n-a căzut pradă excitaţiei naţionaliste, nici unul dintre ei n-a crezut că Anglia sau Franţa ar fi fost „duşmanii ereditari" ai poporului german. Goethe avea 20 de ani cînd a scris că „pe treptele cele mai de jos ale culturii se va găsi întotdeauna ura naţională cea mai puternică şi cea mai violentă". Se afla în pragul morţii, în februarie 1832, cînd a rostit aceste admirabile cuvinte testamentare: „...eu am recoltat adesea ceea ce alţii au semănat, opera mea este aceea a unei fiinţe colective care poartă numele de Goethe". El declara că datorează mult grecilor şi francezilor, că datorează imens lui Shakespeare, că „enumerarea surselor culturii sale n-ar avea sfîrşit". Studiind natura, creatorul lui „Faust" a ajuns la concluzia că fenomenele evoluează de la formele cele mai simple la formele cele mai complicate. Dialectica inversă a fascismului a pervertit gîndirea şi natura omenească, le-a obligat să degenereze pînă la primitivism.

Adolf Hitler nu a inventat nimic. În 65 de ani, între 1898 şi 1963, Germania a avut 30 de ani de pregătiri de război, 13 ani de crize şi catastrofe economice, 10 ani de război mondial. De peste 65 de ani, Germania este centrul vulcanic al lumii. Dar nu reprezentanţii culturii germane au încins această lavă mereu clocotitoare. În ziua de 1 Mai 1916, în plin măcel mondial, Karl Liebknecht, adresîndu-se muncitorilor germani adunaţi în Potsdamer Platz, a rostit adevărul: „Principalul duşman al poporului german se află în Germania: imperialismul german, partidul german al războiului, diplomaţia secretă germană". N-au trecut nici trei ani — şi partidul războiului avea să capituleze, pentru... a pregăti din nou războiul mondial. Sîngele năclăit cerea sînge. Sînge de ruşi, de polonezi, de cehi, de francezi, de englezi, sînge de germani.

De la Magdeburg spre sud, şoseaua duce prin Dodendorf, dincolo de care se întind ogoare grase, răscolite de tăişul plugului. Cînd ajungi la Förderstedt, Saale sclipeşte în bătaia soarelui. La Bernburg traversezi rîul peste „Podul păcii", pentru a lăsa în urmă uzinele chimice, parcul îngrijit, cu un monument închinat ostaşilor sovietici căzuţi în preajmă-i, răsadurile multicolore de flori, pîlcurile de pomi fructiferi, cabanele mărunte şi animate.

De la Könnern şi Domnitz — unde cîmpul negru şi gras îţi ţine tovărăşie — pînă la Halle nu mai este cale lungă. Apoi, oraşul milenar te întîmpină cu bătrînul „Turn Roşu" spulberat de bombele războiului, în jurul căruia răsar construcţiile venerabilei pieţe, cele patru turnuri ale bisericii Precistei, vechea primărie, monumentul lui Georg Friedrich Händel, fiul cel mai strălucit al fostului Halla Saxonum de pe malul drept al rîului Saale.

Institutul agronomic, universitatea şi mari clinici, Institutul de preistorie a Germaniei centrale — devenit, în anii lui Hitler, Institut de studiu al raselor europene — Muzeul de arte plastice şi decorative, uzine constructoare de vagoane şi maşini de turism, industrie chimică — acesta este Halle, străvechiul tîrg al sării şi al potasiului. Nimic din toate acestea însă n-a fost pentru tînărul Reinhardt Heydrich, născut aci în anul 1904. Fiul directorului Conservatorului din oraşul de pe malul rîului Saale a oscilat multă vreme între literatura clasică şi muzică şi s-a vrut violonist celebru. Îl întîlneai adeseori în faţa casei din Nikolaistrasse nr. 5, unde s-a născut Händel, sau în Liebfrauenkirche (biserica Precistei) unde Friedrich Wilhelm Zachow i-a dat micului Georg Friedrich lecţii de orgă. Seara, în camera sa, încerca să schiţeze la vioară fraze din oratoriile şi concertele marelui maestru al barocului, visîndu-se el însuşi un

poet al limbajului sunetelor. Îi plăcea chiar să-şi amintească cuvintele lui Platon : „Muzica e esenţa ordinei, ea înalţă către tot ceea ce e frumos, bun şi drept". Avea să devină însă partizan al „noii ordini", creierul dement din Albrechtstrasse nr. 8 — sediul Gestapoului, „călăul poporului cehoslovac", dar şi al celui german.

Fiul directorului Conservatorului din Halle n-a uitat, totuşi, muzica. La Berlin, la Praga, la Viena, la Paris, la Varşovia, în sediile Gestapoului, muzica însoţea tortura. În închisori şi în lagăre, simfonii şi marşuri acopereau strigătele celor chinuiţi, urletele SS-iştilor, ultimele minute ale celor gazaţi, cea din urmă clipă a celor seceraţi de gloanţe. După o zi de muncă intensă, Reinhardt Heydrich colinda cartierele cele mai rău famate, făcea orgii cu prostituatele cele mai perverse, apoi revenea în apartamentul său elegant, şi după ce calcula cîţi polonezi a trimis la moarte pînă la încheierea „lucrului" şi cîţi austrieci a arestat, şeful Gestapoului se reconforta cîntînd melancolic o nocturnă de Chopin sau un menuet de Mozart. Alteori îşi invita prietenii la o seară de muzică de cameră. La despărţire, îi plăcea să le amintească, nu fără mîndrie : „Ştiţi, m-am născut la Halle, oraşul lui Händel". Sau le cita din Händel, cu aerul că nu-l dezaprobă : „Aş regreta, dacă n-aş fi reuşit decît să-mi distrez auditorii ; eu aş fi dorit să-i fac buni".

A doua zi revenea la îndeletnicirile-i obişnuite. Nu ezita prea mult între o condamnare la moarte prin ştreang sau una prin ghilotină. Cînd i s-a vorbit despre cei 40 000 de oameni lichidaţi de SS-Stabsführer-ul Martin Fellenz la Cracovia, şi-a amintit cu oarecare invidie : „Fellenz ! Da, da, era un foarte talentat dirijor, la Duisburg, prin 1930—32". Apoi a trecut la treburile curente : „Îmi place. Patruzeci de mii... Nu-i rău !"

Un patriot ceh i-a aruncat o bombă sub maşină, în dimineaţa zilei de 27 mai 1942, în marginea Pragăi, oraşul cîntat de Bedrich Smetana. În zorii zilei de 4 iunie s-a sfîrşit. Drept represalii, naziştii au distrus satele Lidice şi Lezaky, au ghilotinat, au spînzurat şi arestat zeci de mii de oameni. Şi în timp ce cîţiva iniţiaţi se întrebau dacă adevăratul organizator al atentatului se numeşte Himmler sau Canaris [1], Reinhard Heydrich era înmormîntat în sunetele marşului funebru al lui Beethoven.

Răsfoiesc la întîmplare cartea veacurilor trecute. Cînd au zăngănit pentru întîia oară armele cavalerilor teutoni, poporul îngîna versurile eroice ale Cîntecului Nibelungilor. De o parte purtătorii unui întuneric milenar. De cealaltă parte, Siegfried — eroul nimbat de cutezătoarea înfruntare a convenienţelor înrobitoare. Anul 1525 înscrie nume de epopee: cavalerul francon Florian Gexer — conducătorul ţăranilor

---

[1] Atentatul din regiunea Pragăi a fost unul dintre episoadele tenebroase ale luptei surde dintre serviciul de spionaj şi contraspionaj (Abwehr), condus de amiralul Canaris, şi Gestapoul, condus o vreme de Heydrich. După cum arată Jacques Delarue în foarte documentata sa „Istorie a Gestapoului", exista o rivalitate între Heydrich şi Himmler, acesta din urmă temîndu-se că-şi va pierde postul de ministru de interne rîvnit de „călăul din Praga". În acelaşi timp începuse cursa între Gestapo şi Abwehr, Himmler urmărind să reunească sub propria-i conducere serviciul de informaţii intern cu serviciul de spionaj şi contraspionaj rămas în mîna statului-major al armatei. Jacques Delarue reconstituie fazele acestui conflict care, după prăbuşirea frontului din Est, se transformă într-o bătălie în jurul persoanei lui Hitler. În cîteva rînduri, bombe de provenienţă britanică, purtate de ofiţeri conspiratori din Abwehr nu izbutesc să-şi ajungă ţinta, pentru ca în cele din urmă bomba aruncată de locotenent-colonel conte von Stauffenberg să explodeze, în ziua de 20 iulie 1944, fără însă a-l suprima pe „führer". Era de asemenea o bombă de fabricaţie britanică, din arsenalul lui Canaris. Măcelul care a urmat atentatului a pus capăt complotului ofiţerilor şi a întărit poziţia lui Himmler, rămas credincios lui Hitler pînă la prăbuşirea celui de-al treilea Reich. Documentele descoperite ulterior au dezvăluit legăturile dintre Canaris şi serviciul de spionaj englez, căruia i-a facilitat fotografierea coastelor Franţei şi a „Valului Atlantic" înaintea invaziei.

răsculaţi din Suabia, şi Thomas Münzer — conducătorul ţăranilor răsculaţi din valea Turingiei, şi Jäcklein Rohrbach — conducătorul răsculaţilor din valea Neckarului. Urmaşii Ordinului Teutonic vărsau sîngele poporului oprimat, cînd capodoperele lui Albrecht Dürer, Hans Holbein şi Mathias Grünewald veneau să omagieze amintirea răzvrătiţilor răpuşi. Întocmai cum, trei secole după aceea, în Germania cenzurii şi a universităţilor supravegheate de poliţie aveau să răsune acordurile Simfoniei a IX-a a lui Beethoven şi versurile nemuritorului „Faust" al lui Goethe. Istoria vorbeşte despre lupta seculară dintre demnitate şi umilinţă.

Am auzit adeseori spunîndu-se: „Nenorocirea poporului german a fost educaţia sa în spiritul urii şi al ascultării în faţa cuvintelor fatidice *Es ist verboten* [1], care-l urmăresc la fiecare pas". Remarca nu-i lipsită de adevăr. Dar la Frankfurt pe Oder mi-am amintit de prietenia dintre poetul eretic Ulrich von Hutten şi luminatul cavaler Franz von Sickingen, la Weimar am văzut monumentul care imortalizează „legămîntul" dintre Goethe şi Schiller, în întreaga Germanie am recunoscut pecetea marii prietenii dintre Marx şi Engels, unică în istorie şi deschizătoare de noi drumuri.

În toate timpurile, dragostea şi nesupunerea au înălţat condiţia umană a germanilor deasupra violenţei, a mărginirii, a pasiunii oarbe, a cinismului şi a spiritului retrograd. Friedrich Schiller s-a născut pe meleagurile stropite de sîngele oştenilor lui Rohrbach, iar Friedrich Engels — în Prusia iuncherilor huliţi. Patosul acestei confruntări unice a pus Germania sub semnul unui conflict demiurgic, în care binele va trebui, în cele din urmă, să sfîşie plasa de beznă a răului milenar.

---

[1] „Este interzis".

— Eu sînt omul cel mai bogat din Germania, iar Dresda, unul dintre cele mai bogate oraşe din lume.

Cînd pronunţă aceste cuvinte, prof. Max Seydewitz are în ochi un licăr de bucurie. Cînd însă îmbrăţişează cu privirea oraşul rănit, surîsul blînd parcă îngheaţă şi chipul cu trăsături dăltuite se întunecă. Trupul atletic se îndreaptă cu energie şi se înalţă şi fruntea mare, înconjurată de o coamă leonină.

Directorul general al colecţiilor de artă din Dresda reconstituie febrilele zile din mai 1945, peripeţiile urmăririi comorilor care făcuseră faimă oraşului. Naziştii le transportaseră abia în a doua jumătate a lunii aprilie, convinşi fiind că „arma-minune" făgăduită de Hitler va opri înaintarea trupelor sovietice. Dar în ziua de 8 mai a început a se scrie una din cele mai impresionante pagini ale celui de-al doilea război mondial. În oraşul sfîrtecat de explozii, printre tunurile, tancurile şi trupele Armatei a V-a, au început să mişune ostaşii unei unităţii ciudate, a cărei misiune era învăluită în mister. Nu avea un caracter militar, ci unul... artistic. Pe străzile Dresdei mai fumegau ruinele, dar Batalionul 164 căuta operele de artă ale Galeriei de tablouri.

— Noi l-am botezat „batalionul de salvare" — povesteşte prof. Max Seydewitz. Cînd au venit la Dresda, locuitorii oraşului au refuzat să le furnizeze informaţii cu privire la colecţiile de artă ale *Zwinger*-ului. Mai erau infectaţi de propaganda hitleristă şi nu înţelegeau măreţia operei umaniste a celor din Batalionul 164. Aşa se întîmplă că, în afara celor 750 de tablouri distruse de bombardament, o serie de alte tablouri au putut fi furate de oameni care s-au refugiat spre Vest. Multe dintre ele se află acum în cartierul Dahlem din Berlinul occidental, iar altele în capitalele occidentale.

Batalionul 164 şi-a continuat investigaţiile, fără preget, ziua şi noaptea. În cele din urmă, noii-veniţi au ajuns la tunelul Gross-Cotta de lîngă Pirna şi mina de calcar de la Pockau-Langefeld. Erau ofiţeri şi soldaţi sovietici, artişti plastici şi restauratori, care căutau tezaurul ascuns. Primiseră ordin să-l salveze. Cînd au ajuns în apropierea oraşului de pe Elba, SS-iştii mai dinamitau şcoli, biblioteci, muzee. Dar comoara a fost descoperită : tablouri, sculpturi, vaze de porţelan, guiuvaeruri. Stînca greoaie de lîngă Pirna şi mina de la Pockau trebuia — conform ordinelor superioare — să fie aruncate în aer, în cazul unei înaintări sovietice. Naziştii au fost însă luaţi prin surprindere şi colecţiile Dresdei au putut fi salvate.

— Aerul alterat din ascunzătorile în care au fost duse, apa care şiroia pe pereţii lor au atacat pînzele, ca şi celelalte colecţii, spune prof. Seydewitz. Toate eforturile depuse pentru a le restaura la noi, în oraşul ruinat, au fost zadarnice. Aceasta a fost însă posibil în Uniunea Sovietică. După zece ani de muncă migăloasă, celebra Galerie şi-a deschis din nou porţile, oferind vizitatorilor bucuria operelor de artă, restituite. Dresda îşi sărbătorea atunci al 750-lea jubileu. Îmi amintesc că la intrarea în Galerie, în 1945, s-a găsit o inscripţie lăsată de un ofiţer sovietic : „Muzeu controlat. Nu sînt mine". Inscripţia a rămas şi n-o vom îndepărta. Ca să nu se uite.

În timp ce profesorul Max Seydewitz vorbea, priveam de la ferestrele secţiei olandeze a Galeriei. Peisaj dezolant de ziduri moarte, pînă mai ieri monumente arhitectonice : palatul regilor Saxoniei, Opera, un fragment dintr-un zid al capodoperei care a fost Frauenkirche. Pe coloanele de la intrarea bisericii catolice, cîteva cuvinte în limba rusă : „Biserica controlată. Nu sînt mine. Controlat de Hanutin".

Dacă zăboveşti fermecat în faţa „Madonei Sixtine" a lui Rafael, dacă te încîntă puritatea pînzelor lui Carlo Dolci şi bucuria de viaţă care se degajă din tablourile lui Breughel, nu se poate să nu te gîndeşti la toţi acei Hanutini care în primăvara lui '45 şi-au

riscat viaţa pentru a restitui Dresdei ceva din măreţia ei pierdută.

— Eu sînt omul cel mai bogat din Germania, iar Dresda, unul dintre cele mai bogate oraşe din lume.

Mîndria profesorului Max Seydewitz este justificată. Sclipesc din nou vazele de porţelan chinezesc şi japonez din secolele al XIII-lea sau al XIV-lea, pocalele, figurinele, ceştile, talerele migălite de meşterul Böttger, de Johann Joachim Kändler, de Johann Gregorius Höroldt — care au dus în lumea-ntreagă renumele porţelanului de Meissen. Alături de noul muzeu al teatrului baroc — bătrînele pahare fin şlefuite ale vrăjitorilor cristalului din Boemia şi Saxonia, bizarele instrumente ale navigatorilor şi astronomilor evului mediu, colecţia de ceasuri şi...

Zwinger-ul ! Donjonul care împrumută fostei curţi a regilor saxoni prestigiul nobilei sale frumuseţi baroce a început prin a fi un bastion al unor fortificaţii — după cum mărturiseşte şi numele ce-l poartă — pentru a deveni apoi, prin măiestria lui Matthäus Daniel Pöppelmann, arhitectul lui August cel Tare, un loc de festivităţi. Cu timpul s-a transformat însă într-un complex de muzee, dintre care Galeria de pictură este cea mai prestigioasă. Capodoperele adunate aci conferă Dresdei o asemenea strălucire, încît — deşi *Zwinger*-ul a cuprins deopotrivă un muzeu de zoologie şi etnografie, ca şi unul de geologie şi mineralogie — numele lui s-a identificat cu Galeria. Timp de veacuri s-a spus : „Am vizitat *Zwinger*-ul", fără a se înţelege altceva decît exponatele Galeriei de pictură.

Aici, în sălile în care te-ntîmpină „izvoarele cele mai curate ale artei" — cum spunea Johann Joachim Winckelmann — şi-a purtat paşii, îmbătat de frumos, Johann Wolfgang van Goethe. Aici avea să afle autorul lui „Faust", privind „venera adormită" a lui Giorgione şi „Rugăciunea sfîntului Bonaventura" a spaniolului Zurbaran, că roşul nu este numai culoarea dragostei, ci şi aceea a Inchiziţiei sîngeroase. Mişcarea vie a personajelor lui Tintoretto, sau vitalitatea expresivă a lui Rembrandt, sau delicata frumuseţe a

femeilor lui Botticelli, sau armonia culorilor lui Rubens nu s-au oglindit apoi, ca în cleştarul lacurilor de munte, în paginile operelor lui Goethe ?

În propriile-mi peregrinări prin universul miraculos al Galeriei m-au copleşit coincidenţele şi contrastele. Iată-l pe veneţianul Bernardo Bellotto, elevul lui Antonio da Canal, prin intermediul căruia am început să cunosc Dresda veacului al XVIII-lea. Dragostea lui pentru oraşul de pe Elba s-a mărturisit în pînzele zugrăvind scene din Neumarkt, din curtea rectangulară a *Zwinger*-ului, din furnicarul de pe malurile fluviului. Bernardo Bellotto, zis Canaletto cel tînăr, mi-a amintit adeseori de secularul sat de pescari Drezdany, de focurile care l-au mistuit, burgul gotic devenit oraş al Renaşterii — pe care nu le-a cunoscut, de turnurile şi faţadele palatelor sale baroce — pe care le-a zugrăvit în culori vii, de imensa terasă a puternicului conte Brühl — care-şi trimitea spre apele Elbei foşnetul copacilor, de faimoasa Frauenkirche, de podurile Elbei, de parcurile oraşului, de teatrele lui, de institutele sale ştiinţifice, de bibliotecile, de veselia Dresdei.

Mi-au amintit de toate acestea şi tablourile lui Watteau — în care unduirea muzicii este recreată în culori luminoase — şi exuberanta tinereţe a „Regatului Florei" lui Poussin, şi — oricît ar părea de ciudat — numeroasele apariţii ale tinerei Saskia van Uijlenburgh, care a fecundat geniul lui Rembrandt. În ramele lor se închid sensurile nemuritoare ale vieţii, care — deasupra urgiei războiului — trimite oraşului mutilat de bombe mesajul său tonic şi înaripat.

*

Pentru a vizita Galeria de artă, Johann Joachim Winckelmann a trebuit să suporte ofensa de a se fi lăsat păzit de inspectorul curţii regale. Goethe, student la Leipzig fiind, prin 1768, n-a fost mai norocos decît reputatul istoric de artă. Şapte decenii mai tîrziu, intrarea în Galerie era limitată la trei ore — şi numai

în „haine cuviincioase". În pragul secolului nostru, călătorul francez J. Jousset observa : „E supărător că, datorită puținelor ore acordate vizitării muzeului, în unele zile se adună aici o masă atît de compactă de oameni, încît este cu neputință să guști în tihnă bucuria de a admira aceste capodopere". În zilele noastre, Tizian și Veronese, van Dyck și Peter Paul Rubens, Velasquez și Murillo, Albrecht Dürer și Lucas Cranach, Claude Lorrain și Guido Reni aparțin milioanelor de oameni, indiferent de aspectul hainelor.

Giuvaerul cel mai de preț al Galeriei, „Madona Sixtină", a fost destinat de Raffaello Santi bisericii San Sisto din Piacenza. Cel mai mare pictor al Renașterii italiene nu s-a sfiit să ofere cea mai desăvîrșită operă a sa unei mici localități de provincie. Și de 450 de ani, „Madona" lui Raffaello dăinuie prin perfecțiunea ei, dar și prin înaltul exemplu de umanism al genialului ei creator.

Zăbovind îndelung în fața miracolului, gîndul mi-a fugit fără veste la Gottfried Semper. Constructorul Operei din Dresda și al atîtor palate de pe malurile Elbei este totodată și autorul planurilor Galeriei de pictură. Lucrările au început în anul 1847, dar aveau să fie terminate de alți meșteri. În mai 1849, Gottfried Semper înălța pe străzile Dresdei cele peste o sută de baricade ale revoluției muncitorilor și studenților, alături de care a luptat, împreună cu Richard Wagner, pentru ca *Zwinger*-ul să nu mai fie vizitat cu autorizație specială și sub controlul inspectorului regal. După 56 de ani, tot în pragul lunii mai, Dresda fremăta de lozincile muncitorilor demonstranți. Ei cereau abolirea exploatării, alegeri libere, pace între popoare și dreptul la cultură.

„Noi trăim acum în vremea revoluției ruse." Din ianuarie 1905 și pînă-n decembrie, la Leipzig, la Dresda, la Chemnitz, la Zwickau, la Plauen, în întreaga Saxonie au răsunat cuvintele lui Karl Liebknecht : „Libertatea proletariatului rus este și libertatea noastră". Dar, întocmai ca pe străzile Petersburgului, pe străzile orașelor saxone a curs sînge.

Ce pură este privirea Madonei ! Şi totuşi, cîtă sălbăticie a văzut în jurul ei ! În 1908, în 1909, în 1914 coloane de manifestanţi se revărsau pe Ringstrasse, pe Wettinerstrasse, pe Marschallstrasse, în Postplatz, în Amalienplatz, în Sachsen-Allee. Oameni dîrji din Dresda, din Pirna, din Plauen, din Gotta, din Löbau. În Altmarkt, în sala cea mare de la Kristallpalast, la Reichskrone şi Drei-Kaiser-Hof se spunea NU ! războiului. Dar pe podurile Elbei, pe Ostrau-Alee, în faţa *Zwinger*-ului, poliţia *Junkertum*-ului a vărsat sînge de muncitori.

În pragul lui 1918, grevele politice se ţin lanţ : la fabricile de muniţii din Deuben şi Döhlen, la turnătoriile din Dresda şi Mügeln, la întreprinderile metalurgice din Mügeln, la Berlin, la Hamburg, la München. În toamnă, revoluţia bate la uşă, împotriva apelului la „Ordine şi disciplină" lansat de social-democraţii oportunişti ai lui Scheidemann şi Ebert. La Kiel, în ziua de 3 noiembrie, ţîşneşte scînteia, ca o rachetă de foc : revolta marinarilor. Gloanţele n-o pot stinge. Flăcările se întind spre Lübeck şi Cuxhaven, cuprind Hamburgul, şi Bremen, şi Bremerhaven, şi Flensburg, şi Warnemünde, şi Rostock, şi München, şi Dresda, şi Berlinul. Pînă în ianuarie 1919...

Contrarevoluţia se dezlănţuie ca un uragan şi mătură oraşele germane cu torente de gloanţe. Socialdemocratul de dreapta Noske dăduse mîna uniunilor militare ale *Junkertum*-ului, pentru a salva burghezia. Şi guvernul Ebert-Scheidemann a instaurat „democraţia curată" a baionetei. Peste bălţi de sînge germane...

Kreuzkirche împlinea 745 de ani, cînd a fost fulgerată de bombele mistuitoare. Era cea mai veche dintre bisericile oraşului căruia Herder — filozoful prieten al lui Goethe — îi spunea pe drept cuvînt „Florenţa Germaniei". Restaurată, adăposteşte din nou celebrul cor al copiilor, pe care dimensiunile neobişnuite ale bisericii, departe de a-l intimida, îl stimulează. Ascultîndu-l, gîndul îţi zboară la casa din Reitbahnstrasse 32 unde a poposit Schumann ; la casa din

Galeriestrasse 9, unde a locuit Carl Maria von Weber, şeful de orchestră al teatrului din Dresda şi compozitor nefericit ; la casa din Altmarkt 12, unde Weber a scris nemuritorul său „Freischütz" ; la monumentul lui Weber din faţa *Zwinger*-ului, reparaţie postumă adusă de statul democrat memoriei creatorului lui „Oberon", neînţeles şi dispreţuit de clica feudală.

Lucrările de reconstrucţie a Operei progresau rapid în toamna anului 1964, cînd am vizitat pentru ultima oară Dresda. Albertinum adăposteşte din nou colecţiile de sculpturi şi porţelan, de stampe şi monede, de argintărie şi aurării, de obiecte dăltuite în email şi fildeş. Alături de medalii şi monede din secolele XIV-XVII, de arme şi armuri din secolul al XVI-lea se găsesc gravuri semnate de Albrecht Dürer şi Holbein cel tînăr, de Lucas Cranach şi Max Liebermann, de Heinrich Zille şi Käthe Kollwitz, după cum te reţin liniile dramatice ale schiţelor lui Corinth şi Kokoschka, Nolde şi Max Lingner. De la gravurile maeştrilor veacului al XV-lea pînă la grafica protestantă şi militantă a secolelor XIX şi XX, arta plastică germană oglindeşte o veche tradiţie umanistă. Ea se află aici la locul de cinste, alături de apocalipticele „Desastres de la Guerra" ale lui Goya şi de incisivele creionări satirice ale lui Daumier şi Toulouse-Lautrec. Arta, pîngărită de zugravul-caporal devenit führer prin graţia *Junkertum*-ului şi a regilor industriei, şi-a recăpătat demnitatea.

Şi ştiinţa. În Lingnerplatz se înalţă clădirea unei instituţii care vorbeşte despre o întreagă epocă de cercetări puse în slujba omului şi a vieţii : Deutsches Hygiene-Museum. În sălile spaţioase se plimbă zilnic sute de tineri să afle că anatomia n-are nimic comun cu teoriile rasiale şi cu practicile barbare ale „doctorilor" lui Himmler. Nu departe, spre Pillnitzerstrasse, pe un teren care măsoară peste 150 ha, se întinde una din cele mai mari aşezări studenţeşti din Europa. Universitatea tehnică numără 150 de institute şi 11 facultăţi, frecventate — în anul 1962 — de 17 384 de studenţi. Deşi exista şi înainte de 1945, schimbarea

calitativă apare evidentă din confruntarea cifrelor: pe atunci — după 117 ani de activitate — ocupa 15 ha şi număra 3 500 de studenţi. Pe atunci domnea obscurantismul.

În Münchner Platz se află o clădire sumbră: fosta închisoare a oraşului. O placă de marmură stîrneşte amintirile. Între zidurile negre au fost schingiuiţi şi asasinaţi oameni. Oameni care luptau pentru onoarea Dresdei, pentru onoarea Germaniei. Cei mai mulţi au cunoscut aici camerele de tortură ale Gestapoului, apoi au fost transportaţi în lagăre de exterminare. Înainte de a închide ochii au întrevăzut aievea marele complex al oraşului universitar fremătînd de tinereţe, muzeul de igienă, biblioteca Brühl, şi teatrele Dresdei, şi orchestrele vestite ale Dresdei, şi *Zwinger*-ul — toate aparţinînd poporului.

*

Întreprinderea *Siegfried Rödel* din Pirna poartă numele unui brav comunist. După ce i s-a citit sentinţa de condamnare la moarte, i s-a acordat „favoarea" unui ultim cuvînt „despre situaţia politică". „Bătrînul" — cum îi spuneau foştii lui tovarăşi luptători pentru libertatea Spaniei — s-a ridicat liniştit şi a adresat tribunalului hitlerist numai cîteva cuvinte: „Pentru voi a sunat ora 12 fără 5 minute". A fost executat la 10 mai 1943. După doi ani, judecătorii săi deveneau acuzaţi.

Mi-am imaginat, bătînd drumurile din marginea Dresdei, că şi Kurt Schlosser le-a colindat adesea, mereu optimist, mereu îndrăgostit de viaţă. Dresdner Heide — întinsa pădure din nord-estul oraşului, Weisser Hirsch — staţiune climaterică de la liziera pădurii, Loschwitz — cu modesta căsuţă în care Schiller a scris „Don Carlos", sau Moritzburg cu castelul baroc al lui August cel Tare etalînd mulţimea de trofee de vînătoare, sau Pillnitz, castelul „de plaisance" din marginea Elbei, în al cărui Wasserpalais pătrunzi direct din apele fluviului, urcînd un şir de trepte — iluzie veneţiană creată de Daniel Pöppelmann pentru bucuriile ascunse ale lui August cel Tare. Dincolo de el, spre dealul

care-l străjuieşte, se află în prelungire Bergpalais-ul, mai puţin extravagant decît înaintaşul său — mixtură de construcţie barocă cu decoraţii exotice, chineze şi japoneze, ba chiar şi cu acoperişuri de pagodă. După bombardarea Galeriei de tablouri a *Zwinger*-ului, Wasserpalais a dat azil unor pînze ale impresioniştilor germani din pragul celui de-al XX-lea secol, iar Bergpalais pictorilor secolului trecut, romantici ca şi realişti, germani şi francezi, spanioli şi olandezi. Este o imagine a înfrăţirii popoarelor prin artă, pe care Kurt Schlosser n-a mai putut-o cunoaşte.

Am încercat să recompun îndrăzneţele-i itinerarii şi m-am aventurat în fabulosul univers al munţilor de gresie care stăpînesc apele Elbei — fermecătoarea „Elveţie saxonă", cum au botezat pictorii elveţieni Adrian Zingg şi Anton Graff regiunea aceasta cuprinsă între Pirna şi Schmilka, la graniţa dintre Republica Democrată Germană şi Republica Socialistă Cehoslovacă. Cunoscusem mai înainte pitorescul Cesky Ráj din Boemia orientală, cu piscurile sale sălbatice ţîşnind în mijlocul unor păduri de conifere. Urmărindu-le meterezele şi turnurile crenelate, am ajuns la haosul de stînci de la Tiske skaly, care vesteşte înălţimile Munţilor Metalici. „Elveţia boemă" şi „Elveţia saxonă" se întîlnesc.

Cu milioane de ani în urmă aici tălăzuia cumplita Mare Cretacică. O catastrofă de proporţii ciclopice a mistuit-o, lăsînd în urmă-i un torent de piatră, labirinturi de roci şi de lacuri, din Boemia pînă-n nordul Germaniei. Sorbii, rătăciţi pe aceste meleaguri în vremea migraţiilor, s-au statornicit şi au durat aşezări de pescari, de ţesători, de olari. La Pirna şi Kopitz, Wehlen şi Pötzscha, Schmilka şi Gohrisch s-au păstrat nu numai denumirile apelor şi munţilor, ale satelor şi oraşelor populaţiei slave care le-au ctitorit, ci şi mulţime de cuvinte, obiceiuri, ba chiar şi o străveche cultură. Năvălirea triburilor germanice nu i-a putut clinti şi nici încercările de deznaţionalizare întreprinse de regimul feudal. Sorbii şi-au regăsit astăzi libertatea în Republica Democrată Germană, ca o minoritate

națională cu drepturi egale, dar care și-a mutat așezările în valea Spreei, către Bautzen. Adeseori, comunistul Schlosser le-a vorbit ca unor tovarăși de luptă.

La Pirna, pe malul stîng al Elbei, acolo unde fluviul îmbrățișează apele rîului Gottleuba, se mai văd clădirile gotice ale nobililor orașului, cu frumoase portale. Kurt Schlosser nu le-a ignorat, în zilele și nopțile întîlnirilor conspirative prin strîmtele ulicioare care duc spre Markplatz. La Kopitz, de pe Schöne Höhe, sorbea cu privirea panorama stîncilor și a pădurii ce se întinde pînă la Pillnitz, verdele crud al ferigilor, firul argintiu al rîului Gottleuba în care bănuia fauna nervoasă a păstrăvilor, tunelul de la Cotta, sătucul Graupa în care Wagner a conceput acordurile lui „Lohengrin", atît de batjocorit de criticii vremii.

După Wehlen — stațiunea climaterică apreciată în lunile de vară — urmează o orgie de piatră: Uttewaldergrund, Zscherregrund, Wehlenergrund, ale căror stînci sînt botezate sugestiv: Felsentor (Poarta de piatră), Teufelsküche (Bucătăria diavolului), Teufelsgrund (Trecătoarea diavolului), Höllengrund (Trecătoarea infernului). Rîpele repezi sînt plesnite de cascade, ziduri drepte închipuie cetăți înzăuate în fortificații inexpugnabile, stînci solitare se înalță sălbatic ca un salt de panteră în văzduh. La Bastei (Bastion) ți se oferă întreaga sarabandă a prăpăstiilor, a stîncilor gigantice, a trecătorilor împădurite, a spumegîndelor căderi de ape, a brazilor și a mestecenilor falnici. Domină masivul Lilienstein, din vîrful căruia cuprinzi valea Elbei pînă departe, în munții și pădurile Boemiei. În fața lui, Königstein poartă amintiri sîngeroase: între zidurile fortăreței sale, August cel Tare l-a închis pe meșterul Friedrich Böttger, descoperitorul porțelanului de Meissen, pentru a-l sili să-i facă... aur. Tot în închisoarea de pe stînca Königstein a fost deținut August Bebel. Azi poți intra fără teamă în ea: este muzeu.

De la Bastei pînă la Schandau — drum bătut de Ion Luca Caragiale, în zorii veacului nostru — peisa-

jul continuă să fie contorsionat. Valea înaltă şi gîtuită a Kirnitzsch-ului, invadată de păduri, te îmbie spre cascada Lichtenhain, spre vîrfurile de bazalt ale lui Grosser Winterberg, spre Kuhstall — impresionantă arcadă de piatră torturată de furtuni — spre Bad Schandau, fost loc de petreceri pentru „buna societate" burgheză şi astăzi staţiune balneară destinată odihnei celor ce muncesc, înzestrată cu hoteluri confortabile şi vile cochete.

Am lăsat însă în urmă Hohnstein şi fortăreaţa lui, parcă spînzurată deasupra văii Polenzului. Pentru a ajunge aici, nici şiretenia şi nici curajul nu puteau ajuta. Încă din vale te pîndeau puştile automate ale SS-iştilor. Drumul spre hulita închisoare urcă în pantă îngustă, iar din loc în loc străjuiau automatele naziştilor în uniforme negre. Cetatea avea o curte nu prea mare, păzită cu străşnicie. O hrubă de piatră înconjurată de piatră — asta era Hohnstein. Din cînd în cînd, un deţinut era dus pînă la marginea prăpastiei care se căsca sub zidurile fortăreţei şi se auzea o împuşcătură. O lovitură de cizmă îl ajuta apoi să se prăbuşească în hăul de piatră şi arbori din care nu avea să se mai întoarcă niciodată. „Din Hohnstein — se lăudau naziştii — drumul duce direct spre cer." Şi totuşi, aici au ajuns manifestele semnate de „VKA", ziarele comuniştilor, chemările la rezistenţă, cuvintele de îmbărbătare.

Kurt Schlosser era tîmplar. Iubea munţii Elveţiei saxone şi s-a înscris în Uniunea turiştilor „Prietenii naturii" *(Touristenverein „Die Naturfreunde")*, unde a creat o secţie de alpinism : *Vereinigte Kletterabteilung des TV d N*. Prin abreviere — cum le place germanilor — secţia lui Schlosser a devenit *VKA*. O grupă de opoziţie, pentru că în *TV d N* se vîntura teoria „neutralităţii sportului". O grupă de opoziţie revoluţionară care-şi zicea „insula verde a luptei de clasă". Insula era peisajul Elveţiei saxone. De fapt însă, *VKA* îşi adăugase titulaturii şi menţiunea fără echivoc : *VKA — Rot Sport* (Secţia de alpinism — Sportul roşu). Şi a rămas astfel pînă la sfîrşitul războiului.

Kurt Schlosser a găsit în Hans Rothbarth un bun tovarăş de luptă. Dintr-o familie burgheză, Rothbarth a avut norocul de a putea studia. De la literatură a ajuns la filozofie, dar cînd a descoperit scrierile lui Marx şi Engels a înţeles pe deplin de ce îl urăşte pe Nietzsche. Le spunea: „Germania are aproape şapte milioane de şomeri. Dar ce face marele capital german pentru a lichida această plagă? Aruncă ţara în braţele fascismului. Dacă vreţi să ştiţi ce vor naziştii, citiţi-l pe Nietzsche. Friedrich Nietzsche este apostolul naziştilor. Întocmai ca şi el, banda lui Hitler consideră că acolo unde există mase, apare necesitatea unei sclavii. Întocmai ca şi el, Hitler se declară împotriva drepturilor maselor de muncitori şi cere supunere oarbă, de sclavi, faţă de stăpîni. Friedrich Nietzsche socotea că mizeria celor săraci trebuie să crească, pentru a îngădui minorităţii de potentaţi să se bucure de valorile creaţiei artistice. Hitler proclamă aceeaşi credinţă. Poate mai timid, acum, dar nu va întîrzia să transforme Germania în supraoameni şi sclavi, adică să ridice asupra poporului bîta domnilor care-l plătesc. Nu există neutralitate. Nici în politică, nici în sport."

În 1936, cînd Hans Rothbarth a căzut în ghearele Gestapoului, *VKA* număra cîteva sute de oameni hotărîţi, care aleseseră ilegalitatea. Nu avea să-i mai vadă. Îi întîlneau numai păsările pădurilor, gîngăniile potecilor tăinuite de pe Winterberg, din valea Wartenberg, dintre Schwedenlöcher, pînă către stîncile Munţilor Metalici, unde erau aşteptaţi de partizanii cehi, slovaci, antifascişti germani din regiunea Sudeţilor. Ziare ilegale şi manifeste treceau dintr-o parte într-alta a graniţei, iar cei din *VKA* nu credeau că poporul ceh trebuie exterminat. Îi hăituiau SS-iştii în uniforme negre, şi herleiniştii, şi poliţia de graniţă, şi cei din SA, şi ciinii Gestapoului. Dar pe stîncile din Elveţia saxonă apărea mereu mai des inscripţia: „Afară cu Hitler!", sub care se citeau distinct iniţialele temute *VKA*.

Ca nişte ciute săreau din stîncă în stîncă, purtînd în spinare rucsacuri grele de manifeste. Se afundau în pădurile de pe creste şi, pe potecile neumblate, în-

gînau vreun cîntec din acelea pe care le învăţaseră, înainte de 1 mai 1933, în corul lor condus de Schlosser. Erau cîteva grupe mici, care începînd din pragul lui mai '33 — cînd au intrat în ilegalitate — au dus viaţă de pădure, de peşteri, de stînci, sub arşiţe, sub ploi, sub furtuni de zăpadă. Aproape trei sute de oameni temerari, germani înfrăţiţi cu luptători cehi şi slovaci. I-au secerat gloanţele pe unii, dar au continuat ceilalţi, neînduplecaţi.

În ziua de 16 august 1944, în închisoarea din Münchener Platz, Kurt Schlosser a apărut, demn, în faţa plutonului de execuţie. Se simţea de parcă s-ar fi căţărat pe o stîncă. O salvă — şi atît. Kurt Schlosser şi-a şters fruntea însîngerată cu braţul stîng şi s-a prăbuşit strigînd : „Trăiască Germania !" Mîneca dreaptă spînzura, vitregă : îşi pierduse braţul într-un accident de muncă, prin 1931.

În toamna lui 1945, populaţia Dresdei a început să-şi reconstruiască teatrul spulberat de bombe. Acţiunea era condusă de un mare grup de bărbaţi, arşi de soare, cu trăsături de oameni trecuţi prin încercări grele. Munceau cu rîvnă şi cîntau.

— Cine sînteţi ? îi întreba careva.

— Cei din *VKA*.

— Şi aţi organizat un cor ?

— Nu, îl reorganizăm.

S-au ţinut de cuvînt. Corul poartă numele lui Kurt Schlosser.

•

Elveţia saxonă stimulează reflecţiile. În „cartea de ieşire" a închisorii din Münchener Platz, numele lui Schlosser apare alături de acela al lui Josef Kohout, şi Artur Weineck, şi Josef Hromadka, şi Otto Galle, şi Karel Pechoucek... Germani şi cehi. Condamnaţi pentru „înaltă trădare". Dar acolo, în Munţii Metalici, s-a perpetuat, între anii 1933 şi 1945, o veche tradiţie de luptă comună. Cînd s-a împotrivit clericalismului medieval, Jan Huss a simţit sprijinul poporului ger-

man, care gemea sub apăsarea aceluiaşi călcîi. „Un bun german — spunea el — îmi este mai drag decît un frate rău." Armelor husite li s-au alăturat acelea ale ţăranilor germani, prin preajma Oderului şi mai departe, după cum Thomas Münzer, înfrînt, a găsit refugiu în Boemia, la „dragii fraţi cehi". Pe baricadele Revoluţiei din 1848, la Praga, şovinismului burgheziei germane nu i s-au opus numai muncitorii cehi, ci şi muncitorii germani. În 1925, cînd militarismul german a reluat lozincile anexioniste revendicînd Boemia, Moravia şi Silezia, Ernst Thälmann s-a ridicat cu energie împotriva noilor comploturi imperialiste. În 1934, Adolf Hitler era de părere că cehii ar trebui mutaţi în Siberia. În 1941, Heydrich nu se mulţumea cu atît: „O parte dintre ei — spunea şeful Gestapoului — vor fi mutaţi în Siberia, alta — în Oceanul Îngheţat de Nord, iar restul — exterminaţi". În 1934, în 1941, germani şi cehi îşi dădeau mîna, pentru a smulge colţii aceleiaşi fiare. Ei continuau o bătălie care începuse cu cinci veacuri în urmă, o bătălie sfîntă.

Un vaporaş al „Flotei albe" ne poartă pe apele Elbei. În dreapta noastră răsare Radebeul — oraşul Chimiei. De-a lungul fluviului, colinele arborează culorile toamnei, în livezi şi în vii. Cu sute de ani în urmă erau pustii. Poporul a creat însă un simbol: tinerii, înainte de a se căsători, aveau datoria de a sădi un puiet sau un butuc de viţă. Ca să fie pîntecul femeii fecund ca pămîntul. Din simbolul acesta poetic s-a născut un peisaj poetic. Şi azi, cînd tablourile lui policrome îţi încîntă ochii, nu te poţi opri de a te gîndi la Germania însăşi, la drama ei seculară. Stearpă a fost, uscată de arşiţi. Dar cînd sămînţa vieţii va rodi şi pe malurile Rinului, ce minunată livadă se va întinde peste coline şi văi, pînă către culmile Ardenilor!

Beţia culorilor nu se sfîrşeşte la Meissen, cum se spune, ci se completează. Desigur, pentru unii, la „Weinstube Vinzenz Richter", în Markplatz, unde

bravii meşteri ai ştergarelor de Meissen se refugiau „printre picături" — să deguste direct de la butoi. Din vremea aceea şi de mai tîrziu, de altfel, s-au păstrat — în muzeul din fosta mănăstire a franciscanilor — nu numai mobile de tot felul — stil Renaştere şi Biedermeier, baroc şi empire — ci şi prese de vin, care parcă mai sînt impregnate şi-n zilele noastre de aroma „licorii diavolului".

Pentru turişti însă, Meissen este în primul rînd „oraşul spadelor albastre", cum a fost botezat la apariţia emblemei manufacturii de porţelan, prin 1726. Cele două spade albastre încrucişate — datorite meşterului Johann Gregorius Höroldt — au vestit lumii că în prima manufactură de porţelan din Europa se vor confecţiona şi vaze pictate. Manufactura împlinea atunci un deceniu şi jumătate. Azi are o vîrstă matusalemică : un sfert de mileniu. Produsele ei însă sînt proaspete, asemenea talentului mereu inventiv al celor 420 de pictori şi 600 de muncitori care transformă pasta moale de caolin în vaze pentru flori, în ceşti pentru cafea, în talere cu motive purpurii, aurii, dar mai cu seamă azurii — culoarea preferată a meşterilor din Meissen.

Îmi place să asociez cîteva imagini atît de mult contrastante : zidurile negre ale oraşului milenar ; Albrechtsburg — castelul întunecat al feudalismului german ; uliţele întortocheate atît de dragi lui Lessing : şcoala din Freiheitstrasse în care a învăţat autorul lui „Nathan cel Înţelept" şi care astăzi este şcoală superioară agricolă ; cîntecul carillonului din turnul lui Frauenkirche — 37 de ciocănele de porţelan care lovesc de cinci ori pe zi 37 de clopoţei de porţelan, reconstituind, din sunete diferite, o veche melodie germană. Nu departe, la Rossendorf, în preajma Dresdei, s-au înălţat cel dintîi reactor atomic şi cel dintîi ciclotron al Germaniei democrate. Reactorul are o capacitate termică de 2 000 kW şi produce izotopi radioactivi pentru industrie şi agricultură, pentru biologie şi

medicină. Veacurile conviețuiesc pașnic pe un petic de pămînt, dar noul biruie, impetuos. Este tot atît de adevărat precum evident este că la Zittau punctul de graniță nu mai desparte Germania de Cehoslovacia și Polonia, ci le înfrățește.

POPAS ÎN SPREEWALD

Ploaia s-a stîrnit din senin, torențială. Mato Kosyk a sărit în capătul lotcii, a scos o manta de piele dintr-o legătură și mi-a întins-o cu un gest firesc. Refuzul nu l-a supărat. M-a asigurat, liniștit : „Eu sînt obișnuit cu așa ceva. E un fleac. Peste cinci minute soarele o să răsară din nou și din nou o să fiarbă smîrcurile. De altfel, știam că o să plouă. N-ați văzut ? Clocoteau apele".

Avusese dreptate. După puțină vreme, șuvoaiele de ploaie se transformaseră într-o burniță care se cernea prin site dese, apoi o rafală de vînt, venită de peste ape și arbori, a gonit norii. Soarele ardea iarăși, peisajul din cenușiu a devenit pastelat. Culori crude, culori estompate, dantelărie de culori și pete de soare. Un brotac a speriat o salamandră, care a zvîcnit violent într-o japșă năpădită de plante putrede, crispate de vînt și de apă. Japșele fierb și fierb și apele stătute, cum ar spune Mato, flăcăul cu pieptul tare și privirea învăluită în nu știu ce nostalgie de pe alte meleaguri.

— Dumneata scrii versuri ? l-am întrebat, aproape fără vrerea mea.

Kosyk a rîs, descoperind două șiruri de perle :

— Eu, nu. Eu sînt un simplu barcagiu. Vreun strămoș al meu însă...

Aveam să aflu mai tîrziu că un Mato Kosyk din veacul trecut a cîntat, într-adevăr, viața poporului său,

într-o limbă plină de prospețime și plasticitate, cu iz balcanic. O limbă virilă ca sorbii înșiși.

— Sînteți de origine sîrbă ? l-am întrebat, ca să mă dumiresc.

— Nu, sîntem sorbi. Avem o limbă proprie, o literatură proprie, tradiții, așezări pe care nimeni nu le-a putut spulbera. Prusacii, ungurii, saxonii, austriecii au întemeiat colonii, la noi, în Lausitz, dar n-au izbutit să ne deznaționalizeze. Am fost și rămînem sorbi. Nu sîntem sîrbi. Sîntem slavi și noi, dar sorbi. Ne aflăm aici dinaintea germanilor, de o mie și două sute de ani.

Mato Kosyk se îndreptase, mîndru, cu pieptul umflat sub vesta cu șnururi de mătase, cu un accent patetic în glas. Îmi plăcea cum pronunța apăsat „o mie și două sute de ani". Parcă se revărsase infinitul deltei în aceste puține cuvinte, parcă se roteau în jurul nostru vremurile de necuprins : epoca glaciară, gigantica prăbușire a ghețarilor, nașterea fabulosului fluviu Baruth și legendelor pădurii virgine dintre Elba și Spreewaldul de astăzi, catastrofa care a supt cu sete ciclopică apele fluviului și miliarde de copaci, apariția cîmpurilor nesfîrșite de lignit din părțile Sentftenbergului.

Mă simțeam, în lotca iute a lui Mato Kosyk, întocmai ca în delta Dunării noastre. Spreea se încolăcește în mii de sinuozități, prin pădurea care-i poartă numele. Nu mai este un rîu care curge în limitele albiei sale, ci un labirint întortocheat de sute și sute de canale, de mlaștini, de ochiuri de apă care se-nlănțuie șirag asemenea unor mărgele sclipitoare. Fagii și arțarii, aninii și sălciile își împletesc frunzișul deasupra șuvoaielor de apă, deasupra mușuroaielor de mîluri și nisipuri întărite — grinduri ca în delta noastră — pe care s-au plantat cîte o bojdeucă sau mai multe, din bîrne, din stuf, din chirpici. Așezări îndepărtate de sorbi, în fața cărora apar, să ne salute, bărbați cu mantale scurte și cizme bine văcsuite, veste cu nasturi strălucitori și căciuliță sau șepci cu cozoroc. Femeile au fote largi, acoperite cu șorțuri, bluze cu mîneci pînă la cot și împodobite cu motive florale măiestrit brodate iar pe cap bonete scrobite, de culori

diferite, prind părul şi cad în falduri largi pînă peste umeri, ca nişte aripi de pescăruş.

Sînt sorbi. Singuri în pustietatea pădurii şi a apelor. Numai în urmă cu patru sute de ani pe-aici hălăduiau zimbrii şi urşii, lupii şi pisicile sălbatice. Sălbăticiunile le-au stîrpit, dar au venit regii Prusiei, să le ia flăcăii la oaste. Obişnuiţi cu ogoarele întinse, unduitoare, cădeau sub gloanţe pe cîmpurile de luptă străine, pentru interese care le erau străine. În urma lor, în bordeiele sărace, femeile plîngeau cîntînd, torceau la roată, şi brodau pe gherghef. Vara, în ţara aceasta de ape, nu aveau apă. Iarna, canalele deveneau străzi şi uliţe de gheaţă. Lotca era înlocuită cu patinele şi cu sania. Unii nimereau în vreun ochi de apă hoţeşte ascuns de o pojghiţă de gheaţă — şi acolo îşi găseau mormîntul. Primăvara, gheaţa se spărgea cu zgomot mare, sub ploaia de săgeţi a soarelui. Atunci apăreau din nou lotcile, mai sigure decît bordeiele acoperite de stuf. Lotcile îi duceau în vecini, lotcile îi purtau spre şcoală sau biserică, spre medic şi farmacie, spre spital şi cimitir. Încă în vremea cînd Werner von Siemens a construit locomotiva electrică, prin 1879. După o zi de vînătoare, de pescuit sau de zgîriat ogorul cu o unealtă primitivă, reveneau la gherghef şi la roata de tors, îngînînd bătrîne cîntece nostalgice, sub flacăra palidă a lămpii de petrol. Dar Leibniz dezvăluise de mult misterul calculului diferenţial şi al scînteii electrice.

Spreewald, regiunea mlăştinoasă care se-mpleteşte cu apele şi pădurea Spreei, se-ntinde pe o lungime de 50 km şi este largă de 11 km. Prin cele peste trei sute de braţe ale Spreei mişună lotcile sorbilor. Dar în Bautzen, pe malul drept al rîului, „Podul Păcii" — aruncat în aer de hitlerişti în 1945 — primeşte din nou trenurile care gonesc spre Görlitz şi Dresda. În oraşul bătrîn de aproape un mileniu, printre ruinele războiului răsar bastioanele veacurilor trecute, zidurile şi portalele Renaşterii şi barocului, clădirea bibliotecii — datînd de prin 1600 — clădirea Arhivei istorice a populaţiei sorbe, teatrul de stat, primăria construită de-a lungul a patru secole, tipografia din rotativele căreia se scurg zecile de mii de ziare, reviste şi cărţi în limba sorbă.

În 1848 au luptat pentru dreptul de a folosi limba maternă în şcoli şi în faţa justiţiei. În 1912, nobilii feudali germani le-au interzis organizaţia culturală *Domowina*. Sorbii au continuat lupta, cu dîrzenia lor caracteristică. În 1933, Hitler a interzis de asemenea *Domowina*. Urgia nazistă s-a abătut asupra sorbilor, dar nu i-a putut încovoia. În 1948, guvernul democrat a restabilit dreptul lor la o cultură naţională, dreptul lor la o viaţă demnă.

Am nimerit în Bautzen într-o zi de 1 Mai. La intrarea în marea uzină pentru construcţii de vagoane şi omnibuze — construită în anii regimului popular — fîlfîiau două drapele : drapelul negru-roşu-auriu al Republicii Democrate Germane şi drapelul albastru-roşu-alb al sorbilor. În bătaia uşoară a vîntului, flamurile de mătase se îmbrăţişau.

ACOLO UNDE „SFÎRŞITUL LUMII" VENEA CU 50 DE ANI MAI TÎRZIU

Sorbii, paşnici, s-au retras, sub presiunea invadatorilor germani, din valea Elbei. Hăţişurile Spreewaldului li s-au părut mai puţin primejdioase. Oricum, mai uşor de suportat. Şi-au durat vatra în şase raioane saxone din actuala regiune Lausitz şi în trei raioane brandenburgheze.

Mecklenburghezii nu sînt sorbi, ci prusaci. Ei n-au avut însă o soartă mai fericită. Se spunea, pînă nu prea de mult : „Dacă va veni sfîrşitul lumii, în Mecklenburg se va întîmpla aceasta cu 50 de ani mai tîrziu". Bismarck, care cunoştea mai bine starea de înapoiere a ţinutului, era chiar mai cinic. „Cînd va veni potopul, a declarat el, mă voi salva în regiunea Mecklenburg. Acolo, totul ajunge cu o sută de ani mai tîrziu."

Am văzut o gravură din anul 1493 : eretici arşi pe rug. Dar în arhiva oraşului Schwerin am descoperit documente zguduitoare. Ele mi-au luminat mai bine întrebările înceţoşate cu care am venit pe pămîntul Germaniei. Le-am trecut în carnetul meu de note, fără observaţii personale, în toată nuditatea lor crudă şi rece. Iată-le, cititorule :

«Încă în 1336, o „vrăjitoare" a fost arsă pe rug, la Hohenfelde bei Kröpelin.

În 1555 o fată în vîrstă de 18 ani a fost dată pradă flăcărilor, pentru că „se prefăcea în iapă şi avea legături trupeşti cu diavolul".

În 1584, numai în decurs de o lună, 17 „vrăjitoare" şi un „vrăjitor" au ajuns pe mîna călăului, la Rostock.

În 1604, la Schwedt, Katharina Wankelmuth este torturată, pentru „a fi eliberată de diavol" ; nemaiputînd suporta chinurile, se sinucide. „Complicea" ei, Magdalene Bukitz, de asemenea „posedată de diavol", este arsă pe rug.»

Lista care urmează este lungă. Flăcările de pe Galgenberg — Piaţa Libertăţii de azi — au mistuit trupurile Lenei Königs, Hannei Leverenz, al lui Hartwig Fritz Schefers, al Annei Krümmels, al lui N. N. Pfeuffer. Făcuseră „farmece".

În 1653, o femeie a fost arsă pe rug pentru că „se făcuse vinovată de întunecarea soarelui".

Documentele ne poartă pînă-n pragul anului 1700. Atunci, ca şi în 1336, călăii aţîţau flăcările rugurilor, în timp ce reprezentanţii „Sfintei Inchiziţii" boceau în jurul lor, cu mîinile împreunate a rugă : „Miserere nobis, Domine..." Călări sau în tribune special amenajate, nobilii se delectau în faţa spectacolului şi a regiei, iar plebea — adunată cu arcanul pe cîmpul din faţa autodafeului — se îngrozea şi se crucea... deşi barbaria se petrecea sub semnul crucii.

În Europa, praful de puşcă era cunoscut de aproape patru decenii, cînd „vrăjitoarea" din Hohenfelde bei Kröpelin a fost mistuită de flăcări. Globul lui Martin Behaim apăruse în faţa ochilor încîntaţi ai germanilor în acelaşi an — 1492 — cînd pămîntul Americii a răsărit înaintea temerarului Columb. Şase ani după aceea, Vasco

da Gama descoperea drumul pe apă spre Indii. Aproape două secole mai tîrziu însă, o femeie din Mecklenburg era arsă de vie pentru că se produsese o eclipsă de soare. Două secole după ce sculpturile lui Jörg Syrlin cel bătrîn au împodobit altarul catedralei din Ulm — un secol şi jumătate după apariţia sculpturii lui Henning von der Heide în biserica Maria din Lübeck şi a celei făurite de Hans Brüggemann pentru altarul catedralei din Schleswig. „Miserere nobis, Domine..."

Am văzut o schiţă a „piramidei sociale" din anii evului mediu : în vîrful ei — monarhul ; urmau „geistliche Fürsten, weltliche Fürsten, Grafen und hoher Adel, Ritter, Bürger, Bauern" [1]. Cei de jos purtau pe umerii lor vlăguiţi întreaga greutate a monstruoasei construcţii. Încă spre sfîrşitul secolului trecut, marele duce al Mecklenburgului şi cei 750 de „cavaleri" stăpîneau întinderi de peste 1 000 000 ha. După secularizarea bunurilor bisericii, domeniile marelui duce măsurau 418 673 ha pămînt şi 97 500 ha pădure. Latifundiile „cavalerilor" însumau 600 000 ha. Cele dintîi se aflau în sudul ţării, partea cea mai puţin fertilă ; cele din urmă, îndeosebi în răsărit, unde pămîntul este gras şi darnic. Astfel, iuncherii au fost dintotdeauna mai puternici decît monarhul lor.

Imaginaţi-vă o ţară de mlaştini, de păduri, de nisip. Şi un cîmp imens, fără de sfîrşit. În jurul anului 600, wenzii goniţi de germani de pe malurile Elbei s-au refugiat în sudul lacului Schwerin, acolo unde desişul codrilor este mai tăinuit şi mai sălbatic. Motiv pentru care au şi botezat noua lor aşezare Zuarin, de la slavul Zverina — ţinutul fiarelor.

De la Warnow pînă la golful Dassow, în tot vestul Mecklenburgului de azi, se întindea ţara obotriţilor. Pînă în anul 1160, nimeni n-a îndrăznit să se apropie de lanţul de cetăţi care duceau spre Zuarin. Abia după moartea viteazului prinţ Niklot s-a stins şi steaua obotriţilor, din care se trăgeau wenzii. Heinrich Leul i-a supus şi a în-

[1] Principii spirituali, principii lumeşti, conţii şi înalta nobilime, cavalerii, cetăţenii oraşelor, ţăranii.

temeiat cetatea Schwerinului, cuibul celor ce aveau să fie tiranii Mecklenburgului.

„Miserere nobis, Domine..." Plebea trebuia să se teamă de stăpînii ei. Conţii de Schwerin nu s-au mulţumit cu puterea cu care i-a investit Heinrich Leul la răscrucea drumurilor comerciale dintre Elba şi Marea Baltică. Ei şi-au întins ghearele şi asupra Hagenowului, a Crivitzului, a Mühlen-Eichsenului. Ducii şi marii duci aveau să fie mai hrăpăreţi. Ei au înşfăcat şi Güstrow, şi Krakow, şi Röbel, şi Malchinin, Penzlin, şi Malchow, şi Bützow, şi Wesenberg, şi Wittenburg, şi Grevesmühlen, şi Gadebusch. Construcţia marelui castel din Schwerin a început în anul 1477, sub domnia ducelui Magnus al II-lea, pe locul fostei cetăţi a conţilor. Ea a durat pînă în 1857. Şi s-a înălţat din aşa-zisele „Fortifikationsgelder" — dările lunare plătite de plebe. Am văzut documente care vorbesc despre dări, despre muncile prestate gratuit la construcţia castelului de către aceiaşi birnici, despre bărbaţi, femei şi copii care s-au stins de foame. Dacă vreunul cuteza să cîrtească, devenea „eretic" sau „vrăjitor". Se sfîrşea în flăcările rugurilor.

„Miserere nobis, Domine..." Fără număr erau păcatele oamenilor de rînd. Şi numeroase domeniile episcopiei. Din Schwerin avea o halcă bună. Bützow şi Warin le-a primit în întregime, laolaltă cu 35 de sate. Doar nu degeaba ardeau preasfinţii atîtea lemne pentru a stinge sufletele păcătoase ale celor necredincioşi!

Domul din Schwerin era cunoscut în întreaga Europă. Însuşi Heinrich I s-a ostenit pînă în „Ţara Sfîntă" pentru a aduce, strașnic ferecate într-un jasp, cîteva picături din sîngele lui Christ. Cum le-a putut găsi, istoria anului 1222 nu mărturiseşte. Dar jaspul cu sînge importat de pe malurile Iordanului şi depozitat în altarul Domnului făcea să tremure sutele de mii de desculţi ai Meklenburgului, păcătoşi potenţiali. Şi mai avea Domul şi canonici care se numeau Bassewitz şi Behr, Blücher şi Bülow, Hahn şi Lühe, Lützow şi Maltzahn, Plessen şi Stalendorf. Şi mai dispunea adunarea canonicilor — a iuncherilor, adică — de 14 sate, 26 de moşii, lacuri, şi donaţii, şi dijme. Fără a mai socoti domeniile personale. „Miserere nobis, Domine..."

„Totdeauna, totul a rămas în umbra ducelui şi a episcopului, a castelului şi a Domului." Aşa grăieşte un cronicar. Dar i-a uitat pe „cavaleri", pe „iuncheri".

Imaginaţi-vă o ţară cu nesfîrşite păduri de brazi, şi fagi, şi stejari asemenea celor de la Ivenack bei Teterow, bătrîni de peste un mileniu. Coroanele lor se îmbrăţişează deasupra unei infinităţi de lacuri, ca nişte uriaşe bolţi de biserică barocă. Dar dincolo de luciul calm al mulţimii de lacuri şi foşnetul pădurilor de necuprins, ogoarele îşi unduie pînă departe-n orizont valurile de secară şi ovăz, de orz şi de rapiţă. Le întrec în dimensiuni numai cîmpurile de cartofi, pe care poţi să călătoreşti zile şi nopţi în şir fără a le da de capăt. Aceasta este ţara Mecklenburgului, fostul paradis al iuncherilor atotputernici.

Omul avea un bordei, cîteva animale şi un pumn de bani, atît cît să poată muri flămînd. Bordeiul trebuia plătit, animalele trebuiau plătite, hrana animalelor trebuia plătită şi banii la fel. Cînd venea strîngerea recoltei, omul îşi lua nevasta şi copiii şi munceau cu toţii, sub arşiţa soarelui, din răsărit în asfinţit, ca să-şi plătească datoriile. Nu aveau să-şi spună nimic. Sudoarea li se scurgea în colţurile gurii şi-i simţeau gustul sărat şi stătut. Dar munceau, muţi, fără a se privi, fără a-şi ridica privirile spre cer, fără a vedea altceva decît pămîntul. Abia cînd îşi îndreptau umerii vlăguiţi, pe înserat, ochii stinşi scrutau depărtările şi un gînd, mereu acelaşi, înfricoşător, punea stăpînire pe ei, îi cutremura : „Totul, totul este al iuncherului".

Omul avea un biet bordei sărman. Iuncherul avea castele. Omul avea soţie, dar n-o vedea decît atunci cînd năştea. Era sclavul pămîntului, al căpcăunului nesăţios care-i răpea, zi de zi, puterea braţelor, lumina cerului, căldura unei mîngîieri de femeie, şoapta palidă a copiilor. Iuncherul avea servitori, şi valeţi, şi caleaşcă lăcuită, şi metrese la oraş, şi „dreptul primei nopţi". Mireasa iobagului trecea întîi prin patul lui. Şi omul, multă vreme nu se mai putea apropia de trupul pîngărit. Multă vreme, sau niciodată. Dacă încerca să cîrtească, devenea „vrăjitor" sau „eretic", se năluceau flăcările rugului. Dar cum să te ridici împotriva unei

asemenea puteri supranaturale ? Iuncherul era doar stăpîn pe întreg pămîntul care intra sau nu intra în raza vizuală a omului, în pumnul lui gigantic se aflau păduri întinse, şi lacuri, şi vile, şi castele, şi valeţi cu priviri furişate, şi cruci, multe cruci, cruci de mînăstiri întunecate, ba chiar şi cruci de mormînt.

O scurtă listă. Şapte din cei trei sute de tirani ai Mecklenburgului, ai Prusiei : Hohenzollern — latifundii în suprafaţă de 188 786 ha ; Arnim — 77 216 ha ; Hohenlohe — 62 151 ha ; Schulenberg — 60 691 ha ; Finkenstein — 56 855 ha ; Dohna — 56 588 ha ; Zitzewitz — 24 466 ha. Omul nu avea dreptul la pămînt. El avea numai dreptul de a-l munci. El avea numai dreptul de a-l crede pe iuncher, cînd acesta îi spunea : „Poporul nostru este un popor mare. Dar îi lipseşte spaţiul vital. Vreţi pămînt ? Vecinii noştri din răsărit au prea mult. Trebuie să luăm de la ei, pentru a-l da poporului nostru".

În 1523 au căpătat „libertăţi cetăţeneşti". S-a constituit un „Landtag" alcătuit din nobili şi primari ai oraşelor. Era, deci, o adunare de privilegiaţi care-şi dădea ifose de parlament. Se alegeau însă singuri şi erau inamovibili. După aproape trei secole, Prusia nu avea încă un parlament ales. La începutul secolului trecut, în mai multe oraşe din Mecklenburg, populaţia a demonstrat împotriva preţului prea ridicat al untului şi al grîului. Firește, populaţia care-şi putea îngădui luxul de a consuma unt şi pîine. Mişcarea a rămas în istoria Mecklenburgului sub numele de „revoluţia untului". Dar a fost departe de a fi o revoluţie. Cînd totul se întîmpla în umbra castelelor şi a domurilor, asemenea manifestări trebuiau să se producă „legal". O petiţie adresată Senatului din Rostock a fost respinsă şi „revoluţia untului" a luat sfîrşit.

În Mecklenburg, seismograful istoriei a avut dintotdeauna reacţii întîrziate. Revoluţia din 1848 a izbucnit... în 1849. Cînd, la 10 octombrie, marele duce de Mecklenburg — Schwerin — speriat de o eventualitate inimaginabilă — a consimţit să acorde poporului o nouă Constituţie, „cavalerii" au protestat, conside-

rînd că hotărîrea are un caracter „liberalist". S-a împotrivit de asemenea şi marele duce de Mecklenburg — Strelitz.

Litigiul a venit în faţa unui congres arbitral şi regii Prusiei, Hanovrei şi ai altor regate germane au căzut de acord — în septembrie 1850 — să... se menţină Constituţia din 1755. Abia în 1874 cei doi mari duci s-au înţeles asupra principiilor noii constituţii mai generoase. Dar Bundersrat-ul — micul parlament al imperiului, compus din reprezentanţi ai suveranilor şi principilor confederaţiei germane — a respins propunerea, ca fiind „fantezistă". Ceea ce aşteptau, de altfel, şi autorii ei.

Cînd parlamentul a refuzat să asculte ordinele lui Bismarck, „cancelarul de fier" l-a dizolvat. Acelaşi Bismarck — sub presiunea maselor populare — a acordat sufragiul universal, pentru a contracara acţiunile socialiştilor şi a întări poziţiile iuncherilor. Constituţia prevedea însă responsabilitatea cancelarului exclusiv faţă de împărat. Dintr-o singură trăsătură de condei, valoarea parlamentului era anulată. Reichstag-ul nu avea drept de control asupra armatei şi marinei. În schimb, i s-a acordat dreptul... de a vota bugetul pentru înarmare.

În cadrul fostei confederaţii şi, mai tîrziu, în cadrul imperiului german, fiecare stat avea drepturi egale în administraţia ţării. Era însă un drept pur teoretic. Iuncherii au impus voinţa lor tuturor celorlalţi, folosind metodele cele mai brutale, care au devenit pînă la urmă lege comună.

Cineva a spus că Prusia este un *Kriegsstaat* — un stat-război. Un călător francez de la începutul secolului nostru a observat că „Germania plăteşte impozitele, iar Prusia le cheltuieşte ; Germania furnizează soldaţi, iar Prusia îi comandă ; ministrul de război prusac şi iuncherii hotărăsc, în ultimă instanţă, asupra păcii şi războiului". Folosind o floare de stil, s-ar putea spune că Vestul bogat a dat comoara Nibelungilor, iar Prusia a transformat-o în baionete şi tunuri. *Junkertum*-ul a

fost un flagel mai cumplit decît rugurile şi temniţele cu ajutorul cărora a ţinut, vreme de secole, un întreg popor sub călcîiul său de fier.

La sfîrşitul secolului trecut, un muncitor din Prusia cîştiga cel mult 2 mărci pe zi. Prin părţile Rinului însă, un miner sau un muncitor metalurgist primea 3,5 mărci pe zi. Am în faţă o statistică. Ea vorbeşte despre emigraţie. Nu despre emigrările din Prusia în Westfalia sau Renania, ci despre acelea care vizau ţinuturi mai îndepărtate. Două companii de navigaţie le-au datorat înavuţirea : „Hamburg-Amerika-Linie" şi „Lloyd". Intre anii 1881 şi 1885, prin portul Bremen au plecat spre Statele Unite, Canada, Brazilia şi Africa 410 469 de germani ; prin Hamburg, în aceeaşi perioadă, s-au scurs 296 575 de oameni. Alţii au emigrat prin Amsterdam, Rotterdam, Anvers.

Primul transport de emigranţi germani spre America a părăsit portul Hamburg în anul 1837. Erau 2 400 de oameni. În 1880 se puteau număra 69 000 de emigranţi. La începutul secolului nostru, fuga continua. În anul 1904, numai din Bremen, vasele „Lloyd"-ului au transportat 134 000 de oameni. Croaţi, slovaci, unguri, germani. Flămînzi, zdrenţuiţi, cu privirile triste şi arzînde, se îndreptau ca nişte procesiuni fantomatice spre tărîmuri străine şi vitrege, în care căutau un imaginar Eldorado. Pe cei din imperiul austro-ungar îi goneau conţii şi baronii. Pe germani — şi îndeosebi pe cei din Mecklenburg — îi goneau iuncherii şi, mai tîrziu, „căpitanii industriei". Pentru că la începutul veacului nostru, vătafii de pe malul drept al Elbei s-au înstăpînit şi asupra malurilor Rinului.

La sfîrşitul secolului trecut, marele ducat Mecklenburg-Schwerin număra 44 de locuitori pe km², iar Mecklenburg-Strelitz — 33 de locuitori. Azi încă, departamentul Schwerinului — unul dintre cele trei care constituie Mecklenburgul — are cea mai mică densitate a populaţiei din întreaga Germanie democrată, după Neubrandenburg : 74 de locuitori pe km², media pe republică fiind de 160 de locuitori pe km².

Pe drapelele Hansei [1] se lăfăia deviza: „Navigare necesse est, vivere non necesse" — este necesar să navighezi, nu şi să trăieşti. Cînd au văzut că nu pot trăi, ţăranii şi meseriaşii Prusiei s-au aventurat pe continente îndepărtate, în căutarea unei patrii mai blînde. Sute şi sute de mii de oameni. Era pe vremea cînd pe frontonul uriaşului sediu al companiei de navigaţie „Hamburg-Amerika-Linie" — se puteau citi desluşit orgolioasele cuvinte „Mein Feld ist die Welt" — cîmpul meu de acţiune este lumea...

La Mecklenburg, zvonurile planetei ajungeau totdeauna cu întîrziere. Ora avea 90 sau chiar 120 de minute. Zorii zilei se vesteau mai greu decît în restul Germaniei, tenebrele nopţii persistau cu înverşunare. Mecklenburg era parcă situat pe alt meridian al pămîntului, pe altă orbită a istoriei.

În ziua de 23 februarie 1848, la Londra, apărea „Manifestul Partidului Comunist", opera de răscruce a mişcării muncitoreşti internaţionale. La 13 mai, Viena sărbătorea victoria revoluţiei. Mecklenburgul rămînea mut „ca stîncile în mare" cum scria un ziar din Schwerin.

În anul 1835 s-a inaugurat prima linie de cale ferată din Germania, pe distanţa Nürnberg-Fürth. La Schwerin, primul tren a apărut abia în 1847. Iar gara — în 1889. Pînă atunci, trenul staţiona pe cîmp.

În Ruhr, coşurile uzinelor lui Krupp fumegau de mult, cînd soldaţii marelui duce de Mecklenburg-Schwerin mai făceau instrucţie în „Grădina veche" din partea mai veche a oraşului dintre Ziegelsee şi Faulersee. Uneori ofiţerul, strîngîndu-şi mai bine tunica pe şolduri şi răsucindu-şi mustaţa strălucitoare, comanda ţanţoş grenadierilor: „Jos pantalonii! Vine marea

[1] Hansa — asociaţie a 71 de oraşe germane, îndeosebi oraşe maritime din nord, unite prin anul 1283, pentru a-şi apăra interesele comerciale. Dispunea de o armată terestră şi o flotă de război proprie. Consiliul suprem îşi avea sediul la Lübeck. Puterea hanseatică păleşte în sec. XV şi XVI, drept consecinţă a marilor descoperiri geografice care au vădit importanţa Atlanticului ca prima arteră comercială. „Hansa" a dispărut în anul 1669.

ducesă". Era ora cînd monarha ieşea la plimbare. Şi nu se cuvenea să-i vadă pe ostaşi exersînd cu pantalonii suflecaţi, cum se obişnuia în vremurile acelea idilice.

Cîte contraste ! Cîte contradicţii ! În „Grînarul Germaniei", numai iuncherul huzurea ; oamenii mureau de foame sau fugeau ca urmăriţi de năluci. Încă după primul război mondial se importau ţărani polonezi, muncitori sezonieri muritori de foame la ei acasă. Dar iuncherul nu se arăta prea generos nici cu ei. Pentru o zi de muncă le dădea o pîine şi o scrumbie sărată — „atît cît i-ar fi ajuns şi măgarului unui ţigan", cum spuneau mecklenburghezii jumătate în glumă, jumătate cu ură. I-au botezat „Wasserpolacken". Mîncau scrumbia sărată, beau multă apă şi se umflau. Pe moşia „panilor" lor nu aveau nici atît. Şi erau mulţumiţi. Mecklenburghezii însă îi duşmăneau ; erau o piedică în lupta pentru o condiţie de viaţă mai omenească. Hitler a găsit aliaţi buni în Mecklenburgul atît de bogat şi totodată atît de sărman. Aliaţi în iuncherii îmbuibaţi, aliaţi în plebea orbită şi exasperată de sărăcie. Cînd a izbucnit incendiul războiului, oameni simpli şi fanatizaţi au crezut că, în sfîrşit, Germania va avea pămînt şi pentru ei. Nu vedeau în jurul lor nesfîrşitele ogoare ale iuncherilor, mările de orz, de rapiţă, de secară, de ovăz...

Mi s-a spus, la Berlin : „Pleci în Mecklenburg ? Nu prea ai ce vedea acolo. E o regiune înapoiată. Nici măcar limba literară n-a pătruns în ea. Mecklenburghezii nu au limbă, ci dialect. Ba chiar un dialect arhaic. O să auzi „dor" în loc de „dort" [1] şi „wat" în loc de „was" [2], o să vezi scriindu-se „thal" în loc de „tal" [3], întocmai ca în veacul al XVIII-lea. E o regiune fără istorie".

La Neubrandenburg am făcut cunoştinţă cu filozofia mecklenburgheză. Un ghid sexagenar, care m-a purtat pe malul lacului Tollensee şi prin faţa fermecătoarelor porţi gotice ale fostei cetăţi, m-a reţinut

[1] Acolo.
[2] Ce.
[3] Vale.

mai multă vreme în piaţa oraşului, unde o fîntînă este împodobită cu un grup statuar. Mi-a explicat că mă aflu în faţa unei scene din povestirea satirică a lui Fritz Reuter „Durchleuchtung“ [1], în care scriitorul realist-critic al Mecklenburgului din cea de-a doua jumătate a veacului trecut persiflează ordinea socială a vremii, birocraţia şi militarismul prusac.

— Cu ce s-a ales ? a urmat comentariul ghidului meu. A fost zvîrlit din închisoare în închisoare. Cînd la Berlin, cînd la Magdeburg, cînd în Silezia, cînd în Mecklenburg. Şi lumea a rămas pe loc. Noi, mecklenburghezii, avem o vorbă : „Nimm wat du kriegen kannst“ [2]. Noi, ăştia mici, nu putem tunde oaia celor mari. Asta a făcut numai Petermännchen.

— Cine este Petermännchen ?

— Du-te la Schwerin şi o să-l vezi.

Într-adevăr, l-am descoperit în nişa lui, în incinta castelului, acolo unde s-a aflat şi în urmă cu 12 decenii. Un pitic pe picioroange — operă a sculptorului Petters — se înalţă pe un piedestal pe care scrie : „Quis si sic !“ (Aşa arăt !). Pare foarte semeţ. Poate pentru că arată altfel decît este în realitate ? Poate pentru că i se spune „spiritul castelului“ ? Sau poate că omuleţul lui Petters a început el însuşi să creadă legendele brodate în juru-i ? Cică i-ar fi pedepsit pe cei răi şi i-ar fi cicălit pe cei leneşi.

— N-a putut să facă mai mult ? am întrebat glumind.

— Kann, aber nicht muss [3].

Am tresărit. Omul care mă însoţea nu avea încă 40 de ani. Şi totuşi socotea că „nu trebuie ceea ce poţi“, că nedreptatea trebuie întîmpinată cu inacţiune, chiar atunci cînd eşti destul de puternic pentru a o înlătura. Dispunea şi de argumente. M-a dus în piaţa din faţa gării, pentru a-mi arăta stîlpul de care SS-iştii au spînzurat-o, în ziua de 2 mai 1945, pe învăţătoarea Marianne Grünthal din Berlin.

---

[1] „Radioscopie“ (aici în sens figurat).
[2] Ia ceea ce poţi obţine.
[3] Se poate, dar nu trebuie.

— Ceruse încetarea războiului — mi-a spus ghidul meu. Dar gestul ei era absurd. Forţa cere forţă. O învăţătoare oarecare, un protest... Ce înseamnă asta în faţa unei maşinării dezlănţuite ?

Mi-am amintit că nu departe de locul în care discutam, pe Bergstrasse, s-a născut Gottlieb Nagel care — împreună cu Friederich Förster, Carl Müller şi Gottlieb Schnelle — a răspuns chemării înflăcărate a poetului Theodor Körner, ostaş voluntar în armata lui Lützow, armata victoriei din 1813 în războiul împotriva lui Napoleon. A fost un război de eliberare. După cum tot pentru libertate — pentru libertatea Greciei — au căzut pe cîmpul de luptă de la Missolonghi, în 1822, studentul Adolf Carl Schröder şi farmacistul Gustav Nagel. Schwerin are tradiţii patriotice, ba chiar şi internaţionaliste. Le întîlnim şi mai tîrziu, în 1917 şi 1918. În ciuda filozofiei fataliste moştenite de la iobagii *Iunkertum*-ului.

Şi în Arhivele Vismarului am descoperit documente care te obligă să reflectezi. Se semnalează o grevă a calfelor de cizmari, tocmai prin 1744—45. În anii 1810 şi 1811, Napoleon i-a cerut marelui duce Friederich Franz von Mecklenburg să-i vîndă — la preţ bun — un număr de matrozi. Marele duce s-a pus pe lucru cu mult zel, dar n-a izbutit să satisfacă doleanţa „marelui corsican". Matrozii s-au împotrivit şi au rămas la casele lor. Iar marele duce a pierdut 1 640 de taleri. Aşadar, s-a putut...

Oare nu s-a gîndit la toate acestea Nicolae Filimon, călător prin ţinuturile Germaniei meridionale în 1858 ? Friedrich Staaps — eroul nuvelei sale — este „un caracter plin de foc şi pasiune", care şi-a manifestat ura împotriva împăratului francez pentru că a adus Germaniei „uciderea, desolaţiunea şi degradarea". Ecourile apelului lui Körner au vibrat şi pe meleagurile bavareze. Un scriitor romîn avea să le dea el însuşi grai, după decenii, întruchipîndu-le în persoana lui Staaps.

Am observat că în castelul din Schwerin se află o tabără internaţională de vară pentru tineret şi o şcoală de pedagogie care pregăteşte educatoare pentru 700

de grădiniţe de copii. Am mai remarcat că în fostul oraş al pescarilor, al negustorilor şi meseriaşilor manufacturieri „furnizori ai Curţii" au apărut fabrici de maşini, şi de ţigări, şi de textile, şi de prelucrare a lemnului, o sală a sporturilor pentru 4 000 de persoane. Fără voie, am fost ironic :

— Nu-i aşa că toate acestea n-au fost făcute de Petermännchen ?

Însoţitorul meu a înţeles şi a insistat să vizitez Teatrul de Stat şi muzeul, care se mîndreşte cu o preţioasă colecţie de tablouri ale maeştrilor olandezi. M-a informat chiar că ne aflăm lîngă „Grădina veche", unde prin secolul trecut grenadierii ducelui făceau instrucţie, conform regulamentului, cu manşetele pantalonilor suflecate...

UN DESCENDENT DIN „RAUBRITTERI"

Contrastele, contradicţiile, paradoxele se succed pe scara întregii ţări. La Düsseldorf, la Köln, la Duisburg, la Essen, peisajul împleteşte imagini ale evului mediu cu acelea ale trepidaţiei ultramoderne. Alături de burguri bătrîne şi sumbre catedrale, se înalţă — mai puternice decît castelele care domină văile apelor — o pădure nesfîrşită de furnale şi coşuri fumegînde. Cărbunele german, chimia germană, oţelul german, armele germane aici şi-au avut sălaşul. Şi totuşi, cuibul de ulii din Mecklenburg îşi întindea umbra terifiantă asupra Renaniei, asupra Westfaliei hiperindustrializate.

Sudul şi vestul Germaniei şi-au durat universităţi cu mult înaintea Prusiei. Şi totuşi, profesorii erau numiţi de guvern dintre oamenii „siguri". Iar guvernul reprezenta casta cu puteri nelimitate a *Junkertum*-ului.

Friedrich Nietzsche — apostolul „supraomului" şi al „bestiei blonde" — considera războiul o necesitate

biologică şi o manifestare de eroism colectiv. Prin Zaratustra al său, el afirmă : „Şi pentru decapitarea copiilor nevinovaţi este nevoie de eroism". Filozofia clasică germană cunoaşte însă un singur eroism : progresul. Şi identifică noţiunea de progres cu aceea de pace. Kant visa o lume în care să domnească „pacea veşnică". Herder măsura valoarea unui popor prin aportul pe care-l aduce în „progresul general al omenirii". El a combătut cu vehemenţă „statul prusac — sediul barbariei".

Marii poeţi ai Germaniei au fost şi ei partizani hotărîţi ai păcii. Jean Paul scria despre „epoca de aur" în care războiul va fi exclus din viaţa popoarelor. Schiller observa : „Franţa a cucerit pămîntul, Anglia a cucerit marea. Ce ne mai rămîne ? Ne mai rămîne domeniul gîndirii". Şi totuşi, Prusia a fost făurită de Hohenzollerni ca „un popor sub arme". *Junkertum*-ul dispreţuia domeniul gîndirii. El se voia stăpîn al mării, al pămîntului, al văzduhului. Iar Prusia, deşi o parte a Germaniei, a impus acesteia voinţa sa. Întregul s-a supus părţii şi Germania a avut război.

Hermann Göring afirma că „a fi călău, este o onoare". Vorbea, prin el, morala prusacă. Aceeaşi morală care susţinea că „nimic din ceea ce foloseşte Germaniei nu este rău". Şi cum Germania, printr-o operaţie de simplificare, se reducea la cei trei sute de potentaţi care o conduceau, bun era numai ceea ce corespundea cu interesele acestora.

O baionetă este prevăzută cu un şanţ subţire, pentru ca sîngele să se poată scurge. Întocmai aşa a fost construită, de-a lungul veacurilor, şi psihologia prusacă. Conştiinţa trebuia să se scurgă prin şanţul justificărilor, pentru ca crima să apară înnobilată. Germania n-are „spaţiu vital" ? Este necesar un război. Războiul este o crimă abjectă ? Nu, el este o datorie de onoare. Doar trebuie să ofere o soluţie problemei „spaţiului vital". A extermina un popor este o crimă ? Nu, este o onoare. Poporul german are nevoie de mîncare. Mîncarea se găseşte pe teritoriul invadat. Dar şi poporul de pe teritoriul invadat este obişnuit

să mănînce. Deci, el trebuie să dispară. Cu atît mai mult cu cît face parte din categoria raselor inferioare. De aceea, un adevărat german trebuie să lupte pentru onoarea de a fi călău. Germanul nu ucide. Germanul curăţă planeta de tot ceea ce este buruiană. Iar buruiană este tot ceea ce nu este german. Ofiţerul german ştie asta din moşi-strămoşi. El trebuie să-şi educe ostaşii în spiritul moralei prusace : „Tot ce foloseşte Germaniei este bun". O crimă este folositoare, de vreme ce însuşi primul ministru al Prusiei o cere. Iar conducătorii ştiu totdeauna ce-i trebuie Germaniei. Mecanismul logicei prusace este mai simplu decît acela al unui ceasornic.

Hannswerner von Gehr îşi fumează cu distincţie pipa neagră şi vorbeşte rar, calm, ca şi cum ar citi din propria-i carte pagini asupra cărora a meditat îndelung.

— După nume, sînt nobil. Într-adevăr, dacă urc pe arborele genealogic al familiei mele, ajung în secolul al XII-lea. Lîngă Würzburg se afla o cetate, Gehrburg, aparţinînd unui strămoş, nobil scăpătat, unul dintre acei „Raubritteri" care atacau călătorii la drumul mare pentru a-i jefui. Un von Gehr a fost aghiotant în garda lui Friedrich cel Mare, apoi un altul magistru în Greifswald. Tradiţia cerea ca să fiu ofiţer, dar aveam înclinaţii pentru artă. Părinţii mă iubeau. Totuşi, conflictul dintre noi a devenit ireductibil. Trebuia să ne despărţim.

— De ce ? Erau ostili artei ?

— Nu. E vorba de altceva, cu mult mai grav. Erau... germani cu „von" înaintea numelui.

— Şi germanii nu iubesc arta ? Nu cred. De altfel dumneata însuţi...

Von Cehr m-a întrerupt cu un gest moale, dar categoric şi, după ce a tras adînc din pipă, a continuat :

— Tatăl meu, deşi un „von", nu mai era nobil. Avea un hotel, dar l-a pierdut prin 1928—29, chiar la începutul crizei. S-a angajat deci ca ospătar la un restaurant. Era, ca să zic aşa, cel mai plebeu dintre membrii dinastiei Gehr. Dar apucase să intre în partidul naţional-socialist al lui Hugenberg, după cum mama

făcea parte din Luisenbund, o organizaţie de femei cu caracter monarhic, care purta numele reginei. N-o făceau din convingere, ci din motive de prestigiu. Era singurul lor titlu, mai cu seamă că titlul nobiliar nu-l mai puteau afişa : raportat la starea lor socială, apărea ridicol.

La restaurant veneau doctorul X, inginerul Y, iar tata îi servea. Se simţea umilit, dar nu putea face altfel. Nutrea speranţa că eu îl voi „reabilita", că prin mine se va realiza din nou ca „von", că adică eu, vlăstar din familie de militari, voi reintroduce în existenţa noastră uniforma militară, demnitatea cea mai înaltă la care putea visa. Eu însă am plecat la München şi am devenit actor. A fost ruptura definitivă. Un german cu „von" nu suportă un asemenea afront.

Războiul m-a găsit în Belgia, la flotila a III-a aeriană, care avea misiunea de a bombarda Anglia. În apropiere de Londra se afla o fabrică de piese de aluminiu pentru avioane. Primisem ordinul s-o descopăr şi s-o distrug. Timp de trei zile am zburat cu o „Stuka" deasupra insulei britanice. A treia zi, la 11 mai 1941, am identificat fabrica şi am lansat bomba de la o înălţime de 600 m. Am fost decorat, pentru isprava aceasta, cu Crucea de fier cl. I şi II. După care m-au trimis în Polonia. Se pregătea agresiunea împotriva Uniunii Sovietice.

Von Gehr frămîntă pipa între dinţi, încercînd să-şi stăpînească tumultul pe care-l ghicesc în privirea interiorizată. Continuă apoi, pufăind adînc din pipă :

— Am atacat întîi Bialistokul, apoi ne-am întors la bază. Trebuia să pornim mai departe, dar între timp am văzut ce se petrece pe pămînt. Spun „ce se petrece pe pămînt", pentru că aviatorii n-au, de fapt, o imagine prea exactă a războiului. Aruncă bombele de la o anume înălţime, văd exploziile, fumul, flăcările, sau deseori nici măcar nu le văd, şi atît. Atenţia se îndreaptă în primul rînd asupra aparatului şi, mai ales, doreşte să depăşească momentul şi locul bombardamentului, să iasă din raza artileriei antiaeriene. Abia

în septembrie, fiind pe sol, mi-am dat seama de efectele acțiunilor mele. Am văzut sate și orașe distruse, cadavre încă nescoase de sub dărîmături. Am văzut apoi oameni uciși de trupele noastre, femei spînzurate, copii aruncați în fîntîni, bătrîni spintecați cu baioneta. Și atunci am început să înțeleg că războiul lui Hitler este un război tîlhăresc, că aceasta dezonorează poporul german, îl stigmatizează. Atunci am început să mă întreb asupra propriei mele răspunderi și am refuzat complicitatea la crimele din jurul meu.

Pentru un descendent din cavaleri medievali în a cărui familie se numără un șir întreg de ofițeri, dezertarea este un act nedemn. Eu am considerat-o însă un act de conștiință. În ziua de 6 septembrie 1941, în timpul unui zbor de recunoaștere în apropierea Moscovei, am simulat o pană la motor și am strigat celor doi camarazi ai mei să sară cu parașuta. După aceea am pornit spre sud-est de Moscova și am aterizat la Podolsk, unde m-am predat unui ofițer sovietic. I-am spus cam tot ceea ce ți-am istorisit dumitale și am fost transportat la Krasnoiarsk, unde am luat contact cu poetul Erich Weinert și alți emigranți germani. Abia acolo, printre cei care activau în cadrul Comitetului Național „Germania Liberă", am înțeles pe deplin nu numai sensul adevărat al războiului care mistuia Europa, ci și marea conspirație care, timp de sute de ani, a fost îndreptată împotriva poporului german însuși de către un pumn de latifundiari prusaci și fabricanți de armament.

— Părinții dumitale au fost de acord cu hotărîrea din septembrie 1941 ?

— Părinții mei... Cînd am revenit, nu mai erau în viață. Fuseseră zvîrliți de cîteva ori în închisoare, deși nu aveau nici o vină. Dar fascismul este irațional prin definiție...

Ne-am despărțit în grabă : avea spectacol în seara aceea, și mai trebuia să rezolve și niște probleme edilitare. Hannswerner von Gehr nu este numai locțiitor al intendentului general al Teatrului Popular din Rostock, ci și deputat,

CUM MERGE CEASUL MECKLENBURGULUI

De la „Oraşul lacurilor şi pădurilor" — cum i se spune Schwerinului — pînă la Wismar sînt 27 km. Teren uşor ondulat, arat de pluguri trase de cai. Ici-colo, petice de apă. La Zickhusen, case acoperite cu stuf. Apoi sate cu şiruri de case albe, corect aliniate, cu acoperişuri de olane roşii. În sfîrşit, mai curînd decît mă aşteptam (deşi ştiam că Horst nu face rabat la viteză), se profilează înaintea noastră înaltele elevatoare ale portului.

Nu vom rămîne prea mult. Se cuvine însă să ne abatem spre Kramerstrasse, cu clădirile care mai poartă urme gotice şi baroce — foste locuinţe ale bogaţilor neguţători hanseatici, cu porţi înalte şi galerii largi. Un canal bătrîn parcă de cînd lumea se furişează în jurul oraşului, traversează uliţe înguste şi afumate şi ajunge tocmai la docurile unde pe vremea Hansei olandezi bărboşi, suedezi şi norvegieni domoli, englezi flegmatici, francezi glumeţi, ruşi sentimentali deşertau tone de sare şi peşte, de piei şi de lînă, pentru a umple apoi pîntecele vaselor lor cu grîne şi cu butii de bere. Pînă-n zilele noastre, berea de Wismar este mult căutată şi merită să mai întîrzii puţin, în drum spre Rostock, pentru a trage o duşcă...

Am lăsat în urmă animaţia şantierului naval „Matthias-Thesen" şi cartierul cel nou din vestul oraşului. Peisajul este monoton, dar pe alocuri îl înviorează apariţia cîte unei mori de vînt cu braţele întinse spre cerul plumburiu. La Bad Doberan, scurt popas. Carnetul mai primeşte cîteva rînduri de însemnări. Castelul ducelui Friedrich Frantz I, ca şi hipodromul — cel dintîi de pe continent — au fost construite din banii obţinuţi prin vînzarea de ostaşi pentru armata olandeză. Aici se lăfăie opulenta nobilime a Mecklenburgului, negustori de sclavi într-o vreme cînd şi feudalismul devenise un capitol de istorie, într-o vreme cînd... Hamburgul vecin era republică.

Un drum prin pădure, cîteva pîlcuri de case, din nou pădure — şi iată rîul de lămpi fluorescente care te poartă spre Rostock.

Dar mai înainte de a pătrunde în lumea aceasta nouă, pulsînd de energie, a „Mării din răsărit", trebuie să facem puţină ordine în notele noastre de drum. Cel puţin pentru a preveni vreo eventuală confuzie.

Am vorbit mult despre Mecklenburg în raport cu Prusia şi mă tem că am lăsat o impresie limitativă. Mecklenburgul de ieri se întinde astăzi pe spaţiul a trei regiuni: Neubrandenburg, Schwerin şi Rostock. El îşi trăgea numele de la o aşezare slavă de prin secolul al VIII-lea, ale cărei urme fortificate se pot vedea în zilele noastre în satul cu acelaşi nume, la miazăzi de Wismar. Au venit apoi germanii. Heinrich Leul, duce de Saxa şi de Bavaria — amator, încă de pe atunci, de „expansiune spre Orient" — a întemeiat scaun despotic la Schwerin şi... a urmat tot ceea ce aţi aflat pînă acum, tot ceea ce ştiţi şi dumneavoastră, tot ceea ce n-aţi putut afla de la autorul acestor note de călătorie. Mecklenburgul însă nu era Prusia întreagă. Inima Prusiei — dacă se poate vorbi despre inimă — bătea la Berlin, iar biciul ei se exercita în Mecklenburg.

Rostockul, ca parte a Mecklenburgului, urma aceleaşi prescripţii ale înapoierii ca şi Neubrandenburgul, de pildă. De la Rostock pînă la Hamburg nu e cale lungă. Dar Hamburgul s-a aflat dintotdeauna cu o sută de ani înaintea Rostockului, întocmai aşa cum a spus Bismarck.

Din mare pînă-n portul Bremen, vapoarele parcurgeau o distanţă de 110 km. Canalul care leagă portul Hamburg de mare măsoară 128 km. Dimpotrivă, Wismarul se află la 22 km depărtare de mare, iar Rostockul — la numai 6 km. Cu toate acestea, mărfurile importate din Anglia, Suedia, Finlanda ajungeau la Rostock prin canalul Kiel, iar fructele exotice — prin Hamburg. Ele erau plătite, deci, de două ori: o dată pentru valoarea lor propriu-zisă şi o dată pentru transport.

Portul Hamburg era, de fapt, mai multe porturi: unul pentru vasele care făceau legătura cu porturile europene; unul pentru cele care frecventau Africa; unul pentru descărcarea fructelor; unul pentru vasele cu destinația Mediterana și Asia; un „chei Camerun"; un „port India", care era destinat totodată și legăturii cu Australia și Indiile Olandeze; un port care deservea America de Sud; unul pentru New York. Portul Rostock era o simplă anexă.

Șantierul naval din Rostock, deși vechi din 1748, număra înaintea celui de-al doilea război mondial numai 3 000 de muncitori. El era, de fapt, un atelier ceva mai mare, cu instalații de mult improprii — „Bun pentru Mecklenburg". Șantierele din portul Hamburg — printre care acela al firmei „Blohm & Voss" — erau uriașe. Azi, șantierul „Blohm & Voss" construiește numai vase de război pentru marina militară germană. Ca de altfel și Stücklen, și Howaldt.

Prietenul Hoffmann este un ghid ideal. Cunoaște istoria dezvoltării Rostockului de la prima piatră pînă-n zilele noastre. Aici se construiau vase de tonaj redus și nimeni nu se gîndea să concureze Hamburgul sau Kielul. Aici era doar Mecklenburgul. Lui Bismarck nu-i plăceau numai castelele de vînătoare sau suflul reconfortant al pădurilor și lacurilor mecklenburgheze. „Cînd mi-e dor de evul mediu german, spunea el, mă duc la Schwerin. În Mecklenburg s-a oprit ceasul și s-a oprit tocmai la timp — acolo unde trebuia să se oprească." De aceea, dacă la șantierul naval din Rostock erau, în pragul veacului nostru, numai 1 600 de muncitori, în 1941 el nu avea nici măcar de două ori mai mulți. Către sfîrșitul războiului a ajuns doar un morman de fiare răsucite și lemne fumegînde. Parcă și fluviul ardea, Warnowul bătrîn de milenii. Ardea laolaltă cu halele în fața cărora se bălăbănea o firmă șchioapă, amintind despre foștii stăpîni.

3 mai 1945. În ziua aceea de pomină, un pîlc de oameni s-au îndreptat spre port. Erau cizmari, croitori, brutari, tăbăcari, mai tineri sau mai vîrstnici, calfe sau

ucenici, ba chiar și meșteri. Nu-și vorbeau, dar îi mîna un singur gînd : să înlăture dărîmăturile, să reia totul de la început. Azi, în portul de pe Warnow lucrează aproape 18 000 de oameni. Cizmarii, croitorii, tăbăcarii de ieri au devenit ingineri, tehnicieni, constructori de nădejde.

Warnowul are o lărgime de o jumătate de kilometru. În apele lui nu pot pătrunde decît vase de tonaj mijlociu. Vasele de tonaj greu acostează la Warnemünde. La „Warnow-Werft", în zorii lui mai 1945, spectacolu din portul Rostockului s-a repercutat ca într-un joc d oglinzi. Pîlcuri de pescari, cizmari, brutari, tăbăcai veneau din toate ungherele pentru a reconstrui șantie rele sfîrtecate de bombe. Și Beno Hinz ne povestește liniștit, ca despre un fapt divers, cum a început să s scrie noua istorie a vechiului port.

— Era în ziua de 3 mai 1945. La „Kröger", totu dispăruse, totul zăcea în ruine. Dar ni s-a spus că aici la Warnemünde, va trebui să construim cel mai mare și mai modern șantier al Germaniei. Ni s-a părut de necrezut, dar ne-am suflecat mînecile. În august ne-am numărat : eram 28, cu toții. Îmi vine să și rîd cînd îmi amintesc. Douăzeci și opt ! Unii dăduseră bir cu fugiții, alții au rămas pe poziție. Nu am regretat. În 1946, „Warnow-Werft" începea să arate a șantier. Și iată că primim o comandă de la sovietici pentru 18 cutere de pescuit. Constructori propriu-zis numai cinci sau șase număram. Dar perseverența noastră dăduse roade : din 28 devenisem 100. Și urmînd indicațiile maiștrilor, am răzbit. Comanda a fost livrată. Iar cînd a luat ființă organizația Partidului Socialist Unit, în 1948, am dat examenul de maturitate : am pornit la construcția primului vapor de mare tonaj. Au urmat vasul-școală cu pînze „Wilhelm Pieck", vasul de comerț de 10 000 de tone „Frieden", și celelalte. Frigurile începutului au trecut, am căpătat mai multă încredere în forțele noastre. Dacă construcția primului vas de 10 000 de tone a durat trei ani, pentru al zecelea nu ne-au trebuit de-

cît 18 luni. De altfel, nu numai instalațiile moderne ne-au ajutat, ci și maturizarea colectivului. Dacă în 1954 am avut 87 de absolvenți ai școlilor de specialitate, pentru 1965 contăm pe 780.

— A mai rămas pe șantier cineva dintre pionierii lui 3 mai 1945 ?

— Firește. Noi, cei de-atunci, pionierii cum ne spui, ne considerăm prima generație. Și, crede-mă, nu ne-am mulțumit cu laurii din '45. Patru dintre noi sîntem astăzi ingineri pe șantier, unul este tehnolog, alții au devenit ofițeri ai marinei noastre comerciale. Dintre foștii ucenici, Ulrich Plotz este inginerul-șef al sudorilor, iar directorul șantierului este însuși Gerhard Zimmermann, fost muncitor. După cum vezi, nu ne-am supt unghiile, ci am învățat.

L-am cunoscut pe Steinke, revizor tehnic la „Deutsche Seereederei" din Rostock. S-a refugiat, în 1953, din Hamburg și astăzi este unul dintre cei mai buni raționalizatori.

— Aveți birou de inovații ? l-am întrebat pe Beno Hinz.

— Avem mai ales inovatori. De altfel, ne ajută și Institutul pentru construcția de vapoare din Rostock.

Precum se vede, ceasul Mecklenburgului merge înainte — și merge cum trebuie.

Am vizitat cartierele noi de blocuri policrome de pe Lenin-Allee, Klement Gottwald-Strasse, Reutershagen, noul bulevard din centrul orașului în care construcțiile îmbină atît de armonios vechiul stil al Rostockului cu exigențele moderne. Am vizitat și marele „Sportforum", una dintre cele mai impresionante școli de sport din Europa, cu săli imense scăldate în lumină, cu stadion, cu patinoar, hală de natație cu 2 500 de locuri și bazin de faianță verde, în care adeseori ansamblul „Die Elbenixen" din Magdeburg, ansambluri franceze și olandeze dau spectacole de balet pe apă. Aici, totul este ca într-o feerie marină.

Între Kröpeliner Tor şi Petritor se înşiruie „porţile" care în urmă cu veacuri au fost turnuri de cetate. N-au dispărut nici urmele zidurilor greu încercate de suedezi, de danezi, de norvegieni, dar şi de prusaci. Între ele, Marienkirche şi Petrikirche au fost minuni de arhitectură ale veacurilor al XIII-lea şi al XV-lea, după cum cele trei turnuri miniaturale de pe Kanonsberg amintesc de războiul de 30 de ani. Din creştetul dealului ţi se oferă o imagine panoramică a vechiului port şi a fostei cetăţi întărite. De la Steintor — azi nu departe de centrul oraşului — pînă la Mühlendamm, acolo unde fremătau morile neobosite, parcurgi în cîteva minute o întreagă epocă istorică.

Spre răsărit, cînd cobori pe Ernest Barlach-Strasse sau pe Lohgerberstrasse — acolo unde uliţele strîmte gîtuie pînă şi razele soarelui — ajungi într-o curmătură de pămînt lipicios şi apă cu miros de alge. Aici, în Fischerbruch, se află „Veneţia Rostockului". Timp de opt sute de ani, aşa cum mărturisesc şi numele fundăturilor care o împrejmuiesc, în aşezarea aceasta lacustră oameni neştiuţi şi întunecaţi au tăbăcit piei pentru export, au înfruntat apele tălăzuite în căutare de peşte.

Mi-am imaginat adeseori pe pescarii nordului. După o călătorie în mările meridionale ale primăverii veşnice, pe unde îi purta nostalgia soarelui şi a cerului transparent, reveneau la gura vetrei din coliba lor stingheră, atraşi de altă nostalgie, care din moşi-strămoşi se perpetuează fără încetare. Este nostalgia vîntului care muşcă obrajii aspri şi ţepoşi, nostalgia furtunilor stîrnite din senin şi care vînzolesc valurile înspumate printre ţărmurile stîncoase. Dar abia încălziţi de para focului din cămin, îi cuprindea iar şi iar neliniştea mistuitoare, chemarea adîncă şi parcă omenească a mării.

Asemeni vulturilor care-ncearcă infinitul văzduhului, pescarii se avîntau spre depărtările necuprinse ale apelor, ca goniţi de stihia căutărilor febrile. Atîtea piscuri însorite şi atîtea abisuri întunecate închipuie marea! Mulţi dintre ei au cunoscut o moarte năprasnică, de-

parte de nevestele şi numeroşii, prea numeroşii lor copii flămînzi. În Rostockul de azi, într-un cartier de vile, se află un mare sediu al cooperativei pescarilor. Cînd se întorc în port, după săptămîni de trîntă cu marea, îi aşteaptă aici o cameră caldă, un pat cald, o masă îmbelşugată şi... familia din vreme înştiinţată. Este, poate, un amănunt minor, dar reflectă o nouă concepţie despre om. Pentru pescarii nordului, marea nu mai este o lume de fantasme.

La Rostock, viaţa pulsează intens. Ai spune că este un oraş tînăr, abia construit pentru un mare centru industrial. În apropiere de gară vuiesc uzinele pentru motoare Diesel. Peste drum, Hotel-Hochhaus îşi primeşte vizitatorii. Din Langestrasse ajungi pe şantierul fremătător al noului teatru, care în 1965 va dispune de locuri pentru o mie de spectatori. Un „Tanz-Café" modern oferă „Zur Sonne", iar la „Kranich-Bar" se vorbeşte în toate limbile lumii. Pe Lenin-Allee se înşiruie clinicile, în număr impresionant. Prietenul Hoffmann mă informează că în cadrul Universităţii lucrează aproape şase mii de oameni. Universitatea are, de altfel, o veche tradiţie. A fost întemeiată în 1419, cinci sute de ani înaintea celei din Hamburg.

Mi-am amintit că — pe vremea ducilor şi a *Junkertum*-ului — la Warnemünde, la Heiligendamm, la Kissingen, pe toate plajele Balticei, accesul mulţimii era interzis. Numai „celor mari" le era îngăduită bucuria. Am pornit atunci să hoinăresc fără răgaz de la Darss pînă la Usedom, să adulmec mireasma pădurilor de fag, de stejari şi de ulmi, boarea sărată a mării şi cerul vioriu. Aici, totul este ca un decor de teatru, ca într-o acuarelă : casele mărunte şi multicolore ca desprinse dintr-un basm, uliţele înguste şi curate, valurile care se sparg în milioane de perle de piatra albă a digurilor sau pe falezele cu nisipuri ca o pulbere de sidef, bărcile pescarilor cu catarge înalte în canale peste care se întind vîntrelele la soare. Peste tot am întîlnit pescari cu cizme pînă peste genunchi, marinari de pe vasele comerciale, studenţi şi studente, funcţionari şi constructori de la şantierele navale, muncitori ai combinatelor de peşte de

la Sassnitz şi de la Rostock-Marienehe. În ochii lor cîntau cerul şi marea.

„Es herrscht kein Herr mehr
und es dient kein Knecht...“ [1]

Parcă pentru ei a scris Johannes Becher versurile sale.

Merge bine ceasul Mecklenburgului, merge aşa cum trebuie...

CEVA DESPRE PĂMÎNT

Contele von Gutenow stăpînea „prin drept ereditar“ comuna Nienburg şi cîteva cătune din jur, la vest de Elba. În total, 1 500 ha. Supuşii lui nu l-au văzut niciodată. Era prea ocupat. Avea cîteva fabrici de bere, o fabrică de grenade şi un cont destul de mare la Dresdner Bank. Supuşii lui ar fi vrut să-i spună că nu se poate trăi cu 12 mărci pe lună, dar la castel nu aveau voie să se ducă, iar cînd contele nu era la castel, se afla fie la Berlin, fie la Dresda, fie la vînătoare. Un om foarte ocupat.

— Înălţimea sa nu-i aici, îi asigura domnul administrator. Înălţimea sa m-a autorizat să vă spun că nu aveţi pămînt, pentru că ni l-au răpit ruşii şi polonezii. Înălţimea sa vă sfătuieşte să fiţi liniştiţi. În curînd vi se va face şi vouă dreptate.

Într-o zi a apărut în uniformă de general. L-au văzut, în sfîrşit. Pentru întîia oară. Şi pentru ultima. Contele le-a oferit grenade din cele fabricate de muncitorii lui şi i-a trimis să-şi cucerească pămînt în răsărit. Nu ştie nimeni, la Nienburg, pe unde a luptat el însuşi. Se ştie

[1] „Nu mai domneşte nici un stăpîn şi nu mai slugăreşte nici un serv.“

doar că a revenit la moşic, destul de teafăr. Pentru scurtă vreme, însă. Guvernul democrat a împărţit hectarele sale ţăranilor cărora nu le-au rămas oasele în „spaţiul vital" din răsărit, iar von Gutenow a fugit în vest, acolo unde asemenea întîmplări groaznice încă nu se pot concepe.

Mestlinul se află, nu departe de Plau şi de Lübz, în Mecklenburg. Comună compusă din satele Mestlin, Vünfow, Kadow, Büthberg şi Rüst şi cătunele Forsthof şi Schnatterei. Moşia se întindea pe 3 400 ha, inclusiv pădurile. Arendaşul, pe nume Bergemeyer, era stăpîn şi la Lübz şi în alte şase comune. Azi se află în Germania occidentală. Profesiunea : arendaş.

Nu voi face nimic altceva decît să spicuiesc din „Cronica" Mestlinului. Nu pentru că aş fi comod, ci pentru că mi se pare foarte lămuritor.

1945 : Kadow, Büthberg şi Vünfow intră sub prevederile reformei agrare. Pămîntul este distribuit ţăranilor de pe moşie şi refugiaţilor din Polonia şi Cehoslovacia. Mestlin rămîne gospodărie de stat pînă în :

1947 : se împarte pămîntul muncitorilor agricoli, fiecare primind cîte 7—8 ha (la Nienburg s-au aflat, în afară de argaţi, şi cîţiva ţărani care au izbutit să-şi agonisească un lot personal ; cel mai bogat dintre ei avea 6 ha). Au rămas 101 ha proprietate de stat, care le-au revenit atunci cînd au devenit cooperativă de producţie agricolă.

1948 : se înfiinţează Staţiunea de maşini şi tractoare, cu un prim fond de patru tractoare (pînă atunci, ţăranii n-au avut nici maşini şi nici măcar cai) ; începe programul de construcţii (pînă atunci, fiecare familie dispunea de o singură cameră). La sfîrşitul anului erau construite 58 de locuinţe noi.

1951 : chiaburii din Rüst fug în Republica federală ; pămîntul rămîne necultivat.

1952, octombrie : ţăranii din apropiere se unesc în cooperativă de producţie agricolă şi iau şi pămîntul celor fugiţi.

1953 : Kadow, Vünfow şi Mestlin devin o cooperativă cu aproape 1 900 ha.

1960 : întreaga comună este colectivizată, dispunînd astfel de 2 252 ha.

Dar pînă atunci trebuie să revenim la anul :

1953 : se propune ca Mestlin să devină comună-model. Se constată că n-au cizmar, nici frizer, nici măcar un mic magazin de textile, ci doar o cîrciumă mizerabilă şi o baracă în care se află o clasă de şcoală. Se începe cu construcţia de locuinţe pentru muncitorii de la Staţiunea de maşini şi tractoare, construcţia căminului cultural, a şcolii medii politehnice de 10 ani, a grădiniţei de copii, creşei, cooperativei de textile, alimentare şi obiecte de uz casnic, restaurantului, frizeriei, ambulatoriului, primăriei, oficiului poştal, brutăriei. Se introduce curentul electric.

1955 : canalizarea ; puţul este înlocuit cu robinetul ; apar locuinţele de stat, care se închiriază ţăranilor cooperatişti şi locuinţe ale cooperativei, care se achită în mai multe rate, rămînînd apoi proprietate personală.

1960 : se construiesc grajduri, magazii pentru furaje, o maternitate pentru scroafe, două case de muls, grajduri descoperite, o sală de gimnastică, un teren sportiv, o făbricuţă de produse lactate, un cabinet veterinar şi locuinţe pentru cei doi veterinari, sere pentru legume şi flori.

Martie 1961. Întreb : „Şi altceva ?" Contabila cooperativei surîde. Un surîs de om care ştie că pămîntul pe care calcă este sigur. Comuna are 1 850 de suflete. „Sufletelor" le aparţin : 80 de televizoare, 23 de autoturisme, 91 de motociclete, multe motorete, scutere şi biciclete. La căminul cultural dau patru spectacole pe lună teatrul „Fritz Reuter" din Schwerin, teatrul „Ernst Barlach" din Güstrow şi teatrul din Parchim. De două ori pe săptămînă se pot viziona filme. Ei înşişi au o echipă de teatru care dă spectacole la Mestlin şi în diferite sate ; echipa este instruită de un actor din Güstrow. Căminul mai are o bibliotecă cu 3 500 volume, club, o orchestră de 30 de persoane, un cor de 30 de persoane, un laborator foto.

— Şi altceva ? repet întrebarea.

Contabila cooperativei *Viaţă nouă* mă priveşte cu aerul că mă întreabă : „Nu-ţi ajunge ?" — apoi dă din umeri, rîzînd. „*Deocamdată,* subliniază ea apăsat, deocamdată atît."

S-a găsit pămînt în Mecklenburg.

ÎN VECHIUL MAGDEBURG

Am lăsat în urmă solitarul peisaj lacustru al nordului, peticele de apă încremenite sub colinele împădurite. Maşina goneşte acum spre Magdeburg şi curînd-curînd fumul uzinelor se răsuceşte deasupra oraşului de pe malul Elbei. Fluviul este larg, aici măsoară un sfert de kilometru. Cînd ne apropiem, parcă se întruchipează aievea un tablou de Mathilde Fabricius, vlăstar al Magdeburgului şi aceea care a cîntat în culori furnicarul portului, remorcherele purtînd şlepuri încărcate de mărfuri, docurile, turnurile domului vechi de secole.

Cetatea din preajma Harzului am cunoscut-o succesiv — printr-un album de fotografii şi reproduceri ale pictorilor magdeburghezi, din istorisirile lui Alfred Weber şi, în sfîrşit, cu ajutorul unei femei animate de dragoste pentru oraşul ei : Ellen Ebeling.

Turnurile şi faţadele ascuţite se adăpostesc sub zidurile puternice ale cetăţii, într-o litografie din secolul al XV-lea. Ele se înmulţesc în „Cronica" lui Johannes Pomarius, care le adaugă morile de vînt şi ogoarele din jur, aşa cum trebuie să fi arătat prin 1588. În 1810, G. Albert îi prezintă pe puternicii oraşului plimbîndu-se în landouri trase de cai sirepi. Vasele cu pînze brăzdează apele Elbei, plebea împinge greu bărcile, înfruntînd cursul fluviului, în timp ce — în redingote şi cilindru — cei fără de griji îşi respectă cu sfinţenie tabieturile, într-o atmosferă patriarhală. Pe Breiter Weg au apărut dili-

gențele, către mijlocul veacului trecut, iar în Alter Markt negoțul prosperă. Din „Citadelă" se zărește nu numai podul cel mare care leagă cele două maluri ale fluviului, ci și fumul uzinelor. Perspectiva este întregită de pufăitul locomotivei care poartă vagoanele pe calea ferată spre Leipzig. Timpul zboară mai repede acum.

Schildergasse, Kleine Junkerstrasse, Trommelsberg, Knochenhaueruferstrasse — ulicioare strîmte, în care soarele parcă se teme să pătrundă, șiruri de case scorojite fugind în pantă laolaltă cu treptele fără număr — evul mediu în primul pătrar al veacului nostru apare nud în pînzele lui Paul Schaefer și Werner Priegnitz, în timp ce Karl Friedrich și A. Schramm surprind coșurile înalte ale cartierului Buckau, vasele care se-ntretaie pe canalurile Elbei, elevatoarele metalice dominînd rada portului. Dinamica Magdeburgului, creșterea lui impetuoasă marchează prosperitatea burgheziei alături de imaginile sumbre ale periferiei. Pentru ca peisajul social să fie complet, pictorul Max Koch a introdus în el, încă din pragul secolului, elementul esențial : plutonul de soldați mărșăluind în Marktplatz cu baioneta la armă. O putea face nu numai în 1903, ci și în 1923, cînd fumul uzinelor se învolbura deasupra orașului, vestind că acolo se pregătește un nou măcel mondial. Bineînțeles, la adăpostul baionetelor care avertizau că *Junkertum*-ul nu glumește. Baionetele — coloana vertebrală a statului militarist...

Alfred Weber s-a născut la Magdeburg, în anul 1904. Cînd împlinea 14 ani, la Kiel, un marinar magdeburghez, muncitor la Uzina R. Wolf, a aprins flacăra revoluției. Pînă în 1933, pe zidul cazărmii companiei a 5-a a diviziei I de torpiloare s-a aflat o placă de metal care informa că : „Aici a izbucnit revoluția germană, în ziua de 4 noiembrie 1918, sub conducerea lui Karl Artelt". În zilele de 8 și 9 aprilie 1919 avea să vadă pe străzile orașului natal muncitori asasinați de trupele guvernului social-democrat Ebert-Scheidemann. În 1923, Weber intra în cohorta șomerilor, ca tînăr lucrător într-un atelier de croitorie.

— Tatăl meu era zețar, îmi povestește el. Făcea parte din partidul social-democrat. Eu eram înscris în

organizația de tineret a partidului. În octombrie 1923 însă, Reichstag-ul a votat, cu sprijinul social-democraților, o lege dictatorială: posibilitatea guvernului de a conduce prin decrete, fără a mai consulta parlamentul. Atunci am demisionat și m-am înscris în partidul comunist, care era interzis.

În februarie 1924 am fost arestat pentru întîia oară. M-au condamnat la trei luni închisoare. Tata, ruşinat, m-a expediat după aceea la Genthin, ca să mă „cumințesc". Dar acolo am înființat Uniunea roșie a luptătorilor. În 1926 am revenit în Magdeburg, dar tata a refuzat să mă primească în casă. În schimb se înțelegea mult mai bine cu fratele meu, care-i admira pe fasciști. M-am mutat în cartierul proletar al portului. Klein London, îi zicea. În această perioadă împrăștiam ziare ilegale în cartierul cazărmilor. Ziarele le ascundeam la mama, care — spre deosebire de tatăl meu — era comunistă. Ne întîlneam pe ascuns și lucram foarte strîns.

La începutul anului 1927 am plecat la Holzminden, în Westfalia, pentru a-l întîlni pe fratele meu. Speram că-i voi putea deschide ochii. L-am găsit însă încadrat în *Stahlhelm* [1]. Ruptura dintre noi a fost inevitabilă. În martie 1933, hitleriștii mi-au propus să difuzez ziarele lor. Am refuzat și, după cîteva luni, am fost arestat. În închisoare l-am întîlnit pe Ernst Reuter, care după război a devenit primar al Berlinului occidental. Era strecurat printre noi ca agent provocator. Cînd am fost eliberat, am început să lucrez la ziarul *Roter Westen*, pe care-l redactam în mare parte și-l difuzam. În mai 1936, Gestapoul a prins întregul nostru grup, format din 125 de persoane. Arestase pe unul dintre noi, care ne-a trădat după ce a fost torturat timp de trei zile și trei nopți.

În luna noiembrie am fost judecați. Sentința a trimis în fața plutonului de execuție trei tovarăși, alți șase au primit muncă silnică pe viață, iar ceilalți au fost închiși pe termene diferite. Eu am fost întemnițat la Coswig, unde am scris o serie de poezii antifasciste, pe care le trimiteam în afara închisorii prin legăturile noastre. După ispășirea sentinței, n-am fost eliberat, ci

[1] Organizația paramilitară de tip fascist *Căștile de oțel*.

— conform obiceiului — m-au trimis în lagăr, la Buchenwald. Acolo am făcut parte din organizaţia de rezistenţă. După eliberare, cînd deţinuţii sovietici au trecut Elba pentru a se alătura trupelor lor, mă aflam şi eu acolo. Un soldat sovietic mi s-a adresat : „Tu ai fost hitlerist". I-am arătat semnul de deţinut şi el a strigat către ceilalţi : „Tovarăşi, veniţi, aici se află un comunist german !"

Între timp se mai adunaseră şi alţii. Am petrecut împreună clipa de neuitat a eliberării. Un tovarăş german a propus atunci să cîntăm un cîntec rusesc. Dar un ofiţer sovietic l-a întrebat : „Nu cunoaşteţi o bucată clasică germană ? Apoi a adăugat : Clasicii germani ne sînt foarte dragi". Am învăţat multe din această întîlnire.

— Şi familia dumitale, l-am întrebat, ce a devenit ?

— Familia mea... Pe mama am pierdut-o în august 1939. Înainte de a muri, mi-a scris : „Ce viaţă ai dus tu ! Luptă, luptă, luptă. Ce poate fi mai frumos ?" Tata s-a sfîrşit mai tîrziu. Abia în ultima lui scrisoare îmi dădea de înţeles că am avut dreptate. Cît despre fratele meu, mai trăieşte. Se află în Republica federală...

Convorbirea aceasta a avut loc la Rostock, unde locuieşte acum Alfred Weber. Nu se simte dezrădăcinat. Dar îşi aminteşte cu duioşie de Magdeburg, oraşul copilăriei, suferinţelor şi bucuriilor sale. A trăit acolo momentele de răscruce ale Germaniei : criza economică, cuvîntarea din 1927 a lui Ernst Thälmann la constituirea *Uniunilor Roşii ale Luptătorilor*, apelul din 1932 al lui Thälmann — la Magdeburger Stadthalle — pentru unitatea de acţiune a clasei muncitoare germane, Hitler fugărit cu pietre — în acelaşi an — de muncitorii magdeburghezi, instaurarea fascismului, noaptea care a coborît asupra patriei sale. Acum continuă să scrie versuri. În libertate...

Magdeburgul avea să mi-l arate Ellen Ebeling, o comunistă din generaţia mai nouă, dar care-şi iubeşte cu aceeaşi pasiune oraşul. Elba străbătută de vase, teatrul *Maxim Gorki*, noua mare arteră centrală Wilhelm Pieck-Allee, vechea primărie distrusă de bombardamentul din 1945, zidurile cetăţii cu turnurile rămase în urma urgiei,

uriaşa catedrală gotică, imensul parc de pe insula atît de pitorească dintre Elba nouă şi Elba veche, turnul din marginea parcului care-ţi oferă — de la o înălţime de 68 m — întreaga panoramă a Magdeburgului şi centrele cultural-sportive din parc — acestea au constituit obiectivul primei curse. Au urmat uliţele fostelor cartiere muncitoreşti în care se înghesuia o treime din populaţia oraşului ; n-a rămas aici decît o mare de ruine. Astăzi încă se mai înlătură molozul şi blocurile de piatră sau zidurile rănite, astăzi încă se mai descoperă cadavre.

Ne aflăm pe malul drept al fluviului. Cu greu ne facem loc spre Walter Rathenau-Strasse, pentru a pătrunde în cartierele noi, cu blocuri de cîte trei şi patru etaje, în culori vii, de o mare diversitate de stil arhitectonic. Se înalţă aici un institut pentru construcţii de maşini grele, al cărui internat şi-a şi deschis porţile. În oraşul în care pînă-n 1945 nu se putea găsi nici o şcoală superioară activează o academie de medicină, o şcoală politehnică de ştiinţe hidraulice, un institut pedagogic. În oraşul care a închinat un monument lui Gutenberg şi în care Institutul Faber — înfiinţat în 1485 de Konrad Kachelofen — se mîndrea cu titlul de cea mai veche editură din lume, cultura a fost multă vreme apanajul exclusiv al patricienilor. Astăzi, Magdeburgul este centrul festivalurilor în care se-nfruntă — într-o emulaţie creatoare — zeci şi zeci de echipe de teatru muncitoreşti din întreaga ţară. Reînvie o veche tradiţie a proletariatului german care a făcut din teatru o armă temută pînă la apariţia speciei zoologice care cînd auzea cuvîntul „cultură" îşi încărca Browning-ul.

În cartierul Buckau te întîmpină marile uzine. *Krupp-Gruson-Werk* se numeşte *Ernst Thälmann-Werk*, *Maschinenfabrik Buckau* şi *Otto Gruson-Werk* poartă numele lui Dimitrov, *R. Wolf, Salbke und Buckau* este *Karl Liebknecht-Werk*, *Schäffer & Budenberg* a devenit *Karl Marx-Werk*, iar *Polte, Munitionsfabrik* s-a transformat în *Schwerarmaturenwerk Erich Weinert*. Dar nu este vorba de o simplă înlocuire de firme, ci de ceva cu mult mai important. În trecut, *Maschinenfabrik Buckau*

era mai cunoscută sub numele de „Vechea baracă" ; azi, aci se află hale mari şi luminoase, instalaţii moderne, o şcoală tehnică, o şcoală profesională, brigăzi de muncă socialistă. Siegfried Giehm îşi aminteşte de concernul *Buckau-Wolf*, de legăturile lui strînse cu *Deutsche Bank* şi capitalul american, de domnul Wehrhahn, azi bancher la Düsseldorf, membru în diverse consilii de administraţie, ginerele lui Konrad Adenauer. În trecut, aici se fabricau grenade, tunuri, sîrmă ghimpată ; azi se construiesc maşini grele, mari agregate, laminoare pentru oţelării, excavatoare, motoare Diesel, instalaţii pentru fabricile de zahăr, aparate de măsurat, instalaţii pentru fabrici de ciment. În trecut cartierul Buckau era un şantier al morţii ; azi el a devenit un laborator al vieţii.

În 1945, cînd locuitorii oraşului au pornit să înlăture ruinele care-l inundau, au descoperit urmele unui alt oraş, la o adîncime de cîţiva metri. Poate rămăşiţele urgiei din timpul războiului de 30 de ani, cînd cetatea din marginea Elbei a fost trecută prin foc şi sabie. La începutul anului 1945, bombardierele anglo-americane au transformat în scrum cea mai mare parte a celui de-al doilea oraş, construit deasupra ruinelor din 1631. În zilele noastre pe Wilhelm Pieck-Allee şi Walter Rathenau-Strasse, pe Jakobstrasse şi în Hasselbachplatz se înalţă un al treilea oraş, modern şi clocotitor. Este expresia vitalităţii Magdeburgului, care renaşte, zi de zi, mereu mai tînăr.

LEUNA FĂRĂ I. G. FARBEN

Părăsim oraşul prin Leipziger Strasse. La Dodendorf recunoaştem o prelungire a fertilei regiuni agricole din nord, faimoasa „Börde", cu pămînt gras, cu recolte bogate. Şi aici oamenii s-au unit în cooperative de pro-

ducție, sub lozinca „De la Eu la Noi", care a declarat război prea înrădăcinatului spirit individualist.

La Bernburg se semnalează caracteristica principală a regiunii: chimia. Trecem rîul Saale pe Podul Păcii și curînd Halle ne primește cu freamătul străzilor, cu Institutul agronomic de pe Marx-Engels-Platz, cu Universitatea și clinicile de pe Leninstrasse, cu mulțimile care mișună în Thälmannplatz, cu fabricile de mașini, de vagoane, de filme, cu uzinele chimice, cu... amintirile. Pe-aici și-au purtat pașii Thomas Münzer și Martin Luther, Georg Friedrich Händel și Ernst Thälmann. La Universitatea din Halle și-a luat diploma, în 1729, primul student african, Anton Wilhelm Amo din Ghana. În 1754, Dorothea Christine Erxleben a fost cea dintîi femeie germană care și-a luat aici doctoratul în medicină. Cu 150 de ani în urmă, Robert Franz a întemeiat Academia de muzică din Halle; în 1920—21, muncitorii din Halle și din regiune au luptat împotriva puciului lui Kapp și Lüttwitz; în 1924—25, Thälmann a înființat aici primele unități ale lui *Der Rote-Frantkämpfer Bund;* în 1932 lucrau în Halle 56 000 de oameni, în timp ce 46 000 erau șomeri. La 4 ianuarie 1933, în vila bancherului Schröder din Köln s-au întîlnit Thyssen, von Papen și Hitler. Asupra întîlnirii lor plana și umbra stăpînilor industriei chimice germane, a stăpînilor regiunii Halle-Merseburg. A urmat noaptea celor 12 ani de nazism, a urmat noaptea lui *I. G. Farben.* S-a întîmplat întocmai așa cum a prevăzut Ernst Toller încă în 1918:

„Deutschland,
Deine Söhne werden
Viele Jahre
Nicht mit Kindern spielen" [1].

Dar iată, n-au trecut nici două decenii de cînd s-au risipit negurile — și în imperiul morții chimice au răsărit flori. Nu este o... floare de stil (ar fi și prea banală), ci o realitate. Din retortele laboratoarelor țîșnesc pîraie de esențe artificiale cu arome de garoafe, de vio-

[1] „Germanie,/ Fiii tăi nu s-or juca/ Mulți ani/ Cu copiii."

lete, de liliac — parfumurile cele mai subtile. După cum din întunecatul gudron de huilă se produce un întreg univers de coloranți pentru industria textilă, într-o infinită gamă de tonuri și nuanțe — o simfonie de culori.

În imediata apropiere a orașului milenar Halle se înalță marile instalații ale uzinelor *Buna*, după care urmează animatul Merseburg și faimoasa Leuna — *I. G. Deutschland*, cum i se spunea. Și nu fără motive. Germania militaristă s-a identificat cu *I. G. Farbenindustrie*, concernul camerelor de gazare.

O scurtă plimbare prin oraș, o vizită la Sala sporturilor proaspăt construită. Dar Kurt Friedrich ține neapărat să discutăm la club — firește, după ce vom fi văzut diferitele încăperi destinate cercurilor de artiști amatori și sala de spectacole cu 1 200 de locuri.

— Cum au trăit muncitorii din Leuna ? răspunde Kurt Friedrich întrebării mele. Voi da puține exemple. În 1923, în timpul inflației, un muncitor calificat cîștiga ceva mai mult ca 2 miliarde de mărci pe săptămînă. În toamnă, prin octombrie, la interval de două zile, costul unei pîini a crescut de la 4 miliarde de mărci la 7 miliarde. Cred că este destul de elocvent. După zece ani, orele suplimentare — care erau obligatorii — nu se mai plăteau, comitetul sindical era constituit numai din hitleriști, sub presiunea trupelor de SS și SA, iar Hitler primea de la consiliul de administrație al concernului o donație de 400 000 de mărci. În anii războiului, patronii lui *I. G. Farben* au transformat uzinele în adevărate lagăre de concentrare. Muncitorii nu puteau părăsi orașul, după cum părăsirea lucrului era îngăduit numai în cazul unui bombardament și cu nici un chip în caz de alarmă. Așa s-a întîmplat că bombardamentul din 12 mai 1944 a avut drept consecință moartea a 143 de oameni, alți 431 fiind răniți. În total, Leuna a pierdut de pe urma bombardamentelor 341 de oameni, iar alți peste 700 au fost răniți.

I. G. Farbenindustrie a fost unul dintre factorii principali ai mașinăriei de război hitleriste. La mijlocul anului 1944, numărul prizonierilor și al persoanelor răpite din ținuturile ocupate pentru a presta la *I. G. Farben*

o muncă de sclavi se ridica la aproximativ o sută de mii. Mulţi dintre ei erau concentraţi în lagărul de muncă de la Spergau, unde li se aplica un tratament cu nimic deosebit de acela din lagărele de exterminare. Erau francezi şi greci, polonezi şi italieni, femei şi bărbaţi din toate ţările Europei. Erau şi germani, muncitori de la Leuna, trimişi acolo dacă nu respectau regulamentul uzinei sau dacă erau suspectaţi de legături cu mişcarea de rezistenţă.

Am spus că primul bombardament asupra uzinei de la Leuna s-a produs la 12 mai 1944, adică atunci cînd se ştia că războiul se apropie de sfîrşit. Pînă la 4 aprilie 1945 au urmat alte 21 de bombardamente. Au fost aruncate asupra uzinei şi a oraşului peste 85 000 de bombe. Dar nu numai atît. În iunie 1944, lagărul de la Spergau a fost complet distrus de bombardament. Numărul morţilor nu se cunoaşte. Ei au fost aruncaţi în gropi comune, care s-au înşirat de la Spergau pînă la Halle. Bolnavii aflaţi în barăcile infirmeriei au ars de vii.

După război, uzina a fost în întregime reconstruită cu ajutorul specialiştilor sovietici. La 1 ianuarie 1954, ea a intrat în posesiunea Republicii Democrate Germane. Are 28 000 de muncitori şi este cea mai mare întreprindere din ţară. Cam asta aş putea să spun, pe scurt, despre istoria uzinei noastre. Dar dacă ai avea mai multă vreme...

Am continuat pînă tîrziu, cînd ultimii noctambuli ai restaurantului şi-au luat rămas bun de la noi. Kurt Friedrich mi-a evocat episoade ale luptelor revoluţionare de la Leuna, dar şi aspecte mai noi, ale luptelor de astăzi. Producţia de explozibile a fost înlocuită prin combustibile pentru motoare Diesel, îngrăşăminte artificiale, medicamente, benzină sintetică şi coprolactam, materia primă din care se obţin fibre de nailon şi perlon, dederonul german. Evantaiul Leunei este larg: 450 de produse. După cum *Buna-Werke* produc cauciuc sintetic, carbid, clorură de polivinil — sursă inepuizabilă pentru industria modernă a materialelor plastice; combinatul electrochimic de la Bitterfeld —

lingouri de aluminiu şi bijuterii sintetice ; uzinele *Agfa* de la Wolfen — material fotografic.

La Rossleben domnea *Salzdetfurth-Konzern*. De şase decenii oamenii sapă fără răgaz, pentru a scoate din minele de la Rossleben potasiu. Fără potasiu, gazele asfixiante sînt greu de obţinut. Şi concernul *Salzdetfurth* a extras mii şi zeci de mii de tone de potasiu — aurul fabricanţilor de gaze ucigătoare. Cînd au fugit, au inundat minele. Azi, ele funcţionează din nou. Fără potasiu nu se pot concepe îngrăşăminte artificiale pentru agricultură, sticla, săpunurile parfumate. De aceea, la Rossleben am înţeles mai bine deviza sub care se dezvoltă industria chimică a Republicii Democrate Germane : „Chimia este pîinea, bunăstarea, frumuseţea".

Cînd m-am despărţit de Kurt Friedrich, era noapte adîncă. Labirintul nesfîrşit de conducte, de instalaţii de distilare, de turnuri de răcire, de hale, de depozite era luminat de milioane de becuri multicolore. Şi pe măsură ce maşina se îndepărta, Leuna apărea ca un uriaş transatlantic care navighează singur pe apele viitorului.

UN BĂTRÎN TRAGE DIN PIPĂ...

O uliţă îngustă fuge în pantă pe Stiftsberg. Case bătrîne, cu acoperişul înalt şi înclinat, cu pereţii curaţi şi flori multe la ferestrele prevăzute cu obloane. Trei sau patru trepte dau direct din casă în strada pietruită, vitregită de soare. Wendischestrasse, Gotestrasse — imagini ale Zeitz-ului medieval. Ceva mai departe, zidurile puternice ale Moritzburgului îmi amintesc o stampă de prin 1525 care înfăţişează cetatea ducelui de Saxa-Zeitz în toată măreţia. În Piaţa Păcii se înalţă un mare monument închinat victimelor fascismului, chiar în dreptul

clădirii în care sute de luptători antifasciști au cunoscut torturile cele mai sălbatice. Apoi ne întîlnim cu vechiul Nicolaiplatz, cu străvechiul Brühl, cu zidurile și turnurile fostei cetăți supraviețuind veacurilor pe Rahnestrasse și Parzellenstrasse, Turmstrasse și Puschkinstrasse.

Cîte un bătrîn trage din pipă în Marktplatz și, văzîndu-te străin, se mîndrește, nu fără o cuceritoare decență. Orașul de pe Elsterul Alb a fost întemeiat de agricultori, meșteșugari și negustători veniți de prin Turingia și Franconia. Primăria s-a construit încă din 1322. Pe vremuri se țineau aici tîrguri săptămînale vestite. Zeitz avea șapte porți exterioare, în timp ce majoritatea orașelor fortificate aveau numai cinci. Lucru mare!

— Unchiule, dar Zeitz are și o istorie mai modernă?

— Desigur. Încă de la începutul secolului al XVIII-lea în apropierea porților orașului s-a descoperit cărbune brun.

Era un tîrg al postăvarilor, negustorilor și meseriașilor. Azi are fabrici de mașini, fabrici de țigarete, turnătorii, fabrici de textile.

Era o cetate a episcopilor. Azi are industrie alimentară și fabrici de brichete, fabrici de prelucrare a lemnului.

Era o cetate a ducilor saxoni. Azi este cunoscută pentru fabricile ei de parfumuri și săpun, pentru fabricile ei de piane, pentru cărucioarele produse de *Kinderwagen-Werk Zekiwa*.

— Unchiule, Zeitz este un oraș tînăr.

A pufăit liniștit din pipă și a rîs în mustața-i mare, stufoasă de i se pierdea gura în ea.

— Tînăr, desigur, parcă ieri s-a întîmplat. În ziua de 17 martie am luat Moritzburgul cu asalt. Eram și eu acolo.

Cam nedumerit, am întrebat:

— Dar de ce trebuia să-l luați cu asalt?

Interlocutorul meu a rîs din nou în pămătuful mustății și a precizat:

— Asta s-a întîmplat în 1920, cînd am pus botniță lui Kapp și lui Lüttwitz. Acum... acum, Moritzburg e muzeu.

Între umanismul german şi barbarie drumurile sînt atît de sinuoase încît te rătăceşti ca într-o pădure virgină. La confluenţa Elsterului Alb cu apele rîurilor Parthe şi Pleisse, ele apar ca pe o hartă în relief.

Ne aflăm în Leipzig, pe locul fostului sat Lipsk, întemeiat aici de pescarii sorbi în vremuri îndepărtate. Numele îi vine de la teiul atît de generos cu aceste meleaguri — *lipa* slavilor, copacul lor cel sfînt. Îl întîlneşti în proclamaţiile markgrafului Otto cel bogat, prin secolul al XII-lea, ca şi în aceea din 1283 a markgrafului Dietrich von Landsberg, care făgăduia negustătorilor protecţie. Asigurări de soiul acesta erau, de altfel, necesare : Raubritterii atacau la drumul mare convoaiele de mărfuri ce se îndreptau spre tîrgul de pe-atunci vestit. Şi erau mărfuri preţioase : postavuri engleze şi de pe malul Rinului, vinuri franceze şi italiene, sare de la Halle, seceri şi cuţite din Boemia. Ba chiar mai tîrziu tîrgul Lipscanilor oferea şi alte puncte de atracţie. În 1650 a apărut cel dintîi elefant. Nu era de vînzare, dar a stîrnit senzaţie. După trei decenii, vizitatorii tîrgului aveau să fie încîntaţi de penajul păsărilor exotice, de salturile caraghioase ale maimuţelor şi de mersul felin al tigrilor şi leilor din prima menajerie lipscană. În anul 99 al veacului al XVII-lea, o „artistă" din Brabant i-a uluit de-a binelea. În văzul mulţimii a înghiţit asfalt, ulei şi plumb topit, fără ca măcar să facă o indigestie.

Era pe vremea cînd, la înghesuială, buzunarele trebuiau să fie păzite. În acelaşi timp însă, nici hoţilor nu le mergea mai bine. Legile erau aplicate cu străşnicie, pentru că edilii voiau să dea străinilor sentimentul securităţii. Pentru un furt care depăşea zece taleri, făptaşii erau trimişi la spînzurătoare. Sancţiune aspră, care avea să fie „îmblînzită" în 1727 cu prilejul condamnării unei femei. Elisabethei Butzin, născută baronesă von Burgk, i s-a acordat atunci „graţia" de a nu fi spînzurată, ştreangul fiind înlocuit cu securea călăului. Execuţia s-a săvîrşit chiar în piaţa tîrgului, precum ca să se ştie...

Leipzigul l-am cunoscut prin acuarelele lui Georg Emanuel Opiz, cronicarul tîrgului din 1825. Animaţia străzilor, costumele şi moravurile epocii, lumea cosmopolită a tîrgului : ruşi cu blănile lungi şi cu bărbile aşijderea ; turci cu nelipsitele ciubucuri fumegînde ; fanarioţi guşaţi şi cam obezi în caftanul îmblănit ; englezi în redingote cabrate şi cu pometii moi ca puful încadrînd un zîmbet onctuos ; francezi cam spiritualizaţi în atmosfera „manufacturilor" de Manchester, de Varşovia şi de Chemnitz, evrei cu bărbile mai lungi decît ale ruşilor, cu caftanele mai ponosite decît acelea ale neguţătorilor din Fanar, cu tichiile mai mărunte decît fesurile otomanilor, cu elocinţa care nu avea rival. Mai erau şi muzicanţi de toate neamurile ; şi aşa-numitele *Harfenmädchen* [1], mai trupeşe sau mai eterate, care făceau viaţa veselă prin tavernele turbulente ; şi tarabele de încălţăminte de damă la care proba se făcea în picioare, „la vedere", cu fustele ridicate astfel încît deveneau loc de spectacol sub cerul liber şi fără plată.

Leipzigul l-am cunoscut din notaţiile întîlnite în corespondenţa lui Caragiale cu Zarifopol, în anii cînd „conu' Iancu", domiciliat la Berlin — cîte domicilii ! — îi scria prietenului său să-l ţină la curent cu programul „conzertelor" de la Gewandhaus, pentru a se bucura împreună de geniul lui Beethoven. În „Lipsia" Caragiale trăgea la hotelul Sachsenhof, la al cărui restaurant aprecia berea blondă „Pfungstaedt", dar nu-i displăcea nici „puţintel Pilsen". În Leipzig s-a întîlnit cu Panait Cerna — „tînărul poet-filozof, distins matematician şi mare meloman", la el acasă, în Härtelstrasse 5, sau la Paul Zarifopol.

Leipzigul l-am cunoscut din însemnările peregrinului pasionat care a fost Goethe. Venea aici să vadă ruşi, şi greci, şi polonezi, această pestriţă „lume într-o coajă de nucă" — cum a numit-o atît de plastic. A îndrăgit-o încă din anii studenţiei, cînd a colindat oraşul în lung şi-n lat, drapat în costumul lui graţios, aşa cum ni-l înfăţişează monumentul în stil rococo din Naschmarkt, în spatele primăriei vechi, bijuterie a Renaşterii germane. Peste

[1] **Harpiste.**

drum, chiar la intrarea în Mädler-Passage, două grupuri statuare te întîmpină în capul unor scări care duc spre pivniţa lui Auerbach. Tînărul Johann Wolfgang le-a călcat adeseori — şi grupurile statuare îi mărturisesc prezenţa încă vie. Sînt scene cunoscute din „Faust". După cum alte scene te solicită în interiorul străvechii cîrciumi, acolo unde deasupra candelabrului doctorul Faustus călăreşte butoiul de vin, acolo unde legendele împletindu-se cu istoria afirmă că s-a născut opera nemuritoare a titanului din Weimar.

„...Sînteţi un domn cam răsfăţat!" îi spune, undeva, Mefisto lui Faust. Fiul consilierului aulic Johann Kaspar Goethe din Frankfurt am Main era el însuşi un răsfăţat, în vremea cînd imagina scenele din „Faust", împreună cu studenţii Augusteum-ului, în penumbra hrubei lui Auerbach. Pe-atunci, sensurile înalte ale simbolului faustic încă nu i se revelase. Aveau să se cristalizeze abia după şase decenii, cînd poetul, ajuns la înţelepciunea care-l situa deasupra epocii, şi-a ridicat protestul împotriva acelei „mlaştini (ce) se-ntinde lîngă munte, nesfîrşit, şi infectează tot ce-a cucerit".

Am petrecut o seară-ntreagă în cîrciuma din pivniţa lui Auerbach, printre scenele faustiene zugrăvite de Hans Best şi Mathieu Molitor, Horst-Schulze şi von Hoffmann. Am depănat în minte firul istoriei Leipzigului, cu inelul verde al grădinilor vestite pînă-n Anglia şi Franţa, cu orga de la Thomasschule, pe ale cărei clape au alunecat degetele lui Johann Sebastian Bach, cu carcera universităţii vechi din 1409, cu locuinţa din Burgstrasse a lui Klopstock, cu hanul „Zu den drei Rosen" în care Jean Paul a trăit trei ani de mizerie, cu cercurile sale literare, cu tribunalul imperiului german, cu atelierele de gravură şi editurile, cu fabricile şi casa natală a lui Richard Wagner, cu cercurile muncitoreşti şi poliţia lipsită de scrupule. Mi-am amintit atunci că, în faţa morţii, Faust a avut o viziune patetică :

„Aş vrea să văd asemenea devălmăşie,
Să locuiesc cu liberul popor pe liberă cîmpie.
Acelei clipe aş putea să-i spun, întîia oară :
Rămîi, că eşti atîta de frumoasă!"

Clipă unică a libertății ! Au întrevăzut-o August Bebel și Wilhelm Liebknecht, Karl Liebknecht și Clara Zetkin, Franz Mehring și Rosa Luxemburg. Au întrevăzut-o cei peste șase mii de luptători antifasciști din Leipzig, arestați și suprimați de călăii Gestapoului.

În „Orașul cărții", pe Theklaerstrasse, un obelisc amintește că în acel loc se afla un lagăr în care 80 de deținuți din Lidice, Oradour și alte localități au fost zvîrliți într-o baracă și uciși. SS-iștii i-au stropit cu benzină și le-au dat foc. Numele victimelor au rămas necunoscute.

În „Orașul muzicii", în cimitirul din Sud, întîlnești nume dragi : Georg Schumann, Georg Schwarz, William Zipperer, Arthur Hoffmann, Alfred Franck, Kurt Kresse, Karl Jungbluth, Richard Lehmann, Wolfgang Heinze, Otto Engert. Pe o lespede funerară, o întreagă istorie de luptă. Am încercat s-o reconstitui, din amintiri și din locuri în care mai palpită parcă marea inimă a trecutului.

În Rosa Luxemburg-Strasse 19/21 te reține Muzeul Lenin, o clădire modestă, cu parter și cu etaj. Aici, prin 1900, se afla tipografia lui *Leipziger Volkszeitung*. Aici, în școala revoluției germane, au trudit asupra cuvîntului scris Mehring și Iulian Marchlewski, Rosa Luxemburg și Clara Zetkin, Bruno Schönlank și Georg Schumann. După opt ani apărea — în modesta clădire din fosta Tauchaerstrasse — Vladimir Ilici Lenin, ca o flacără uriașă care lumina departe, în veacuri. Aici s-a întîlnit, la începutul anului 1912, emigrantul Ulianov cu tovarășii săi din fracțiunea bolșevică a Dumei. De-aici, la dorința lui Lenin, se transporta spre Rusia anului 1908 ziarul *Proletari* tipărit de el în Franța și Elveția.

Urmele lui Ilici le întîlnești în Strasse der Befreiung la 8 mai 1945, în Arthur Hoffmann-Strasse, în Bernard Göring-Strasse, în Karl Liebknecht-Strasse, în Kurt Eisner-Strasse, în Paul List-Strasse, în Steinstrasse. Erau cluburi muncitorești, cluburi studențești, locuințe simple ca aceea din Russenstrasse 48, unde Herman Rauh a ti-

părit *Iskra* leninistă în 1900—1901, ca acelea din Elveţia sau de la Razliv, în care Ilici a trăit şi a conceput o lume nouă. Urmele paşilor lui Lenin se împletesc cu acelea ale revoluţionarilor germani, care la rîndu-le au întrezărit clipa unică a libertăţii poporului lor.

În Braunstrasse nr. 15, la parter, a locuit familia lui Wilhelm Liebknecht. Aici a văzut lumina zilei Karl Liebknecht. Aici s-a ivit, în toamna anului 1874, un oaspete mare : Karl Marx. În Paul List-Strasse, la nr. 5, aproape de căminul studenţesc în care, în anii primului război mondial, V. I. Lenin s-a întîlnit cu membrii *Asociaţiei Academice Ruse ;* Karl Marx şi Eleanor au locuit, în acel an 1874, timp de două zile, la hotelul Hochstein. Leipzigul era un mare centru al mişcării muncitoreşti şi freamătul lui avea ecouri îndepărtate.

Berăria *Zur Hütte* de pe Reichsstrasse a fost spulberată de urgia celui de-al doilea război mondial. Aici, tineretul grupului *Spartakus* îşi tipărea foile ilegale pe care le difuzau vrednicii Georg Schumann, Erich Schumann, Willi Langrock, Max Borsdorf. Kurt Grimm. Aici şi la *Coburger Bierhalle* din strada Brühl, la începutul anului 1919, s-au purtat discuţii pentru înfiinţarea organizaţiei partidului comunist din Leipzig. În Karl Liebknecht-Strasse 30/32 se înalţă Casa Poporului care poartă numele lui Ernst Thälmann. Pe locul ei se afla *Tivoli*, casa breslelor, distrusă de bombardament. Aici s-a constituit Sovietul muncitorilor şi soldaţilor din Leipzig, în noiembrie 1918, aici — în martie 1920 — muncitorii au întîmpinat cu curaj gloanţele Reichwehr-ului şi ale puciştilor lui Kapp, aici a răsunat glasul lui Vladimir Ilici Lenin, al lui Bebel şi Pieck, al lui Thälmann şi Hager.

Locuinţa lui Karl Jungbluth se afla pe strada care-i poartă astăzi numele, fosta Münchner Strasse. Junbluth a fost executat la Dresda, în ziua de 12 ianuarie 1945. Cu şase luni înainte, în locuinţa lui s-au întîlnit Georg Schumann, William Zipperer şi alţi membri ai Comitetu-

lui Național *Germania liberă* cu dr. Theo Neubauer, pentru a coordona activitatea grupelor de rezistență din Leipzig, Dresda, Turingia și Berlin. Au plătit cu viața cutezanța lor.

În „capitala intelectuală a imperiului german" se afla Tribunalul Reich-ului. Întunecata clădire se înalță și astăzi, nu departe de noua primărie, pe Georgi Dimitrov Platz. I-am călcat pragul, într-o dimineață de toamnă, cenușie asemeni palatului în care, timp de decenii, luptători revoluționari germani și străini au fost judecați și condamnați de slugile în robă neagră ale *Junkertum*-ului. Totul este sever aici, întocmai ca și cartierul de vile opulente, reci și neprimitoare din jur. În capul scării largi a fostului tribunal — din 1952 „Muzeul Dimitrov" — un culoar te poartă spre sala în care a fost judecat comunistul bulgar. Pereți îmbrăcați în lemn masiv, două candelabre cu becuri oarbe, boxe în dreapta și în stînga mesei circulare a judecătorilor. În fund, o încăpere mică, întunecoasă, cu un pat de fier, două scaune de lemn, o măsuță măruntă și un closet reconstituie celula din care temerarul luptător era scos cînd aveau loc ședințele. Este celula în care Dimitrov a studiat istoria, literatura și limba germană, pentru a se putea apăra singur. În mijlocul sălii, o mare statuie de bronz îl înfățișează pe acuzatul din 1933 într-o atitudine dinamică, cu brațul drept întins acuzator. Și în timp ce o bandă de magnetofon reînvie duelul dintre el și Göring, parcă-l vezi aruncînd în obrazul apoplectic al președintelui cuvintele pline de demnitate: „Roata istoriei se învîrtește înainte... Ea se învîrtește și se va învîrti pînă la victoria definitivă a comunismului".

În „capitala intelectuală a imperiului german" se afla Tribunalul Reich-ului. În capitala kaizerului se afla închisoarea Moabit. De aici, la 16 august 1933, Georgi Dimitrov i-a scris lui Rosy Fleischmann din Viena: „Și cîteodată, cînd mi-e deosebit de greu, cînt în surdină celebra poezie a lui Goethe:

Gîndurile laşe,
Şovăielile temătoare,
Codirea femeiască,
Plîngerile pline de spaimă,
Nu abat fericirea
Şi nici nu-ţi dau libertatea!...

Deosebit de mult mă consolez cu minunatele cuvinte ale lui Goethe:

De-ai pierdut averea — ceva ai pierdut.
De-ai pierdut onoarea — mult ai pierdut.
De-ai pierdut curajul — totul ai pierdut!"

Un comunist bulgar cita din cel mai mare poet german, într-un moment cînd poeziei germane i se punea căluş în propria-i patrie.

„Leipzigul meu, mi-l laud. Este un mic Paris şi-i cultivă pe oamenii săi", afirmă un student într-o scenă din „Faust". Pe-atunci universitatea oraşului se mîndrea cu absolvenţi ca Lessing, Körner şi Goethe. În 1945, numai din Albertinum a mai rămas o aripă. Augusteum şi uriaşa bibliotecă universitară nu mai existau. După un an însă, Universitatea *Karl Marx* îşi redeschidea porţile, cu aproape 2 500 de studenţi. În 1959 împlinea 550 de ani şi număra 12 000 de studenţi germani şi din alte 70 de ţări. Poporul nu-şi pierduse curajul. De aceea, el a restituit oraşului onoarea pîngărită de fascism.

În anii celui de-al doilea război mondial, numai urletele lui Hitler şi Goebbels au stăpînit spiritele Germaniei. Conservatorul întemeiat de Felix Mendelssohn-Bartholdy murise, după cum amuţiseră şi orchestrele simfonice ale oraşului lui Wagner, Schumann şi Lortzing. De şapte secole, celebrul Thomanerchor îşi încînta auditorii. Dar după cum copiii Germaniei erau zvîrliţi în genuna morţii, nici corul din Leipzig nu mai trăia. Un cor de copii cu o tradiţie de şapte veacuri şi celebritate mon-

dială. Un cor pe care Johann Sebastian Bach l-a dirijat pînă în 1750, anul morții sale. În anul 1948, copiii cîntăreți ai școlii de pe lîngă biserica Sf. Thomas au reapărut în fața publicului elvețian. De-atunci, ei au concertat la Stockholm și la Viena, la Moscova și la Paris, în Italia și America Latină. Thomanerchor este din nou averea și onoarea Leipzigului. L-am auzit, vrăjit — și m-am gîndit cu bucurie la toți acei germani care-au visat o lume însorită pentru cîntecele copiilor.

În marginea orașului se înalță un monument de granit care măsoară 90 de metri: monumentul bătăliei națiunilor. El celebrează evenimentele istorice din zilele de 16, 18 și 19 octombrie 1813. Aici, la Leipzig, coaliția pruso-ruso-austriacă a înfrînt armatele trufașului Napoleon. Gerhard Johann David Scharnhorst se stinsese încă din luna iunie. Dar în războiul lor de eliberare, trupele prusiene au învins, pentru că erau educate de acela care, combătînd „disciplina bîtei", a încercat să făurească un nou tip de armată, străină barbariei absolutiste-feudale prusace. După 120 de ani, Adolf Hitler — uitînd lecția patrioților de la începutul veacului trecut — a creat o armată de tîlhari. Consecințele s-au materializat în ruinele Leipzigului, în ruinele Germaniei dezonorate.

„IUBITUL CUIB NEBUNATIC"

Aici a înflorit spiritul creator german, aici, între Harz și pădurea turingiană. Este o țară de granit, porfir, păduri de conifere și ape cu nume legendare: Saale, Gera, Ilm, Werra, Steinach... Goethe iubea cu pasiune locurile acestea, ținutul de coline împădurite din jurul Bürgelu-

lui, în care deslușea „stînci grozave, tufișuri, desișuri de codrii". În estul Ienei se întreținea cu meșterii olari ai satelor învecinate. La Thalbürgel, în „Lunca verde", a poposit, prin 1775, în drumul său călare spre pădurea de fagi a Waldeckului. În Iena însăși — „iubitul cuib nebunatic", cum îi spunea — îi plăcea să zăbovească cu studenții în fața faimosului *Collegium Jenense*, prima universitate germană în care limba de predare a fost limba națională, și nu cea latină.

De la Johannistor — unica poartă rămasă din vechile fortificații ale orașului — urca pe un drum în pantă spre turnul pulberăriei, în fața căruia se afla locuința sa — o casă măruntă, în dosul unei porți înalte de lemn, într-o curte pătrată, pavată cu bolovani. Mai în vale, în grădina botanică, liliputana casă memorială păstrează puțin mobilier folosit de poet și o colecție de pietre. Dincolo de ea se zăresc apele rîului Saale și dealurile care le străjuiesc, dealuri cu urme de cetăți : Gleisberg, Lobedaburg, Kirchberg, Windberg.

Peisaj medieval. Un cîntec vechi îmi încearcă memoria :

„Auf den Bergen die Burgen,
im Tale die Saale..."[1]

Peisajul are și o aură romantică. Goethe mărturisea că Iena era „locul în care se simțea totdeauna cel mai fericit, pentru că nicăieri nu a petrecut clipe de gîndire atît de productive".

Aici, la Iena, Schiller a vorbit studenților despre însemnătatea istoriei universale, aici s-a împrietenit autorul lui „Don Carlos" cu Fichte, Schelling și Wilhelm von Humboldt.

Dar... la 20 km depărtare de Iena se află Weimar, iar de la Weimar pînă la Buchenwald nu sînt decît 12 km !...

[1] „Pe dealuri, cetățile/ În vale, Saale..."

Colind vechiul burg şi parcă mi-e teamă să calc pe caldarîmul uliţelor întortocheate. Încerc un straniu sentiment nedesluşit de bucurie şi uimire, asemeni aceluia pe care ţi-l stîrneşte sfîrşitul victorios al unei ascensiuni pe piscurile alpine. Aici, la fiecare pas, întîlneşti culmile geniului german.

Schillergässchen. O uliţă strîmtă, în care a rămas o singură căsuţă din cele ce l-au adăpostit pe Schiller la Iena. Este locul în care s-au zămislit „Maria Stuart" şi „Wallenstein". Pe Interm Markt, o piatră cu o inscripţie: „În locul acesta s-a aflat casa în care Schiller a locuit în 1794—1795. Aici a încheiat el cu Goethe, în iulie 1794, legămîntul de prietenie". O prietenie care pe Goethe l-a întinerit, iar pe Schiller l-a maturizat. O prietenie care i-a fecundat pe amîndoi, înnobilînd literatura germană.

Peste drum, la nr. 4, a supravieţuit casa în care fraţii Humboldt au locuit ca studenţi. Pe Ernst Thälmann-Ring, o altă clădire bătrînă. Aici şi-au petrecut anii studenţiei poetul Mathias Claudius şi danezul Hans C. Andersen, vrăjitorul copiilor. La nr. 10 au locuit Friedrich Hölderlin, Fichte, Hegel, Richard Wagner. Pe Goethe-Allee, în faţa Universităţii, un bust de bronz aminteşte că Marx şi-a dat aici doctoratul în filozofie *in absentia*. La cîţiva paşi, pe îngusta uliţă Zwätzengasse, la nr 17. Karl Liebknecht a vorbit tineretului german împotriva primului război mondial. Din Schillergässchen urci pe Berggasse. La nr. 7, o mică vilă. Este casa în care a trăit şi a lucrat, din 1883 pînă-n 1909, celebrul naturalist Ernst Haeckel, profesor la universitatea din Iena. Lîngă Turnul Roşu, după Holzmarkt, Turnul Anatomiei evocă studiile de anatomie pe care Goethe le-a întreprins în tovărăşia profesorului Loder. Iar în faţa turnului istoric se înalţă marile uzine *Zeiss*, creaţie a lui Carl Zeiss şi dr. Ernst Abbe, profesor de fizică, matematică şi astronomie şi liber-cugetător. În 1866, uzinele sărbătoreau construcţia celui de-al 1 000-lea microscop; azi,

la *Zeiss* se construiesc instrumente optice, aparate de măsurat, aparate medicale, reflectoare, spectrofotometri cu înregistrare automată.

Dar... la 32 km depărtare de Iena se află Buchenwald !...

ÎN ORAŞUL FLORILOR

Am zăbovit cîtăva vreme în Holzmarkt, la birtul *Roter Hirsch*, bătrîn din 1509 (poate chiar la o masă la care au şezut cîndva Goethe şi Wieland !), am călcat pe drumurile bătăliei din 1806 dintre Napoleon şi oştile lui Hohenlohe — colinele Cospeda, şi Closewitz, şi Sonnenberge — şi am pornit apoi spre Erfurt.

Fosta metropolă a grădinarilor şi meşteşugarilor Saxoniei te primeşte cu marile complexe de blocuri de pe Pestalozzi-Ring, cu uzinele constructoare de maşini, cu noua fabrică de televizoare, cu fabricile de încălţăminte, cu stadioanele, parcurile şi pergolele de flori înşiruite de-a lungul apelor Gerei.

De la Leipzig pînă aici, un afiş reprezentînd o mînă care-nalţă o margaretă ne-a vestit, pe autostradă sau prin sate, că Erfurtul ne cheamă : „Erfurt ruft !" Oraşul de la poalele pădurii turingiene adăposteşte, în miezul primăverii, Expoziţia internaţională a grădinăritului — şi chemarea margaretei este irezistibilă.

A trecut mai bine de un secol de cînd meşterul Christian Reichertd a făcut din Erfurt un oraş al florilor. Aici, pe malurile Gerei, este clima cea mai dulce din Germania. Pe Steigerwaldul înverzit, pe colinele din jur, s-au aflat dintotdeauna grădini multicolore. Acum, din toate ţările socialiste călătoresc milioane de flori

spre Cyriaksburg, dealul expoziției. Margareta care îndeamnă laconic „Erfurt ruft" este un simbol al noii Germanii, care se vrea o țară a grădinilor înmiresmate.

Îmi place să hoinăresc prin orașul vechi, prin cartierele de pe malul rîului. Martinstift, orfelinatul protestant, fost mînăstire a Augustinilor, vorbește despre anii 1505—1508, anii de călugărie ai lui Martin Luther. Kirschergasse mai are șiruri de case negre, într-o rînă ; Gotthardtstrasse se tîrîie pînă-n apropierea Gerei, gîrbovită. Din bolta neagră a bisericii care dăinuie de opt veacuri și jumătate în Wenige Markt pornește o uliță boltită : Krämerbrüke. După cum arată și numele, ulița este pod peste Gera. Un pod original, cu două rînduri de clădiri unite prin bolți care închipuie un peisaj venețian. Pe drept cuvînt, fostei fundături a mămularilor orașului i se spune „Mica Veneție din Erfurt".

Pe Anger — importanta arteră comercială a orașului grădinilor — a mai rămas casa în care au tras adeseori Schiller și Goethe. În 1791, Wilhelm von Humboldt, bunul lor prieten, s-a căsătorit aci cu Caroline von Dacheröden.

Din Anger dai în Regierungsstrasse, unde fostul palat rezidențial prusac a primit, în trecut, oaspeți aleși : Goethe, Schiller, Humboldt, Herder, Wieland.

Orașul străvechi dintre culmile Harzului și pădurea turingiană și-a păstrat neîntinată tinerețea. Din 1392 pînă-n zilele noastre, străzile sale vuiesc de larma studenților. Universitatea are vechi tradiții umaniste, se mîndrește cu Eobanus Hessus, cu Crotus Rubianus, cu Martin Luther. De pe băncile universității din Erfurt a ieșit și Neidhardt von Gneisenau, strălucit conducător de oști în războiul de eliberare din 1813 și patriot asemeni lui Scharnhorst.

Nu departe de universitate, pe Feldstrasse, s-a aflat — încă din aprilie 1933 — un lagăr de concentrare. Iar de la Erfurt pînă la Buchenwald, drumul se măsoară în minute. Patronii firmei *Topf und Söhne* din

orașul de pe Gera cunoșteau foarte bine acest drum: ei au livrat cuptoarele crematoriului de la Buchenwald.

Cînd ajungi la Weimar, este bine să tragi la hotelul *Elephant*. De-aici ți se dezvăluie întreaga panoramă a celei mai strălucite epoci din cîte a cunoscut Germania. În secolul trecut, pe locul hotelului de azi se afla un mic han. În dreapta lui, locuința din 1708—1717 a lui Bach, în aripa distrusă a hotelului Park, astăzi *Bach-Stube*. Johann Sebastian mai era tînăr, dar s-a impus de la început ducelui Wilhelm Ernst ca organist și concertmaistru al Curții. Ceea ce nu l-a împiedicat pe orgoliosul despot al ducatului de Saxa-Weimar-Eisenach să-l aresteze, atunci cînd și-a prezentat demisia. Cîntărețul gravei și totodată exuberantei păduri turingiene a plătit cu patru săptămîni de carceră dezacordul său cu moravurile Curții de pe malul Iimului. În 1937, o asemenea cutezanță l-ar fi costat viața. În 1937 exista lagărul de la Buchenwald.

Piața orașului este nimbată de amintiri neprețuite. O clădire de la nr. 11 a cunoscut — în octombrie 1553 — ultimele clipe ale lui Lucas Cranach-bătrînul, maestrul Renașterii germane. Peste drum de casa pictorului avea să vadă lumina zilei Carl Zeiss, fondatorul uzinelor de la Iena. În Marktplatz, hanul *Zum Erbprinz*, în aripa stîngă a hotelului Park s-au adăpostit Goethe și Schiller, Napoleon și Paganini, Wagner și Liszt, Carl Maria von Weber și Felix Mendelssohn-Bartholdy. Din 1767 pînă-n 1793, în aripa dreaptă a hotelului a locuit vestitul medic german Christoph Wilhelm Hufeland, printre ai cărui pacienți s-au numărat Herder și Goethe, Schiller și Wieland. Goethe s-a întreținut adeseori cu el asupra tainelor trupului omenesc, pe care-l voia frumos asemeni zeilor din mitologia antică. După un veac și jumătate, la Buchenwald se făceau experiențe pe oameni vii. SS-Hauptsturmführer-ul dr. Waldemar Hoven și SS-Sturmbannführer-ul dr. Ding încercau efectele „Otrhomin"-ului și „Evipan"-ului, ale „Rutenol"-ului și

„Akridin"-ului furnizate de *I. G. Farbenindustrie*. Oamenii erau seceraţi de molime şi sfîrşeau în crematoriile construite de *Topf und Söhne*.

Lessing, Wieland, Schiller, Goethe, Herder au luptat pentru unitatea naţională şi culturală a Germaniei. Hitler a împărţit Germania în monştri şi sclavi. Cei dintîi îşi spuneau „supraoameni". Celor din urmă, dacă i se opuneau, le era rezervat Buchenwald-ul. Johann Gottfried von Herder s-a ridicat adeseori împotriva mulţimii de despoţi mai mari sau mai mărunţi ai Germaniei. Pe lespedea mormîntului său de la Weimar am citit trei cuvinte, crezul acestuia atît de contradictoriu, dar totodată de un atît de puternic spirit umanist: „Licht, Liebe, Leben" — Lumină, Dragoste, Viaţă. Fascismul a abătut asupra Germaniei bezna inchiziţiei, ura cea mai neagră, giulgiul morţii. Fascismul a fost Buchenwald.

Christoph Martin Wieland, profesor de istorie şi filozofie la Erfurt, a fost chemat de Anna Amalia — mama ducelui Karl August — ca educator al fiului ei. La Weimar el a redactat faimoasa revistă lunară *Teutscher Merkur* şi a dat literaturii germane poeme în care cîntă dragostea de viaţă — de la „Agathon" pînă la neuitatul „Oberon". Şi azi, citindu-l pe „Voltaire-ul Germaniei", te simţi înaripat, eşti mîndru că te numeşti OM. La Buchenwald însă au fumegat cuptoarele crematoriilor. „La Buchenwald, mi-a spus Alfred Weber, multă vreme n-au mai zburat păsările. Rîndunelele, vrăbiile au dispărut. Le-a gonit fumul crematoriilor." Mi-am amintit atunci că prin 1776 Goethe îi împărtăşea contesei Stolberg bucuria pe care i-o procura căsuţa ce şi-o dura în „grădiniţa englezească" din Weimar. Poetul vorbea despre „o bătrînă căsuţă" de a cărei renovare şi amenajare se ocupa cu pasiune. „Totul străluceşte, toate păsările cîntă". După un an, în liniştea cabanei sale, scria „Wilhelm Meister", căruia i-a urmat „Iphigenia" — operă de o puritate clasică în care recunoşti scînteia

geniului. La Buchenwald, însă, la Buchenwald au țîșnit numai flăcările crematoriilor. Și păsările au amuțit...

Am întîrziat îndelung pe uliţele oraşului, cu un sentiment în care se amestecau tristeţea şi emoţia regăsirii. Iată Mostgasse, cu istoria ei de peste nouă veacuri. Iată casa consilierilor Franz şi Karl Kirms, în care Karoline von Krackow a făcut loc de întîlnire pentru scriitori şi artişti. O curte pietruită, cu o fîntînă străveche, cu galerii de lemn susţinute de stîlpi încrustaţi, peste care se revarsă frunzişul copacilor. Scrinurile, mesuţele, dulapurile de la sfîrşitul veacului al XVIII-lea au rămas întocmai aşa cum le-au văzut Klopstock, şi Goethe, şi Andersen, şi Liszt.

Nu departe de casa-muzeu din Jakobstrasse 10, o uliţă îngustă şi mută — Luthergasse — aminteşte despre Christiane Vulpius, modesta fată îndrăgostită de octogenarul autor al lui „Faust". Dacă mica şi calma căsuţă din parcul oraşului este legată de dragostea lui Goethe pentru Charlotte von Stein, locuinţa din Frauenplan este populată de aceea care, aprinzînd pentru ultima oară marea inimă a poetului, avea să-i devină soţie. O întîlneşti pe Christiane în curtea în care îngrijea florile, iarba şi ulmii bătrîni, o întîlneşti în camera intimă, de familie, cu fotolii mici de piele, printre schiţele lui Goethe şi corespondentele lor tandre, în salonaşul de vizite, în camera de lucru a poetului — de o simplitate impresionantă — în camera în care obişnuia să doarmă după ore nocturne de muncă — de o tulburătoare austeritate şi în care mai vezi şi azi fotoliul larg şi uzat, noptiera, cele două scoarţe prinse pe perete deasupra patului de lemn în care a închis ochii pentru totdeauna.

Iată casa lui Schiller, pe fosta Esplanade care-i poartă numele. Sus, la mansardă, a lucrat şi a murit poetul. Este o încăpere care reflectă însăşi existenţa lui zbuciumată, plină de privaţiuni : un pat de lemn, un birou mic şi două scaune cu piele roasă, iar pe birou — un glob, un ceas sărman, o lumînare ; pe perete, o chitară ;

o sobă de teracotă şi o mică pianină completează tabloul încadrat de perdelele şi tapetul verde. Era culoarea lui preferată, pentru că exprima natura. Natura pe care o iubea şi Goethe. În 1827, titanul îi scria secretarului său Eckermann : „Aici te simţi mare şi liber, asemeni marii Naturi care-ţi apare înaintea ochilor şi cum de fapt trebuie să fim întotdeauna". Era după o plimbare pe Ettersberg, aproape de Weimar, Ettersbergul atît de drag lui Goethe. În 1937, pe Ettersberg, omul a fost înjosit şi încătuşat. În 1937, pe Ettersberg, suboamenii au construit lagărul de la Buchenwald...

Am ajuns în sfîrşit şi la teatrul din Weimar, renumit încă în urmă cu două secole. Pe scena lui au prins glas pentru întîia oară „Wallenstein" şi „Wilhelm Tell", opere de maturitate ale lui Schiller. Ce gust amar am încercat, amintindu-mi aici, la 12 km depărtare de Buchenwald, făgăduiala romantică a lui Attinghausen [1] :

„Nu-i loc al libertăţii-n lume
Să-i fie altuia străin..."

În ţarcul de la Buchenwald au fost închişi 238 000 de oameni. Erau muncitori şi scriitori, oameni de stat şi preoţi, artişti şi învăţători, adulţi, adolescenţi şi copii. Dintre ei, 56 000 au pierit. Se aflau şi germani printre deţinuţi, mulţi germani. Au ajuns acolo în numele aforismului hitlerist înscris deasupra porţii de la intrarea în lagăr : „Recht oder Unrecht — mein Vaterland !" [2]. Bunul plac îşi găsise o justificare cinică : patria. Şi deţinuţii de la Buchenwald prestau muncă de sclavi şi se stingeau în uzinele de armament ale acestei patrii, care avea nume foarte diferite : *I. G. Farben* şi *Rheinmetall-Borsig, Junkers-Flugzeugwerke* şi *Siemens-Konzern, Gustloff-Werk* şi *Sauckel Werke*. Cînd erau vlăguiţi de muncă şi foame, reprezentanţii „patriei" îi

[1] Cavalerul Werner von Attinghausen, personaj din „Wilhelm Tell".

[2] „Dreptate sau nedreptate — e pentru Patrie."

transportau spre Dachau şi Auschwitz, Sonnenstein şi Bergen-Belsen, Matthausen şi Bernburg. Aici îi aşteptau camerele de gazare.

În acelaşi timp, în faţa teatrului din Weimar, monumentul sculptat de Ernst Rietschel dăinuia de aproape un secol. În el, doi germani — Goethe şi Schiller — îşi strîngeau mîinile, jurîndu-şi prietenie veşnică. Pentru gloria patriei lor şi împotriva stigmatului de pe Ettersberg, unde natura însăşi fusese umilită...

ÎNCHINARE
CONŞTIINŢEI GERMANE

O SCRISOARE DIN 1937

Un bărbat tînăr şi drag îmi scria, prin 1937, de pe frontul din Aragon: „...Odată ajuns aici, întreaga viziune despre realitatea din Spania s-a schimbat. Însăşi viziunea asupra Germaniei a căpătat alte dimensiuni. Este limpede că fără sprijinul italienilor şi mai ales al germanilor Franco ar fi spulberat de revoluţia populară, ca un fir de praf. Dar ceea ce mă emoţionează poate tot atît de mult ca lupta eroică a acestui admirabil popor este nu numai solidaritatea celorlalte popoare, cît mai cu seamă prezenţa aici, lîngă noi, a germanilor. Da, iubite frate, a germanilor. Sînt muncitori, agricultori, funcţionari şi intelectuali, comunişti, social-democraţi, clericali şi oameni fără partid. Au venit din Berlin, din Hamburg, din Ruhr şi luptă cu înverşunare împotriva fascismului german, italian şi spaniol pe frontul Madridului, pe valea Ebrului, pînă la graniţa portugheză. Brigada germană *Edgar André*, comandată de un fost ofiţer prusac, scriitorul Ludwig Renn, a respins unităţile franchiste înarmate pînă-n dinţi, dispunînd numai de cîteva grenade şi un număr ridicol de mitraliere construite din cutii vechi de conserve. Sînt aproximativ 5-6 000 de germani. Unul dintre ei, Hans Beimler, admirabilul comisar al Brigăzii Internaţionale, a căzut printre cei dintîi, în luptele pentru eliberarea Madridului.

Ar trebui să știi ce înseamnă căldurile cumplite de-aici, ploile reci ca gheața, teroarea șerpilor pe pămînt, teroarea aviației franchiste care stăpînește văzduhul. Ar trebui să cunoști trădarea strecurată de dușmani în rîndurile armatei revoluționare, amploarea trădării social-democrației franceze sau engleze. Numai așa vei avea o imagine cît de cît reală a eroismului de care dau dovadă germanii care luptă în unitățile ce poartă numele lui Ernst Thälmann, Edgar André și Hans Beimler. Ar trebui să-i auzi, de asemenea, recitînd, în clipele puține de răgaz, din clasicii lor, sau cîntînd pe mai multe tonuri vechi cîntece revoluționare, cîntecul brigăzilor internaționale: „...Doch wir haben die Heimat nicht verloren, / Unsere Heimat ist heute vor Madrid" [1]. Prin ei se află aici, în Spania însîngerată, Marx și Engels, Goethe și Schiller, Heine și Theodor Körner. Crede-mă, nu există numai Hitler și Goebbels. Germania nu se află numai în consiliile de administrație ale fabricanților de avioane „Stuka" sau în bandele de SS, ci și aici, la Madrid, la Boadilla del Monte, la Guadalajara. Este o altă Germanie, demnă, cu fruntea sus, o Germanie care merită dragostea noastră a tuturor..."

Era un bărbat tînăr, mai curînd un adolescent. Într-o zi, șirul scrisorilor sale puține, dar energice a fost întrerupt. Luptătorul a căzut cu fața la inamic, pe frontul încununat de glorie al Aragonului. Dar adeseori, amintindu-mi de el, mi-a venit în minte și omagiul ce l-a adus Germaniei combatante. Aveam s-o aflu eu însumi, colindînd orașele și satele dintre Bad Schandau și insula Rügen. Despre ea aș vrea să vorbesc aici, despre această Germanie și conștiința ei, despre demnitatea și onoarea Germaniei.

---

[1] „Noi nu ne-am pierdut Patria,/ Patria noastră este azi în fața Madridului."

În ziua de 23 februarie 1963, la München, în Republica federală, studenţii au acoperit cu flori mormintele tinerilor eroi ai grupului *Weisse Rose*[1]: Hans şi Sophie Scholl, Christoph Probst şi Alexander Schmorell. Ei au constituit gărzi de onoare şi într-o tăcere solemnă şi-au adus omagiul foştilor studenţi din 1943 care, chiar în faţa morţii, au strigat cu glas tunător: „Trăiască libertatea!"

La Tübingen, în Republica Federală Germană, studenţii şi elevii, în număr de trei mii, au organizat o demonstraţie impresionantă, la lumina torţelor aprinse. „Fraţii Scholl au luptat împotriva beznei", au spus ei. Şi au citat din ultimul manifest lansat de grupul *Weisse Rose*. Era un manifest în care se amintea că tineretul academic din 1813 s-a înrolat sub flamura războiului antinapoleonian, înaripat de versurile patriotice ale lui Theodor Körner. Era un manifest care evoca nobilul chip al Germaniei umaniste. În oraşul de pe malul Isarului, în oraşul de pe malul Neckarului, onoarea germană şi-a înălţat chemarea împotriva celor care-au zvîrlit studenţi germani sub cuţitul ghilotinei.

Prietenul Olten cunoaşte bine istoria războiului mut purtat de poporul german împotriva fascismului.

Manifestele grupului *Weisse Rose*, mă informează el, au apărut în iulie 1942. Pînă-n 18 februarie 1943, ele au fost citite nu numai de studenţii din München, ci şi de către cei din Stuttgart, din Viena, din Linz, din Salzburg, din Frankfurt, din Augsburg. În octombrie 1943 a fost arestat studentul Hans-Karl Leipelt, care făcea legătura între grupul din München şi un grup de rezistenţă din Hamburg, studenţi şi intelectuali. Aceasta s-a întîmplat abia la zece luni după executarea fraţilor Scholl. Hans-Karl Leipelt nu şi-a trădat tovarăşii de luptă. Grupul de la Hamburg a fost

[1] Trandafirul alb.

arestat de Gestapo abia după un an de la capturarea lui. Erau treizeci de oameni tineri. Mi-i amintesc: medicul Friedrich Gensenheimer, studentul Reinhold Meyer, studenta Grete Rothe. Cei mai mulţi dintre ei au fost executaţi. Alţii au fost trimişi în lagăre de concentrare, cu menţiunea: „Întoarcerea nedorită". N-au mai revenit.

Ştiam multe despre Hamburg: Grădina zoologică, lacurile Alsterului cu apele transparente, canalele care şiroiesc printre străzile învăluite în umbra copacilor parfumaţi, promenadele cartierului Binnenalster cu vilele celor mai bogaţi dintre potentaţii oraşului, cu marile case de comerţ, hotelurile cele mai luxoase, cafenelele cu lumini difuze, Jungfernstieg — „Urcuşul fecioarelor" — vechea Altonă cu cartierul St. Pauli, cartierul prostituatelor expuse în vitrine şi la ferestre în costumul Evei. Ştiam elita cu breloc din holul superbului hotel Hamburger Hof, afacerile dinastiei bancherilor Munchmeyer, terasa Faerhaus cu măsuţe mici pentru o mie de clienţi, cu supă de ţipari şi muzică militară, combinaţiile marelui armator Siemers, palatul emfatic al „Magnificenţei sale" preşedintele Senatului — un fel de supra-lord fără perucă — serbările veneţiene de pe Alsterul aglomerat de bărcile bogătaşilor oraşului, hamalii înecaţi în fumul coşurilor de pe vasele legănate în port, marile şantiere şi docurile, femeile frivole îmbrăcate la „Paquin" [1], bisericile care au făcut din marele port „oraşul domurilor şi al clopotniţelor", barurile cu tarafuri de falşi ţigani şi animatoare în vîrstă de 15 ani, antrepozitele şi marile bazine, comercianţi de produse sau cereale care-şi cumpărau titluri nobiliare, mateloţi dezabuzaţi, burghezi credincioşi pînă la moarte „Vaterland"-ului, kaizerului şi oligarhiei inamovibile. Mai cunoşteam însă şi o epopee din anul 1923. În piaţa Barmbeck, baricade. În dosul baricadelor, muncitori cu arme în mîini. Erau trei sute de comunişti, în frunte cu Ernst Thälmann. Au ţinut piept, timp de trei zile şi trei nopţi, unei armate de şase mii de poliţişti şi soldaţi

[1] Mare casă de mode pariziană.

din Reichswehr şi marină. Era pe vremea cînd invalizii de război primeau o pensie de 27 de pfennigi pe zi, iar generalii — 98,75 de mărci. După două decenii, mutilaţii războiului celor cu „Vaterland"-ul pe buze trebuiau să se mulţumească numai cu o decoraţie care-i degrada. Hans-Karl Leipelt, Reinhold Meyer, Friedrich Gensenheimer, Grete Rothe şi-au amintit de epopeea din 1923. Ei s-au jertfit pentru ca poporul german să nu mai fie mutilat.

Cunoşteam destule şi despre München. Din Salzburgul austriac îl presimţi aproape. Parcurgi puţini kilometri pînă la el, în inima podişului bavarez. O inimă aspră. Vîntul rece din răsărit are calea liberă, suflul torid al verilor nu întîmpină obstacole. Isarul îi ţese plaje de nisip imaculat şi oaze de verdeaţă (Parcul englez de pe malul stîng se întinde pe aproape 250 de hectare), dar oraşul este vitregit de pavăza munţilor, întocmai ca Berlinul. Doar din cînd în cînd zvonul Alpilor îl ajunge, de la zeci de kilometri depărtare.

În al treilea deceniu al veacului trecut, feciorul mezin al Banului Răducanu Golescu, cărturarul Dinicu Golescu, a vorbit cu admiraţie despre „Minhen-scaunul al Crăii Bavarii" şi comorile ce le cuprindea.

Isar — fluviul naţional al Bavariei — ţîşneşte vijelios prin capitala fostului regat, după ce a pus în mişcare sute de mori şi a înghiţit apele cîtorva rîuri şi lacuri. În dreapta lui, pe un mal uşor ridicat, numai două cartiere şi-au găsit vatra: Haidhausen şi Au. Metropola bavareză se revarsă pe malul stîng, unde pulsează întreaga ei viaţă atît de contradictorie. Aici se afla curtea regală al cărei lux era cunoscut în întreaga Europă. Într-unul din palatele care alcătuiau fosta „Rezidenţă", pictorul Schnorr a zugrăvit o mare frescă, evocînd legenda Nibelungilor. Nu departe, pe Platzl, Hofbräuhaus ne aminteşte că ne aflăm în oraşul berăriilor. Nu numai „cămăşile brune" ale lui Hitler i-au creat o tristă faimă. Aici, şi berea este brună, berea care — cum se spune la München — curge în valuri asemeni Isarului, berea care sporeşte dimensiunile

pîntecoşilor burghezi ai capitalei bavareze. În fumul gros şi larma berăriilor de pe Residenzstrasse, de pe Bayerstrasse, de pe Platzl, în faţa cănilor cu bere înspumată s-au înfiripat hoardele „batalioanelor de asalt" isterizate de urletul „führerului" lor: „Deutschland erwache!" — Germanie, trezeşte-te!

Care Germanie? Aceea a lui Maximilian I? În piaţa Sf. Maria, electorul din 1638 a înălţat o coloană de marmură roşie în amintirea victoriei de pe Muntele Alb, lîngă Praga, din 1620. Victoria care avea să pună jug poporului ceh pentru trei sute de ani.

În umbra coloanei acesteia, Adolf Hitler şi barbarii care l-au urmat au conceput un nou 1620, germanizarea Cehoslovaciei, a Poloniei, a Uniunii Sovietice, planurile de cotropire a Africii, a Asiei, a Europei apusene, a Americii — „după cucerirea Rusiei".

În umbra coloanei de culoarea sîngelui s-au urzit planurile nebuneşti de deportare a 20 de milioane de polonezi „în Est", de reducere a populaţiei sovietice pînă la 14 milioane de oameni destinaţi a fi sclavii Germaniei, de îmbucătăţire a Franţei, de aservire a Marii Britanii, de împărţire a Suediei şi Elveţiei, de îngenunchere a Statelor Unite.

În umbra „Fecioarei" din vîrful coloanei sîngerii, în septembrie 1938, exact la trei sute de ani după înălţarea ei de către electorul Maximilian I al Bavariei, s-a pus pecetea pe actul de trădare care avea să abată din nou urgia asupra popoarelor Cehoslovaciei. S-a întîmplat aceasta pe Maximilianstrasse, la hotelul „Vier Jahrszeiten" — azi hotelul milionarilor şi al capetelor încoronate.

La Muzeul German din München, patru tineri — Walter Klingenbeck, Johann Haberl, Daniel von Recklinghausen şi Erwin Eidel — au putut vedea, prin 1942, bogate colecţii de motoare, de instrumente de măsurat, acustice şi optice, de instrumente muzicale, maşini de imprimat, maşini textile, maşini agricole. Ele reflectau geniul creator al poporului german. În Gliptoteca rămasă din vremea lui Ludovic I au putut

admira sculpturi originale ale maeştrilor greci şi romani. În Pinacoteca veche — vestită în lumea întreagă — au stat adeseori, încîntati, ore la rînd, în faţa tablourilor lui Rubens — una din cele mai bogate colectii de lucrări ale lui Rubens din cîte se cunosc — a tablourilor lui Holbein şi Rembrandt, Lucas Cranach-bătrînul si Rafael, Dürer si Tizian. Germani şi negermani. I-a fascinat Breughel şi Veronese, şi Velasquez, şi Van Dyck. Dar Hitler le spunea că singurul popor care merită să trăiască este poporul iuncherilor, al baronilor industriei, al bancherilor germani.

În Muzeul naţional bavarez, cei patru tineri au putut vedea cea mai mare colectie de sculpturi create de vechii maestrii germani, tapiţerii de o frumuseţe uimitoare, o colectie impresionantă de artă decorativă şi... o colecţie de instrumente de tortură. Era în anul cînd tortura devenise de mult o instituţie de stat şi cei patru tineri au zăbovit, desigur, îngînduraţi pe Ludwigstrasse, vechea, lunga si larga arteră a Münchenului, scăldată în valurile multicolore ale neonului în trecut, dar cernită atunci, în 1942. Aveau acolo însăşi imaginea Germaniei : într-un capăt al străzii, cartierul muzeelor : în capătul celălalt, Galeria generalilor, reşedintele princiare, Ministerul de Război, Banca de Stat, bezna germană.

Cei patru tineri nu erau comunişti. Se trăgeau din familii de dreptcredincioşi catolici şi nu-i dezminţeau pe părintii lor. Dar, mai bine decît aceştia, au înţeles drama Germaniei. Şi au strigat-o, cu îndrăzneala tinereţii, la postul de emisiune construit de ei : *Sender Rotterdam*. Li s-a alăturat apoi şi un profesor al lor, dr. Kurt Huber. Studenţii şi dascălul au căzut însă, în august 1943, atunci cînd văzduhul ardea deasupra Münchenului. Au căzut, dar n-au îngenuncheat nici o clipă.

După un an le-a urmat grupul de rezistenţă *Frontul german antihitlerist* — comunişti şi membri ai fostelor partide clericale : lăcătuşul Karl Zimmet, Hans Hutzelmann, Emma Hutzelmann, Karl Mervart, maşinistul

Rupert Huber — cîteva sute de luptători. Bărbaţii au fost zvîrliţi în lagărul morţii de la Dachau, femeile au sfîrşit în cuptoarele de la Auschwitz. Fără să-şi plece frunţile în faţa călăilor. Colaboraseră cu ostaşi sovietici evadaţi din lagăre şi tabere de muncă. Deoarece credeau în dreptul la viaţă al tuturor popoarelor...

SAXONII DIN NORD, SAXONII DIN SUD, TURINGIENII

Se numea Konrad Blenkle. A fost arestat în decembrie 1941, la Copenhaga. Gestapoul l-a torturat timp de aproape trei ani, la Hamburg şi la Berlin. În cele din urmă au notat în fişa lui: „La interogatoriile din închisoare a declarat că crede în victoria comunismului, că a fost şi va rămîne comunist". L-au executat în ziua de 20 ianuarie 1944.

N-au ştiut niciodată pe cine au capturat. Konrad Blenkle era însă deputat, cel mai tînăr deputat al Reichstag-ului. Avea atunci numai 26 de ani, dar era comunist încă de la vîrsta de 18 ani. La indicaţia partidului său a emigrat în Olanda, în vara anului 1934. Fostul preşedinte al Uniunii Tineretului Comunist German era un element prea preţios pentru a fi lăsat pradă naziştilor. Dar n-a rămas multă vreme la Amsterdam. Cînd a revenit în patrie, în cîteva săptămîni a creat organizaţia de rezistenţă din Bremen.

Se zice că saxonii din nord sînt oameni incomozi. În vinăriile lor subterane cu bolţi şi coloane afumate adeseori s-au auzit blesteme straşnice la adresa „bastarzilor" Saxoniei de Sud, care ar fi „o rasă inferioară şi detestabilă". Printre mesele grele de stejar ale pivniţelor seculare, bărbaţii obişnuiau să consume butii de vin şi să cînte înfiorător, cu glasurile sugrumate, cîntece

bătrîne despre veleităţile lor republicane. În fiecare an însă, după ce primea jurămîntul cadeţilor marinei la Wilhelmshaven, kaizerul se abătea cîteva ore pe-aici, în pivniţa primăriei — celebră în întreaga Germanie încă din veacul al XV-lea, înghiţea un castron de stridii şi golea cîteva pahare de vin de Rin, iar după aceea părăsea oraşul hanseatic, în aplauzele „republicanilor" din cele douăzeci de societăţi de gimnastică şi douăzeci de societăţi militare.

Konrad Blenkle nu-i cunoştea pe descendenţii lui Schüte — regele petrolului din portul nordic — nici pe moştenitorii lui Voetjen, al cărui iaht era mai luxos decît acela al kaizerului. El nu se plimba prin Borger Park, marea pădure de mesteceni şi brazi, de stejari şi chiparoşi, cu peluze imense de iarbă ca smaragdul, cu tufe de azalee şi rododendroni în marginea peticelor de apă cristalină — promenada burgheziei oraşului. Konrad Blenkle se întîlnea însă pe ascuns cu hamalii de la *Lloyd*, cu muncitorii de la şantierele navale *Weser* şi *Vulkan*, cu muncitorii de la întreprinderile *Atlas*. Şi ei se trăgeau din frisonii îndrăgostiţi de libertate veniţi cu veacuri în urmă, flămînzi şi biciuiţi de vînturi aspre, din regiunea fiordurilor scandinave. Dar nu-i sfidau pe saxonii din sud, ci urmăreau cu admiraţie lupta lor pe cît de inegală, pe atît de demnă.

Manifestele redactate de Konrad Blenkle nu mai apăreau în uliţele Bremenului şi ale Hamburgului, dar altele le-au luat locul, venite pe căi ascunse din Chemnitz, din Dresda, din Leipzig, din Berlin. Pînă-n vara lui 1944, cînd organizaţia de rezistenţă din Saxonia condusă de Georg Schumann şi organizaţia din Turingia a lui Theodor Neubauer şi Magnus Poser a căzut.

La Leipzig mi-s-a spus: „Organizaţia lui Georg Schumann avea legături strînse cu muncitorii din 15 întreprinderi din oraş. Dar ea depăşea limitele Leipzigului. O întîlneai la Dresda, la Merseburg, la Halle, Görlitz, Zeitz, Magdeburg, Mansfeld, unde a pătruns nu numai în rîndurile muncitorilor, ci a cuprins un număr important de intelectuali — oameni de ştiinţă şi artişti,

precum şi preoţi. Ziarul ilegal al organizaţiei *Widerstand*[1] a ajuns în lagărul de la Sachsenhausen, întocmai ca şi alimentele, îmbrăcămintea şi medicamentele trimise prizonierilor de război sovietici şi deţinuţilor de alte naţionalităţi. Organizaţia din Saxonia împreună cu aceea condusă de dr. Theo Neubauer urmăreau să pună bazele unui Front Unic al Germaniei Libere".

La Leuna mi s-a spus: „În ziua de 18 iulie 1943 am ascultat prima emisiune a postului de radio *Freies Deutschland*[2]. Îndemna la crearea frontului unic al antifasciştilor şi sabotarea industriei de război şi a transporturilor de trupe, arme şi muniţii. Am aflat atunci că în Uniunea Sovietică, din iniţiativa Partidului Comunist German, a luat fiinţă Comitetul Naţional *Germania liberă*. Era alcătuit din conducători ai clasei muncitoare germane emigraţi în U.R.S.S., generali ai Wehrmachtului, muncitori, ţărani, ofiţeri, soldaţi — catolici sau protestanţi". Lozinca lansată de Comitet pe front şi în interiorul Germaniei era: „Toate armele împotriva lui Hitler!" Grupul de rezistenţă din Leuna era dirijat de organizaţia din Leipzig condusă de Georg Schumann, Otto Engert şi Kurt Kresse. Legătura noastră cu centrul era Kurt Kühn, care ne aducea material ilegal. Tot el făcea legătura şi cu grupul de rezistenţă de la Merseburg, condus de Ernst Granl. Dată fiind importanţa Leunei pentru producţia de război, Otto Engert venea adeseori pe la noi. Altă organizaţie de rezistenţă, *Antifaschistische Arbeitergruppe Mitteldeutschlands*[3], condus de Robert Büchner şi Otto Gotsche, menţinea de asemenea legături cu noi.

Sabotajele se ţineau lanţ, la Leuna şi în alte localităţi, aproape în întreaga Germanie. Spre sfîrşitul lui iulie 1943, în uzinele de armament din Lützkendorf au făcut grevă trei mii de muncitori italieni. În primul trimestru al anului 1944, copoii Gestapoului se plîngeau

[1] Rezistenţa.
[2] Germania liberă.
[3] Grupul muncitoresc antifascist din Germania centrală.

că în fiecare lună se semnala părăsirea lucrului de către 2 000—3 000 de muncitori germani, muncitorii străini greviști fiind în număr de 27 000—30 000. Era opera mișcării ilegale de rezistență.

DINCOLO DE SÎRMA GHIMPATĂ

La Iena mi s-a vorbit despre Magnus Poser și dr. Neubauer. În jurul lor s-au adunat comuniști, social-democrați, oameni fără de partid, muncitori, intelectuali din Turingia. Firele organizației de rezistență au ajuns pînă-n lagărul morții de la Buchenwald.

La Iena mi s-a vorbit despre Georg Schumann. „De la noi a pornit. A fost muncitor la *Zeiss.*" Din Leipzig, firele organizației de rezistență a Saxoniei condusă de el se împleteau cu activitatea organizației de rezistență din interiorul lagărului morții de la Buchenwald.

Din Leipzig ajungeau la Buchenwald scrisori, manifeste, alimente, medicamente. SS-iștii nu știau. În uzinele de armament Gustloff, aproape șase mii de deținuți lucrau în două schimburi, ziua și noaptea, la construcția de arme automate și piese pentru „V.1" — rachetele cu care Göring a bombardat Anglia. Pînă-n octombrie 1944, în 66 tabere de muncă dinafara lagărului (Aussenkommandos), numărul deținuților trimiși să construiască armament pentru războiul lui Hitler s-a ridicat la 65 000. Oameni din 32 de țări care trebuiau să presteze muncă de robi pentru ca patriile lor să devină moșie nazistă. Dar la *Dora*, unde se construiau rachete „V", se afla Albert Kuntz, organizatorul grupei de rezistență a lagărului. Deținuți sovietici au montat într-un proiectil un aparat de recepție și Albert Kuntz înregistra cuvintele de ordine ale postului de radio *Germania liberă*, cuvintele de ordine de la radio Moscova, radio Londra. La *Dora*, la *Gustloff-Werke*, în uzinele

de armament din Leipzig şi Zeitz, din Düsseldorf şi Köln, din Saalfeld şi Eisenach, din Essen şi Braunschweig, din Magdeburg şi Weimar s-a lansat lozinca : „Sabotaţi producţia ! Lucraţi încet !" *Gustloff-Werke* trebuia să livreze lunar 55 000 de carabine „G 43", dar n-a putut oferi decît 600 de bucăţi. Şi din 9 300 de rachete „V.1" construite la *Dora,* numai 2 400 au ajuns la Londra. Celelalte sufereau de „defecte tehnice". SS-iştii au izbutit arareori să-i afle pe făptaşi.

Albert Kuntz a căzut în ghearele Gestapoului. Torturat timp de două săptămîni, nu şi-a trădat tovarăşii de luptă. La 23 ianuarie 1945 a fost executat. Dar n-au trecut nici trei luni de la moartea lui şi comitetul internaţional al lagărului a sunat alarma. Era în ziua de 11 aprilie, ora 11,50. Grupele înarmate de deţinuţi au atacat turnurile de pază şi au pornit vînătoarea de SS-işti. Pregătirea răscoalei începuse încă din vara anului 1942. Cu arme sustrase din uzinele de armament.

Îmi amintesc două versuri dintr-un poem al lui André Verdet, fost deţinut francez în lagărul de la Buchenwald :

„În cîntecul meu ascult lumina care cîntă,
Cel mai frumos cîntec ce s-a cîntat cîndva..."

Autorul a pus, în josul semnăturii, o dată : „11 aprilie 1945, Ziua Eliberării".

André Verdet avea dreptate : libertatea cicatrizează rănile, regenerează ţesuturile, înseroşte orizonturile. Ce senin este chipul lui Christian Mahler, omul acesta înalt, cu părul ca roca de sare, cu ochii adînci ca marea, cu surîsul ca grădinile primăverii ! Văzîndu-l pe directorul muzeului memorial de la Sachsenhausen, greu ţi-ai putea imagina trecutul său furtunos. La vîrsta de 19 ani, tînărul muncitor al Şantierului Naval din Hamburg era membru al organizaţiei *Roter Frontkämpferbund* [1] şi al Partidului Comunist German. După trei ani, în 1927, participa la *Marşul roşu* spre Berlin, unde l-a auzit pe Thälmann vorbind. În august 1933 este condamnat la cinci ani, pe care-i ispăşeşte între zidurile temniţei din Hamburg. În 1938 însă, consecvenţi cu

[1] „Asociaţia roşie a foştilor combatanţi".

„justiția" lor, naziștii l-au transportat în țarcul cu sîrmă ghimpată de la Sachsenhausen, unde a rămas pînă în 1945.

Aici a văzut zidurile înalte și reci, aici a văzut camera de gazare, și cele patru crematorii, și pe monstrul Fritz Suren, și medici criminali, și locul de execuție, și spînzurătoarea, și cumplitele carceri ale sadicului Eccarius — în care a pierit comunistul Julius Alpari și a fost închis pastorul Niemöller — și compania de pedeapsă, și oameni degerați sub șfichiul iernii, și oameni sfîrșiți de arșița verii, și oameni ce se tîrau pe locul de apel, loviți cu botul cizmelor sau cu bastoane de cauciuc, oameni care parcă arau pămîntul cu coatele și genunchii însîngerați, oameni flămînzi cărora vîntul le zvîrlea în față duhoarea de carne arsă a crematoriilor. oameni însetați, al căror cer era veșnic întunecat de fumul crematoriilor.

Aici l-a văzut însă și pe electricianul Fritz Bücker, care a construit postul de radiorecepție al organizației de rezistență a lagărului, bravul Fritz Bücker căruia. înainte de a-l împușca, naziștii i-au smuls părul și unghiile. Aici l-a văzut pe Robert Abshagen, pe Bernard Bästlein, pe Franz Jacob. pe Wilhelm Guddorf, pe Martin Weise, pe Georg Schumann, pe Robert Uhrig — luptătorii neînfricați ai „războiului din umbră", luptătorii demni ai universului concentrațional încins în chinga sîrmelor ghimpate. Aici, fostul muncitor al șantierului naval din Hamburg a învățat la marea școală a revoluției.

BERLIN — GERMANIA...

Un om a fost paraşutat dintr-un avion necunoscut în Germania cuprinsă de vîltoarea războiului. Un om fără identitate. A fost schingiuit la „Columbia-Damm" și nu l-au putut face să vorbească. A fost torturat în

Prinz-Albrecht-Strasse, sinistrul sediu central al Gestapoului, dar a rămas mut ca o stîncă. O zi, două, o săptămînă, o lună... Un om de piatră. Nu se ştia despre el decît că activase în grupul Schulze-Boysen-Harnack şi că era „periculos". Nu avea nici un act şi nici nu corespundea vreunei fişe a Gestapoului. Un chip necunoscut, un om fără biografie. L-au transformat într-o masă de carne însîngerată, dar nu i-au smuls nici un geamăt. În cele din urmă l-au împuşcat. Un soldat fără cruce sau piatră funerară, un anonim. Nici n-au ştiut măcar pe cine îngroapă.

Albert Hüssler părăsise Germania încă în primele zile ale incendiului din Spania. Muncitorul feroviar Richard Hoffmann, comandantul Statului-Major al brigăzii de voluntari germani *Edgar André*, l-a cunoscut ca pe un dîrz ostaş în luptele pentru apărarea Madridului. Grav rănit, a continuat să activeze, organizînd munca politico-culturală pe front. L-au cunoscut şi Hermann Kramer, şi Bruno Kühn, şi Hermann Salinger, şi locotenentul Heinrich Rosskampf din brigada *Ernst Thälmann*. Era un om clocotitor de viaţă. Cînd vorbea, şi cei mai ursuzi se înviorau. Le transmitea, în cele mai dramatice momente, optimismul său irezistibil. Şi dragostea lui neţărmurită pentru păsări, pentru arbori, pentru oameni. Un izvor proaspăt, mereu nesecat.

A sfîrşit ca un ostaş. Nu i-au smuls nici un cuvînt. Ştia prea bine că fiarelor nu le vorbeşti ; le ucizi sau te sfîşie. Alături de el au căzut şi foştii lui tovarăşi de arme care l-au cunoscut şi l-au îndrăgit pe frontul glorios al Spaniei. Pentru călăii nazişti însă Albert Hössler a rămas un necunoscut. Un om nefiresc de tare, cu tărie de piatră, un adversar de neînfrînt...

I-am căutat mormîntul, dar nu l-am putut afla. Nu este singurul. În Berlin, în Germania, în întreaga Europă, ostaşi ai libertăţii au murit în anonimat, germani luptînd împotriva nazismului. La Wurzen, în cimitirul cel nou, o piatră funerară aminteşte : „Aci odihnesc victime ale fascismului". Sînt deţinuţi din Sachsenhausen căzuţi în „marşul foamei" din aprilie 1945. N-au putut fi identificaţi. La Wermsdorf, în ultimele zile

ale războiului, zece deținuți dintr-un lagăr de concentrare au fost împușcați și înmormîntați. Nu se cunoaște nici numele și nici naționalitatea lor. Poate că printre ei se află și germani. La Eilenburg sînt înmormîntați opt deținuți dintr-un lagăr de concentrare. Nimeni nu mi-a putut da un singur nume. Se știe doar că au fost împușcați în satul Wölpern, puțin înainte de prăbușirea hitlerismului. Morminte fără nume. Dar cîte ar putea să povestească eroii aceștia necunoscuți!...

Am rătăcit de-a lungul și de-a latul Berlinului, pe urmele „războiului din umbră". Printre ruinele orașului, arareori am putut reconstitui fronturile de luptă. Unde sînt casele conspirative ale lui Robert Uhrig? Unde sînt străzile și ulițele prin care s-a furișat pentru a se întîlni cu metalurgiștii Berlinului, cu dulgherii, croitorii, funcționarii, artiștii, sportivii care au crezut în lupta lui? Departe, pînă la München și Hannover, Essen și Leipzig, buletinul ilegal tipărit de grupul Uhrig chema la luptă. La Wuppertal, la Düsseldorf, ajungea prin intermediul grupului Wilhelm Knöchel, iar legătura lui Knöchel cu grupurile de rezistență în Renania și Westfalia se făcea prin Alfred Kowalke, trimis ca instructor de conducerea Partidului Comunist German.

Drumurile hărții strategice a frontului invizibil sînt sinuoase. Grupul lui Robert Uhrig stabilise legătura cu organizațiile de rezistență din Saxonia și Turingia. Kowalke l-a întîlnit pe Uhrig într-o casă conspirativă procurată de Werner Seelenbinder, maestrul de box de reputație europeană. Nu era singurul sportiv care-a activat pe frontul antifascist. În Berlin-Kreuzberg găsești numeroși cetățeni mai vîrstnici care-și amintesc de faimoșii *Fichte-Sportler*, sportivii organizației Fichte, care — asemeni lui Seelenbinder — au refuzat să cînte „Horst-Wessel-Lied" și să strige „Heil Hitler!" În Zimmerstrasse mi s-a arătat locul în care se întîlneau sportivii antifasciști, în pivnița unei tîmplării, la doi pași de sediul Gestapoului. În Waldemarstrasse foloseau un magazin de lichioruri. Făceau excursii, iar rucsacurile erau pline de manifeste. Erwin Nöldner a murit decapitat. Hans Coppi a fost ghilotinat. Soția

lui, Hilde Coppi, a sfîrşit în streang. Şi lista este lungă : soţii Garske, Katia Niederkirchner, Elli Voigt, Helmut Wagner, Hermann Tops, Rudolf Seiffert...

Alfred Kowalke a fost de asemenea sportiv. Şi Heinz Kapelle, tînărul tipograf. Erika Stübner şi-a petrecut copilăria — întocmai ca şi Kapelle — în raionul muncitoresc Neukölln. Deşi chipul are o uluitoare mobilitate, părul îi este acoperit de neaua anilor viforoşi. Are surîsul calm şi comunicativ al omului care a trăit intens o viaţă fără răgaz.

— Era un raion cu tradiţii revoluţionare, îmi spune Erika Stübner. Din şcoala noastră, de pildă, o şcoală mică din Rütlistrasse, au ieşit mulţi luptători antifascişti, dintre profesori ca şi dintre elevi. Hilde Jaramowitz, Martin Weiss şi Heinz Grasse au fost executaţi de Gestapo. Gretel Walter, de asemenea. Mi-o amintesc, ca şi cum aş avea-o înaintea ochilor. Îi spuneam „Pferdchen". Era, într-adevăr, zglobie ca un mînz şi băieţoasă. Mai era un copil cînd lipea manifeste pe străzi şi organiza pichete de grevă la întreprinderile din cartier. În 1933, puţin după venirea lui Hitler la putere, o bandă de SA a dus-o într-o pivniţă şi a torturat-o sălbatic. După trei ani a fost ucisă la Gestapo. Avea 21 de ani.

Îmi amintesc de demonstraţiile din Lindenstrasse, în raionul Kreuzberg, de poliţiştii care ne loveau cu bastoane de cauciuc, de baia de sînge din 1929, în Neukölln şi Wedding, de împrăştierile de manifeste antihitleriste, de arestările şi schingiuirile din beciurile poliţiei de pe Alexanderplatz. Îmi amintesc de întîlnirile conspirative din locuinţa noastră, în Neukölln, ca şi în Kreuzberg, pe Luckanerstrasse, unde adăposteam o tipografie ilegală a partidului. Şi în Alte Jakobstrasse am locuit, la Willi Lange, un bătrîn comunist care lucra pe linia Ajutorului Roşu. În 1937 l-au arestat. Nu l-am mai văzut. Au fost ani grei, ani amari. Şi am pierdut mulţi oameni, mulţi oameni minunaţi.

O ascultam pe Erika Stübner şi mi-l imaginam pe Heinz Kapelle, neastîmpărat, vorbind cu înflăcărare celor 60 de băieţi şi fete, tineri social-democraţi, comunişti şi catolici din Neukölln. Vîrsta nu era o stavilă

în calea înțelepciunii și nici îndrăzneala n-o lua înaintea gîndirii mature. N-a stat prea mult pe băncile școlii ; unui fiu de muncitor nu-i era îngăduită cartea. Dar adeseori s-a adîncit în lecturi nocturne, la feștila lumînării sau lumina lămpii cu gaz, pentru a cunoaște istoria patriei sale prin scrierile poeților sau acelea ale filozofilor marxiști. De aceea știa să convingă și temeritatea lui era contagioasă. Flacără fierbinte, care s-a stins însă repede. Gestapoul, alarmat, a trimis pe urmele tinerilor muncitori și studenți o armată de copoi. Într-o noapte, pe cînd gonea cu motocicleta prin Tempelhof aruncînd în curțile și în halele uzinelor manifeste îndreptate împotriva „falsului führer", a fost prins împreună cu alți cinci tovarăși ai săi. Au fost executați în închisoarea Plötzensee. Printre ei s-a aflat și studenta Ursula Goetze, care a sfîrșit în streang.

Plötzensee, închisoarea Gestapoului, mormîntul patrioților germani. Mereu și mereu m-au purtat pașii spre clădirea aceasta din nord-vestul orașului, uriașă, cu cărămizi roșii afumate. Mereu și mereu am revenit, cu sentimentul că aici se ascund miile de taine ale istoriei ultimelor decenii, cu speranța că le voi afla, cutremurător de tragice, dar măreț asemeni operelor antice.

Bombele au șters multe urme. Și totuși, un fior te urmărește printre zidurile grele, de la poarta masivă de lemn pînă în sala execuțiilor. Pereți cenușii, podea de beton, un piedestal pe care se înălța ghilotina, un șanț îngust prin care se scurgea în canal sîngele încă fierbinte al victimelor. Decorul „Casei morții". Îl completează o grindă cu șase cîrlige : spînzurătoarea. Sub ea, adeseori a rînjit președintele așa-zisului Tribunal al Poporului, dr. Roland Freisler, magistratul dezlănțuit, dușmanul de moarte al patrioților germani. Un film turnat la cererea lui Hitler îl arăta asistînd la executarea conspiratorilor din 20 iulie 1944. Are o expresie de șacal.

Plötzensee. O sală cu ziduri ostile, reci, cenușii. O ghilotină și o bîrnă de lemn cu șase cîrlige de măcelărie. Aici, în abatorul acesta, au pierit peste două mii

de patrioți. În iulie '41 au fost executați membrii grupului de rezistență Willi Gall, cunoscuți la BVG și *Hentschel*, la *AEG* și *Siemens*, la *Telefunken* și *Adlershof*, și *Deutsches Theater*. În fața călăului, unii dintre ei au cîntat „Internaționala", alții au strigat „Trăiască Germania liberă!" Dar nu i-a tulburat gîndul că trăiesc ultima clipă a vieții lor.

Ursula Goetze era fiica unui fabricant de tapițerie. Dar școala medie din Neukölln a fost totodată și o școală a conștiinței revoluționare. Avea numai 17 ani cînd a luptat alături de muncitorii comuniști din raionul ei împotriva bandelor naziste. Era încă foarte tînără cînd i-a cunoscut pe dr. Rittmeister, pe studenta comunistă Liane Berkovitz, pe strungarul Fritz Thiel, pe muncitorul Fritz Rehmer. În nopțile acelea de discuții prelungite a înțeles multe din cele pe care traiul familiar nu i le puteau lămuri. Și spre sfîrșitul anului 1941, în locuința ei din Hornstrasse nr. 3, membrii organizației de rezistență Schulze-Boysen-Harnack tipăreau manifeste pe care Ursula le traducea în limbile franceză și engleză pentru a le difuza printre muncitorii străini din întreprinderile berlineze.

La *Siemens* se afla încă din anul 1938 un grup de rezistență puternic. Șaptezeci de tineri evrei conduși de Herbert Baum și-au procurat acte false și au rămas în întreprindere ca muncitori calificați. În ziua de 13 mai 1942 au incendiat expoziția „Raiul sovietic" organizată de hitleriști în Lustgarten. Gestapoul a reacționat împușcînd pe străzile Berlinului 250 de trecători evrei. 22 de membri ai grupului de rezistență au fost condamnați la moarte. Herbert Baum avea 20 de ani; Gerd Meyer — 22; Alice Hirsch —19.

În noaptea de 17—18 mai, pe Papestrasse, în apropierea stației de S-Bahn, au apărut peste cincizeci de „fluturași". Textul era scurt: „O expoziție permanentă a raiului nazist: război, foamete, minciună, Gestapo. Cît timp va mai dura aceasta?" Era opera Ursulei Goetze. La 5 august 1943 a fost spînzurată. S-au văzut atunci două mîini tremurînd. Erau mîinile călăului, care n-a putut suporta privirea mîndră a tinerei studente.

Plötzensee. Privesc înfiorat grinda cu şase cîrlige spînzurată sub plafonul întunecat. În laturile acestea s-au legănat, în seara zilei de 22 decembrie 1942, conducătorii organizaţiei în care Ursula Goetze a învăţat să moară demn pentru o patrie demnă. Erau Arvid Harnack, Harro Schulze-Boysen, Horst Heilmann, Hans Coppi, Kurt Schumacher, John Graudenz, Kurt Schulze, Elisabeth Schumacher, soţia lui Schulze-Boysen, Rudolf von Schelih, Ilse Stöbe. Procesul se judecase cu uşile ferecate, la Curtea Marţială, în Berlin-Charlottenburg. În ultimul său cuvînt, Arvid Harnack a declarat: „Numai urmînd calea pe care am mers eu şi tovarăşii mei poate fi salvată Germania". Acuzatul nu s-a apărat, ci a pronunţat un rechizitoriu împotriva nazismului. Cînd s-a dat citire primelor sentinţe de condamnare la moarte, acuzaţii şi-au strîns cu putere mîinile. Au rămas aşa pînă la ridicarea şedinţei, uniţi ca un bloc monolit de granit.

Priveam, încremenit, grinda spînzurătorii din sala execuţiilor şi pe ecranul minţii se desfăşura întregul film al epopeii. „Bärenschenke", pe Friedrichstrasse. La mese se bea bere, se iau gustări, se fumează mahorcă de război, se discută. Sînt muncitori germani, dar mai cu seamă francezi şi polonezi aduşi la muncă forţată în Berlin. Oamenii aceştia nu se înţeleg; poate de aceea îşi şi vorbesc cu glas tare. Se cunosc însă din întreprindere şi este foarte firesc să-şi ofere o carte sau un mic pachetel, în care, desigur, se află tutun sau o bucată de pîine. Cine ar putea să-i suspecteze? Mai mult gesticulează decît discută. Şi apoi... sînt şi soldaţi printre ei.

Larma s-a potolit către seară. Străzile sînt prost luminate, ba chiar cele mai multe rămîn cufundate în beznă pînă dimineaţa. Este mai prudent să te-ndrepţi spre casă, ocolindu-i pe cei în uniforme. Oamenii se salută cu două degete ridicate spre cozoroc şi se despart. Cînd întunericul îi învăluie din toate părţile, desfac pachetelele şi încep să le golească de conţinut prin curţile din drum. Este o pîine mai scumpă decît toate pîinile Germaniei luate la un loc, este hrană pentru conştiinţa germană: „Chemare la rezistenţă",

sau „Apel către toate profesiile şi toate organizaţiile de rezistenţă împotriva guvernului", sau „De ce pierdem războiul". Sînt manifeste şi broşuri semnate „Agis", sau numere din ziarul *Die innere Front* [1]. Sînt cuvintele adevăratei Germanii, care-şi croiesc drum spre cugetele celor mulţi, spre cugetele îngrijorate, spre cugetele încă oarbe.

Cine este „Agis", omul acesta atît de lucid, plin de dragoste pentru poporul german, plin de ură nepotolită împotriva duşmanilor săi ? În pamfletele lui apar limpede originile mişcării naziste, cauzele care-au dus Germania la fascism, la război, la catastrofa ce-o ameninţă. După prăbuşirea revoluţiei din noiembrie 1918, oligarhia germană — marii proprietari de latifundii, bancherii, magnaţii industriei, marii patroni de case comerciale, ofiţerii superiori şi înalţii funcţionari, casta conducătoare şi birocraţia de stat — se afla faţă în faţă cu mica burghezie semiproletarizată şi cu un proletariat complet pauperizat. De o parte, aproape cinci sute de mii de potentaţi. De cealaltă parte, aproximativ 26 de milioane de mici proprietari de pămînt, mici comercianţi şi meseriaşi, pradă crizei care se abătea asupra ţării, aproximativ 12 milioane de funcţionari salariaţi care intrau în rîndurile proletariatului, aproximativ 27 de milioane de muncitori din care numai jumătate mai lucrau, catolici, comunişti, social-democraţi, sindicalişti fără de partid, o masă pestriţă măcinată de mizerie, de confuzie, de contradicţii, de loviturile inflaţiei din 1923, de ameninţarea permanentă a şomajului. Lumpenproletariatul, mica burghezie proletarizată, muncitori rămaşi fără lucru, militari de profesie cărora înfrîngerea pe cîmpul de luptă le-a curmat cariera, tineri lipsiţi de profesie şi de speranţa unei identităţi sociale onorabile — aceasta a fost clientela naţional-socialismului inventat de „Herrenklub"-ul berlinez pentru a canaliza disperarea soldaţilor demobilizaţi şi a şomerilor în favoarea noilor planuri de hegemonie urzite de partidul militarist. Alături de cei din „clubul stăpînilor" — un baron von Haussen, un conte von Wurten-

[1] *Frontul intern.*

burg, un von Borsig sau un Duisberg — se aflau comandanţii Reichswehrului şi poliţia, oportuniştii partidului social-democrat şi însuşi Ludendorff, generalul înfrîngerii, după cum nu lipseau nici teoreticienii „clubului stăpînilor", autorii prin anticipaţie ai lui „Mein Kampf" — rasistul H.F.K. Günther, intolerantul Rosenberg, primitivul Moeller van den Bruck care, în numele haosului fascist, a proclamat fără rezerve : „Noi sîntem chemaţi să răpim tuturor celorlalţi liniştea". Îi chemau Thyssen şi generalii Statului-Major, forţele negre care au dus Germania la dezastrul din 1918, forţele întunecate care o duceau acum pentru a doua oară spre prăpastie.

Ne aflăm în anul 1944. Undeva în nişte birouri capitonate sau în conacele lor, cîţiva ofiţeri superiori pun la cale un atentat împotriva lui Hitler. Cei mai mulţi dintre ei i-au fost fideli din prima clipă. Acum însă îşi văd conacele ameninţate. Poate că şi viaţa le este în primejdie. Doar au semănat moartea de-a lungul continentului şi vor trebui să plătească. Preferă însă să se răscumpere suprimîndu-l pe Hitler. „Rezistenţii" duc conciliabule cu bancheri nazişti, cu fabricanţi nazişti, cu social-democraţi de dreapta germani, cu monopolişti occidentali, cu serviciile de spionaj occidentale. „Rezistenţii" nu voiau să schimbe nici politica, nici direcţia focului, ci numai echipa de conducere. Hitler trebuia să dispară. Cei care au făcut din el călăul Europei trebuiau să rămînă, să prospere, să continue seculara spoliere a poporului german, să jefuiască mai departe celelalte popoare ale continentului.

„Rolul generalilor". Abia mai tîrziu avea să apară von Stauffenberg, care înţelegea cu totul altfel scopurile complotului. Dar era izolat. Între mişcarea de rezistenţă a armatei din urmă şi reprezentanţii armatei cu fireturi a înclinat spre cei din urmă. În iulie 1944 avea să înţeleagă că a fost o alegere greşită. Ştreangul spînzurătorii îl pîndea, însă, în sala de execuţii din închisoarea Plötzensee, acolo unde — cu cîteva luni înaintea lui — au sfîrşit eroic luptătorii organizaţiei Boysen-Harnack...

Cîrligele spînzurătorii au încremenit de mult, dar filmul trecutului continuă să se desfăşoare pe ecranul minţii, fantomatic.

Cine era „Agis ?" Un cabinet medical, pe o stradă din Berlin. Dr. Kurt Hess are numeroşi pacienţi. Printre ei, locotenentul de aviaţie Harro Schulze-Boysen din ministerul lui Göring, consilierul dr. Arvid Harnack, consilierul Rudolf von Schelih din ministerul de externe, secretara lui — ziarista Ilse Stöbe, scriitorul Adam Kuckhoff, femei din „înalta societate" germană. Era un medic reputat. Şi vrednic. Primea pacienţii la ore foarte diferite, ziua ca şi noaptea. I te puteai adresa cu încredere. Nu făcea diferenţă între cei mai neajutoraţi materialiceşte şi clientela lui selectă, care venea la consultaţii cu maşini elegante, cu serviete de piele umflate (desigur, acte importante, documente care nu se încredinţează nici măcar seifurilor de metal greu). În sala de aşteptare se întîlneau adeseori muncitori şi înalţi funcţionari de stat, soldaţi şi savanţi respectaţi, poliţişti şi oameni de artă. Tocmai de aceea era iubit în cartier medicul Kurt Hess.

Un om ca de 40 de ani, cu ţinută corectă, cu privirea vie sub sticlele ochelarilor, cu un zîmbet cald şi spiritual venea adeseori pe înserat să sune la uşa cabinetului medical. Un copoi al Gestapoului ar fi putut să recunoască în el pe Wilhelm Guddorf, fostul redactor al ziarului *Rote Fahne* [1], organul central al Partidului Comunist German. Timp de cinci ani — între 1934 şi 1939 — fusese închis într-o temniţă şi în lagărul de la Sachsenhausen. Era un gazetar temut pentru forţa lui polemică şi un comunist cu cazier bogat. Copoiul Gestapoului ar fi fost mirat să-l vadă aici, liber în plină capitală a Reich-ului, liber să-şi continue activitatea. Cei de la Sachsenhausen au fost, fără îndoială, ori lipsiţi de vigilenţă, ori neinformaţi cînd l-au lăsat să părăsească lagărul.

Nici John Sieg nu era un necunoscut. Un vechi comunist — şi totuşi îl întîlneai cînd la căile ferate, cînd la Ministerul poştei şi telecomunicaţiilor, cînd în dife-

[1] Steagul roşu.

rite întreprinderi din Berlin. Trenurile întîrziau de la o vreme sau deraiau. Îţi era teamă să pleci din oraş, pentru că nu ştiai dacă ajungi la destinaţie. Te temeai şi pentru mărfurile sau transporturile de arme şi ostaşi, care erau veşnic ameninţate. Cît despre manifeste... Au apărut de la o vreme o mulţime de manifeste semnate „Agis", prin compartimentele trenurilor, prin autobuze, tramvaie, gări, cabine telefonice. Manifeste cu un stil incendiar. Şi o gazetă tot atît de periculoasă : *Die innere Front* — scrisă în limbile germană, franceză, rusă, italiană, poloneză şi cehă. Apărea cu o regularitate exasperantă şi era citită de muncitorii din întreprinderi — germani, ca şi străinii aduşi cu forţa în Germania — de funcţionari, de oameni de ştiinţă, artişti, militari şi poliţişti. Manifestele, ca şi ziarul ajungeau la destinaţie în modul cel mai simplu cu putinţă : prin poştă.

Cine era „Agis" ? Şi Arvid Harnack, si Guddorf, şi John Sieg, şi Schulze-Boysen. Pînă în anul 1939, Harro Schulze-Boysen a tipărit ziarul ilegal *Der Vortrupp* [1]. Acum, totul nu mai corespundea realităţilor din Germania. Grupul său nu mai era un grup de avangardă, ci una dintre organizaţiile de rezistenţă cele mai puternice, legată prin fire multiple de celelalte grupuri şi organizaţii ale frontului subteran — grupul Uhrig, *Weisse Rose*, Uniunea europeană şi mai cu seamă organizaţia lui Saefkow-Jakob-Bästlein, cea mai numeroasă dintre toate. *Frontul interior* dispunea de cadre călite, printre care foşti combatanţi în Spania, de simpatizanţi în rîndurile armatei, poliţiei, oamenilor de cultură, muncitorilor germani şi străini, studenţilor. Firele lui ajunseseră pînă la Hamburg, München, regiunea Ruhrului, Belgia, Olanda, Franţa. În casele conspirative apăruseră şi arme, în ţările ocupate armele organizaţiei ajungeau în mîinile partizanilor. Era o armată în plină mişcare. Dar... a fost suficient un denunţ.

În ziua de 30 august 1942, locotenentul major de aviaţie Harro Schulze-Boysen a fost arestat în cabinetul său din ministerul lui Göring. După trei zile au că-

[1] Avangarda.

zut în ghearele Gestapoului şi soţii Harnack. După alte cîteva zile, în beciurile Gestapoului se aflau peste şase sute de luptători ai organizaţiei. Atîrnaţi cu capul în jos, închişi în aparate prevăzute cu cuie — după modelul instrumentelor de tortură ale inchiziţiei medievale — ţinuţi ore întregi în bătaia razelor ultraviolete care-i orbeau, ei au înfruntat cu eroism bestia brună.

Nu se cunoştea numărul celor arestaţi şi nici acela al luptătorilor executaţi. Se ştie doar că *Die innere Front* a continuat să apară şi după căderea organizaţiei...

Cîmpii întinse pînă departe, cît vezi în orizont, exasperant de monotone, fără o tufă măcar. Un iepure poţi să-l nimereşti de la cîteva sute de metri, ba chiar şi un şobolan. Cum să te ascunzi ? Şi unde ? Lacurile, cînd se ivesc, se-nvăluie în ceţuri umede care plutesc peste trestiile zbîrlite. Ploile se abat din senin, viforos, măturînd luncile sau pîlcurile de pădure de pe povîrnişurile cele mai adesea pleşuve. Atunci piciorul se-nfundă amarnic în glodul cleios al cărăruilor, devenind greu şi dureros. Drumeagurile gloduroase sînt nesigure, în bătaia binoclului, iar să te tîrăşti printre mărăcinişurile răsucite este cu neputinţă. Cînd nu te biciuie torentele de ploaie, în octombrie, te sfredeleşte burniţa rece, ca lama unui cuţit. Sau te loveşte arşiţa ca o pală de foc, înnebunitoare. Vremea este mînioasă aici, în octombrie. Dar Franz Jakob a fugit din Hamburg tocmai atunci, în octombrie 1942. Bernard Bästlein căzuse din nou în mîinile Gestapoului, dimpreună cu alţi tovarăşi de luptă. Aşadar, nu putea să şovăie. Trebuia să scape măcar el, să ajungă la Berlin, unde se afla Saefkow.

Zările azurii se-amestecau cu zloata, cînd a părăsit Hamburgul. Pe unde a trecut ? Pe unde-a întîlnit boarea minerală a serii ? Pe unde i s-au împleticit paşii, nesigur, în pîcla fumurie sau în bezna densă a nopţilor ? De cîte ori i-a zvîcnit inima, să se spargă, în mijlocul vreunui codru cuprins de-o linişte sonoră ? De cîte ori l-a încercat deznădejdea ? De cîte ori, simţă-

mîntul că a căzut într-o capcană ? Şi de cîte ori l-a încălzit mîna caldă a unui tovarăş, într-un sat, într-un oraş, într-o casă conspirativă ?

Ştia : va rătăci zile şi nopţi întregi prin Berlinul învîlvorat, fără acte, fără cartelă de alimente, fără bani, fără un adăpost, în căutarea omului căruia îi va adresa în sfîrşit parola. Dacă... Dacă n-a căzut încă în plasa Gestapoului.

Ştia : va dormi într-o casă sărmană, dar ospitalieră, o va schimba a doua zi, va părăsi apoi şi noua ascunzătoare, va fi hăituit neîncetat, va fi un vînat urmărit pas cu pas, va umbla cu mişcări vătuite prin încăperi în care nu va pătrunde lumina soarelui, va tresări adeseori cînd va auzi un zgomot neobişnuit, va aştepta cu încordare bătaia convenţională la uşă, va retrăi bucuriile succeselor, şi tristeţea neputinţei, şi credinţa că va vedea cîndva cerul zorilor tiviţi cu lumină, fructul pîrguit al strădaniilor şi jertfelor de ani şi ani. Ce viaţă ? Ce minunată viaţă umbrită de friguri şi răvăşită de nădejdi, de simţăminte care învăpăiază întreaga fiinţă lăuntrică şi îi dă aripi !

Ştia : va cădea şi el, poate, aşa cum a mai căzut în '33, dar alţii îi vor lua locul, deopotrivă de hotărîţi şi puternici, animaţi de credinţa nezdruncinată că negurile se vor spulbera, că Germania va avea parte în sfîrşit de soare, de cer, de mugurii verzi ai primăverii. O asemenea aurora merita preţul unei vieţi în scînduri — pentru că libertatea, dintotdeauna, a cerut jertfe.

August 1943. Berlin — Adlershof. O locuinţă modestă din Silberbergstrasse. Vorbeşte un bărbat cu trăsături fine, cu sprîncene stufoase arcuite peste ochii în care unduiesc ape adînci.

— Ultimele ştiri pe care le-am putut obţine despre tovarăşul Thälmann duc la concluzia că se află în închisoarea din Hannover. Pînă în ianuarie '34 l-au ţinut în închisoarea Moabit, apoi a fost torturat în beciurile Gestapoului din Prinz-Albrecht-Strasse. În zorii zilei de 13 august 1937 l-au transportat în taină la Hannover. Va trebui să stabilim legătura cu el. Întîi îi vom trimite materialele tipărite şi difuzate de noi, pentru

a-l informa şi a-i cere părerea asupra lor. Apoi vom studia planul de evadare. Ernst Thälmann liber va însemna o creştere considerabilă a mişcării de rezistenţă şi o lovitură puternică dată naziştilor. Ce credeţi, tovarăşi ?

— Tovarăşul Saefkow are dreptate, a luat cuvîntul bărbatul cu cap osos şi prelung venit din Hamburg. Ar fi bine ca dumneata, tovarăşe Almstadt, să preiei conducerea acţiunii, iar tovarăşa dumitale s-o convingă pe ruda sa de la fabrica de cartonaje din Hannover să încerce a realiza un contact cu tovarăşul Thälmann prin intermediul vreunui gardian. După cum aţi spus, ea dispune de un permis de liberă intrare în închisoare din partea fabricii care dă de lucru deţinuţilor. Este o şansă pe care nu trebuie s-o pierdem. Thälmann a fost şi este conducătorul nostru.

Bernhard şi Erma Almstadt au dat din cap. Franz Jakob ştia totdeauna să găsească soluţii pentru situaţiile cele mai grele. Încercarea era riscantă, dar nu se putea amîna. Orice întîrziere ar fi putut să fie fatală. Desele deplasări şi secretul în care erau învăluite trădau intenţia hitleriştilor de a-l suprima pe Thälmann. Şi aceasta nu trebuia să se întîmple.

În oraşul de pe malurile rîului Leine, cuvîntul luptătorilor berlinezi găsise de multă vreme ecou puternic. Manifestele grupului Uhrig pătrunseseră în fabricile de maşini şi turnătorii, în şcoala superioară tehnică de lîngă Georgengarten — frumosul parc în stil englezesc care duce spre castelul de la Herrenhausen — în cartierul cel nou din apropierea pădurii Eilenriede. În Rasch Platz şi pe Volgersweg, în Weissekreuzstrasse şi Hallerstrasse, în jurul palatului justiţiei şi al închisorii apăruseră etichete care cereau eliberarea lui Thälmann. Zvonuri şoptite printre elevii gimnaziului Kaiser-Wilhelm vorbeau despre un post de radio clandestin care ar fi fost descoperit pe o barcă cu pînze în imediata vecinătate a capitalei, pe Wannsee. Multă vreme a plutit emiţătorul pe apele lacului, bătîndu-şi joc de urmăritori. Apoi, cînd organizaţia de rezistenţă a nimerit în plasa Gestapoului, s-a aflat că avea întinse

legături în armată, pînă în ministerul lui Göring. Ofiţerii cereau încetarea războiului şi înlocuirea regimului fascist cu un guvern democratic. Se mai vorbea despre filme de propagandă naziste sabotate la *Ufa*, tocmai la *Ufa*, unde agenţii Gestapoului mişunau ca furnicile. De altfel, s-a întărit paza şi aici, în jurul închisorii, de cînd l-au adus pe Thälmann. Agenţi secreţi s-au strecurat în seminar, în gimnaziu, în muzee, în restaurante. Ar fi şi de mirare ca figurile care dau tîrcoale zilnic vizitatorilor muzeului Kestner sau casei lui Leibniz să aibă un interes atît de mare pentru arta decorativă sau pentru pictura veche olandeză şi germană...

„Am plecat în zori din Moabit spre noua închisoare, cu trei maşini pline." Anton Saefkow a citit biletul lui Ernst Thälmann adus de Erna Alustadt din Hannover şi a căzut pe gînduri. „Trei maşini pline." Aşadar se tem de el, deşi îl ţin încarcerat de atîţia ani. Asta înseamnă că vor intensifica măsurile nu numai în raza închisorii, ci şi în restul ţării. Vor fi mai cruzi. Fiara încolţită...

Lui Jakob i s-au adîncit cutele dintre sprîncene, şi parcă erau mai vinete cearcănele de sub ochi. Maxilarele, nervoase, tremurau, atrăgînd atenţia asupra micului neg de pe obrazul drept. Şi-a petrecut degetele prin părul moale, care şerpuia peste fruntea înaltă şi a reflectat cu glas tare : „Cercul Goerdeler are un caracter închis. Cîţiva ofiţeri superiori, cîţiva agenţi ai lui Dulles şi un grup de fabricanţi. Discuţiile pe care le-au început cu noi sînt formale. Ei ştiu că muncitorii nu se vor limita la înlăturarea lui Hitler, ei vor cere reforme de structură. Ei încearcă să reediteze jocul prinţului Max von Baden, care în ultimele luni ale primului război mondial a început negocieri cu puterile apusene pentru a împiedica revoluţia şi prăbuşirea monarhiei wilhelmiene. Ar trebui să lansăm un manifest în care să spunem, într-o formă oarecare, toate acestea. Poporul trebuie să înţeleagă că criza fascismului german nu este numai o criză a unei clici de conducători, a unui aparat de stat criminal, ci însăşi criza burgheziei ger-

mane, despre care Thälmann a vorbit în 1925, şi în '30, şi în '33. Cu grupul Goerdeler este bine să menţinem contactul, pentru a-l controla, pe cît posibil. Principalul, pentru noi, rămîne însă lămurirea maselor cît mai largi de muncitori germani, de muncitori străini aflaţi în Germania şi de ostaşi ai Wehrmachtului. Grupul Goerdeler vrea să recurgă la mijloace teroriste, să continue războiul fără Hitler. Noi trebuie să-i determinăm pe muncitori şi pe soldaţi să ceară ieşirea din război, să *impună* ieşirea din război, să impună un regim antimilitarist şi antimonopolist. Cred că aşa ne-ar sfătui şi Thälmann".

Saefkow l-a urmărit tot timpul cu privirea lui mobilă şi clară, cu surîsul deschis care-i plăcea atît de mult lui Franz.

„Da, fără îndoială că ai dreptate, i s-a adresat cu vioiciunea-i obişnuită. Va trebui să menţinem legătura cu grupul generalilor. Dar nu numai pentru a nu pierde controlul asupra acţiunilor pe care le-ar întreprinde, ci şi pentru a-l influenţa. Cu atît mai mult acum, după pierderea lui Schulze-Boysen şi a celorlalţi tovarăşi. De pildă, am putea să ne sprijinim pe Stauffenberg, după cum profesorul Adolf Reichwein şi doctorul Julius Leber sînt sinceri în dorinţa de a realiza o colaborare între social-democraţi şi noi. Cel puţin în ce priveşte aripa stîngă a partidului lor. Reconstrucţia Germaniei înseamnă în mod necesar crearea unei Germanii independente şi democratice. Dar această Germanie va trebui să se sprijine pe cel mai larg front naţional, antifascist. Vom avea nevoie atunci de toate forţele, de toate conştiinţele treze."

Se împlinea aproape un an de la fuga lui Jakob din Hamburg şi cei doi tovarăşi de luptă analizau maşinăria pe care au pus-o în mişcare, pînă în cele mai ascunse piese. Bernhard Bästlein lăsase urme la Düsseldorf, şi Wuppertal, şi Solingen, şi Remscheid, şi Köln. Grupurile de la Bremen şi Flensburg, Lübeck şi Kiel, deşi decimate, continuau să acţioneze. Veştile care soseau de-acolo erau îmbucurătoare. A trecut prin închisoarea din Siegburg şi lagărele Hamburg-Fuhlsbüttel,

Esterwegen, Sachsenhausen. Aveau acum şi acolo grupe de rezistenţă şi oameni de legătură. Crearea unei conduceri operative centrale a mişcării de rezistenţă ieşea din faza de deziderat. Dispozitivul trupelor armatei subterane depăşea cu mult Berlinul. Frontul cuprindea acum grupele de rezistenţă din Turingia şi Saxonia, se întindea peste Hannover şi München, pînă la Magdeburg şi Königsberg, Hamburg şi Breslau, pentru a se revărsa mai departe spre Ruhr şi oraşele Renaniei. Saefkow, Jakob, Bästlein, Schumann, Neubaer, Poser — partidul comunist trăia din nou, în umbră, dar cu fiinţa nezdruncinată. Numai de l-ar salva pe Thälmann din hruba aceea zăbrelită — şi ar fi cu atît mai puternici...

Din lagărul de la Sachsenhausen au evadat cîţiva deţinuţi. Lagărul era înconjurat de un zid înalt de aproape 3 metri. Zidul era completat cu un lanţ de sîrmă ghimpată străbătută de curent electric. Din nouă turnuri de pază, nouă ţevi de mitralieră se îndreptau spre toate ungherele lagărului. SS-iştii aveau ordine precise : trebuiau să tragă, chiar dacă li se părea numai că se întîmplă ceva suspect. Şi SS-iştii nu ezitau niciodată să execute asemenea ordine. Cu toate acestea, de la Sachsenhausen au evadat comunişti. Cînd s-au făcut cercetări, s-au găsit în lagăr şi manifeste. Nu s-a putut stabili cine le-a introdus în interiorul ţarcului străjuit de un zid de beton şi de unul de sîrmă ghimpată.

O comisie specială a Gestapoului s-a instalat la Sachsenhausen. SS-Obersturmführer-ul Cornely — şeful ei — s-a dovedit în repetate rînduri un poliţai abil. Îndeosebi se pricepea să strecoare agenţi provocatori în rîndurile comuniştilor. Era, deci, potrivit pentru o acţiune ca aceea care urma să fie întreprinsă la Sachsenhausen.

După trei luni de activitate, comisia specială a găsit noi manifeste în barăcile deţinuţilor. După alte 27 de zile s-a descoperit un post de radiorecepţie. Lagărul continua să fie împînzit de manifeste antifasciste, sfidînd toate manevrele viclene ale comisiei speciale. SS-Obersturmführer-ul Cornely şi-a pierdut şi calmul, şi somnul, şi umorul macabru cu care se lăuda. I-a scos pe deţinuţii politici din funcţiile administrative şi i-a

mutat laolaltă cu criminalii de drept comun. Aceeaşi măsură a luat-o şi în taberele de muncă externe ale lagărului. În ziua de 22 aprilie 1944, însă, Herbert Tschäpe a evadat din tabăra de la Lichterrede. Fostul combatant de pe frontul spaniol a ajuns curînd la Berlin şi s-a întîlnit cu Anton Saefkow.

— Şi acum, Herbert, să ne punem pe treabă.

— Da, aşa e, avem multe de făcut. Mai ştiţi ceva despre Thälmann ?

— Din păcate, ne-a scăpat. În august l-au transportat la Bautzen. Acum se ocupă grupul din Silezia de chestiunea evadării.

„Valoarea unei personalităţi politice va fi apreciată în mod just numai atunci cînd în această apreciere nu vor intra numai realizările sale, ci şi intenţiile sale, ceea ce el a vrut să realizeze..."

Bernard Bästlein îşi frămînta bărbia în pumnul mare şi puternic care-l amintea pe fostul muncitor mecanic din Hamburg. Gestul dădea gurii sale energice o expresie de concentrare ca în preajma unei hotărîri grave. Îl impresiona claritatea cu care Thälmann ştia să comunice ideile cele mai complexe. Scrisoarea primită din închisoarea de la Bautzen nu era de loc pesimistă, aşa cum i se păruse la prima lectură. Nu avea de loc un ton testamentar. Dimpotrivă, era mesajul unui conducător care înţelege greutăţile ce le are de întîmpinat trupa lui şi ştie s-o îmbărbăteze.

Fostul redactor al ziarelor de partid din Westfalia şi Renania recitea pentru a treia oară scrisoarea lui Thälmann. Din ce în ce mai mult, cuvintele conducătorului îi apăreau ca o directivă, ca un adevărat program de luptă.

Thälmann a fost arestat în ziua de 3 martie 1933 la Berlin, în casa conspirativă a unui tovarăş, invalid de război. La 23 mai 1933 a fost transportat din Moabit şi interogat zilnic, timp de zece ore, de patru judecători de instrucţie. A fost perioada aşa-zisei detenţiuni preventive, care a durat doi ani şi jumătate. Voiau să

ştie totul despre partid şi despre modul cum este organizat în condiţiile luptei ilegale.

„De ce ne spune toate acestea ?" se întreba Bästlein. Şi tot el îşi răspundea : „În primul rînd, pentru că naziştii l-au păzit cu străşnicie şi n-au lăsat să ajungă nimeni la el ; apoi, pentru că Thälmann se consideră un comunist ca oricare altul, care se simte obligat să raporteze partidului despre cele ce se-ntîmplă cu el ; în sfîrşit, pentru că vrea să se ştie că a fost demn de încrederea şi respectul nostru, că n-a trădat, că trebuie să continuăm lupta fără a ne lăsa provocaţi de eventuale zvonuri lansate de Gestapo". Scrie clar : „În calitate de conducător al partidului comunist, am apărat toate hotărîrile Comitetului Central al partidului şi ale Internaţionalei comuniste, asumîndu-mi întreaga răspundere".

În ianuarie 1934 a fost transportat în Prinz-Albrecht-Strasse, unde a fost torturat seară de seară, cîte cinci ore în şir. „Au folosit toate mijloacele de forţă şi brutalităţi, pentru a obţine informaţii în legătură cu tovarăşii arestaţi şi discuţiile politice care au loc..."

Se împlineau zece ani de-atunci. Între timp l-au încarcerat la Hannover, iar acum se află la Bautzen. Dacă ei pot să poarte discuţii pentru răsturnarea fascismului, aceasta i-o datorează lui Thälmann, care rămîne pentru toţi comuniştii un adevărat conducător al lor. Cîtă profunzime în ideea aceasta atît de generoasă din scrisoarea lui : „Valoarea unui om politic trebuie apreciată nu numai după realizările sale, ci şi după ceea ce şi-a propus să realizeze". Thälmann şi-a propus să ne dea un înalt exemplu de luptător comunist şi datoria noastră este să-l urmăm. Vor cădea mulţi dintre noi în lupta aceasta inegală, vom realiza cu mult mai puţin decît am dori, dar principalul este ca poporul să nu-şi piardă încrederea în noi, să ştie că partidul nu s-a lăsat înfrînt. Thälmann spune limpede, aici : „În trecut, o parte a poporului german s-a orientat spre stînga sau s-a aflat pe poziţii de stînga. El are încredere în noi şi partidul nostru..."

Poporul german ! Dar cine este poporul ? Am crezut întîi că muncitorii, dar am văzut că tinerii studenţi au ştiut să găsească partidul nostru, să-l urmeze, să moară eroic pentru ideile lui. Ne urmează muncitorii de la *Daimler-Benz* şi *AEG-Henrigsdorf*, de la *Heinkel-Oranienburg* şi uzinele *Hubbe & Fahrenholz* din Magdeburg, de la *Deutsche Waffen und Munitions-Fabrik* şi *Telefunken*. Sînt comunişti, dar şi social-democraţi, şi oameni fără de partid. La *Heinkel*, la *Siemens*, la *Deutscher Verlag*, la *Nieder-Sarnimer Flugzeugmotorenwerke*, la *BEWAG*, la *Askania*, sabotajele le execută nu numai comuniştii, ci şi membri ai partidului naţional-socialist care au început să vadă că avem dreptate.

Am crezut că ţărănimea este o masă informă şi uniformă de mici-burghezi. Dar sabotajele organizate de grupul social-democrat din Gara sileziană au o legătură strînsă cu ţăranii din satul Barschdorf, după cum ne sprijinim pe ţăranii din Mühlenbeck. Am avut şi prejudecata apolitismului intelectualilor. Dar studenţii şi elevii din München şi Hamburg s-au dovedit patrioţi cu o conştiinţă matură. Medicii din Berlin care ne ajută sînt mulţi la număr. Şi medicii din lazaretele militare, care prelungesc internarea răniţilor pentru a-i salva şi a slăbi frontul...

O clipă i-a apărut în minte chipul liniştit al doctorului Kreiselmeier, şeful unui lazaret militar, care le furniza informaţii militare şi politice. A organizat o grupă ilegală în lazaretul său şi a trimis pe front, cu ajutorul membrilor ei, broşuri şi manifeste ale organizaţiei. La Gestapo a declarat : „Am vrut să-mi ajut poporul..." Hanno Mayer, actorul de la Schillertheater, a împrăştiat de asemenea, printre colegii lui, „fluturaşe" ale Comitetului Naţional *Germania liberă*. Pentru a-şi ajuta poporul.

Cine este poporul ? Bernard Bästlein îi vedea aievea pe intelectualii din Magdeburg ; pe preoţii din Meissen şi Dressden ; pe funcţionarul de poliţie din Merlin-Mitte care le procura legitimaţii false, paşapoarte şi foi de liberă trecere prin zonele militare ; pe membrii fostelor partide burgheze care — alături de comunişti şi social-

democrați — executau sabotaje în fabricile de armament ; pe soldații și ofițerii permisionari care purtau cu ei, riscîndu-și viața, „poșta pe front", apelurile adresate membrilor Wehrmachtului de a părăsi pozițiile de luptă, de a se alătura Comitetului Național *Germania liberă*, de a pune capăt războiului mistuitor și criminal. Cäsar Horn, caporalul Gerhard Kann, curajoșii ostași de la serviciile de intendență ale armatei — în Marienfeld, în Spandau, în Warschauerstrasse, în Lehrterstrasse — care procurau organizației de rezistență efecte, pistoale, documente, informații, acte false, locuințe pentru dezertori și deținuții evadați — oare nu erau și ei poporul ? Franz Jakob îi întîlnea la Hennigsdorf sau în casele conspirative procurate de asociațiile sportive din Berlin-Mitte și Neukölln, din Wedding și Prenzlauer Berg. Lozincile organizației făceau ocolul orașului : „Wenn in der Heimat still stehn alle Hände, dann ist der Krieg sogleich zu Ende" [1] ; sau : „Numai germanii pot salva Germania". Erau toți aceștia poporul. Încă prea puțini, hăituiți zi și noapte de Gestapo, de SS, de Feldpolitzei, dar gata să-și verse sîngele pentru patria lui Marx, pentru patria lui Goethe, a lui Scharnhorst și Gneisenau, a lui Thälmann și Edgar André.

La conacul contelui von Moltke din Kreisau în Silezia de Sud, vizitele se succedau la intervale din ce în ce mai scurte. Contele Peter York von Wartenburg devenise un oaspete obișnuit și doctorul Reckzel la fel. Contele Helmut von Moltke primea însă și oameni politici cu care în trecut nu avusese relații personale : Adolf Reichwein, Julius Leber, Carlo Mierendorf — vechi reprezentanți ai partidului social-democrat, care scăpaseră din sita naziștilor.

Discuțiile se prelungeau pînă către miezul nopții. Uneori convergeau spre aceleași concluzii, alteori erau mai încordate și trădau neconcordanță de vederi. Îndeosebi dr. Reckzek insista pentru folosirea unor măsuri

[1] „Dacă în patrie brațele au amorțit, războiul s-a și apropiat de sfîrșit."

radicale. Aceasta presupune, argumenta el, crearea unui front cît mai larg. Fascismul nu poate fi răsturnat de un pumn de oameni, fie ei şi de talia mareşalului von Witzleben sau a generalilor von Hase, Olbricht şi Hoepner. Adolf Hitler dispune de un aparat poliţienesc formidabil, iar o bună parte a armatei îi este credincioasă. De aceea, fără o participare masivă a muncitorilor din uzine şi a soldaţilor de rînd, nu se poate concepe o acţiune serioasă, cu perspective de succes.

Contele Peter York von Wartenburg se arăta sceptic nu numai în privinţa posibilităţii unei colaborări între militari şi muncitori, ci şi în ceea ce privea capacitatea organizatorică a comuniştilor. „De altfel, zicea el, nici nu cred în gogoriţa asta. Partidul Comunist este o invenţie a lui Himmler, care vrea să crească în ochii führerului prin reprimarea unor duşmani fictivi." Ca militar de carieră, contele von Wartenburg nici nu putea să conceapă un guvern la care să participe muncitori. „Ar fi împotriva tuturor tradiţiilor noastre şi un nonsens istoric şi politic."

Adolf Reichwein şi Julius Leber se apropiau însă mai mult de tezele lui Reckzek. Pentru triumful cauzei lor comune, militarii trebuie să se bizuie pe muncitori. Este bine să ne amintim cel puţin de un moment istoric foarte semnificativ: puciul lui Kapp. Desigur, subliniau ei, militarii despre care este vorba aici, la moşia din Kreisau, sînt persoane respectabile şi în nici un caz nu poate fi vorba de similitudini. În martie 1920, un înalt funcţionar de stat a colaborat cu un militar, generalul von Luttwitz, pentru a răsturna un guvern socialist. Azi, un grup de militari încearcă să înlăture un guvern fascist, militar-poliţienesc. În 1920, armata nu era de partea guvernului. Azi lucrurile stau altminteri. În 1920, puciul s-a prăbuşit în urma rezistenţei armate a muncitorilor, dar mai cu seamă datorită grevei generale. Azi, numai muncitorii pot să asigure succesul unei acţiuni ca aceea care vizează un regim înălţat pe pilonii unui aparat de stat cum încă n-a cunoscut Germania. Cît despre comunişti, ei există şi lucrează. Grupul Schulze-Boysen-Harnack a fost animat de

ei, grupul Uhrig de asemenea, tot astfel ca şi grupul *NKFD* [1] din Landsberg-Warthe al lui Willy Skamira, şi organizaţiile de studenţi, şi organizaţia de rezistenţă din Saxonia, şi aceea din Turingia, care au fost capturate recent de Gestapo.

Reichwein şi Leber au povestit în amănunt despre convorbirea pe care au avut-o cu dr. Theodor Neubauer şi muncitorul Franz Jakob în vederea coordonării luptei împotriva războiului şi a lui Hitler. Organizaţia lui Saefkow, Jakob şi Bästlein a încercat să-l elibereze pe Thälmann, dar n-a izbutit, datorită căderii grupurilor lui Schumann şi Neubauer. Totuşi, este o organizaţie redutabilă, cu legături întinse în întreprinderi, în armată şi în poliţie. Se pare că dispune şi de patru posturi de emisiune prin care retransmite cuvintele de ordine ale Comitetului Naţional *Germania liberă*. Firele organizaţiei ajung pînă în Cehoslovacia, Danemarca, Suedia şi Olanda. Este o realitate de care ar trebui să se ţină seama...

Şi discuţiile continuau, pînă tîrziu, noaptea.

Subofiţerul Heinrich Werner avea o funcţie importantă în Marele Stat-Major al Wehrmachtului : lucra la Secţia specială a propagandei pentru teritoriile din Est. Aici, oameni de încredere ţineau sub cheie material de propagandă antinazist, ca şi materialele de propagandă aruncate pe teritoriul german de aviaţia coaliţiei antihitleriste. Tot aici se aflau broşurile şi manifestele Comitetului Naţional *Germania liberă*, strecurate în Germania de antifascişti paraşutaţi sau prin intermediul soldaţilor Wehrmachtului care le găseau pe front.

Subofiţerul Heinrich Werner a fost condamnat la moarte. Materialul aflat în paza sa trecea întîi pe la Anton Saefkow, era fotografiat, multiplicat şi trimis apoi pe front, pentru a fi difuzat în rîndurile soldaţilor.

Gerhard Kann avea treizeci de ani cînd a fost executat. Organizase o grupă de rezistenţă, formată din

[1] Comitetul Naţional *Germania liberă* (Nationalkomittee *Freies Deutschland).*

soldați ai Wehrmachtului. Lucra la serviciul de intendență al armatei și avea legături cu Anton Saefkow.

Generalul SS Reinefarth, deputat din Schleswig-Holstein, are o răspundere directă în crimele săvîrșite la Varșovia. El mai are însă și alte victime pe conștiință. Drept represalii pentru aruncarea în aer a unor trenuri militare de către partizani, a ordonat unei unități a Wehrmachtului distrugerea localității Lahensk. Aici ajunseseră însă „scrisorile de front" ale organizației Saefkow-Jakob-Bästlein și oamenii au refuzat să execute ordinul. Au fost împușcați cincizeci de ostași germani.

În ziua de 4 decembrie 1944 a fost condamnat la moarte comunistul german Alfred Jung. Activase în rîndurile prizonierilor de război și ale deținuților germani din lagărul de la Fürstenberg pe Oder, ca membru al organizației de rezistență Saefkow-Jakob-Bästlein.

La Frankfurt pe Oder staționa compania de pușcași 438. Cînd prizonierii de război sovietici, sîrbi și francezi aflați la muncă în fabrica de cărămizi de la Strehpanz au declarat grevă, SS-iștii au încercat să folosească forța împotriva lor. Grupul de rezistență de la Frankfurt și-a dovedit vrednicia. Întreaga companie a pus mîna pe arme. Peste șase sute de prizonieri au fost salvați.

În ziua de 18 septembrie 1944, în închisoarea din Brandenburg-Görden au fost executați Anton Saefkow, Franz Jakob și Bernhard Bästlein. Fuseseră arestați la începutul lunii iulie, înainte de a se produce atentatul împotriva lui Hitler. La sediul Gestapoului din Prinz-Albrecht-Strasse fusese foarte activ, în acele zile, un personaj cunoscut numai de „cei mari". Numele lui era Reckzek, dr. Reckzek. Era cunoscut și la Berna, de către Allen Welsh Dulles. Fusese strecurat de Himmler la conacul contelui von Moltke din Silezia de Sud, unde s-au dus, timp de luni de zile, conciliabule nesfîrșite pentru răsturnarea lui Hitler. Un agent provocator ca atîția alții care a trimis la moarte patrioți germani...

La Buchenwald, pe locul în care a fost asasinat Ernst Thälmann, am văzut o placă comemorativă și flori, multe

flori. Willy Kreuzberg mi-a povestit: „SS-iştii i-au ascuns cadavrul într-o pivniţă, dar comuniştii din lagăr l-au descoperit. Au fixat la căpătîiul lui două torţe aprinse şi au făcut pe rînd de gardă, fără ca SS-iştii să aibă cunoştinţă de aceasta. Timp de cîteva zile, optzeci de oameni au făcut de gardă la căpătîiul conducătorului comunist, cîntînd în surdină „Internaţionala". Cînd au prins de veste, naziştii au scos cadavrul şi l-au aruncat în crematoriu."

Pînă la sfîrşitul anului 1933, după nici un an de guvernare, naziştii au condamnat la aproape un milion de ani închisoare 340 000 de antifascişti. Pînă la izbucnirea războiului, aproape un milion de germani au fost aruncaţi în temniţe şi lagăre pe termene diferite. Zeci de mii de social-democraţi, sindicalişti, oameni de ştiinţă şi oameni de artă, clerici şi laici au fost exterminaţi în lagărele de concentrare. Din trei sute de mii de membri ai partidului comunist, între anii 1939—45 au fost asasinaţi sau întemniţaţi o sută cincizeci de mii. Lista celor dispăruţi este nesfîrşită.

În Germania circulă o vorbă plastică: „Are unt pe cap". Este echivalentul lui „Se simte cu musca pe căciulă". Asemenea persoane „cu unt pe cap" ar fi în în număr de şaizeci de mii şi trăiesc în diferite oraşe ale Germaniei occidentale, cu acte false sau pur şi simplu purtîndu-şi cu seninătate numele de criminali. Wolfgang Otto, de pildă, este unul dintre cei din urmă. Fostul învăţător al şcolii catolice din Geldern a devenit un pensionar respectabil, care-şi trece vremea cîntînd duios la pian. Werner Berger este funcţionar de bancă. În august 1944, cei doi camarazi SS l-au asasinat pe Thälmann. Desigur, li s-a asigurat o pensie bună. Şi ministrul social-democrat Noske a primit una. I-a oferit-o însuşi Göring.

După arestarea lui Thälmann, organizaţia partidului comunist din Hamburg a fost reconstituită de John Scheer. După asasinarea lui John Scheer i-a urmat Fiete Schulze. După decapitarea lui Fiete Schulze, sarcina lui a fost preluată de Edgar André. După decapitarea lui Edgar André, a venit Hermann Fischer.

Hans Reichert nu este numai un negustor priceput, ci şi un statistician conştiincios. El îţi poate spune foarte exact cîte şamponuri a vîndut în anii de după război, ba chiar îţi poate vorbi despre calitatea lor, ca un bun specialist: „Cutare loţiune este foarte indicată împotriva mătreţii". „Dacă vrei să nu-ţi cadă părul, foloseşte loţiunea cutare." În anii lui Hitler a fost călău oficial. Are o agendă cu coperţi de piele (nu se ştie dacă e piele de om) şi-ţi poate furniza cifre riguros controlate: în anul 1936 a tăiat şapte capete; în 1937 — nouă; în 1938 — treizeci şi nouă; în 1939 — şaptezeci şi unu; în 1940 — o sută şaizeci şi trei; în 1941 — două sute douăzeci şi unu; în 1942 — şapte sute şaizeci şi patru; în 1943 — opt sute şaptezeci şi şase; în 1944 — şapte sute treizeci; în 1945, vai! numai cincizeci şi unu. Ştiţi, datorită împrejurărilor nefavorabile. Dar, în sfîrşit, asta-i treaba oamenilor politici. El, Hans Reichert, n-a făcut niciodată politică. A fost un simplu profesionist. Nu l-a interesat ce cap taie, de ce trebuie tăiat, ci cît obţine pentru asta. Şi nu se poate plînge. A fost destul de rentabil. Chiar foarte rentabil. Acum, la München, cu şamponul, deh! nu mai e acelaşi lucru...

Aproape trei mii de capete au căzut numai sub securea lui Hans Reichert. Călăul de stat şi prototipul celui de-al treilea Reich se ocupă azi de negoţ; specialitatea: articole de cosmetică pentru higiena capului. Partidul Comunist însă, care a vărsat sînge din belşug, timp de doisprezece ani, pentru ca securea să nu mai fie simbolul Germaniei, a fost din nou interzis. Şi nu numai partidul comunist este hăituit, ci toate organizaţiile care invocă tradiţiile umaniste germane şi refuză ideea reeditării unui Reich cu călău oficial.

Edith Hoereth-Menge avea 71 de ani cînd a fost tradusă în faţa tribunalului de la Düsseldorf. Bunicul ei dinspre mamă se numea von Willessen, general adjutant al regelui prusac Friedrich Wilhelm IV. Pe arborele ei genealogic se aflau nume aristocratice: Yorck şi Trotha. Cu toate acestea, mama ei s-a căsătorit cu un oarecare Menge fără blazon. Crescută de o mă-

tuşă din ramura Yorck, după moartea mamei sale, Edith nu şi-a putut vedea tatăl decît o dată pe an. Ceea ce n-a împiedicat-o pe ea însăşi să se căsătorească cu un magistrat modest, pe nume Hoereth, şi să devină social-democrată. A părăsit partidul după primul război mondial, cînd l-a văzut în postura de complice al celor care votau noi bugete pentru construcţia de crucişătoare. Dar naziştii se şi aflau în parlament cînd a încercat să întemeieze o organizaţie de luptă pentru pace. Avea s-o facă abia în iarna lui 1951, alături de generalul în rezervă Henschel, căpitan-locotenent în rezervă Helmut von Mücke, pastorul evanghelic Johannes Oberhof, scriitoarea catolică Christa Thomas, comunistul Erwin Eckert. La Essen, în inima imperiului lui Krupp, ea a lansat atunci lozinca: „Nu vă întrebăm cărui partid aparţineţi. Vă punem o singură întrebare: vreţi pace sau război?" În 1952 a făcut numărătoarea răspunsurilor: nouă milioane de oameni din Republica federală se pronunţaseră pentru pace. A fost tradusă în faţa tribunalului de la Düsseldorf — sediul administrativ al concernului Krupp — la vîrsta de 71 ani, împreună cu alţi şase tovarăşi de luptă. Şi a murit puţin timp după ce pacea a fost judecată de călăii în robe negre...

La Nürnberg, în cursul unui meci de fotbal la care asistau 30 000 de spectatori, au fost lansate asupra stadionului cîteva zeci de paraşute purtînd drapele roşii cu insemnele Partidului Comunist German. În 1956, fostul ministru de interne vest-german promisese: „Nu va dura nici un an şi în Republica federală nu va mai exista nici un comunist". Au trecut mai mulţi ani, dar nu s-a putut ţine de cuvînt.

În dimineaţa zilei de 9 septembrie 1961, în cartierul vest-berlinez Neukölln, cîteva sute de cetăţeni au depus flori la tabla comemorativă a luptătorului antifascist Werner Seelenbinder, asasinat de hitlerişti. A doua zi m-am aflat în piaţa August Bebel, unde 150 000 de oameni din Berlinul democrat cinsteau memoria victimelor fascismului. Erau tineri şi vîrstnici, muncitori, funcţionari, intelectuali. Şi cîntau, toţi, vechi cîntece

revoluționare germane, din acelea cu care Ernst Busch a înflăcărat brigăzile internaționale din Spania, din acelea pe care partizanii germani le-au fredonat, în clipele de răgaz, pe fronturile bătăliilor împotriva hitlerismului, în Franța, în Polonia, în Cehoslovacia, în pădurile Uniunii Sovietice. Auzindu-le, gîndurile mi-au zburat spre Berlinul învolburat al lui 1918, al lui 1920, al lui 1932. Și mi-au venit în minte ultimele versuri ale lui Bertoldt Brecht din „Mutter Courage" :

„Începe primăvara să dezgheţe
Zăpada peste morți-n tinereţe,
Dar tot ce se tiraşte prin noroi
Se scoală şi iar pleacă la război".

Germania... Germania de veacuri... Și totuși începe primăvara să dezgheţe zăpada bătătorită a iernii cutreierate de viscole. În Neukölln, flori și mormintele antifasciștilor. În August Bebel-Platz, femei și bărbați reînviind vechi cîntece revoluționare. În prag de toamnă, o zi de primăvară...

CUI APARȚINE GERMANIA

„Trebuie să iei conducerea
în propriile-ți mîini!"
Bertoldt Brecht

CÎND SE STINGE BARBAROSSA...

Pe Kyffhäuser şade, de veacuri, împăratul. Ochii-i sînt de piatră. Privirea — îngheţată. Posacă încruntare l-a-ncremenit în jilţu-i larg de piatră, de parcă neguri negre şi mai neagră mînie s-a-nstăpînit într-însul. În pumnu-i stîng şi-a rezemat bărbia. Şi mîna dreaptă s-a-ncurcat în barba colilie, prelungă şi sălbatică, în care suflă viscol rece şi tăios. Ce pleoape nălucite ! Şi-n ele s-au învolburat geruri aspre. Ce prevestiri s-au iscat în împietritele orbite ? De veacuri şade împăratul şi negrele năluci îi umbresc chipul crîncen. Strigoi din vremi îndepărtate.

Sînt corbii sacri, în inima de piatră a muntelui — şi împăratul le aude croncănitul rece. Sînt cavalerii-n zale, cu chivără şi spadă, în recea inimă de piatră a muntelui, iar împăratul îi aude zăngănindu-şi pintenii a nerăbdare. Ehei ! vitejilor, mai aşteptaţi, căci veacul nu-i în asfinţit. Doar spre amurgul lui, Frederic Barbarossa va face semnul magic cu degetu-i de piatră. Şi-atunci veţi izbucni din inima de piatră a Kyffhäuser-ului, şi-atunci va răsuna departe, departe de fruntariile germane, strigătul vostru războinic. Ehei ! ce fluvii mari de sînge vor răsări pe harta lumii ! Şi corbii vă vor însoţi ca norii. Şi croncănitul lor va răsuna, de gheaţă, peste-ocean. Şi va-ngheţa, de spaimă, lumea-ntreagă. Noroade vor pieri, iar Reich-ul va domni de-a pururi. Şi de va fi altfel, din veac în veac voi veţi ţîşni, conduşi de sacrii corbi, pentru a face vaduri noi oceanelor de sînge.

E larg jilțul de piatră. Pe Kyffhäuser a-ncremenit, de veacuri, împăratul. Frederic Barbarossa urzește noi războaie. Și fluvii mari de sînge cald stîrnește mintea-ncețoșată. Așa spune legenda. Ca Odin, sîngerosul zeu păgîn al vechilor triburi germanice, împăratul așteaptă aici, pe Kyffhäuser, ziua cînd va reface din cioburi gloria marelui său imperiu. Doar va schița un semn din degetul său de piatră și chiverele cavalerilor vor străluci din nou în soare, iar spadele vor croi vaduri noi pentru noi fluvii de sînge. Ce sărbătoare orgiacă va fi, atunci, pentru corbii sacri! Și cum se va întinde Reich-ul, peste morminte, fără de sfîrșit!...

Privesc de multă vreme, îngîndurat, monumentul săpat în piatră de Geiger. Aici se afla cetatea împăraților saxoni, din care a mai rămas o ruină. Aici, asemeni unui strigoi, s-a iscat legenda populară a învierii lui Barbarossa. În grote croncăne corbii sacri și cai înspumați lovesc din copite. Legiuni — cavalerii — își ascut spadele în așteptare, iar împăratul așteaptă și el să amurgească veacul, ca să-și înalțe, rece, degetul de piatră. Dar Tannenberg? Poloni și lituanieni au frînt orgoliul hoardelor teutone, spulberîndu-le [1]. Dar Dieta de la Köln [2]? Din întreg imperiul n-au rămas decît zece frînturi. Dar măcelul din 1618? Timp de treizeci de ani, apoi, pămînturile germane au trecut prin sabie și pîrjol. Nu mai era loc nici pentru morminte. În amurgul veacului al XVIII-lea, Prusia s-a închinat în fața ostașilor francezi. În amurgul veacului al XIX-lea, Barbarossa purta numele de Bismarck și proclama imperiul german, în sala oglinzilor de la Versailles. Wilhelm I se încorona kaizer. Poate de aceea, pe Kyffhäuser, deasupra lui Frederic Barbarossa, se înalță statuia lui ecvestră, ca o încununare a visurilor cețoase urzite de împăratul din legendă. Poate de aceea corbii n-au mai așteptat să-și scurgă veacul apele. În 1914 au croncănit din nou, și în 1939, și în 1940, și în 1941.

[1] În 1410.
[2] În 1512.

Planul de invadare a Uniunii Sovietice s-a numit „planul Barbarossa".

Mă aflu pe Kyffhäuser. Muntele nu este înalt. Doar 466 de metri. Dar privirea pătrunde departe, de-aici. În zare ghicesc albastrele piscuri ale munţilor Harz. În vale se-nşiruie aşezări străvechi: Nordhausen, Stolberg, Harzgerode, Mansfeld, satele construite-n cerc şi trădînd originea lor slavă. Sînt locuri în care s-au amestecat popoarele şi rasele, suabii şi frisonii, flamanzii şi olandezii, francii şi turingii — ramură a poporului got ajuns pe aceste meleaguri pe vremea marilor migraţii. Sînt locuri în care şi-au durat cetăţi puternice împăraţii saxoni, în care au hălăduit regi, şi principi, şi nobili prin pădurile pline de vînat, în care au domnit crucea popilor şi bunul plac al nobililor, dările către stat şi dările către imperiu, taxa pentru căsătorie şi taxa pentru moarte, roata şi rugul seniorului. Aici era Germania monarhilor şi a patricienilor, a episcopilor şi a nobililor, a funcţionarilor haini şi a burghezilor hrăpăreţi. Dar tot aici, la Stolberg, s-a născut şi Thomas Münzer. Într-o zi, conducătorul răscoalei ţărăneşti din 1525 a spus: „Va fi bine numai cînd îi vom goni pe domni". Şi flăcările s-au aprins în întreaga Turingie, sub privirea nedumerită a împăratului care dormita pe Kyffhäuser.

În ianuarie 1844, Heinrich Heine avea să scrie, adresîndu-se războinicului din legendă:

„Don Barbarossa, cu putere-i strigai,
Eşti un vechi personaj de poveste,
Te culcă la loc, că şi singuri vom şti
Să ne luăm libertăţile-aceste.

Republicanii îşi bat joc de noi,
Cînd ne văd în rînduri pornite,
Avînd în frunte-ncoronat strigoi...
Fac glume nesăbuite...
. . . . . .

Ar fi mult mai bine de-ai rămîne-acas'
În bătrînul Kyffhäuser, fireşte.
Că mai bine la lucrul acest' de gîndesc,
Împărat nici nu ne trebuieşte" [1].

Mă aflam pe Kyffhäuser, într-o dimineaţă de toamnă. Pădurile ardeau în luciri de aramă. S-au stins privirile de piatră ale lui Barbarossa cel războinic, a amuţit şi croncănitul corbilor din legendă, şi nechezatul cailor înmormîntaţi în grotele neştiute ale muntelui, şi zornăitul ameninţător al armurilor. La Stolberg se înalţă monumentul lui Thomas Münzer, iar copiii recită, în şcolile luminoase :

„Că mai bine la lucrul acest' de gîndesc,
Împărat nici nu ne trebuieşte".

Strălucesc în soare pădurile de-aramă, pînă departe, pe ţărmurile Helm-ului, acolo unde se răsfaţă „Lunca de aur", pînă la Ballenstedt şi la Halberstadt. La Sangerhausen, în Rosarium, numeri şapte mii de specii de trandafiri. La Eisleben s-a născut şi a murit părintele protestantismului, contradictoriul şi agitatul Martin Luther. La Mansfeld te-ntîmpină halde, tunuri de extracţie, excavatoare electrice, flamuri de fum galben. Şi la Benndorf, şi la Kreisfeld, pînă la Helbra şi Eisleben, unde se-nalţă marile cuptoare ale topitoriilor. Este lumea pasionantă a minelor de aramă.

Contele von Mansfeld a rămas un nume înregistrat la hotelurile de la Biarritz, unde-şi făcea veacul în sălile cazinoului, pe plajă sau în baruri. Un nume cunoscut de industriaşii germani ca şi de cei francezi. Le furniza deopotrivă aramă, iar ei fabricau gloanţe. Gloanţe pentru primul război mondial. Frederic Barbarossa scrutează zadarnic zările ; contele von Mansfeld a dispărut, l-au înghiţit valurile noului veac.

Din Mansfeld şi Sangerhausen se-ndreaptă spre topitoriile de la Helbra şi Eisleben tone de cupru. De-aici

[1] Traducere de Ion Marin Sadoveanu.

iau drumul Hettstedt-ului, unde le aşteaptă laminoarele. Toate sînt noi, toate aparţin poporului: minereu de cupru, uzine şi rafinării, materii plastice. Minerii şi topitorii nu-şi petrec vacanţa la Biarritz, dar au case de odihnă la Otto-Bad şi la Gernrode, la Ballenstedt şi Friedrichsbrunn. La Harzgerode nu mai stăpîneşte prinţul de Anhalt.

O lume de basm: Harzul. Şi o lume de basme: apele muntelui — Ilse, şi Ecker, şi Bode; stîncile de piatră crestate în forme bizare; grotele fantastice de stalactite şi stalagmite de lîngă Rübeland — Baumannhöhle şi Hermannshöhle; Elendstal — Valea nenorocirilor, mîncată de apele-nghe̦ţate ale rîului Bode, în care Goethe a plăsmuit scenele „Nopţii Walpurgice"; funambulescul peisaj al saltului pe care Bade îl execută în genuna dintre Rosstrappe [1] şi Hexentanzplatz [2]. Povestesc bătrînele legende: prinţesa Brunhilda era urmărită de un uriaş; ajuns în vălmăşagul acesta de stînci, calul ei a salvat-o sărind peste prăpastia care-i despărţea de urmăritor. Fericită că a scăpat, prinţesa despletită a dansat în faţa uriaşului neputincios. Dar în vîrtejul dansului, coroana i-a căzut de pe cap şi s-a pierdut în apele reci ale rîului. S-a pierdut fără urmă.

Oare cît adevăr se află într-o legendă? Pe Rosstrappe este un loc care seamănă leit cu o copită de cal. Dar coroana prinţesei Brunhilda a fost găsită, după veacuri. Am văzut-o cu propriii mei ochi. La Wendefurt se ridică un baraj de 106 m şi lung de 415 m, care face de strajă unui lac de acumulare cu aproape 110 milioane metri cubi de apă. Un sistem de şapte asemenea baraje a domesticit vijeliosul Bade şi „aurul alb" al rîului s-a transformat în lumină. Este o coroană mai preţioasă decît aceea a Brunhildei.

Stau de ore-ntregi pe culmea Kyffhäuser-ului şi mă-ntreb: „A cui este Germania?"

---

[1] Urma calului.
[2] Piaţa dansului vrăjitoarelor.

Apă. Cît cuprinzi cu privirea, apă. La Plau se mai vede cea mai veche moară de apă din Germania ; un motor cu aburi a transformat-o cîndva în fabrică de postav. Pe apa Eldei şi pe lacuri, pescarii prind crapi. În marginea lacurilor sînt locuri de camping ; oamenii rămîn aici în corturi, de sîmbătă pînă duminică seara. O bună odihnă. La miazănoapte se întinde lacul Schwerin. Şi mai departe, spre nord, te-ntîmpină Marea Baltică, fosta mare a Sarmaţilor, cu briza ei rece, cu valurile stăpînite, uneori imobilă, alteori uşor ondulată. Numai cînd se abat ceţurile, vîntul suflă bezmetic şi „Marea de răsărit" spumegă şi se zvîrcoleşte amarnic. Marinarii scrutează atunci depărtările, cuprinşi de îngrijorare.

Iarna, malurile devin o broderie de gheaţă. Sloiuri dense blochează golfurile şi canalele riverane. Sînt numeroase. Parcă un ciclop a forfecat ţărmii continentali, labirintul de strîmtori dintre Rügen şi coasta suedeză. În trecut, cînd venea dezgheţul, porturile erau inundate pînă-n vară. În toamna anului 1957, cînd a început reconstrucţia între Rostock şi Warnemünde, s-a lansat chemarea : „Piatră pentru portul de la Rostock !" Era chemare adresată întregii ţări. Zece mii de tone de piatră, atîta s-a cerut. Se construia un port modern la Rostock, un port transoceanic în care să poată ancora vase de 43 000 tone. Iar în Warnemünde se înălţa un mare şantier naval. Zece mii tone de piatră. Atîta s-a cerut.

Au venit întîi bani pentru macarale, pentru construcţiile auxiliare. Dar au sosit şi trenuri încărcate cu piatră. Gara Röversbagen nu mai prididea. Un tren, al doilea, al treilea... Piatră pentru „Poarta către lume a R.D.G.". O garnitură de vagoane, şi încă una, şi a zecea. În loc de 10 000 de tone, 60 000. Iar în vara următoare, pe şantierul de la Rostock pînă la Warnemünde, alături de tineretul german, au lucrat mulţime de alţi tineri, veniţi

din țări diferite la „Săptămîna internațională a Mării Baltice".

Apă. La Kühlungsborn, apă. Un șirand cu nisip fin oferă ospitalitate celor mai tineri sau mai vîrstnici muncitori de pe litoral. La Bad Doberan, în castelul ducelui Friedrich Franz I, nu mai locuiește suita lui. Nici în vilele din jur, odinioară ale nobililor Curții. Și la Heiligendamm — „Orașul alb la mare", cum i se spune — sînt băi pentru oamenii muncii. Tot marele duce locuia aici. El și aristocrația prusacă. Era cea dintîi stațiune balneară din Germania. Zinnowitz, stațiunea termală de pe insula Usedom, a împlinit nu de mult un secol de existență. Veneau aici contesa Eickstädt, și iuncherul Eggert, și consilierul aulic von Woronowicz și contesa Cassis de Faraone, și prințul Guido Henckel von Donnersmarck, mare proprietar de domenii, uzine metalurgice și mine în Silezia. La centrul de odihnă al sindicatelor „Glückauf" [1] am întîlnit mineri ai lui Donnersmarck, mineri ai contelui von Mansfeld. Pe vremea stăpînilor, centrul de odihnă de azi se numea „Hotel Curtea Prusiei"...

Apă, cît cuprinzi cu privirea. Pe vremuri, un Woermann, un O'Swald, un Godeffroy — mari comercianți și armatori — se întîlneau cu domnii de la *Alldeutscher Verband* și declamau în cor : „Viitorul Germaniei este pe mare". În 1879, luna iunie, cînd amiralul Tirpitz a venit la conducerea marinei Reich-ului, la *Blohm & Voss* lucrau peste zece mii de oameni. În august 1884, trupele germane se aflau în Africa, iar în 1895 — pe teritoriul Chinei, cu vase construite la Hamburg.

Iunie 1958. La Rostock începe cea dintîi „Săptămînă internațională a Mării Baltice". Lozinca : „Marea Baltică — o mare a păcii". De-atunci, reuniunea a devenit tradiție.

Se văd aici tineri și mai vîrstnici din Danemarca. Ei n-au uitat anii ocupației naziste, sutele de patrioți asasinați în închisori și în lagărele de concentrare, jafurile, mizeria.

---

[1] „Noroc bun"

Se văd aici oameni tineri şi vîrstnici din Norvegia. Ei mai cinstesc amintirea celor zece mii de bărbaţi şi femei care au pierit pe cîmpul de luptă, în lagăre, în temniţe.

Se văd aici suedezi. În primăvara anului 1943, planul de invazie „Polarfuchs" a fost semnat de Hitler. A urmat însă prăbuşirea frontului de pe malul Volgăi, a venit înfrîngerea din spaţiul Orel-Kursk. „Vulpea polară" n-a putut executa saltul plănuit, Suedia a fost ferită de soarta Norvegiei.

Se văd aici finlandezi. Pe răbojul celui de-al doilea război mondial, ţara lor a înscris 24 000 de văduve, 50 000 de orfani, 50 000 de invalizi, 77 000 de morţi, 424 000 de oameni lipsiţi de adăpost, pagube materiale de 892 miliarde de mărci finlandeze.

Se văd aici polonezi. În 1945, ţara lor era o mare de ruine fumegînde şi-şi număra familiile îndoliate. Un bilanţ cutremurător: aproape 5 milioane de femei şi bărbaţi răpiţi şi duşi la muncă forţată, peste 6 milioane de morţi. Numai la Varşovia au pierit 780 000 de oameni, mai mulţi decît în întregul imperiu britanic.

Se văd aici oameni sovietici. Ei poartă încă viziunile de coşmar ale Leningradului asediat, ale oraşului-erou de pe Volga, ale celor 7 milioane de oameni decimaţi, ale celor 1 710 oraşe distruse, ale celor 70 000 de sate prefăcute în scrum, ale zecilor de mii de spitale, şcoli, muzee şi teatre dinamitate, bombardate, aruncate pradă flăcărilor.

În iunie 1958, cînd au ajutat la construcţia portului şi a şantierului naval, tinerii din ţările Balticei şi din vecinătatea Mării Nordului ştiau că *Blohm & Voss* mai există şi continuă, că spiritul lui *Hamburg-America-Linie* şi al armatorului Adolph Woermann mai trăieşte, că spectrul lui von Tirpitz a reapărut pe malul Alsterului. Ei cunoşteau sediul din Hamburg — Kaizer Wilhelmstrasse 1 — al concernului lui Axel Springer, cel mai bogat dintre lorzii presei vest-germane, urmaşul lui Hugenberg, acelaşi Hugenberg care l-a adus pe Hitler la putere.

[1] „Prietenia între popoare".

Ei mai ştiau că la Rostock va ancora curînd „Völkerfreundschaft“ [1] — vasul de vacanţă al sindicatelor, care avea să-şi facă prima cursă din Mediterana în februarie 1960. După doi ani am vizitat eu însumi vasul de vacanţă al sindicatelor „Fritz Heckert“ — „un palat plutitor“, cum a fost botezat. Cafenea în stil modern, cu fotolii confortabile, restaurant, sală de dans, bazin de înot, cinematograf, cabinet medical, şapte punţi, 375 de locuri. Printre pasageri : scriitori, muncitori siderurgişti, artişti, mineri, medici, muncitoare de la fabrici de confecţii, muncitori de la şantierele navale. „Vasele de plăcere“ au ajuns la Helsinki şi Riga, la Casablanca şi Constanţa, la Pireu şi la Havana.

Răsfoiesc notele adunate de-a lungul anilor. La mijlocul lunii iulie, în 1959, *Hamburger Volkszeitung* — organ ilegal al partidului comunist — scria : „De la 1 ianuarie 1958, şantierele navale vest-germane au concediat aproximativ 10 000 de muncitori. În Hamburg şi-au pierdut locurile de muncă 4 000 de lucrători...“ Şi bilanţul concernelor *Haniel, AEG* şi *Thyssen* : în anul 1958, un profit de peste 55 de milioane de mărci vestice.

A cui este Germania ?

ÎNTRE HEINE ŞI HAUPTMANN

Îl ştia, într-adevăr, bine. Adeseori i-a îmbrăţişat, cu privirea lui uşor melancolică — uşor exaltată, apele limpezi şi peisajul de la Mainz la viile faimoase înflorite pe Rheingau, de la stîncile colţuroase purtînd în cîrcă falnice castele pînă la Drachenfels — Muntele balaurului, teribilul adăpost al monstrului pe care numai viteazul Siegfried l-a putut răpune. Nu s-a smuls din mrejele legendei Nibelungilor, cînd — tot pe dru-

[1] „Prietenia între popoare.“

mul Rinului — a întîlnit Rolandseck, unde o altă legendă cîntă iubirea curată şi nefericită dintre cavalerul Roland şi preafrumoasa Hildegard. De la Siebengebirge îi apărea înainte vechea fortăreaţă romană Castra Bonnensia — Bonnul — după cum nu departe de Bonn se înălţau turnurile fantastice ale catedralei din Köln. De-aici pînă la Düsseldorful său natal era cale scurtă. A purtat cu el cerul şi apele Rinului, în patrie ca şi-n exil, şi le-a cîntat legendele. „Frumoasa Lorelei" prin el avea să devină nemuritoare. „Baedeker"-ul din 1936 ignora însă că în oraşul de pe malul drept al fluviului a deschis ochii asupra lumii Heinrich Heine. Desigur, pentru că ochii aceştia au văzut prea clar şi prea adînc.

Alături de Essen, Düsseldorf este cel mai mare oraş din regiunea renano-westfalică. Cu amintirea lui Cornelius şi a şcolii sale de pictură, cu teatrele, galeriile şi muzeele sale — colecţiile de tablouri din Kunsthalle, ceramica renană şi operele medievale de la Hetjens — are şi reputaţia unui centru cultural-artistic. Totuşi, deşi Hitler nu mai trăieşte, va fi greu să obţii într-o librărie lucrările lui Heine şi tot atît de greu vei afla modesta clădire cu două etaje în care s-a născut acela ale cărui lieduri i-au inspirat pe Schubert şi Grieg, Schumann şi Ceaikovski, Mendelson-Bartoldy şi Brahms. Departe, în micul orăşel Kamenz, casa de naştere a lui Lessing — arsă, dar reconstruită — a fost transformată în muzeu. Opera marelui scriitor umanist o înţelegi mai bine studiindu-i aici izvoarele. Kamenz se află în Republica Democrată Germană. În sud-vestul ţării, acolo unde în trecut „se sfîrşea lumea", în Lausitz.

Şi în ceţurile Mării Baltice „se sfîrşea lumea". De la Stralsund, portul-şantier naval, o barcă cu motor m-a purtat spre îngusta limbă de pămînt a insulei Hiddensee. Dincolo de plaja cu nisip ca pulberea de la Neuendorf, insula solitară îşi dezvăluie rănile. Cătune mărunte, cu case puţine, acoperite cu trestie, se ascund în cutele dunelor pustiite de vînturile reci sau în marginea unor păduri sărace de conifere. Pe colinele cu iarbă aspră, ciobanii mînă turmele de oi, vorbindu-le monosilabic. Părul de culoarea cînepii este aspru ase-

meni ierbii bătute de vînt, ochii albaştri poartă semnele unei tristeţi ancestrale.

Un petic îngust de pămînt uitat de lume, cu faleze de piatră sfărîmată, cu lagune tulburi şi ochiuri de baltă năpădite de papură, cu rare smocuri de pădure — mai curînd nişte perii aspre — cu cătune mute de ciobani şi pescari, cu bordeie de turbă şi alge ca acelea din satul Vitte, rămase ca un stigmat din secolul trecut. „O insulă plină de pitoresc", în care iarba arsă de vînt nu aparţinea ţăranului, ci iuncherului din Mecklenburg, în care nu se afla pămînt de arat, lemn de construit, pîine pentru copiii care — din generaţie în generaţie — trăiau şi mureau flămînzi. „O insulă plină de pitoresc" în care pictorii veneau să zugrăvească un peisaj de coşmar şi poeţii să se inspire din vuietul mării şi-al vîntului.

Aceasta era Germania nordului, asupra căreia plana gheara iuncherului. Aici venea vară de vară şi Gerhart Hauptmann, cel mai mare autor dramatic german al ultimului veac. Ibsen al Germaniei. Solitudinea micului univers nordic îl ajuta să mediteze asupra marelui univers al dramei poporului său. Cu o perspectivă istorică îngrădită de o filozofie ceţoasă, „Florian Geyer" al său nu s-a limitat însă la furtuna răscoalei ţărăneşti din 1525. Piesa îşi îndreaptă ascuţişul împotriva ideii bismarckiene a unirii Germaniei prin voinţa „celor de sus" şi pledează pentru unitatea naţiunii prin voinţa maselor, în numele intereselor maselor. Autorul „Ţesătorilor" — prima piesă germană care aduce masele proletare revoltate pe scenă şi care, de altfel, a fost interzisă de poliţia prusacă — avea o concepţie destul de nebuloasă despre idealurile eroilor săi şi mai cu seamă despre soluţia problemelor sociale ale epocii. El a văzut însă limpede corupţia, filistinismul, obscurantismul „statului naţionalist nou-german" al autocraţiei, după cum a înţeles — prea tîrziu, din nefericire — şi demagogia republicii de la Weimar, şi chipul adevărat al fascismului. În anii întunericului

fiazist, versurile lui au înfierat barbaria, înălțînd un imn patetic omului și vieții [1].

M-am dus să-i văd mormîntul, în sătucul Kloster, acolo unde a căutat alinare, în anii de beznă, sub globul uriaș al cerului și în bătaia vîntului rece de pe insula vitregă. Acolo unde, la cererea lui, odihnește într-un cimitir sărac alături de pescari anonimi, oameni înnegurați aspirînd spre lumină, oameni care — pe micul petic de pămînt solitar — visau *„să se unească om cu om, poporul cu popoare..."*, așa cum se spune într-o piesă a lui Hauptmann [2]. În desișul unui pîlc de copaci am găsit casa-muzeu, casa în care s-au zămislit paginile ultimei sale opere — autobiografia *Das Abenteuer meiner Jugend* — act de acuzare necruțător împotriva naționalismului și militarismului german, profesie de credință pentru Germania umanistă. În cimitirul sărac, un bloc de granit înălțat de studenții Republicii Democrate exprimă omagiul pios al generației noi adus marelui spirit universal, care a declarat spre asfințitul vieții sale: „Îndeplinesc numai o îndatorire patriotică: aceea ca, în mijlocul poporului meu, să-mi ofer ultimele forțe operei de înnoire democratică a Germaniei".

Octogenarul Gerhart Hauptmann trăia primele clipe ale unei aurore de mult așteptate...

DE-A LUNGUL RINULUI, NEGURILE

Piscurile munților Taunus își trimit zidurile de piatră spre cer. În vale gonesc pădurile dese, izvoarele și pîraiele repezi, furtunoasele ape ale fluviului. La Huns-

[1] „Marele vis" și tetralogia „Atrizilor".

[2] „Festspiel in deutschen Reimen" („Reprezentație de gală în versuri germane", scrisă în anul 1913 și în care glorifică războaiele de eliberare din 1813—1815).

rück, Rinul se încaieră cu stîncile de cuarț care povestesc despre vreo invazie a hunilor, neconsemnată în cronici. Pe Alt-König, după ruinele fortificațiilor romane de la Saalburg, zidurile castelului Falkenstein amintesc că aici, în valea Rinului, a tîlhărit cavalerul brigand Kurt, decapitat apoi de Rudolf de Habsburg. Cavalerul ataca sate, orașe, caravanele de mărfuri ce se îndreptau spre tîrgurile Hansei, îndeosebi spre Köln. Avea și șapte fii, cavalerul-tîlhar. Toți, briganzi, ca și el. Era, ca să zic așa, un precursor...

Rheingau, regiunea vinurilor albe — cele mai reputate din Germania — se întinde pe aproape 20 km. Aparținea preasfîntului arhiepiscop al Mainzului. Poate pentru că vinul este „Licoarea Domnului". În fața Bingenului, pe o înălțime de 343 m, s-a cățărat uriașa statuie a *Germaniei* — simbol al apărării Rinului. Este o femeie cu alură războinică, avînd într-o mînă coroana Reich-ului, cealaltă mînă proptindu-se într-o spadă. Soclul măsoară 25 m, iar statuia — zece metri și jumătate. În raport cu „Germania" de pe Niederwald, monumentul republicanului Beethoven de la Bonn este o furnică. Întocmai ca și bătrîna lui casă natală, cu obloane verzi, înghesuită după un gărduleț de lemn.

Rinul a văzut revărsîndu-se pe aceste meleaguri legiunile lui Cezar, puhoaiele de triburi germane, hunii sălbatici, aventurierii cruciați, armatele lui Napoleon. În 1789, cînd poporul Parisului răsculat lua cu asalt fortăreața Bastiliei, imperiul german număra 189 de principate, state și orașe libere. A trebuit să treacă de atunci aproape un secol pentru ca Rinul să-și poată îngădui belicosul simbol de pe Niederwald. Kölnul s-a transformat curînd dintr-un oraș al tîrgurilor de Paști într-un centru industrial. Nu numai „apa de Colonia" produsă în distileriile italianului Farina l-au făcut cunoscut, ci și turnătoriile sale. Iar fosta capitală a marelui ducat de Berg — Düsseldorful — a devenit capitala metalurgiei germane.

Aici începe imperiul cărbunelui, al fierului, al oțelului, al chimiei germane. La începutul secolului trecut, cele 158 de mine ocupau 1 500 de muncitori și înregistrau un venit de 1 milion de mărci. La începutul secolului nostru, peste 170 de mine dădeau de lucru unui număr de 200 000 de muncitori, venitul patronilor ridicîndu-se la un miliard. În anul 1900, la Uzinele constructoare de mașini R. Wolff din Magdeburg lucrau 885 de muncitori. În anii primului război mondial, numărul lor s-a ridicat la 8 000. Baronii cărbunelui și oțelului aveau nevoie de aur. În anul 1923, un pfund de pîine costa 262 de milioane de mărci, iar un pfund de carne — 3,2 bilioane. În același timp, o marcă-aur era evaluată la 1 bilion. Muncitorii nu aveau mărci-hîrtie și cu atît mai puțin mărci-aur. Marile concerne din Ruhr și Renania au înghițit întreprinderile mici și mijlocii și și-au sporit averile.

În 1870, Germania producea cîteva sute de mii de tone de oțel. În ajunul primului război mondial, producția se ridica la 19 milioane de tone. Cea mai mare parte din producția de oțel, de fier, de mașini, ca și din extracția de cărbune revenea bazinului Ruhr-Renania. Stăpînii Germaniei se aflau în dreapta și în stînga Rinului, la Düsseldorf, la Duisburg, la Oberhausen, la Essen. Ei se numeau Krupp, și Thyssen, și Mannesmann.

1964. De-a lungul Rinului, ceața se amestecă cu fumul compact al pădurii de coșuri, de cuptoare, de furnale. La Düsseldorf — „micul Paris", cum îi spunea Napoleon — Königsallee dă tonul eleganței pentru întreaga Germanie ; vitrinele de pe artera centrală străjuită de castani și terase înflorite etalează ultimele noutăți europene. Pe Berger Ufer, în marginea fluviului, o clădire de 22 de etaje : sediul administrativ al concernului *Mannesmann-Roehrenwerke*. În piața Schadow, o clădire cu 28 de etaje : sediul concernului *Vereinigte Stahlwerke*, proprietatea dinastiei Thyssen, regii oțelului. La Duisburg-Hamborn, de peste un secol, se află sediul social al concernului *Vereinigte Stahl-*

werke. La Oberhausen — *Gutehoffnunge-Hütte*, uriaşul metalurgiei. La Essen, în Markt Platz, se înalţă statuia în bronz a lui Alfred Krupp, împăratul oţelului. La Krefeld se află marile fabrici de textile şi un sediu al lui *Bayer*. Deasupra văii Rinului plutesc negurile.

Cui aparţine Germania ?

AURUL LIGNITULUI

„Cum îl ştim! Sub clare feţe
Nopţi şi moarte-n el s-ascund."

Pe Niederwald — imaginea imperiului războinic — „Germania" îşi oglindeşte în apele Rinului cele două simboluri ale Reich-ului : coroana şi spada. La cotitura de la Rosstein, alt simbol : stînca Lorelei. Cîndva, o zînă se arăta de-aici navigatorilor, în întreaga ei frumuseţe captivantă. Părul auriu îi învăluia umerii albi, privirea şi cîntecele sale atrăgeau cu o forţă irezistibilă. Corăbierii sau barcagiii se îndreptau, fascinaţi, spre frumoasa Lore, fără a mai vedea colţuroasa stîncă Lei. Ambarcaţiunea se lovea de roca morţii şi pasagerii ei piereau în valuri, însoţiţi de litania zînei — litania morţii.

Sînt patrusprezece decenii de cînd Heinrich Heine a cîntat în versuri legenda zînei aducătoare de moarte. Ea avea să rămînă un simbol. Puţin mai departe, la Koblenz, apele Rinului oglindesc în ele monumentul lui Wilhelm I. Sirena Lore era simbolul sub care se ascundea imperiul nopţii, marele imperiu al făurarilor de arme.

Sînt milioane de ani de cînd ţinutul ce se-ntinde între Elba şi Spreewald — fosta albie a fluviului Baruth — era acoperit de uriaşe păduri virgine. O catastrofă

de proporții ciclopice a înghițit — ca o gură nesățioasă — păduri, și ape, și pămînt. Din această fierbinte îmbrățișare multimilenară s-au născut apoi întinsele cîmpii de lignit care acoperă spațiul pînă la frontiera Oder-Neisse. Inima lor se numește Senftenberg.

Lignitul este combustibilul săracului, combustibilul dintre cele mai sărace din cîte se cunosc. El a devenit aurul Republicii Democrate Germane. Dacă înaintea celui de-al doilea război mondial se exploatau anual, în întreaga Germanie, 195 de milioane de tone, numai în R.D.G. s-au extras, în cursul anului 1962, peste 225 de milioane de tone. Am fost la *Schwarze Pumpe*, combinatul de lîngă Hoyerswerda. Pe o suprafață de 9 km² s-au înălțat trei uzine electrice, trei brichetării și trei cocserii pentru fabricarea cocsului metalurgic prin rafinarea lignitului în cuptoare de înaltă temperatură.

— Este ceva nou în tehnica modernă, rafinarea lignitului, mi s-a spus.

Și m-am gîndit la legenda zînei Lorelei. Părul ei de aur aducea celor vrăjiți întunericul morții. La *Schwarze Pumpe*, din lignitul negru se naște aur. Un aur neprețuit : gaz, cocs, curent electric, ba chiar și fier.

La Hoyerswerda se cîntă cu oarecare ironie versurile lui Heine : „Nu știu ce-o fi vrînd să-nsemneze..." Frumoasa Lorelei ar fi ea însăși fascinată la vederea comorilor ce se nasc aici din combustibilul cel mai sărac din cîte a plămădit natura.

ACOLO UNDE VULPILE-ȘI SPUNEAU „BUNĂ SEARA"...

Apă, arbori, din nou arțari și anini, sălcii despletite și fagi, din nou canale șerpuite, cu ape imobile, un labirint de canale adormite sub soare sau clocotind sub răpăitul ploilor torențiale. Sub cerul de un albastru or-

bitor, sub cerul încins de vîlvătăile soarelui crepuscular, sub cerul ascuns în faldurile negre ale misterelor nocturne — păsările, şoaptele vîntului, copacii cu ramurile revărsate peste ape, nuferii aşternuţi în covoare infinite de-a lungul aleilor de ape, şuvoaiele verzi ale apelor încremenite de milenii, liniştea imensă şi gravă, toate şi totul imaginează un deşert uriaş de ape, de frunze, de plante bizare, de vietăţi febrile. Este universul misterios al pădurii Spreei, care — dacă i-am crede pe băştinaşi — s-a zămislit aici în urmă cu cincizeci de milioane de ani, după o gigantică prăbuşire de gheţari.

Am văzut minele de cărbuni din bazinul Zwickau. Sînt bătrîne de veacuri, unele chiar de peste şase veacuri şi jumătate. De-aici pînă la Freiberg se întinde regiunea huilei. Bogate în argint, împrejurimile Freibergului au secat după opt secole de exploatare a minelor. De-atunci — de la începutul secolului nostru — argintul a fost înlocuit cu huila, care s-a dovedit a fi mai preţioasă decît aurul. Spre sfîrşitul veacului al XIX-lea, de-aici, din valea celor două Mulde, s-au extras anual peste trei milioane de tone.

În jurul Leipzigului, uriaşele excavatoare-transportoare de la Bitterfeld, de la Espenhain, de la Magdeborn, de la Böhlen şi Borna populează un peisaj auster. Sînt minele la suprafaţă, care trimit anual 243 de milioane de tone de „aur brun" spre marile uzine chimice de la Leuna, Merseburg, Wolfen. Două cifre — un salt astronomic.

Dar, dacă este „mai tînăr" decît cel din Spreewald („numai" douăzeci de milioane de ani), bazinul carbonifer dintre Saale şi Elba este în acelaşi timp şi mai puţin bogat. Geologii au stabilit că zăcămintele carbonifere ale Republicii democrate s-ar cifra în jurul a 26 de miliarde de tone. Două treimi din această cantitate se află în regiunea Cottbus — inima industriei energetice şi chimice a republicii. Zona Halle-Merseburg cu cele trei miliarde şi jumătate de tone ale sale, ca şi

zona Borna (aproape cinci miliarde de tone) au rămas în urmă. Numai la Senftenberg sînt zăcăminte de lignit de aproape 14 miliarde de tone. Senftenberg se află nu departe de *Schwarze Pumpe,* care a şi început să producă brichete de lignit şi cocs, gaz şi carburanţi sintetici, gudron şi uleiuri. În curînd, combinatul va înghiţi nu mai puţin de 36 de milioane de tone de lignit anual.

— Ce înseamnă această cifră ? mi-a răspuns un inginer al Combinatului de la Hoyerswerda. În primul rînd, 5 miliarde de metri cubi de gaz pe an, apoi peste două miliarde şi jumătate kWh energie electrică, două milioane şi jumătate de tone de cocs, aproape un milion de tone de uleiuri. Ce este mai important din toate acestea ? În primul rînd, progresele pe care le realizăm în vederea lichidării dependenţei de Republica federală. În urma scindării ţării, baza de materii prime a rămas în Vest. Aveam o moştenire dramatică. În raport cu producţia totală a Germaniei din anul 1936, la noi se produceau numai 1% fier brut, 1,7% fontă, 6,6% oţel şi 2,7% antracit. Aveam în schimb întreprinderi care în trecut dădeau 50% din producţia de maşini-unelte a ţării şi 55% din producţia de maşini textile. Între industria de materii prime şi cea prelucrătoare era o disproporţie paralizantă. După război, cantitatea de cocs se reducea la zero. Zăcămintele de minereu de fier reprezentau 6% din extracţia pe întreaga Germanie, iar huila — 2%. Pe de altă parte, uzinele constructoare de excavatoare şi drage refulante, de pildă, se aflau în Germania occidentală. Noi aveam 5 furnale înalte vechi, cei din Vest dispuneau de 120, cele mai multe moderne. Sarcina noastră este ca din puţin să facem mult. Lignitul, de pildă, este combustibilul cel mai sărac din cîte se cunosc. Ne-am propus să scoatem din el produse din cele mai bogate. Gaz, energie electrică... E o sarcină frumoasă. Exact ca la sate. Am moştenit nu numai înapoiere economică, ci şi o mentalitate înapoiată. Acolo, mai mult decît la oraşe, individualismul era exacerbat

pînă la forme inumane. Partidul a lansat o lozincă cu multe înţelesuri : „De la Eu la Noi". Cînd spiritul colectiv a început să înlăture egoismul au apărut şi semnele noului în satele noastre. Întocmai aşa se întîmplă şi cu industria noastră. Ne trebuie materiale plastice, carburanţi, fibre sintetice, produse farmaceutice, uleiuri. De unde toate acestea dacă bogăţiile Germaniei au rămas în regiunea Rinului ? Ne-am suflecat mînecile şi am găsit soluţii. Încă din 1952 cocseria de la Lauchhammer produce cocs metalurgic din brichete de cărbune brun. Cocs de înaltă temperatură, care este folosit la cuptoarele noilor uzine siderurgice de la Calbe. *Schwarze Pumpe* este un combinat de înnobilare a lignitului sărac. La 1 mai 1959 a furnizat primele brichete. Sînt de calitate excelentă. Cum se spune ? Sărăcia cinstită este aur.

Ne aflam aşadar la Hoyerswerda, nu departe de Neu-Hoyerswerda, unde se construieşte al doilea oraş socialist al Republicii democrate [1], oraşul muncitorilor de la *Schwarze Pumpe*. Avea şapte mii de locuitori, nu de mult ; acum numără treizeci şi cinci de mii. Spre miazănoapte, drumul duce pînă la meşterii firelor de „Dederon" de la Wilhelm-Pieck-Stadt Gaben şi la Lübenau, unde se înalţă cea mai mare termocentrală din această ţară. Alt-Lübenau mai poartă semnele vremurilor patriarhale : uliţe înguste, porţi de lemn ca în regiunile noastre de munte, căsuţe într-o rînă. Mai ajunge aici zvonul pădurii, mirosul tare ca de alge al apei umple văzduhul. Aşezare de pescari şi ţesători de in, de agricultori care furnizau fabricilor de conserve vestiţii castraveţi şi nu mai puţin vestita ceapă sau ţelină a Spreewald-ului. Dar iată că răzbeşte pînă la noi vuietul buldozerelor, al screperelor, al tractoarelor, al macaralelor. Peisajul s-a schimbat brusc, a dispărut pădurea de pini, au dispărut dunele de nisip şi au apărut noile blocuri, creşele, grădinile, scuarurile, noua policlinică, şcolile noi, şantierul casei de cultură.

[1] Cel dintîi oraş cu acest titlu a fost Eisenhüttenstadt.

— Prin locurile acestea, mi se spune, vulpile-şi urau „bună seara". În 1965 vom avea 18 000 de locuitori.

— Dar acum ? întreb.

— Şapte mii.

— Ce va mai fi nou ?

— Cum ce ? se miră o fată în salopetă albastră, care oprise motocicleta lîngă noi, în faţa unui mare magazin universal. N-aţi auzit de termocentrală ? A şi început să dea curent în reţea. Pînă atunci...

A făcut cu mîna un semn care parcă zicea „vom fi departe" şi ne-a părăsit, grăbită.

Aici, pînă nu de mult, se recrutau doicile şi servitoarele pentru domnii din Berlin. Acum...

La primărie mi s-a arătat un grafic al pulsului energiei electrice : 7,5 miliarde kWh în anul 1945, 34,9 miliarde în 1958.

— Şi de ce aţi rămas la 1958 ?

— Am pierdut pasul. Se construieşte atît de mult ! Pînă în anul 1965, Termocentrala de la Vetschau va furniza 1 200 de megawaţi, iar cea de la Bärwalde — 1 100. A noastră va fi cea mai mare din ţară. Va produce 1 300 de megawaţi. Asta înseamnă că în total vom avea atunci de peste opt ori mai multă energie electrică decît în 1945.

Trecusem, mai înainte, pe la Spremberg şi am văzut barajul principal — lung de peste doi kilometri şi înalt de doisprezece metri — care face de strajă unui rezervor de 41 de milioane de metri cubi de apă. Este destinat centralelor electrice de la Vetschau şi Lübbenau. Un întreg sistem de drenare a meandrelor Spreei va asigura patru asemenea lacuri de acumulare. Din lignit şi din apă va scăpăra lumină. Este simbolul noii Germanii.

În Erzgebirge, dincolo de Blauenthal, pe clinuri aspre de munte stîncos şi în inima unor codrii de molid, se află Sosa. Un sat pierdut într-o pustietate de piatră şi pădure vitregă. Un sat în care, ca în

multe alte aşezări din această parte a ţării, oamenii nu cunoşteau gustul apei potabile.

— În anul 1880, mi s-a spus, s-a întocmit un proiect pentru construirea unui lac de acumulare care să asigure apă potabilă populaţiei de pe aceste meleaguri. În anul 1908 s-a cerut o nouă documentare în legătură cu construcţia barajului. Lucrările au început însă abia în 1949, cînd nu mai era necesară semnătura vreunui iuncher sau a unui industriaş de la Dresda, de la Berlin sau mai ştiu eu de unde. Acum, cele şase milioane de metri cubi pe care lacul de acumulare le-a smuls pîrîului Bockau alimentează cîteva localităţi şi irigă suprafeţe întinse de pămînt agricol. Vedeţi ? Acolo, în locul unde se află lacul de acumulare, la dreapta, mai era pe-atunci, prin 1949, o cîrciumă cu o firmă care parcă vorbea despre viaţa oamenilor de-aici lipsiţi de apă. Îi zicea „La fundul iadului". Acum se află în fundul lacului. În 1908, Sosa era, într-adevăr, în fundul iadului. Acum însă...

Două lumi. O lume de piatră, care a fost fertilizată. O lume de apă, de pini, de nisip, cîndva dintre cele mai întunecate, care dă ţării întregi lumină.

A cui este Germania ?

ÎN LUMEA LUI I. G.

Oamenii de pe Fichtelgebirge se ocupau cu creşterea vitelor. Apoi au devenit mineri, apoi — topitori de metal. Munţi ca toţi munţii, oameni ca toţi oamenii. Aici, ca în atîtea alte ţinuturi de munte, foştii păstori, ca şi foştii mineri au fabulat : sub stîncile de granit s-ar afla îngropate comori de aur. Nu le-au

găsit nici pînă-n zilele noastre. În schimb, au fost descoperite la Frankfurt.

Legenda susține : comorile sînt ferecate cu o vrajă ; numai un cuvînt magic le poate readuce la lumină. Generații după generații au căutat cuvîntul magic, dar nu l-au aflat. Abia în anii 60 ai secolului trecut vraja avea să fie dezlegată la Hoechst și la Ludwigshafen. Hoechst — lîngă Frankfurt am Main — a fost în 1863 piatra de temelie a industriei chimice germane. Ludwigshafen — pe malul stîng al Rinului — i-a urmat după doi ani. Dispuneau fiecare de cinci și respectiv treizeci de lucrători. În anul 1900, la Ludwigshafen se numărau 6 700 de muncitori, iar în 1914 — 11 000. Unsprezece ani mai tîrziu, din cei doi uriași se năștea un colos : *I .G. Farbenindustrie*. Sediul său principal s-a înălțat pe Eschersheimer Landstrasse, în Frankfurt am Main. Cuvîntul magic ? Foarte simplu : „Coloranți".

Numele îi vine de la triburile războinice ale francilor, care au trecut prin valea Mainului, în drumul lor spre mare. Asemenea apelor fluviului, s-au revărsat și ei, probabil, prin locurile în care astăzi se află Bayreuthul lui Wagner ; populația năpăstuită a Spessartului rece și împădurit, pe ale cărui poteci tăinuite, pînă sus, pe culmi, se furișau pe vremuri tîlhari temuți ; Würzburgul rococoului ; stîncile de baz .lt ale Odenwaldului unde — ne asigură legenda — ar fi murit Siegfried.

În marginea Frankfurtului te întîmpină suburbia Sachsenhausen, unde Carol cel Mare — prinț pe atunci — a durat așezare de coloniști saxoni. Este primul Sachsenhausen de pe harta Germaniei. Al doilea avea să răsară cu mult mai tîrziu în răsăritul țării, în marginea Oranienburgului, înconjurat cu ziduri înalte de beton și sîrmă ghimpată. Dincolo de zidurile acestea, mii de oameni au fost seceraţi cu gazele fabricate în orașul de pe malurile Mainului.

În luna lui ianuar 1843, în „eastă parte a Germaniei" pe care o numea „Francofurt pre Mein", peregrinul transilvan Ion Codru Drăguşanu a aflat „vinuri alese, vînat de toată specia, poame şi producte."

„Templul ei este Bursa", observa un călător francez ce s-a abătut către sfîrşitul veacului trecut prin cetatea finanţei germane. Şi Bursa din Frankfurt are, într-adevăr, o veche faimă. Tot atît de mare ca şi oraşul însuşi, în care prinţii electori germani îşi alegeau şi îşi încoronau împăratul. Este drept, pe Grosser Hirschgraben nr. 23 se află casa în care s-a născut Goethe ; lovită de bombe în anul 1944, a fost reconstruită pentru a fi restituită mulţimilor de vizitatori. Un parter baroc te primeşte la intrare, apoi locuinţa, destul de modestă, a fostului consilier imperial, cu camera în care fiul — viitor consilier privat al ducelui din Weimar — avea să scrie, la vîrsta de 23 de ani, „Suferinţele tînărului Werther". Deasupra măruntei mese de lucru atîrnă chipul înrămat al Lottei Buff, inspiratoarea dramaticei opere a tînărului poet măcinat de o dragoste nefericită. În amintirea marelui cetăţean al oraşului, Frankfurtul adăposteşte în fiecare an un reputat „Tîrg internaţional al cărţii".

Oraş cu sesizante contraste. Alături de Eschenheimer Turn — unic vestigiu al fortificaţiilor dărîmate de Napoleon — se înalţă buldingul lui *Bayer ;* nu departe de casa lui Goethe, mică şi graţioasă, domină — în capul opulentei Kaiserstrasse — blocul cu zece etaje al lui *Dresdner Bank,* al doilea concern bancar din Republica federală, care controlează trusturi industriale cu un capital de 8 miliarde de mărci germane. *Dresdner Bank* aminteşte că Frankfurtul n-a fost numai oraşul natal al autorului lui „Wilhelm Meister", ci şi al regelui finanţelor, baronul Rotschild. În birourile capitonate ale băncii de pe Kaiserstrasse se întîlnesc procurişti ai lui *I. G. Farben* şi *Klöckner, Thyssen, Krupp* şi *Flick.* „Floarea" industriei oţelului, a industriei de armament, a industriei chimice. Oame-

nii trec prin fața blocului cu zece etaje, dar nu se gîndesc că undeva, într-un cabinet capitonat din greoaia clădire, tronează președintele consiliului de administrație al uzinelor de coloranți *Hoechst*, domnul Winnacker, reprezentant al lui *I. G.* și totuși...

Cînd spui Frankfurt am Main te gîndești la *I. G. Farben*. „Ypres 1915" înseamnă *I. G. Farben*; aici s-a produs primul atac cu gaze din istoria războaielor. Gazele toxice veneau de la *Hoechst*, de la *Agfa*-Berlin, de la *Bayer*-Leverkusen. Cînd trupele sovietice, în înaintare spre Berlin, au ajuns în apropiere de Dyhernfurth, o explozie formidabilă a cutremurat văzduhul. Era un punct neînsemnat, pe care nu-l veți găsi pe nici o hartă a Germaniei răsăritene. Au început cercetări și s-a aflat că, pe locul muntelui de moloz și cenușă care a rămas de pe urma exploziei, se producea „Tabun". Fritz Ter Meer, planificatorul lui *I. G. Farben*, a lămurit misterul: „Tabun" întrecea cu mult în virulență gazul „Zyklon B", împotriva lui nu putea fi folosită nici o mască de gaze. *I. G. Farben* nu apucase să-l experimenteze. Pînă atunci, exterminase 6 500 000 de oameni cu ajutorul lui „Zyklon B". Fusese — cum obișnuiesc să spună cei de la *I. G.* — o „ocazie ratată".

Cînd spui Frankfurt am Main te gîndești la Hitler. Dar oare numai la el? După primul război mondial, fabricile de coloranți care aveau să constituie concernul *I. G. Farben* au fost scutite de plata impozitelor pe timp de zece ani. Partidul social-democrat era forța politică cea mai redutabilă a republicii de la Weimar, dar președintele republicii se numea mareșal Paul von Hindenburg, unul dintre cei mai bogați iuncheri ai Germaniei, omul de încredere al celor de la *I. G.* Sub guvernarea lui Brüning, prof. Warmbold — membru al comitetului de direcție al lui *I. G.* — a fost ministru al economiei naționale. Consilierul secret al lui Brüning se numea Hermann Schmitz. Era același Hermann Schmitz care ocupa fotoliul prezidențial

al lui *I. G. Farbenindustrie*. În anii republicii de la Weimar, *I. G. Farben* controla, prin oamenii săi, partidele național german, populist german, popular bavarez și centrul catolic. În noiembrie 1932, numai aceste partide obțineau, la un loc, aproape de două ori mai multe voturi decît Hitler, comuniștii cîștigînd șase milioane de voturi, iar social-democrații — peste șapte milioane. Conducătorii social-democrați ocupau însă posturi în consiliile de administrație ale lui *Flick, Mannesmann, Krupp, Thyssen*. La *I. G. Farben?* Nu se știe. Dar Hermann Schmitz deținea pachete de acțiuni la *Thyssen* și la *Krupp*.

Două luni după alegeri, Hitler cîștiga bătălia. Cu ajutorul partidelor lui *I. G.*, al baronilor cărbunelui, oțelului, chimiei. Încă din 1931, Max Ilgner a devenit membru al partidului nazist. Max Ilgner era nepotul lui Hermann Schmitz, președintele lui *I. G. Farben*. În Berlin, pe Unter den Linden 82, se afla — pînă în primăvara lui 1945 — sediul „Serviciului de statistică". Trecătorii n-au știut niciodată cărui minister îi aparține. Abia după război s-a aflat că imobilul de la nr. 82 adăpostea o instituție care valora mai mult decît un guvern și pe care însuși Heinrich Himmler o invidia: „Berlin N W 7". Era centrala rețelei internaționale de spionaj a lui *I .G. Farben*, iar conducătorul ei se numea Ilgner, Max Ilgner...

Cînd spui Frankfurt am Main te gîndești la război. Dar războiul nu l-a pregătit caporalul-cancelar. Blindatele lui Hitler aveau nevoie de cauciuc; *I. G. Farben* a descoperit încă din 1927 formula fabricării cauciucului sintetic. „Buna-N" și „Buna-S". Artileria și aviația lui Hitler aveau nevoie de explozivi; *I. G. Farben* deținea încă din anul 1928 monopolul mondial al nitraților naturali și sintetici. Mașina de război a lui Hitler avea nevoie de benzină sintetică, de uleiuri lubrifiante; uzinele Leuna aplicau, încă din anul 1931, metoda hidrogenării cărbunelui. „Războiul fulger" al lui Hitler avea nevoie de bani. Și astăzi, în colțul celei mai bogate străzi din

Frankfurt am Main — Kaiserstrasse — se înalţă palatul marelui monopol financiar *Dresdner Bank*. Oamenii trec prin faţa lui şi-şi amintesc că din 1933 pînă în 1945 de la această bancă au pornit nu numai fluvii de aur, dar şi ordine spre cancelariatul Reich-ului...

A cui este Germania ?

TOATE, TOTDEAUNA, ALE TUTUROR...

Frankfurt am Main a suferit greu în urma bombardamentelor. Uzinele lui *I. G.* au rămas aproape neatinse. În schimb, la Frankfurt an der Oder nu se mai vedeau în 1945 decît ruine. Oraşul se află în Germania răsăriteană.

Cînd spui Frankfurt an der Oder te gîndeşti la „Dichterwinkel". Aşa îi spuneau frankfurtezii acestui loc pitoresc : „Dichterwinkel" sau „Dichterecke" — colţul poeţilor. Aici se afla casa de naştere a lui Heinrich von Kleist, iar în coasta ei — casa în care au locuit Alexander şi Wilhelm von Humboldt spre sfîrşitul veacului trecut. Hans Kotowski mi-a arătat noile construcţii de pe Oderstrasse dar cînd am ajuns la ruina bisericii Sf. Maria, s-a întunecat. „Aici se afla Dichterecke", mi-a spus. Şi a rămas pe gînduri. În faţa noastră se năluceau doar ramurile sterpe ale unui copac estropiat. Fusese, pe vremuri, înfrunzit. Sub verdea lui coroană, adeseori a visat autorul lui „Michael Kohlhaas" o lume eliberată de tenebrele *Junkertum*-ului : „Vechiul se prăbuşeşte, trece vremea şi o nouă viaţă înfloreşte printre ruine".

Să fi fost o previziune ? Au fost îndepărtate rănile războiului şi în jurul copacului dezfrunzit creşte şan-

tierul. Blocuri de locuinţe, creşe, spaţii verzi, şcoli moderne şi... o clădire în stil baroc. Este omagiul pe care statul muncitorilor şi ţăranilor îl aduce spiritului umanist şi marilor săi fii.

Cînd spui Frankfurt an der Oder îţi aminteşti de tîrgurile anuale din veacurile XV şi XVII. Aici se întîlneau negustători polonezi şi olandezi, ruşi şi cehi, germani din apus şi miazăzi, lituanieni şi saxoni, silezieni şi ucrainieni. După anul 1800, oraşul de pe malul Oderului devenea un cap de pod al autocraţiei pruso-brandenburgheze, o garnizoană a urii împotriva Răsăritului. Mi s-a părut semnificativ că un magazin de pe malul Oderului, în Frankfurt, poartă emblema „Frontiera păcii". Podul însuşi, care desparte Frankfurtul de localitatea poloneză Slubice, se numeşte „Podul păcii". Am văzut flăcăi de dincolo trecîndu-l pentru a se întrece cu germanii într-o competiţie sportivă. Cînd s-a sfîrşit competiţia, era pe înserate. Flăcăii nu mai plecau spre casă singuri, ci însoţiţi. Printre cei care-i însoţeau se aflau şi fete. Cîntau împreună, în apropierea podului, cîntece germane şi poloneze. Poate că se înfiripase şi o dragoste trainică între unele perechi. Se despărţeau cam sfios, cam visător, cu porniri duioase, greu stăpînite, pe care grănicerii se făceau că nu le observă. Pe malul Oderului nu se mai lăfăie „maiştri de exerciţii" militare. Aici se făureşte o lume bazată pe organizarea paşnică, aşa cum a întrevăzut-o Wilhelm von Humboldt şi, mai cu seamă, aşa cum a înţeles-o Ernst Thälmann. O pace altfel rînduită decît aceea a măriei-sale împăratul, a principilor electori, a cancelarilor, a conţilor şi a baronilor...

Oderul nu evocă legende şi nici visuri despre comori tăinuite. Se naşte în munţii Austriei şi curînd răzbate printre maluri rîpoase de argilă, pentru a-şi împinge apoi apele într-un deşert de nisip. În zorii primăverii şi în pragul toamnei, cînd se pornesc ploile, rîul se

umflă şi nu mai încape în albia lui stingheră. Atunci se revarsă spumegînd şi mistuie puţinele pămînturi pe care, din moşi-strămoşi, trudesc ţărani cu înfăţişare aspră, de oameni nu prea răsfăţaţi. Poate de aceea ogorul pare şi mai scump, aici, celor care-l stăpînesc. Poate de aceea spune Hans Kotowski : „Problema principală este să-i convingem pe ţărani că mica lor oală este anacronică".

Wiesenau, Vogelsang, Fünfeichen, Kieselsitz... Sate modeste, în parte spulberate de urgia războiului, în parte reconstruite, au continuat să-şi trăiască viaţa patriarhală din trecut, cu tirania chiaburului, cu resemnarea celor neavuţi. În cimitire, pe alocuri, mai dăinuie cîte o cruce pe care cu greu desluseşti un nume străin, de origine slavă. Le-au tot împrospătat pînă-n anii 30, dar apoi le-au lăsat în paragină. Cîte-un bătrîn, care a văzut mai multe şi multe-a auzit, te îndreaptă către cimitirul de la Fürstenberg, unde se găsesc numeroase morminte slave.

— Sînt cehi care-au ajuns pe la noi în urmă cu vreo cinci sute şi cincizeci de ani.

— Negustori veniţi cu carele de mărfuri ?

— Nu, ţărani... Cînd cu războaiele.

Învăţătorul nu-ţi poate da lămuriri mai amănunţite. Numai la Fürstenberg ţi se dezvăluie imaginile unei epopei despre care abia acum încep să afle copiii din şcolile Republicii democrate, o epopee încă necunoscută celor din Republica federală. Ne aflăm pe meleagurile vechiului Brandenburg. Mai spre miazăzi se întinde Luzacia, iar dincolo de ea — Silezia. Pe-aici au trecut vitezele oşti ale taboriţilor pînă la ţărmurile bătute de vînturi ale Mării Baltice. Pe-aici a domnit, vreme de veacuri, pumnul greu al regilor şi principilor, al feudalilor şi patricienilor, al dărilor şi silniciilor de tot felul. Aici — „cînd cu războaiele" — iobagi germani, alături de iobagi cehi au cîntat, în

primul şi al doilea pătrar al celui de-al cincisprezecelea secol, cîntecul despre bătălia de la Domazlice :

„...Şi cînd husiţii îşi cîntă cîntul,
Baronii fug mîncînd pămîntul..."

Aici, iobagi germani s-au alăturat oştilor husite, în Silezia, în Luzacia, în Brandenburg, pe valea Elbei, a Neissei, a Oderului, au trecut prin foc şi sabie castelele nobililor, cetăţile principilor, mănăstirile clericilor. La Zittau şi Cottbus, la Bautzen şi Goldberg, la Guben şi Frankenstein, pînă în coasta Berlinului. Iobagi cehi, şi polonezi, şi germani. Pentru că „toate totdeauna trebuie să fie ale tuturor..."

Nu, Oderul n-a prea fost răsfăţat cu legende. Rămăşiţele arse şi sfărîmate ale trupului lui Jan Hus au fost zvîrlite în apele Rinului. Oderul murmură numai cîntece despre oşti desculţe, dar eroice, pe care le-a înfrînt blestemata trădare, cîntece despre rînduieli sîngeroase, despre plăţi şi ruguri, nobili în zale şi ţărani în zdrenţe, lăcuste în sutane şi predicatori populari care îndemnau poporul să stîrpească tagma celor îmbuibaţi de arginţi, trîndavi şi desfrînaţi. Aici, viaţa s-a scurs, vreme de veacuri, sub semnul cîmpiilor de nisip, al rîului care pustieşte ogoarele, al orînduirilor care ardeau sufletele. Oamenii îşi părăseau căminele sărmane şi fugeau la oraş, la Berlin — mînă de lucru ieftină. Pentru puţinele fabrici de ciment din împrejurimi nu mai era nevoie de muncitori.

Într-o zi s-a iscat un zvon : începe construcţia în regiune. A fost ca un scurtcircuit, apoi totul a reintrat în albia veche şi stătută. La cîrciumă, în faţa unei căni cu capac în care mustea berea sacrosanctă, reflectau cu voce calmă şi lipsită de nuanţe : „Bismarck a spus că acolo unde se-ntîlnesc trei germani există patru păreri". Primarul sau popa, sau amîndoi laolaltă simţeau nevoia să tălmăcească : „Înţelegea, prin asta,

că germanii nu sînt uniţi. Aşadar, trebuie să fim uniţi în credinţa veche şi în rînduiala veche".

— Poate se gîndea că, germanii nefiind uniţi, a patra părere trebuie să fie aceea a autorităţii de sus, care hotărăşte în numele celor trei. Dacă-i aşa, apăi să ştiţi că acum avem alt soi de autoritate şi rînduieli noi. Iar dacă n-o să fiţi uniţi în credinţa nouă, rînduiala nouă o să se impună şi fără voi.

Era un marinar de la Fürstenberg, care tocmai trecea pe-acolo cu un camion încărcat către Fürstenwald. Şi-a golit cana dintr-o sorbitură şi a adăugat, îndreptîndu-se îndesat spre uşă :

— Fabrica de ciment de la Rüdersdorf se întinde acum pe o lungime de cincisprezece kilometri. Ehei ! ce iureş o să vină !...

S-au tulburat puţin notabilii satului, apoi şi-au continuat discuţia, redresaţi cu o duşcă de bere.

— Prinţul von Bülow zicea că în Germania n-a fost niciodată o adevărată revoluţie : e împotriva spiritului german...

La Rüdersdorf însă, fabrica de ciment creştea. Pentru construcţiile din Berlin. Cît despre Frankfurt...

De ce gonea marinarul cel îndesat spre Fürstenwald ? Se ridicase acolo o mare fabrică de anvelope şi venea cu o sarcină importantă : muncitorii de la „Anvelope" să afle că la Frankfurt se construieşte o fabrică de semiconductori, nu departe de combinatul textil. În noua uzină vor lucra peste trei mii de oameni. Dar asta înseamnă în primul rînd asigurarea transporturilor de materiale, de construcţii, de instalaţii, de lucrători care vin din satele întregii regiuni. Aşadar, e nevoie de mai multe anvelope.

— Păi să vezi, noi...

— Nici un „noi". Cînd dracu' o să ne obişnuim să avem singuri iniţiativă, să nu aşteptăm harul de sus. Ştiu, aveţi un plan, aveţi sarcini, trebuia să ne adresăm forurilor oficiale. Dar hai să stăm într-un picior şi să

judecăm cu capul. Dacă voi aţi porni o acţiune pentru sporirea producţiei astfel încît să ne puteţi ajuta şi pe noi mai repede şi mai eficace, v-ar bate cineva ?

El însuşi navigator, urmaş de navigator, a lăsat remorcherul şi s-a angajat pe şantier. Nu-i pagubă pentru fraţii de la Fürstenberg. O să circule şi fără el şlepurile pe Oder. L-au şi asigurat tovarăşii lui. De altfel, mai e ceva, ceva foarte important : în Fürstenbergul meseriaşilor, al pescarilor, al marinarilor, al muncitorilor de la şantierul naval continuă să vină oameni din toate părţile, ca să desăvîrşească construcţia combinatului metalurgic şi să înceapă construcţia altor combinate. Se aude ceva despre Schwedt. Nu uitaţi ce greutăţi am avut cu transporturile, cînd s-a construit prima parte a combinatului metalurgic. „Das war kein Honiglecken..." [1]

Wiesenau, Vogelsang, Fünfeichen, Kieselsitz... Sate modeste, cu popi, cu primari aleşi dintre „onorabilii" populaţiei, cu învăţători mai vîrstnici care-au apucat să gîndească în spiritul lui Joseph Goebbels şi al lui Alfred Rosenberg. N-a fost uşor de pătruns pînă la conştiinţa celor tineri şi mai puţin a celor bătrîni. Au fost ani în care, într-adevăr, oamenii nu s-au delectat cu gustul mierii. Au fost ani de pionierat. Comuniştii mai vechi, puţini cîţi mai erau, vlăguiţi de lagăre şi închisori, şi-au mai încordat o dată forţele. Şi în jurul lor au apărut mereu şi mereu mai multe cămăşi albastre — uniformele azurii ale Tineretului Liber German. Erau din Wiesenau, din Vogelsang, din Kieselsitz. Tineri ţărani, pînă mai ieri argaţi la chiaburi, care mînuiau macaraua, buldozerul, excavatorul, draglina, pentru a dura laminorul din Finow, fabrica de fosfaţi de la Rüdersdorf, fabrica de cărămizi din Bad Freinwalde, uriaşul petrochimic şi combinatul de hîrtie de la Schwedt. Tineri care luau viitorul cu asalt. Revoluţie ? Da, revoluţie. Prinţul von Bülow ar fi făcut nişte ochi...

[1] „N-am prea lins miere, atunci."

UN TÎNĂR ÎN VÎRSTĂ DE 70 DE ANI ŞI UN COMBINAT

Aici era un petic de pămînt nisipos. Tufe de mărăcini îşi înălţau spinii uscaţi din jurul unui pîlc de pini şi vîntul şuiera amarnic în jurul lor. Aici totul era sterp.

În toamna anului 1950 a răsărit prima baracă pe insula de pa canalul Oder-Spreen, o insulă bogată în vegetaţie.

— Deştept pescarul ăsta, spuneau marinarii care se abăteau pe aici cu vasele încărcate de mărfuri. Şi-a ales o reşedinţă frumoasă : pădure, păsări cîntătoare, covoare de iarbă în luminişuri, apă. Nu ca pustietatea de colo, de pe mal, cu pini stingheri şi mărăcinişuri veştede. Numai că este cam risipitor. Pentru o singură casă, atîta organizare de şantier !...

După puţină vreme aveau să vadă un întreg complex de locuinţe în marginea de miazănoapte a insulei, dar mai cu seamă pe ţărmul canalului. Şi după cîteva luni, cel dintîi magazin...

Cînd vii dinspre Frankfurt, înainte de a trece podul de peste Oder, te întîmpină termocentrala, combinatul de carne, moara şi marea fabrică de pîine. În stînga podului se întinde oraşul. În dreapta — fabrica de ciment şi combinatul metalurgic.

Locţiitorul directorului general al combinatului, Karl-Heinz Ziger, ne dă primele amănunte :

— Construcţia a început în anul 1950. În 1954 am dat primele şarje de fontă. Avem şase cuptoare înalte şi cinci mii şapte sute de muncitori, dintre care 25 la sută femei. De ce un procent atît de mare de femei ? Pentru că uzina are un înalt grad de mecanizare şi automatizare. Încărcarea cuptoarelor, de pildă, este complet automatizată. Producţia zilnică se ridică la 3 500 de tone. Preţul de cost : 236 de mărci. Preţul de vînzare : 265 de mărci per tonă. În Germania occidentală, preţul de vînzare este de 328 de mărci vestice. Deocamdată, numai 15% din producţie merg la export.

Vedere nocturnă a rafinăriei din Schwedt pe Oder

Monumentul victimelor și eroilor de la Buchenwald

Fermecătoarea vale a Elbei

Alt-Köpenick — un cartier al vechiului Berlin

Poarta Brandenburg

Monumentul marii prietenii dintre Goethe și Schiller, în fața teatrului din Weimar

Uzinele «Zeiss» din Jena

Castelul din Schwerin, azi Institutul pedagogic

Pe Langestrasse. noul centru al Rostockului

Wartburg — simbol al unității germane

Eisenhüttenstadt — Vedere de pe Lenin-Allee

Aspect de la combinatul petrochimic din Schwedt

Vedere din Suhl

Meissen — orașul milenar, patria porțelanului german

Cacilienhof — acolo unde a avut loc istorica conferință de la Potsdam

Copii la Hoyerswerda

Un colț al muzeului
«Pergamon»

Casa corpului didactic din Berlin, Alexanderplatz

Pionierii — viitorul țării

Castelul de la Pillnitz

La şantierul naval din Warnemünde

Donjonul Zwingerului

Pe apele Spreei

În parcul orașului Magdeburg

Muzeul Dimitrov din Leipzig

Impunătoarea clădire a primăriei din capitala R.D.G.

Un colț din «Veneția Erfurtului»

Leipzig. Piața noii clădiri a Operei

Restul este destinat industriei noastre. Minereul de fier îl primim din Uniunea Sovietică, India, Cehoslovacia. Mai avem şi noi o oarecare cantitate. Cocsul ne vine din Uniunea Sovietică, Polonia şi de la Magdeburg, pe şlepuri. Tocmai de aceea ne-am şi amplasat aici, lîngă frontiera Oder-Neisse. Combinatul va produce plăci de tablă şi ţevi. Da, în curînd vom avea şi laminor, vom construi şi oţelăria.

Observ un afiş în apropierea cuptorului nr. 5: „În ritm de sputnic, în luna ianuarie 1961, 639 de tone de fontă cu 92% calitate".

— E cam vechi afişul, mă adresez maistrului Herbert Riedel. Nu v-aţi îndeplinit angajamentul?

Maistrul rîde cu poftă.

— În ianuarie, nu tocmai. Dar în martie am depăşit planul cu 1 500 de tone, iar la calitate ne-am ţinut de cuvînt. N-am mai schimbat afişul tocmai pentru că eram ocupaţi cu depăşirea planului. Şi adaugă, scărpinîndu-şi bărbia: Dar ăsta-i numai începutul. Ce vîrtej va fi cînd o să avem şi oţelăria! Noroc că uzina nu duce lipsă de tineri.

— Ce procent?

— Procent? Media de vîrstă a muncitorilor noştri este de douăzeci şi şapte de ani.

Cînd am părăsit combinatul, am zărit o altă lozincă, nu mai puţin expresivă decît cea dintîi: „Din oţel se face pîine". Era mai mult decît o floare de stil.

Am pornit spre oraş însoţit de Franz Repka. Fostul pictor al fabricii de porţelan din Frankfurt împlinise 70 de ani, dar mai avea pasul zglobiu.

— De fapt, a încercat să-mi explice, sînt cu mult mai tînăr. Am împlinit cincizeci de ani de activitate în mişcarea muncitorească, astfel că... am cîştigat douăzeci de ani. Munca de partid te întinereşte, doar. Apoi... ai auzit, la noi, media de vîrstă este de 27 de ani, fără să mai spun că Eisenhüttenstadt are abia unsprezece ani de existenţă. Cînd o să vezi oraşul, o să înţelegi că am multe motive să mă consider tînăr.

Avea dreptate. Patru clădiri înalte de cîte opt şi nouă etaje deschid artera principală a oraşului, Leninallee. Sînt ca nişte piloni policromi. Celelalte blocuri

au numai cîte trei şi patru etaje. Cvartale mari, cu multe spaţii libere între ele şi în incinta lor. Nu de alta, dar copiii au nevoie de loc pentru joacă. Şi aici, copiii sînt ca iarba: zece mii, dintr-o populaţie de douăzeci şi cinci de mii de cetăţeni. Pe străzi, în curţile interioare, în holurile blocurilor — şiruri de cărucioare.

— Cred că este articolul cel mai căutat, observ.

Franz Repka rîde cu plăcere, apoi se înnegurează.

— Mai ales va fi. În 1965 vom avea 40 000 de locuitori, iar în 1970 — 50 000. Dar nu se pune numai problema cărucioarelor. Avem acum şase creşe şi cinci grădiniţe, dar nu ne mai ajung. Avem şi un număr insuficient de şcoli. Copiii cresc şi nu ne aşteaptă. Avem o policlinică frumoasă şi bine utilată. Personalul este, deocamdată, suficient. Dar acum am început să construim o şcoală de felceri, ca să pregătim cadre. Să nu ne prindă oţelăria şi laminorul nepregătiţi. Şi hotel construim. Şi o nouă gară. Socialismul reînnoieşte mereu şi mereu, chiar dacă este vorba de un oraş în vîrstă de unsprezece ani. Teatrul a luat fiinţă în 1955. Sala este folosită deopotrivă ca teatru şi cinematograf. Anul trecut a avut trei sute optzeci de mii de spectatori. Asta înseamnă că va trebui să mai rezolvăm o problemă. Deocamdată construim o mare casă de cultură. Dar numai uzina are două mii cinci sute de muncitori care studiază la şcoala profesională serală, două sute de muncitori care urmează cursuri de maiştri şi de ingineri, patruzeci de ingineri care studiază pentru a obţine diplome de înaltă calificare. Peste zece ani o să avem atîţia intelectuali, încît nici casa de cultură n-o să mai corespundă necesităţilor. Nu mai spun că o mie de muncitori din combinat sînt artişti amatori...

Franz Repka a trecut prin multe închisori şi lagăre de concentrare hitleriste: Plötzensee, Tegger, Moabit... Are şaptezeci de ani şi este asesor popular, membru al comisiei de cercetare a istoriei mişcării muncitoreşti germane, membru în conducerea *Sindicatelor Libere Germane* din Eisenhüttenstadt, membru al comisiei de onoare a veteranilor de partid de pe lîngă comitetul regional Frankfurt (Oder) al *Partidului Socialist Unit*

German, membru al conducerii raionale a organizației de pionieri *Ernst Thälmann*. Așadar, un om foarte tînăr. Doar este comunist.

Cînd am părăsit Eisenhüttenstadt, am reflectat cu bucurie : aici erau, în urmă cu un deceniu, tufe de mărăcini și întinderi de nisip. Azi se află un oraș cu case pastelate, peluze cu primule și pansele, o insulă cu parc de cultură și stadion, sală de concerte și teatru de vară, tineri mulți, foarte mulți tineri. Am cunoscut și un tînăr în vîrstă de șaptezeci de ani, unul dintre cei mai tineri, un comunist. Și el veghează aici de cincizeci de ani, de la primele bătăi ale inimii sale de comunist. Un bun chezaș al trecutului și al viitorului.

„ACEASTĂ PUTERNICĂ ȘI SUMBRĂ LUMINĂ"

„Fritz von Unruh a părăsit Germania." Vestea a explodat pe neașteptate, în toiul turbulentei zile de august, atunci în '61, cînd totul era atît de tumultuos, de paradoxal, de încețoșat, parcă dirijat de o baghetă furibundă.

Mă aflam pe malul Spreei, nu departe de „Insula Muzeelor", spre care mă atrăgeau amintirile din ajun, răscolitoarele imagini ale Pergamonului cutreierat de studenți, de oameni care abia au lăsat unealta din mînă, de copii de-o șchioapă uimiți să se găsească, în plin Berlin, într-o fantastică pădure de piatră și marmură. Mă urmăreau încă mirajele mitologice ale muzeului și credeam că-mi vor stăpîni multă vreme spiritul, cînd ecranul luminos al gării de pe Friedrichstrasse mi-a adus vestea aceasta galvanizantă : „Fritz von Unruh a părăsit Germania". Cîteva cuvinte care-mi evocau o întreagă epocă de răsturnări istorice.

Un scriitor francez l-a numit „Hugo al Germaniei". Un altul — „ofiţerul profet" şi „tribunul iuncher". A fost ofiţer al împăratului şi, deopotrivă, iuncher. Un iuncher educat laolaltă cu odraslele Hohenzollernilor, în legea „datoriei" şi a supunerii oarbe faţă de kaizer şi Vaterland-ul castei proprii. Ar fi putut să devină un Nietzsche puţin halucinat sau puţin rigid, cu reflexe violente sau cu sensibilitatea riguros organizată. Fostul ofiţer de ulani a vorbit însă el însuşi despre drumurile sale dintre cazarma berlineză a regimentului de gardă şi Deutsches Theater, dintre bezna cazonă şi arta marelui Reinhardt. În Berlinul „Preussentum"-ului, în care apelul lui Kant pentru o „pace veşnică" a răsunat în gol, în care „Ţesătorii" lui Hauptmann au stîrnit indignarea Curţii şi a camarilei, în care noţiunea de „onoare" se traducea cu pistolul, în care şcoala era dresură, cazarma — dresură, uzina — dresură, biserica — dresură, familia — dresură, a auzit totuşi pentru întîia oară glasul eroilor lui Wedekind şi ai lui Gorki, glasul unei lumi care se stingea şi al celei ce-şi vestea naşterea cu cuvinte de foc. Aici s-au iscat primele sale versuri umaniste, poate prea înfăşurate în bruma simbolurilor la început, dar al căror mesaj avea să se cristalizeze apoi în „Louis Ferdinand", piesă cu adresă atît de precisă încît despotul vizat, Wilhelm al II-lea, recunoscîndu-se în rechizitoriul lui Unruh, i-a interzis lumina scenei. O dată cu kaizerul, tribunul acuza şi lumea parazitară care-l înconjura. Dar cînd a apărut trilogia antirăzboinică „O generaţie", furtuna s-a abătut asupra lui. „Profetul" nu dinamita nici castelele iuncherilor, nici palatele prinţilor rămaşi în urma războiului pierdut, nici fortăreţele poliţiei care — în republica de la Weimar, întocmai ca şi în Reich — nu-şi înfăşura pumnul în mănuşi albe. Denunţul lui plutea încă în abstracţiuni. Şi totuşi, reprezentanţii „ordinei" au înălţat în jurul lui zidurile reci ale tăcerii. În primăvara anului 1923, Romain Rolland avea să tragă clopotul de alarmă : „În numele onoarei Europei, nu în-

găduiţi ca această puternică şi sumbră lumină să se consume în uitare".

La Paris, după cutremurul primului război mondial, a apărut — cum singur se proclama — ca un „ambasador al păcii". A cunoscut oameni foarte diferiţi: Painlevé şi Léon Blum, Paul Valéry şi Duhamel, Madame de Noailles şi Henri Barbusse. Prezenţa lui captiva, dar în propria-i patrie rămînea un străin. Ofiţerii îl considerau trădător, iuncherii nu-i puteau ierta trădarea. Călcase doar un comandament care, de veacuri, avea putere de lege: „Forţa este Dreptul". Şi forţa fusese şi continua să rămînă apanajul stăpînilor de castele. Plasa tăcerii se-ntindea în juru-i, asemeni urzelii unui păianjen invizibil. O tăcere de gheaţă, ucigătoare.

1932: Fritz von Unruh simte că Germania nu-i mai aparţine; monstrul brun punea stăpînire pe ea, cu sprijinul castei pe care o renegase. Pleacă în Italia; dar acolo cunoaşte chipul altui fascism şi se exilează în Franţa.

1940: este internat într-un lagăr al lui Pétain, dar izbuteşte să evadeze şi se refugiază în Statele Unite. La New York se afirmă ca pictor. Dar continuă să scrie: „Charlotte Corday", „Ministrul eliberării", piese încă necunoscute. În 1939 publicase un pamflet antihitlerist, un patetic apel adresat întregului continent: „Europă, trezeşte-te!" Dacă ar fi rămas în lagărul lui Pétain, ar fi sfîrşit sub securea lui Hans Reichert. La New York se afla la adăpost. Acolo avea să urmărească pas cu pas drama patriei sale, pînă la deznodămîntul pe care-l profetizase în „Zero", jucată în 1932 la Frankfurt am Main: „Germania vrea timp sau spaţiu? Germania vrea spaţiu. Atunci, ea va pieri. În Potsdamer Platz vor paşte oile".

Cărei Germanii se adresa? Ca el, şi Thomas Mann a fost „exclus din naţiunea germană" de către aceia care aveau să procure poporului german numai lacrimi, doliu şi ruşine. Autorul lui „Buddenbrook" a scris, la

rîndu-i, atunci, cu sufletul sfîşiat : „...Dumnezeu ştie că nu sînt născut pentru ură, dar pe aceşti corupători şi smintiţi sîngeroşi îi urăsc din adîncul inimii şi le doresc din tot sufletul sfîrşitul groaznic ce li se cuvine". Germania era împărţită în două : pe o parte bruta mînjită de sînge, pe de alta — cei ce rămăseseră pe baricadele nevăzute ale unei înfruntări inegale, pentru a salva onoarea poporului lui Goethe şi Marx...

Am ajuns în Potsdamer Platz şi am privit îndelung spectacolul dezolant al Berlinului tăiat de zidul ridicat la 13 august. Aşa l-au vrut aceia cărora li s-a adresat Fritz von Unruh de pe scena teatrului din Frankfurt am Main, cavalerii „spaţiului vital" din birourile capitonate ale lui *I.G. Farben* care — la întoarcerea sa, în 1952 — l-au zvîrlit din nou în „lagărul de concentrare al tăcerii", pentru a-l determina din nou să caute adăpost la New York. A revenit, în 1955, după ce a publicat un mare roman autobiografic care l-a consacrat definitiv : „Fiul generalului". Dar a mai scos de sub tipar o culegere de cuvîntări antirăzboinice : „Nu sînteţi puternici cu arma în mînă". Era prea mult pentru falsa democraţie vest-germană. Şi ultimul boicot le-a întrecut în severitate pe celelalte. Fritz von Unruh a trebuit din nou să părăsească pămîntul patriei sale, ca un străin, la vîrsta de 76 de ani. Un ziar vest-berlinez l-a numit „profet în deşert". Un alt ziar a scris despre Unruh că „a rămas un rătăcitor între două lumi". A greşit, desigur... cu bună ştiinţă. Drama lui Fritz von Unruh începe tocmai acolo unde confundă mereu o faţă a unei monede cu o altă monedă. De aceea fuge între America şi Germania, fără a vedea cu adevărat „a doua lume".

Nu de mult, Fritz von Unruh l-a parafrazat pe Schiller, într-o invocaţie plină de tragismul destinului său neliniştit : „Vivos voco" — „Îi chem pe cei vii". Dar unde erau cei vii, n-a ştiut să afle. „Voce în pustiu"... Oare ? Oare nu va şti, pînă la urmă, să vadă unde se află adevărata Germanie ? Oare Germania nu va fi şi a lui ?...

Aici, în Potsdamer Platz, oamenii și întîmplările capătă alte dimensiuni. Ostracizat de tagma castelanilor, Heinrich von Kleist și-a curmat firul vieții. Alții însă au știut „să aleagă între germani", să-i găsească pe adevărații germani. La Stralsund, pe Fährstrasse, lîngă port, o mică placă comemorativă amintește că acolo a căzut eroic, în ziua de 31 mai 1809, maiorul Ferdinand von Schill, apărător al orașului împotriva invaziei napoleoniene. La Rostock, în piața din fața Universității, se înalță statuia lui Gebhardt Leberecht von Blücher, mareșalul războiului de eliberare din 1813—15, născut în portul baltic; după 1815 șeful statului său major, contele August Neidhardt von Gneisenau, a fost alungat de tagma iuncherilor, pentru că — asemeni lui Blücher, asemeni lui Scharnhorst — știuse să găsească inima poporului, „să aleagă între germani".

Odiseea submarinului „U 312" mi-era necunoscută pînă la venirea mea la Berlin. Aici, nu departe de Potsdamer Platz, un ofițer cu tîmplele ninse care apăra noua frontieră a patriei sale avea să mă introducă în tainele pasionatei aventuri. Un submarin al flotei hitleriste a fost repartizat frontului din Nord. Misiunea: recunoașteri în spațiul Leningrad. Era spre sfîrșitul lui mai 1941 și Germania avea un pact de neagresiune cu Uniunea Sovietică. Echipajul lui „U 312" știa însă prea bine: acțiunile de recunoaștere preced acțiunilor militare. Și în ziua de 22 iunie, cînd posturile de radio hitleriste le-au confirmat temerile, oamenii de pe „U 312" n-au executat ordinul de atac, ci au înlocuit drapelul cu zvastică cu un steag alb. După trei zile, submarinul se numea „U x" și părăsea Leningradul pentru a lupta împotriva dușmanilor Germaniei. A torpilat vase de transport italiene și naziste, în Marea Mediterană și Marea Neagră, în numele adevăratei Germanii. Iar în decembrie, cînd s-a efectuat debarca-

rea din Crimeea, comandantul s-a adresat matrozilor săi: „Acum urmează o acțiune periculoasă. Cine vrea, poate să participe. Cine se teme, poate să rămînă la bază." Erau optsprezece matrozi germani; doisprezece dintre ei au luptat...

Prietenul Olten m-a îndemnat: „Dacă pleci la Magdeburg, nu uita că Harzul este aproape. Germania fără Harz este ca omul fără inimă [1]. Așadar..."

Am colindat drumurile de munte și codrii dinspre miazăzi de Magdeburg, de la Halberstandt pînă la Bad Frankenhausen, dincolo de Kyffhäuser. Stînci, de granit, prăpăstii adînci, păduri de brazi, și fagi, și mesteceni, izvoare repezi și cascade spumegînde. O lume de basm, un inel de aur pur în care Wernigerode este nestematul cel mai strălucitor. Sînt mai bine de șapte secole de cînd hrisoavele îi atestă istoria cunoscută. Aceea neștiută pare să fie cu mult mai îndepărtată. Urgii numeroase s-au abătut asupra lui. Orașul neguțătorilor de postavuri și al meșteșugarilor a fost adeseori mistuit de incendii, dar tot de atîtea ori a renăscut, mereu și mereu mai tînăr și mai plin de farmec inedit. Se mai văd căsuțele bătrîne acoperite cu olane roșii, vilele avute ale patricienilor, măiastra clădire a primăriei — autentică sculptură în lemn — castelul conților de Wernigerode și al principilor de Stolberg-Wernigerode, azi muzeu al feudalismului. Se mai văd toate acestea — și mulțimile de vizitatori le admiră zi de zi — pentru că în primăvara anului 1945 colonelul Gustav Petri nu și-a vîndut conștiința.

Trupele americane înaintau dinspre nord-vest și ocupaseră Goslar, Bad Harzburg, Ilsenburg — cetatea de stînci a „frumoasei și dulcei Ilse" — domnița din poveste cîntată de Heine. Sînt locurile pe care le-a cutreierat marele poet la sfîrșitul primului pătrat al veacului trecut și unde și-a amintit cuvintele lui Ernst Moritz Arndt, savantul patriot: „Dumnezeu a făurit armele ca să slujească în lupta pentru libertate." După mai bine de un secol, colonelul Petri avea să-și amintească el însuși aceste cuvinte, cu amendamentul că

[1] Joc de cuvinte: Herz — inimă; Harz — rășină.

Dumnezeul german purta nume de magnat al Ruhrului, iar armele sale slujeau înrobirii celor ce iubeau libertatea.

Gustav Petri mai făcuse o campanie. În anii primului război mondial fusese de asemenea ofiţer de front. Şi el a cunoscut vestitele „Burschenschaften" — asociaţiile de studenţi care nu se ocupau atît de studiu, cît de chefuri, dueluri şi agitaţie şovină. Erau pepinierele naţionalismului furibund la care se referea Scharnhorst cînd spunea că „Universitatea din Berlin este garda de onoare a casei Hohenzollern". Erau „bărbaţii cu cicatrice", zurbagii care se duelau pentru a-şi umple obrazul de sînge, tăieturile provocate de spadă fiind considerate semne ale bărbăţiei şi vitejiei. Erau rezervele potenţiale ale fascismului, care cerea sînge. Colegii lui, educaţi în disciplina mistică a acestor „Burschenschaften", au executat cu voluptate ordinul lui Himmler de a distruge, în retragere, oraşele şi satele germane.

Colonelul Petri a venit la Wernigerode în ziua de 9 aprilie 1945. În oraş se aflau douăzeci şi opt de lazarete în care fuseseră internaţi două mii cinci sute de răniţi. Edilii s-au prezentat a doua zi noului comandant şi l-au informat: „În urma consfătuirii pe care am avut-o, am hotărît să declarăm Wernigerode oraş deschis. Orice rezistenţă este absurdă, mai ales că trupele de care dispuneţi sînt neglijabile. Războiul se apropie de sfîrşit. Să salvăm ce se mai poate salva. Răniţii, populaţia, oraşul. Vă rugăm să fiţi de acord cu noi".

Colonelul Petri a cîntărit totul, cu stăpînirea de sine a militarului încercat. În coasta cartierului său general se aflau cazărmile SS-iştilor, iar mai departe, la o distanţă de 15 km, în mica gară Dreiannen-Hohne, se instalase cartierul general al colonelului Linnemann, superior lui, care-i ordonase să organizeze rezistenţa. O ştire de ultim moment arăta că Ilsenburg a căzut şi că tancurile americane au ajuns la 10 km distanţă de Wernigerode. Rezistenţa echivala cu o crimă. Capitularea însemna sinucidere. Colonelul Petri îl cunoştea pe Linnemann, îi cunoştea pe SS-işti. A ales capitularea.

În dimineaţa zilei de 12 aprilie, trupele americane au ocupat oraşul [1].

— Şi ce s-a întîmplat cu Petri ? l-am întrebat pe omul care mi-a vorbit despre întîmplările dramatice ale lui aprilie '45.

— Puţin înaintea sosirii americanilor a fost arestat din ordinul lui Linnemann. Nimeni nu ştie cum a sfîrşit. Unii afirmă că ar fi fost împuşcat şi aruncat în mlaştinile de lîngă Dreiannen-Hohne. Alţii susţin că ar fi fost ars în cuptoarele de var de la Elbingerode. Sigur este însă că a fost ucis. Wernigerode nu-l va uita niciodată. Fără sacrificiul lui ar fi pierit în flăcări.

Cînd am trecut de Dreiannen-Hohne, m-am oprit în faţa micului cimitir din marginea drumului care duce spre Elbingerode. Sînt numai opt cruci modeste, opt cruci de lemn. Pe una din ele, o inscripţie : „În amintirea colonelului Gustav Petri — născut 3.6.88 — mort 12.4.45. El şi-a dat viaţa pentru a salva oraşul Wernigerode".

El şi-a dat viaţa pentru a salva şi conştiinţa Germaniei, onoarea adevăratei Germanii.

REVOLTA CONŞTIINŢEI

Wernigerode număra, în primăvara lui '45, aproape douăzeci şi cinci de mii de suflete. La Greifswald erau peste treizeci de mii. În toamna anului 1961, cînd am pornit spre el pentru întîia oară, avea o populaţie de cincizeci de mii de locuitori. La Rostock, la Dresda, la Berlin, Greifswaldul se identifică cu Petershagen.

Roata pădurilor de pini face ocolul oraşului. Pe malul pîrîului Ryck se despletesc castanii cu frunzele dan-

[1] Conform acordului dintre aliaţi, Wernigerode n-a rămas în zona de ocupaţie americană. El se află în R.D.G.

telate sub care zburdă copiii Greifswaldului. Şi în grădini, şi în scuarurile noi din sudul bătrînului burg, şi în noul cartier din marginea de răsărit, de unde ghiceşti zvonurile Balticei neliniştite, răsună larma copiilor. Îi întîlneşti pe uliţele înguste şi umbrite de vechimea zidurilor, în mica grădină zoologică, la şcoala Pestalozzi — fostul sediu a comandaturii Wehrmachtului. Sînt mulţi copii în Greifswald. Şi numărul copiilor este totdeauna o dovadă a încrederii în viaţă.

M-a adus aici o carte: „Revolta conştiinţei". O carte tot atît de neobişnuită ca şi întîmplarea din care s-a născut. Colonelul Rudolf Petershagen, decorat cu Crucea de Fier, a ajuns pînă în infernul bătăliei de pe malurile Volgăi. Rănit la picior şi cu două gloanţe în piept, a fost transportat cu un avion sanitar la Stalino, pentru a fi internat într-un lazaret. Acolo a avut destulă vreme să reflecteze asupra războiului şi a propriei sale răspunderi. Acolo a început „revolta conşitiinţei". Ea s-a cristalizat în aprilie 1945, cînd — în calitate de comandant militar al Greifswaldului — a predat oraşul trupelor sovietice, salvîndu-l de la pieire. Ordinul lui Hitler suna categoric: „Fiecare localitate va fi apărată pînă la ultimul om. Cine va călca acest ordin îşi va pierde onoarea". Colonelul Petershagen l-a călcat. Azi el este cetăţean de onoare al bătrînului oraş universitar.

— Am preluat comanda Greifswaldului în ziua de 1 ianuarie 1945. Nu eram pentru întîia oară acolo. M-am stabilit în acest oraş încă în 1938, cînd am întemeiat un nou regiment: regimentul 92 motorizat de grenadieri. L-am îndrăgit pentru farmecul lui particular, pentru spiritul paşnic al locuitorilor săi, pentru atmosfera lui elevată care făcuse tradiţie. Greifswald nu este un centru industrial. Singura lui uzină este universitatea. Ca vîrstă, urmează imediat după Heidelberg, Leipzig şi Rostock. La sfîrşitul secolului al XV-lea, Petrus Ravennas preda studenţilor de aici dreptul roman. După trei sute de ani tradiţia umanistă a înaltului for de cultură era continuată de profesorul său de istorie Ernst Moritz Arndt, al cărui nume îl poartă şi care de la catedra sa a chemat tineretul german la luptă îm-

potriva invaziei napoleoniene şi a politicii antinaţionale a principilor germani. Universitatea din Greifswald a dat savanţi al căror prestigiu a depăşit graniţele Germaniei : anatomistul Max Schulze, bacteriologul Friedrich Loeffler, chirurgul Ferdinand Sauerbruch. Mă gîndeam la toate acestea cînd parcurgeam străzile şi uliţele colindate în urmă cu o sută de ani de admirabilul fiu al oraşului, pictorul Caspar David Friedrich, mă gîndeam la ruinele Varşoviei, ale Lembergului, ale oraşelor de pe Nipru şi Don, revedeam mai cu seamă furtuna de pe străzile Stalingradului şi-mi spuneam mereu şi mereu, pînă la obsesie : „Nu, asta nu trebuie să se întîmple aici, la Greifswald !"

Omul vorbeşte rar, cu o voce slabă, gîfîită, parcă astmatică, în contrast cu buzele subţiri, dar puternice şi bărbia scurtă care imprimă obrazului o oarecare asprime. De la nasul acvilin spre gură, o cută adîncă şi energică atenuează agitaţia pe care o simţi în vibraţia glasului.

— Cartea dumneavoastră, îi spun, pare să fie o lucrare autobiografică. De altfel l-am cunoscut pe profesorul Beyer, despre care aţi scris. Am nimerit în locuinţa sa chiar în ziua cînd a primit premiul de stat. Mi-a vorbit mult despre dumneavoastră, despre momentele dramatice din aprilie 1945 şi de mai tîrziu. Aşadar toate situaţiile şi toate persoanele pe care le evocaţi în „Revolta conştiinţei" sînt autentice ?

Rudolf Petershagen şi-a scos ochelarii cu ramele groase, de culoare cărămizie. Îşi concentrează privirea pătrunzătoare în lentilele în care se reflectă intensa lumină a unei raze de soare şi spune apăsat :

— Cartea mea nu este un roman. Ea e povestea unei vieţi.

Dintre eroii autobiografiei „Revolta conştiinţei", unii se mai află chiar la Greifswald. Reconstituim împreună pagini ale cărţii, evenimente pe care astăzi pînă şi elevii de şcoală din Republica Democrată Germană le cunosc. În ziua de 27 aprilie 1945, în cabinetul colonelului Rudolf Petershagen se aflau trei bărbaţi : prof. dr. Engel, rectorul Universităţii, prof. dr. Katsch şi colone-

lul doctor Wurmbach. Cererea lor era utopică : o întîmpinare către Hitler pentru transformarea oraşului universitar într-un oraş deschis. Comandantul militar al Greifswaldului îşi cunoştea însă prea bine superiorii. El se afla la capătul unui lung şi dureros proces de conştiinţă. De aceea, răspunsul său dovedea mai mult spirit realist. Orice bănuială cu privire la o cît de vagă ezitare în executarea ordinelor de rezistenţă şi distrugere a oraşului ar fi declanşat imediata reacţie a Gestapoului şi SS-ului. În ceea ce-l privea, era hotărît să salveze oraşul cu orice preţ. A văzut prea multe sate şi oraşe prefăcute în ruine, prea multe crime sîngeroase, lipsite de orice justificare. A executa ordinele primite ar fi echivalat cu săvîrşirea unei crime împotriva unei populaţii de treizeci de mii de oameni, împotriva unor oameni care voiau să se scuture de coşmarul demenţei războinice. Singura soluţie era capitularea. „Spre deosebire de aceia care se distanţează astăzi de războiul pierdut al lui Hitler, le-a spus el cu tărie, eu mă despart de ideea însăşi a războiului."

Cei trei oameni l-au înţeles şi l-au urmat, întocmai ca şi maiorul Schönfeld, adjutantul său. „În soţia mea, repetă Petershagen, am avut ajutorul cel mai preţios. Ea m-a întărit în hotărîrea de a nu da ascultare ordinelor primite. Ea mi-a spus : Mai bine să murim decît să săvîrşim această crimă. Trebuie să punem capăt dansului morţii de pe spinarea poporului nostru. Şi aşa a procedat. Cînd Gestapoul a prins de veste era prea tîrziu. Maiorul Schönfeld a scăpat de gloanţele SS-iştilor, sărind de la fereastra comandamentului lor. S-a tîrît cu greu pînă la cabinetul colonelului Petershagen şi l-a pus în gardă. Dar legătura cu trupele sovietice se realizase. În noaptea de 26 aprilie, o maşină cu farurile stinse s-a îndreptat spre Anklam ; prof. dr. Katsch şi dr. Wurmbach se duceau să-i comunice generalului Fieduninski că Rudolf Petershagen va preda oraşul. Şoferul maşinii era Oskar Lehmann, pe atunci inspector tehnic superior şi astăzi asistent al Institutului de Igienă din Greifswald, un brav comunist. Maiorul Schönfeld este un activ consilier al primăriei oraşului pentru problemele economice, în ciuda faptului că i s-a amputat un picior, după cum şi

Angelika Petershagen este consilieră municipală. Prof. Engel şi prof. Katsch nu mai trăiesc, dar au apucat să vadă roadele actului lor patriotic.

— Deşi explicaţi aceasta în cartea dumneavoastră, mă adresez lui Rudolf Petershagen, nu pot să înţeleg prea bine de ce aţi refuzat să rămîneţi în oraş, după eliberare, aşa cum v-au propus autorităţile germane, ca şi cele sovietice. N-am înţeles nici îndemnul soţiei dumneavoastră de a vă constitui prizonier.

Bărbatul din faţa mea şi-a dat capul pe spate, cu un gest nervos, dar de îndată stăpînit.

— Pentru a lămuri toate acestea, ar trebui să scriu o nouă carte, despre mentalitatea prusacă. Mă voi mărgini la cîteva elemente, poate nu îndeajuns de elocvente, dar necesare. M-am născut în anul 1901, la Hamburg. Tatăl meu era procuristul unei mari întreprinderi din Hollstein, o fabrică de margarină. Ca orice german din clasa lui, avea ambiţia ca fiul său să fie ofiţer. Am urmat cursurile şcolii superioare din Altona şi am intrat în Reichswehr ca ofiţer de carieră. Pe soţia mea am cunoscut-o la Potsdam. Tatăl ei era ofiţer activ în regimentul 1 de gardă. Bunicii ei au fost general-feldmareşalul von Lindequist şi general-colonelul von Kessel. Am fost educaţi amîndoi în spirit militarist, în spiritul rigid al castei noastre. Cînd, la refuzul meu de a rămîne în Greifswald, s-au făcut intervenţii pe lîngă soţia mea, ea a răspuns cu mîndrie: Un ofiţer german trebuie să rămînă pînă la capăt alături de soldaţii săi. Deşi ne iubeam mult, deşi m-a aşteptat ani de zile, m-a lăsat să plec.

Trebuie să mărturisesc că am crezut cu toată sinceritatea în acest principiu, pe care-l consideram o datorie de onoare. În prizonierat însă mi-am dat seama că tot ceea ce am ştiut pînă atunci despre demnitatea ofiţerului german şi despre patriotismul lui nu era decît fariseism şi nimic altceva. Acolo, întocmai ca şi acasă, camarazii mei îi tratau pe soldaţi ca pe nişte sclavi. Pe de altă parte, în discuţiile dintre ei nu făceau decît să analizeze greşelile săvîrşite de Hitler în conducerea războ-

iului, pentru a ajunge la o singură şi uluitoare concluzie: aceste erori vor trebui evitate, pentru a se asigura victoria în viitoarea conflagraţie mondială. Germania zăcea în ruine, pe fronturi pieriseră şase milioane de soldaţi germani, dar hienele poporului german — chiar prizonieri fiind — adulmecau din nou mirosul sîngelui. Îmi aminteam atunci că după primul război mondial s-a întîmplat la fel. Atunci erau vinovaţi duşmanii din spatele frontului, comuniştii. Şi militarismul german a reluat totul de la început, înviorat de ploaia dolarilor şi a lirelor sterline. Abia încetase bubuitul tunurilor celui de-al doilea război şi, după ce au stabilit vinovăţia lui Hitler, ofiţerii lui pînă atunci credincioşi au început din nou să viseze masacre şi distrugeri sălbatice. Ei au o foame nepotolită. Ei sînt neobosiţi în dorinţa de a dezlănţui un nou război, în iluzia unei dominaţii mondiale. Hitler a fost un diletant, spuneau ei. De aceea am pierdut războiul. Fără Hitler, îl vom cîştiga.

Trebuie să mai fac o mărturisire. Am fost crescut în tradiţia prusacă a spaţiului vital şi am crezut în ea. Eu însumi am pornit orbeşte în război. Abia spre sfîrşitul anului 1942 am început să-l privesc cu ochii deschişi. Abia la Stalingrad a început să se producă cotitura din conştiinţa mea. Dar n-aş putea să afirm că în aprilie 1945, cînd am predat Greifswaldul, eram un om perfect conştient. Unii dintre noi, acolo, în prizonierat încă, se mai legănau în iluzii, după cum am spus. Nu învăţaseră nimic din sîngeroasa tragedie. Cînd am luat cunoştinţă de existenţa Comitetului Naţional *Germania liberă*, s-a produs şi a doua cotitură din existenţa mea. Atunci am înţeles că există războaie nedrepte şi războaie drepte, că Germania însăşi a avut o tradiţie a războaielor drepte, că trebuie să reînviem spiritul lui Gneisenau şi Scharnhorst, dar în tradiţii istorice cu totul noi. Am înţeles că pacea este singura modalitate de a păstra tezaurul de cultură al omenirii, dar pacea în condiţiile unei adevărate democraţii. Cînd, după întoarcerea din prizonierat, am plecat la München pentru a-i convinge pe foştii mei camarazi să renunţe la visurile lor nebuneşti, serviciul de spionaj american — care prinsese de

veste — mi-a înscenat un proces şi m-a azvîrlit în închisoarea Landsberg. M-au eliberat abia atunci cînd noua maşină a Bundeswehrului a fost reconstituită, tot cu ajutorul dolarilor şi al lirelor sterline. Am scris „Revolta conştiinţei" pentru a ajuta poporul german să lupte împotriva vechilor cercuri diabolice ale militarismului german. Drumul militarismului german a fost drumul a două războaie mondiale. Le spunea războaie naţionale, dar azi înţelegem prea bine că au avut un caracter antinaţional şi antiuman. Din păcate, nu toţi germanii înţeleg aceasta, nu toţi germanii înţeleg că Germania are nevoie de pace, de prietenia celorlalte popoare, şi nu de ura lor. De aceea consider că politica Republicii Democrate Germane este o politică naţională pentru întreaga Germanie. Lupta noastră este foarte grea, dar frumoasă.

— Ce ecou a avut cartea dumneavoastră în Germania federală ?

— Pentru cercurile oficiale vest-germane, cartea mea este ca un spin în ochi. Mărturia mea este un exemplu primejdios. Tocmai de aceea au interzis-o. Un număr de volume a ajuns însă acolo pe căi ocolite. Am primit asemenea scrisori : Trimite-mi alt exemplar. Pe celălalt l-am împrumutat şi a circulat atîta, încît nu mai poate fi citit. Reacţia printre foştii camarazi este diferită. Unii mă aprobă. Alţii mă acuză că m-am dat cu comuniştii. Este expresia anticomunismului otrăvit al ofiţerilor SS, care nu pot suporta ideea exemplului unui ofiţer care nu şi-a vîndut conştiinţa. Este un exemplu care ar putea contamina şi pe alţii. Un general mi-a scris : Tot ceea ce spui în această carte este perfect adevărat. Dar în calitatea ta de fost ofiţer nu-ţi era îngăduit s-o faci. Or, tocmai în calitate de ofiţer m-am simţit obligat să spun adevărul despre aceia care pregătesc un nou război. În sfîrşit, un ziar din Hamburg a publicat o recenzie în care afirma că spovedania mea este scrisă din inimă, dar într-o proastă limbă germană. După cum se vede însă, deşi scrisă într-o germană proastă, recenzentul mi-a înţeles cartea. Şi asta mă bucură. Aş fi fost fericit ca foştii mei soldaţi s-o citească. Dar cei mai mulţi dintre ei nu mai există. Primesc numeroase scrisori de la

tineri. Îmi scriu că au învăţat din experienţa mea de viaţă. Asta este, de fapt, ceea ce am dorit : ca generaţiile care vin să crească în cultul artei, al sentimentelor generoase, şi nu în adoraţia armelor. Cînd va tresări conştiinţa întregului nostru popor ? Cînd ?...

LA „PERGAMON"

Insula Muzeelor doarme în beznă, între Lustgarten, Kupfergraben şi apele rîului. Rătăcesc printre zidurile fumurii, fulgerate de război şi încerc să-mi împrospătez imaginile din ajun, atît de puternice, din sălile „Pergamonului" monumental. O femeie tînără m-a întîmpinat, de cum am venit : „Mă bucur că nu ne-aţi neglijat. Şi la noi veţi găsi actualitate... Şi viitorul". O femeie tînără, pierdută printre blocuri de piatră milenară : dr. Liane Rost. Privire senină, voce domoală, lac de munte.

— În ziua de 2 februarie 1945 s-au abătut asupra muzeului douăzeci şi opt de bombe. Pagubele au fost imense. O întreagă clădire din Milet s-a surpat. A fost reconstituită cu grijă de lucrătorii noştri şi credem că acum arată frumos.

— Unde se aflau lucrătorii muzeului în februarie '45.

— Cei mai mulţi, aici. Încercam să salvăm ce se mai putea salva.

Berlinul trăia clipe apocaliptice. Se apropia uraganul. Străzi întregi se spulberau sub ploaia de bombe, dar Hitler şi ai lui se baricadau în buncăre. „Pergamonul" nu-i preocupa. Era cultura mileniilor acolo, aur mai strălucitor decît toate lingourile ascunse în tezaurul lui *Deutsche Reichsbank*. „Pergamonul" rămăsese însă abandonat urgiei — şi numai o mînă de oameni de ştiinţă îl apărau. *Deutsche Reichsbank* se bucura de mai multă grijă : tezaurul lui fusese instalat adînc sub apă, ferecat

şi intangibil. În jurul clădirii vegheau zeci de tunuri antiaeriene, ca un cerc de foc şi oţel. „Pergamonul" nu era apărat nici măcar de o mitralieră.

„O clădire din Milet s-a surpat." Număra, probabil, 18 veacuri de existenţă. „Actualitate ?" „Viitor ?" Desigur. În silabele acestea, numai două la număr — Mi-let — se oglindeşte antica Grecie, cu monumentele ei de artă şi cultură. Un bătrîn navigator să fi locuit cu 18 veacuri în urmă între zidurile surpate la 2 februarie 1945 ?! Sau un meşter de geniu ? Sau un visător necunoscut care descifra, la lumina galbenă a unei feştile, în nopţile cînd Mediterana mugea peste Milet, drumurile către aştri, căi de mare şi de pămînt încă nebănuite pînă la el, semnele atît de bizare ale geometriei, căutările filozofice ale lui Thales sau Anaximandros ? Grecia întreagă era plină de fetişuri, de mituri, de zeităţi cioplite în piatră şi în marmură, dar în Milet s-a spus pentru întîia oară : „Lumea nu e creată de zei !" Olimpul cu creştetul înfăşurat în neguri, palatele de aur şi aramă ale zeilor, Zeus şi fulgerele sale, cortegiile dionisiace, zeiţa Nix — noaptea cea veşnică — nimic din toate miturile Eladei n-a mai rămas. În adîncurile Berlinului, nu departe de Insula Muzeelor, mînuitorul trăsnetelor celui de-al treilea Reich a pierit şi el, fără a fi întemeiat „imperiul de o mie de ani" făgăduit. Rănită, casa bătrînă de 18 veacuri din Milet a supravieţuit.

— „Pergamonul" este un miracol al zilelor noastre, îmi spusese în ajun prof. Carl Blümel, care îngrijeşte spaţiul greco-roman al muzeului. Timp de 22 de ani a fost mort. Pînă în toamna lui 1959, cînd şi-a redeschis porţile.

Mi-a arătat cu mîndrie o cariatidă din Pireu, plină de o nespusă graţie, un expresiv relief din Rhodos, un falnic „Leu" din Milet, Sparta şi Samos oglindite în altoreliefuri valorificate puternic de razele soarelui de august.

— Vedeţi această „zeiţă pe tron" din Tarent ? mi-a spus zăbovind îndelung în faţa capodoperei de o stranie frumuseţe translucidă. Cei de dincolo susţin că ar fi falsă.

— Şi care-i adevărul ?

— Este perfect autentică. Dar le place să acrediteze această minciună, pentru că nu sîntem dispuşi s-o vindem. Au aflat, în sfîrşit, că nu orice e de vînzare.

— Dar... altceva ? am insinuat fără să vreau.

Prof. Blümel m-a privit drept în ochi :

— Eu locuiesc în Berlinul occidental. Americanii mi-au oferit o sumă de zece ori mai mare decît salariul meu de-aici, dar am refuzat. Aici, între zidurile acestui muzeu, se află toată viaţa mea. Numai cu forţa mă vor putea reţine dincolo. Fiziceşte, însă. Conştiinţa nu mi-o vînd.

Mi-a strîns braţul şi m-a oprit în pragul templului de la „Pergamon". Vizitatorii schiţau paşi de vată, de-a lungul frescelor reprezentînd lupta zeilor împotriva giganţilor. Erau mulţi tineri printre ei, foarte mulţi tineri. Privirea lor încîntată trecea de la Ares cel războinic la Atena, cea înţeleaptă, de la Hefaistos — stăpînul focului — la Eos, zeiţa zorilor. Înălţată de Eumenes II prin anul 180 înaintea erei noastre, construcţia aceasta de marmură în care artişti de geniu au imortalizat legenda „Gigantomachiei" a fost considerată de Ampelius drept una din „minunile lumii". În urma unor săpături efectuate în Asia Mică, arheologi germani au redat-o omenirii prin 1878, dar a intrat în patrimoniul culturii abia la începutul secolului nostru. După trei decenii, fascismul a stîrnit în jurul ei flăcările lui Hefaistos. A salvat-o Armata Sovietică...

Copleşită de emoţie în faţa frescelor de marmură strălucitoare, o fată parcă sculptată de Fidias şedea pe treptele marelui templu într-o atitudine extatică. Şedea de multă vreme aşa, cu părul de aur despletit pe umeri, cu ochii albaştri ca azurul insulelor ionice, cu chipul parcă repetînd aievea imaginea Afroditei cea născută din spuma mării şi printre zeiţe cea mai frumoasă. Stătea acolo de vreme îndelungată şi privirea ei nu exprima extaz mistic, ci fericire, fericire pe care numai comuniunea cu arta o poate dărui.

M-a fulgerat o clipă gîndul că „Pergamonul" se afla, în vremuri îndepărtate, puţin spre miazănoapte de insula Rhodos, „perla Mării Egee", în trecut pustiită de cavalerii cruciaţi, mai recent pîngărită de cavalerii crucii încîr-

ligate. Acum, în preajma fostei fortăreţe antice, vîntul fierbinte îşi cîntă litaniile triste peste peisaje de leşie. O clipă doar m-a fulgerat gîndul acesta, însoţind imaginea Afroditei — dintre zeiţe cea mai frumoasă, dar căsătorită cu cel mai slut dintre zei — apoi m-am îndepărtat, pentru a nu stînjeni adînca comuniune a fetei cu frumosul. Hefaistos — mi-am spus — n-a putut mistui în flăcările sale frumuseţea zeiţei născute din spuma mării. Şi am înţeles de ce slujitorii „Templului de la Pergamon" nu se vînd...

Germania, în sfîrşit, începe să fie a lor.

EPILOG–PROLOG

La Geneva, la sediul Organizaţiei Naţiunilor Unite, în aprilie 1960, am întîlnit o delegaţie a „Comitetului de acţiune împotriva înarmării atomice a Republicii federale". Venise să prezinte o declaraţie semnată de aproape 37 000 de femei şi bărbaţi care cereau să se pună stavilă demenţei nucleare. Actriţa Else Knott din Frankfurt am Main, membră a delegaţiei, mi-a spus : „Noi nu vrem nici un război mare, nici unul local, nici arme atomice, nici arme clasice. Germaniei nu i se pune astăzi decît o singură problemă : să-şi reia funcţia umanistă a cărei tradiţie a fost uitată".

Mi-am amintit atunci de jertfa unui artist ca Jörg Ratgeb, rupt în patru bucăţi la Pforzheim, în anul 1526, pentru că s-a alăturat ţăranilor răsculaţi al lui Münzer. Mi-am amintit de apocalipticele scene zugrăvite de Holbein, de Albrecht Dürer, de Grünewald, de sculpturile lui Riemenschneider, căruia puternicii evului mediu i-au ars mîinile pentru că a pactizat cu cei mulţi şi oprimaţi. Sînt, acestea, o patetică mărturie a victoriei umanismului german asupra beznei feudale.

În anii '30 ai veacului nostru, cînd noul ev mediu s-a abătut asupra Germaniei, cîntam cîntecele amare compuse pe versuri de Erich Kästner : „Şi cînd porni războiul următor" sau „Cunoşti oare ţara în care tunurile înfloresc ?.../ Nu o cunoşti ? O vei cunoaşte !" Tunurile, într-adevăr, au „înflorit". Ţara lor a fost Germania.

În anii '60, întrebările chinuitoare ale Germaniei continuă să fie chinuitoare, antinomiile ei ireductibile con-

tinuă să pară ireductibile. Auroră-amurg, sublim-bestie, Weimarul lui Goethe-Buchenwaldul lui Himmler au devenit locuri comune.

Care este însă conținutul antinomiei ? Unde începe rădăcina ei ? Un tînăr scriitor din Republica federală, Martin Walser, născut în preajma anilor '30, a scos de sub tipar un tom de 900 de pagini — cu titlul simbolic „Repriză" (Halbzeit) — care încearcă o incizie în societatea burgheză și mic-burgheză a țării. Fenomenele reeditează aspecte din anii '30, exacerbate. Walser demonstrează că viermele se află în fruct, în orînduirea socială. „Repriza" lui este un avertisment.

Expatriatul Erich Maria Remarque nu mai vrea să revadă Germania. „Pentru mine, spune el, totul este străin acolo. M-am născut în epoca lămpilor cu gaz, am trăit în perioada cînd s-a dezvoltat electricitatea, aviația... Dacă voi mai trăi zece-cincisprezece ani, voi asista și la zboruri în lună. Știința a realizat multe, dar n-a reușit să apropie oamenii... La jumătatea secolului al XX-lea am avut lagăre de concentrare, camere de gazare. Nu putem să uităm trecutul. El mai persistă... Sînt convins că vechiul spirit nazist nu mai există în Germania, dar ici și colo mai pîlpîie scîntei și trebuie să veghem ca ele să fie stinse la timp".

Erich Maria Remarque a rămas la Porto Ronco, în Elveția. Un învins. Fritz Kortner și Erwin Piscator au revenit însă și continuă, în Republica federală, marea tradiție a teatrului german. La Bonn, la München, lupta lor se întîlnește cu scînteile asupra cărora avertizează Remarque. La Bonn se află însă și casa natală a lui Beethoven, iar în Pinacoteca din München au reapărut pînzele lui Rubens. Bătrînul burg bavarez a fost nu numai sediul primelor bestii în cămăși brune, ci și sursa de inspirație a lui Lion Feuchtwanger, al cărui „Succes" tratează tocmai această perioadă istorică. În anul 1957, consiliul municipal al orașului a refuzat să-i înmîneze premiul acordat „Succesului". Romanul lui Feuchtwanger nu este însă, prin aceasta, mai puțin valoros, după

cum gestul unor funcționari nu poate șterge din istorie ultima profesie de credință a autorului „Vulpile în vie" pentru marile idei umaniste, pentru comunism.

— Domnii aceștia, mi-a spus un student münchenez, sînt aceiași „Spiessbürgeri" [1] care l-au declarat pe Leonhard Frank *persona non grata*. Frank a murit repetînd că „a rămas la stînga, acolo unde se află inima". Vedeți ? La München te întîlnești deopotrivă cu Uzinele *Siemens*, ca și cu piesele lui Brecht.

Într-adevăr, Piscator prezenta „Convorbirile din exil" cu fermă adresă antinazistă.

— Dar la dumneavoastră n-a fost interzis ? Bertolt Brecht a fost ostracizat la Württemberg-Hohenzollern, la Tübingen, la Hamburg, la Ulm, în Berlinul occidental.

— E adevărat. Sînt însă șaizeci și șase de teatre vestgermane care continuă să-l joace. Lupta în jurul lui Brecht este de fapt o luptă între forțele trecutului și ceea ce se naște în Germania, ceea ce este nou.

— Nu înțeleg.

— Mă refer la tineret. Este drept, mulți dintre ei sînt influențați de propaganda revanșardă, de hărțile care reclamă Germania în limitele ei din 1937, de cuvîntările în care sînt revendicate teritorii străine, de filmele și cărțile războinice și anticomuniste. Alți tineri însă frecventează spectacole de Brecht. Ei nu sînt atît de tineri încît să nu știe că piesele lui Brecht au fost interzise în trecut de gauleiter-ul hitlerist al culturii Hans Hinkel, care obișnuia să spună despre scriitori că ar fi „brute intelectuale". Ei își apostrofează părinții sau frații mai vîrstnici : „Unde ai fost atunci ? Ce ai făcut atunci ?" Acest „atunci" înseamnă Hitler. Ei spun „atunci" pentru că le este rușine să pronunțe numele lui Hitler, pentru că au oroare de cei doisprezece ani de captivitate a spiritului german în temnița barbariei. Sînt puțini, încă. Dar s-ar putea ca ei să fie viitorul.

— Poetul Hans Magnus Enzensberger a părăsit Republica federală, emigrînd în Norvegia, mi-a spus un pro-

[1] Filistini mic-burghezi.

fesor universitar din Köln. Este destul de tînăr, dar n-a putut suporta ca spiritului să i se pună cătuşe. Noi, cei din Köln, avem mîndria domului, considerat o culme a goticului, dar ne amintim adesea că de-aici a fost expulzat Karl Marx în 1849.

— Sînt două situaţii complet diferite, am observat. Pledaţi pentru soluţia lui Enzensberger ?

Interlocutorul meu era un bărbat trecut de 60 de ani. Studiase filozofia şi istoria la Heidelberg — „Acolo unde a fost profesor, prin anii '80 ai secolului al XV-lea, Rudolf Agricola, unul dintre părinţii umanismului german", cum îi place să spună — şi acum este profesor la una dintre cele mai vestite universităţi din Germania. Mi-a vorbit mult despre scriitorul Oskar Maria Graf, despre criticul literar Kurt Pinthus, care refuză să-şi revadă patria. Mi-a vorbit despre Alfred Andersch, despre Ingeborg Bachmann, despre Paul Celan, care-au părăsit Republica federală refugiindu-se în Italia, în Elveţia, în Franţa.

— Alfred Andersch a fost comunist, mi-a spus el. Hans Werner Richter, de asemenea. Cel dintîi şi-a trăit tinereţea în ţarcul de sîrmă ghimpată al universului concentraţionar. Richter a fugit la Paris prin 1933. După război au revenit în ţară şi au scos o revistă intitulată „Der Ruf" (Chemarea). Mesajul lor era clar : pentru o Germanie democratică — punte de unire a unei Europe unite, pentru sancţionarea celor care-au mînjit cu sînge chipul Germaniei umaniste. După şaisprezece numere, „Der Ruf" a fost interzis. Atunci a luat fiinţă „Grupul 47", în septembrie 1947. Prestigiul lui s-a impus de mult, prin scriitori de talia lui Heinrich Böll, Ingeborg Bachmann, Martin Walser, Enzensberger, Heinz von Cramer. Günther Grass, Rolf Hochhuth. Sînt scriitori născuţi prin anii '20 şi prin anii '30. Ei încearcă să ţină treaz simţul răspunderii pentru crimele săvîrşite, să reînvie tradiţiile umanismului german. Din păcate însă, prea puţini sînt aceia care înţeleg că literatura nu poate soluţiona marile probleme sociale, contradicţiile antagoniste. Şi tocmai de aceea asistăm la reeditarea fenomenului emigraţiei, des-

pre care am vorbit. Dacă-l aprob ? Fără îndoială că nu. Cine poate fi de acord cu dezerțiunea ? Un ostaș adevărat înfruntă inamicul pe front. Numai cei slabi depun armele.

Antinomiile tragice ale Germaniei ! Le întîlnești peste tot, în afara granițelor democrate prin acorduri internaționale, în afara convențiilor geografice.

Am cunoscut Germania marilor armatori din Hamburg. Dar portul din nord a fost, cu trei sute de ani în urmă, leagănul operei germane. În romanticul Mölln, destul de aproape de Hamburg, s-a zbenguit șugubățul Till Eulenspiegel, prietenul copiilor de pretutindeni.

Nürnberg nu înseamnă numai umanistul Willibald Pirckheimer, sau sculptorul în lemn Veit Stoss, sau Peter Hell — inventatorul ceasornicului, sau Hans Sachs — „Meistersinger"-ul maestru printre maeștrii cîntăreți, meseriașii — poeți ai evului mediu, care l-au inspirat pe Wagner. Pentru contrast, Muzeul Germanic oferea vizitatorilor o întreagă sală cu instrumente de tortură, în aceeași aripă în care se afla o colecție de păpuși și una de instrumente științifice. În orașul în care se organizau defilările monstruoase ale bandelor hitleriste, au fost spînzurați monștri cei mai sîngeroși ai omenirii, aceia care au zvîrlit în crematoriile de la Treblinka și Auschwitz, Mauthausen și Terezin savanți și poeți, sculptori și gravori, pictori și copii smulși de la jucăriile lor. Dar Nürnbergul — asemeni Augsburgului și Münchenului, Stuttgartului și Braunschweigului, Heidelbergului și Rothenburgului — a cunoscut, către mijlocul veacului al XVII-lea, înflorirea arhitecturii germane.

Antinomiile dramatice ale Germaniei ! De o parte Goethe, care spune : „Care orînduire este mai bună ? — Aceea care ne învață să ne guvernăm singuri". De altă parte, fetișismul față de trecutul retrograd. De o parte Walther von der Vogelweide, cavaler și Minnesinger al secolului al XIII-lea, de altă parte ura din cărțile lui Dwinger, cavaler al secolului și războiului atomic. De o parte Robert Koch, creatorul bacteriologiei ;

de altă parte, „doctorii" lui Hitler care făceau experienţe pe oameni recitînd din Erasm. De o parte tendinţele de exterminare a unor popoare întregi ; de altă parte profesorul Albert Schweitzer, care construieşte un spital în satul Lambarene, pentru a-i vindeca de lepră pe negrii din jungla gaboneză. Heydrich a spînzurat şi ghilotinat mii de oameni, cîntînd la vioară din Mozart şi Beethoven. Albert Schweitzer a construit spitalul din Gabon cu banii proveniţi din publicarea unui studiu despre Bach, Heydrich era un geniu al morţii, Albert Schweitzer pledează pentru pace, pentru viaţă. În urma sancţionării lui Heydrich, Hitler a ordonat distrugerea satului ceh Lidice. În „grădina popoarelor" din noul Lidice sînt sădiţi trandafiri veniţi din toate ungherele lumii. Printre cei ce trimit trandafiri la Lidice se află şi Albert Schweitzer.

— Aţi văzut stîncile din Elveţia saxonă ? mi-a spus un student münchenez. Sînt rezultatul unor sedimentări de milenii, dar au ţîşnit în urma dispariţiei Mării Cretacice. La noi, fenomenele sociale se desfăşoară paralel, aidoma fenomenului natural de pe valea Elbei : de o parte procesul de sedimentare, de alta — zguduirea, lentă dar sigură, care va spulbera apele tulburi ale trecutului.

Era un tînăr student al celei mai mari universităţi germane, un tînăr din oraşul muzeelor.

— Sîntem încă puţini, a adăugat el. Dar s-ar putea să fim viitorul...

Mi-am amintit atunci că la început, cînd am călcat pentru întîia oară pe pămîntul Germaniei, m-a întîmpinat vîntul. Vîntul care gonea peste ruine. Apoi au fost marile, strălucitoarele construcţii din Alexander Platz, apoi Weimarul lui Goethe, şi Buchenwaldul lui Hitler, şi Erfurtul florilor şi colonelul Petershagen, şi oamenii fulgeraţi de viaţă, şi oamenii ce se-nalţă spre viaţă — la München, la Frankfurt, la Hamburg — ca un puiet, ca un copac tînăr, ca un molid viguros. A fost, totul, ca o călătorie în lumea sinuoaselor canale din Spreewald, plină de taine, plină de neprevăzute revelaţii. A fost,

totul, ca o poartă ferecată ale cărei canaturi se întredeschid uneori cu zgîrcenie, ale cărei canaturi se desfac alteori cu mînie, asemeni unei mistuitoare explozii nucleare. O poartă de care m-am apropiat cu teamă, cu stîngăcie, cu adîncă îngrijorare, dar cu o speranţă de neclintit.

Cititorule ! Nu reţine nici îngrijorările, nici stîngăciile, dar împărtăşeşte-mi nădejdile, fără de care pulsaţiile Germaniei nu pot fi sesizate. Pulsaţiile acestea intense, de inimă agitată ca un ocean, de irezistibilă chemare a vieţii, fierbinte ca o lavă conţinută, patetică asemeni veacurilor de neguri tulburi, patetică asemeni veacurilor brăzdate de lumini orbitoare...

CUPRINS

Zidul	5
Tumoarea	49
Lumini şi umbre	97
Închinare conştiinţei germane	189
Cui aparţine Germania	231
Epilog — Prolog	285

Redactor responsabil : LEIA DERERA
Tehnoredactor : GHEORGHE CHIRU

Dat la cules 18.03.1965. Bun de tipar 15.05.1965. Apărut 1965. Comanda nr. 1671. Tiraj 20.160. Broşate 18.100 + legate 2060. Hîrtie semivelină de 63 g/m² 540×840/16. Coli editoriale 16,26. Coli de tipar 18,5. Planşe 8 A. T. 1646. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—31

Tiparul executat sub comanda nr. 50.244 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R.